İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

1916-1998 TÜRKİYE' DE DÜZENLENMİŞ ULUSLARARASI MİMARLIK YARIŞMALARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Türkan İRGİN UZUN
Enstitü No: 295Y510

100621 100621

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 30 Mayıs 1999
Tezin Savunulduğu Tarih : 15 Haziran 1999

Tez Danışmanı : Prof.Dr. Günkut AKIN

Diğer Jüri Üyeleri : Prof.Dr. Necati İNCEOĞLU

Doç.Dr. Semra AYDINLI

HAZİRAN 1999

Sizler, yani yeni Türkiye'nin genç evlatlarısınız!
Yorulsanız dahi beni takip edeceksiniz... Dinlenmemek
üzere yürümeye karar verenler, asla ve asla yorulmazlar.
Türk gençliği gayeye, bizim yüksek idealimize durmadan
yorulmadan yürüyecektir.

Mustafa Kemal Atatürk 1937

ÖNSÖZ

Türkiye'de ve dünyada özel veya kamusal kuruluşlar tarafından proje elde etmek amacıyla kullanılan yöntemlerden biri de yarışmalardır. Türkiye'de uluslararası platformda düzenlenen mimarlık yarışmalarının tez konusu olarak daha önce incelenmemiş oluşu ise bu konunun seçiminde etkili olmuştur.

Yarışmaların, tüm dünya ülkelerinde proje elde etme ve uygulama aşamalarında oldukça önemli bir yer tuttuğunun bilincinde olarak başladığım bu çalışmanın asıl amacı; Türkiye'de 1916 – 1998 yılları arasında düzenlenmiş olan uluslararası yarışma dökümanlarını ortaya çıkararak, yarışmaların düzenlenme amaçları, gelişimi, uygulama aşamaları, gibi safhaların incelenmesi ve yarışmaların ayrı ayrı ele alınarak düzenlendikleri dönem itibariyle görülen mimari gelişimlerin de irdelenerek sonuçlara ulaşılmasıdır. Elde edilen bu sonuçlar Türkiye mimarlık ortamının üç döneme ayrılarak genel hatlarıyla incelenmesiyle desteklenmiş ve çalışma diğer araştırmacılara yardımcı olmak amacıyla sunulmuştur.

Öncelikle tez konusu seçiminde ve çalışmalarım süresince büyük destek veren Sayın hocam, Prof. Dr. Günkut Akın'a, jüri üyesi hoccalarıma, çevirilerde yardımcı olan Ayşe İrgin'e, Sayın Doruk Pamir'e, Mehmet Çubuk'a, Orhan Güner'e, Ersen Gürsel'e, Selçuk Batur'a, araştırmalarımda özel arşivlerinden yararlandığım ve birinci derecede kaynak teşkil edecek belgelere ulaşmamda yardımcı olan kişi ve kuruluşlara, çoğaltmalarda kolaylık gösteren Teknik Servis'e ve daima yanımda olan aileme teşekkürlerimle...

Haziran, 1999 Türkan İRGİN UZUN

İÇİNDEKİLER Sayfa No

ÖNSÖZ ..... **ii**
İÇİNDEKİLER ..... **iii**
TABLO LİSTESİ ..... **vi**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **vii**
ÖZET ..... **x**
SUMMARY ..... **xii**

1. GİRİŞ **1**

2. MİMARLIK YARIŞMALARI **4**

2.1 Tanım 4

2.2 Geçmişten Günümüze Dünyada ve Türkiye'de Mimarlık Yarışmaları 16

2.3 Uluslararası Mimarlık Yarışmaları 24

2.4 Dünyada Uluslararası Mimarlık Yarışmalarının Tarihsel Gelişimi 28

2.4.1 Dünyadan iki örnek ; İngiltere ve Hollanda 30

2.4.2 İngiltere ve Hollanda'da yarışmaların düzenleniş biçimleri ve dünyada mimarların yarışmalardaki yeri 33

2.5 Dünyada Mimarlık Yarışmalarından Seçilmiş Örnekler 35

2.5.1 Washington Beyaz Saray (1792-1830) 35

2.5.2 Reichstag, Alman parlamento binası , Berlin (1872-1882) 36

2.5.3 Posta binası , Viyana (1903-1906) 39

2.5.4 Chicago Tribune binası, Chicago (1922) 40

2.5.5 Lenin kütüphanesi – Moskova (1928) 43

2.5.6 Sydney opera binası, Avustralya (1956-1957) 45

2.5.7 San Cataldo mezarlığı, İtalya (1967) 47

2.5.8 Grande Arche, Fransa (1982-1983) 49

3. TÜRKİYE'DE 1916-1998 ARASINDA DÜZENLENMİŞ ULUSLARARASI MİMARLIK YARIŞMALARI ve DEĞERLENDİRMELER **51**

3.1 Türk Alman Dostluk Yurdu Öneri Yarışması 1916 51

3.2 Ankara Kent Planlaması 1927 61
3.3 Gar Binası Yarışması 1930 64
3.4 Ankara Sergievi Binası Uluslararası Proje Yarışması 1933 65
3.5 Gümrükler ve İnhisarlar Vekaleti Binası Beynelmilel Proje Müsabakası 1934 69
3.6 İstanbul Üniversitesi Tiyatro ve Konservatuarı Uluslararası Proje Yarışması 1934 70
3.7 Mezarlık Proje Yarışması 1935 73
3.8 Belediyeler Bankası Proje Yarışması 1935 75
3.9 Sümer Bank Proje Müsabakası 1935 79
3.10 T. B. M. M Binası Davetli Uluslararası Proje Yarışması 1937 83
3.11 İstanbul Limanı Galata Yolcu Salonu Uluslararası Proje Müsabakası 1937 89
3.12 İzmir Hal Santralı Beynelmilel Proje Müsabakası 1937 92
3.13 Anıtkabir Tasarımı Uluslararası Proje Yarışması 1942 95
3.14 İzmir Şehri İmar Planı Uluslararası Müsabakası 1951 103
3.15 Ankara Kent Planlaması Davetli Yarışması 1952 106
3.16 Taksim Vakıflar Oteli Sınırlı Uluslararası Proje Yarışması 1958 108
3.17 Side ve Çevresi Turistik Düzenleme Uluslararası Proje Yarışması 1968 111
3.18 Üsküdar Meydan Düzenleme Yarışması 1987 120
3.19 Taksim Meydan Düzenleme Yarışması 1987 128
3.20 Şişli Kültür ve Sanat Merkezi Davetli Uluslararası Yarışması 1988 135
3.21 Eczacıbaşı İş Merkezi Davetli Uluslararası Tasarım Yarışması 1991 143
3.22 Gelibolu Yarımadası Barış Parkı Uluslararası Fikir ve Tasarım Yarışması 1997 145

4. 1910-1998 TÜRKİYE MİMARLIK ORTAMINA GENEL BİR BAKIŞ...150

4.1 1910 – 1950 Dönemi Türkiye Mimarlık Ortamı 150
4.1.1 1910-1930 Dönemi mimarlık ortamı 150
4.1.2 1930-1950 Dönemi mimarlık ortamı 156
4.1.3 Almanya mimarisine kısa bir bakış 160
4.1.4 Türkiye'de uygulama yapan yabancı mimarların durumu 163
4.2 1950 – 1980 Dönemi Türkiye Mimarlık Ortamı 165
4.3 1980 – 1998 Dönemi Türkiye Mimarlık Ortamı 168
4.3.1 Küreselleşme ve postmodern kent 172

4.3.2 Postmodern kent ve yarışmalar 177
4.3.3 Küreselleşmeyle gelen prestij mimarisi 181

5. YARIŞMALAR VE MİMARLIK ÜZERİNE TARTIŞMALAR 184

5.1 Yabancı Mimar'ın Mimariye Katkısı 184
5.2 Uluslararası Yarışmalar ve Yabancı Mimarlar Hakkında Genel Görüşler 187
5.3 Uluslararası Yarışmaların Mimariye Katkıları 190

6. SONUÇ 192

KAYNAKLAR 196
EKLER 204
ÖZGEÇMİŞ 217

TABLO LİSTESİ **Sayfa No**

Tablo 2.1.	: Türkiye ile Almanya'da 1980-1991 yılları arasında düzenlenen tüm mimari yarışmaların sayısal karşılaştırması....	19
Tablo 2.2.	: 1916-1998 yılları arasında Türkiye'de düzenlenen uluslararası mimarlık yarışmalarının düzenleniş biçimlerine göre sayısal dağılımı.....	22
Tablo 2.3.	: 1916-1998 yılları arasında Türkiye'de düzenlenen uluslararası mimarlık yarışmalarının düzenleyen kuruma göre sayısal dağılımı.....	22
Tablo 2.4.	: 1980-1992 yılları arasında Türkiye'de düzenlenen yarışmaların analitik değerlendirmesi.....	23
Tablo 2.5.	: 1916-1998 yılları arasında Tükiye'de düzenlenmiş uluslararası mimarlık yarışmalarında birincilik ödülü alan ülkelerin sayısal değerlendirmesi.....	26
Tablo 4.1.	: 1926-1953 yılları arasında Türkiye' de mimarlık yapan Alman mimarlar	164
Tablo 6.1	: 1916-1998 yılları arasında Türkiye'de düzenlenen uluslararası mimarlık yarışmalarına ilişkin bilgiler.....	195

ŞEKİL LİSTESİ **Sayfa No**

Şekil 2.1	: Yarışmaların, düzenlenme biçimlerine göre dağılımı.....	6
Şekil 2.2	: Stuttgart Müzesi, James Stirling.....	8
Şekil 2.3	: Reichstag yarışma şartnamesi, 1872.....	11
Şekil 2.4	: Floransa Katedrali kubbesi yarışması,yarışmacılar modellerini krala sunarken.....	17
Şekil 2.5	: 1916-1998 yılları arasında Türkiye'de düzenlenen uluslararası mimarlık yarışmalarının, düzenlenme yoğunluğunun dönemlere göre grafiği.....	21
Şekil 2.6	: 1916-1998 yılları arasında Türkiye'de düzenlenen uluslararası mimarlık yarışmalarının, türüne ve düzenleyen kuruma göre analizleri.....	25
Şekil 2.7	: Sunum projelerinden örnekler, Rem Koolhaas, City Hall yarışma önerisi, 1986.....	34
Şekil 2.8	: Washington Beyaz Saray, James Hoban önerisi.....	35
Şekil 2.9	: Washington Beyaz Saray, James Diamond önerisi,1792.....	36
Şekil 2.10	: Reichstag, Alman Parlamento binası, P.Wallot, 1882.....	37
Şekil 2.11	: Reichstag Sarayı (yeniden düzenleme) son yarışma birincisi, N. Foster.....	38
Şekil 2.12	: Posta Bankası girişi, O.Wagner.....	39
Şekil 2.13	: Posta Bankası içerden görünüş.....	40
Şekil 2.14	: Chicago Tribune ofis binası, T.M Howells&R.M.Hood,1922..	41
Şekil 2.15	: Chicago Tribune ofis binası, Walter Fischer / Bertram G. Goodhue,şeref mansiyonu/Albert Rausseau, şeref mansiyonu....	42
Şekil 2.16	: Chicago Tribune ofis binası, Rudolph Eckman / Adolf Loos/ Alfred Fellheimer & Steward Wagner şeref mansiyonu.....	43
Şekil 2.17	: Lenin kütüphanesi.....	44
Şekil 2.18	: Lenin kütüphanesi iç görünüş, V.A. Shchuko.....	45
Şekil 2.19	: T.W.A. binası, Eero Saarinen.....	46
Şekil 2.20	: Sydney Opera Binası, J.Utzon.....	47
Şekil 2.21	: San Cataldo Mezarlığı, A. Rossi (1967).....	48
Şekil 2.22	: Grand Arche, 1982-83.....	50
Şekil 3.1.	: Türk Alman dostluk yurdu yarışması 1.lik ödülü German Bestelmeyer önerisi.....	55
Şekil 3. 2	: E. Mendelson'un yarışmaya çağrılmayışına bir tepki sonucu tasarladığı dostluk yurdu önerisi.....	56
Şekil 3.3	: Türk Alman dostluk yurdu, H. Poelzig önerisi kuzeybatı görünüşü.....	57
Şekil 3.4	: H. Poelzig önerisi genel görünüş.....	58
Şekil 3.5	: Marmara denizinden genel görünüş.....	58
Şekil 3.6	: Riemerschmid önerisi.....	59
Şekil 3.7	: P. Bonatz önerisi, Divan yolundan ana giriş.....	59

Şekil 3.8	: B. Taut önerisi.....	60
Şekil 3.9	: G. Bestelmeyer yarışma sonrası 2. öneri.....	60
Şekil 3.10	: Ankara kent planlaması, Hermann Jansen önerisi.....	62
Şekil 3.11	: Herman Jansenn önerisi, orjinal çizim.....	63
Şekil 3.12	: Ankara sergi evi binası 1.lik ödülü mimar Şevki önerisi.....	66
Şekil 3.13	: Ankara sergi evi binası, 1933.....	67
Şekil 3.14	: Ankara Opera binası (Eski Sergi Evi).....	68
Şekil 3.15	: Mezarlık proje müsabakası 1.lik ödülü Prof. Martin Elsässer.....	74
Şekil 3.16	: Belediyeler Bankası 1. ödül, planlar ve görünüşler.....	77
Şekil 3.17	: Birincilik ödülü maketi, S.Arıkan.....	78
Şekil 3.18	: Birincilik ödülü S. Arıkan, önerisi.....	81
Şekil 3.19	: İkincilik ödülü, Prof. Breuhaus önerisi.....	82
Şekil 3.20	: Belediyeler Bankası S.Hakkı önerisi.....	82
Şekil 3.21	: TBMM binası, Clemens Holzmeister önerisi.....	85
Şekil 3.22	: TBMM binası, Josef Vogo önerisi	86
Şekil 3.23	: TBMM binası, Albert Laprade önerisi.....	88
Şekil 3.24	: İstanbul Limanı Yolcu Salonu yarışması, birinci ödül.....	91
Şekil 3.25	: İzmir Hal Santrali 1.lik ödülü, Zeki Sayar.....	93
Şekil 3.26	: Anıtkabir, S.H. Eldem önerisi.....	97
Şekil 3.27	: Anıtkabir, Arnoldo Foschini önerisi.....	99
Şekil 3.28	: Anıtkabir, Clemens Holzmeister önerisi.....	99
Şekil 3.29	: Anıtkabir, 1998.....	100
Şekil 3.30	: Anıtkabir, E. Onat, O. Arda önerisi.....	101
Şekil 3.31	: Lincoln anıtı, Washington,1922.....	101
Şekil 3.32	: Giovanni Muzzipo önerisi, İtalya.....	102
Şekil 3.33	: Beş milyon Türk.lirası.....	102
Şekil 3.34	: Üsküdar meydan düzenleme yarışması, 1. Ödül.....	124
Şekil 3.35	: Üsküdar meydan düzenleme yarışması, Aldo Rossi eskizleri.....	125
Şekil 3.36	: Üsküdar Harem Kültür merkezi önerisi. D.Pamir.....	126
Şekil 3.37	: Üsküdar meydanı vaziyet planı D. Pamir önerisi 1998	126
Şekil 3.38	: Üsküdar Meydanı ticari birimler, D.Pamir.....	127
Şekil 3.39	: Taksim meydan düzenlenme yarışması, 1. Ödül, V.Dalokay/H.Dalokay.....	132
Şekil 3.40	: Taksim meydanı yerleşim projesi,hazırlık krokisi.....	133
Şekil 3.41	: Şişli kültür ve ticaret merkezi, Minoru Yamasaki önerisi.....	139
Şekil 3.42	: Şişli kültür ve ticaret merkezi, İbrahim Yalçın ve Nikken Sekkei önerisi.....	141
Şekil 3.43	: Doruk Pamir önerisi.....	141
Şekil 3.44	: Şişli Kültür ve Sanat merkezi uygulama projeleri,1999.....	142
Şekil 3.45	: Eczacıbaşı iş merkezi davetli uluslararası tasarım yarışması 1991, Kevin Roche – John Dinkeloo.....	144
Şekil 4.1	: Ankara Palas, 1926.....	151
Şekil 4.2	: Ankara Ziraat Bankası Genel Müd., G.Mongeri,1926	153
Şekil 4.3	: St.Petersburg Alman Büyükelçiliği, Peter Behrens.....	160
Şekil 4.4	: Zeppelinfeld giriş cephesi, A.Speer.....	161
Şekil 4.5	: O.E.Schweizer'in Alman merkez binası için açılan yarışma projesi.....	162
Şekil 4.6	: Disneyland'dan görünümler	173

Şekil 4.7 : City Hall yarışması, birinci ödül R.Meier..... 175
Şekil 4.8 : National Netherlanden binası, F.O.Ghery, Prag..... 176
Şekil 4.9 : Bilboa Gugenheim müzesi, F.O.Ghery..... 176
Şekil 4.10 : Çığlık, E.Munch, 1885..... 177
Şekil 4.11 : Charles Moore, bir meydan düzenlemesi..... 179
Şekil 4.12 : Chicago'dan görünüm..... 179
Şekil 4.13 : Pasific Tower büro binası..... 183
Şekil 5.1 : Arap Dünyası Enstitüsü, J. Novel,1984-1987..... 186
Şekil 5.2 : Metropolitan Hall yarışması, birinci ödül K. Tange..... 187

1916-1998 TÜRKİYE'DE DÜZENLENMİŞ ULUSLARARASI MİMARLIK YARIŞMALARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye' de düzenlenmiş uluslararası mimarlık yarışmaları kronolojik sıra takip edilerek araştırılmış bu amaçla, Türkiye'de yayınlanmış türkçe kaynaklı tüm mimarlık dergileri, ilk sayıdan itibaren taranmıştır. Araştırma yöntemi, İstanbul'daki Mimarlık Fakültesi kitaplıklarının düzenli olarak taranarak, ilgili kaynaklara ulaşılması biçiminde başlamıştır.

Literatüre yönelik araştırma sonucu elde edilen bilgiler tez konusu çerçevesinde ele alınmış ve ilgili bölümlerin içeriğine göre ayrılarak düzenlenmiştir. Araştırma, veri toplama aşaması ve literatür taramasının yanısıra, uluslararası yarışmalar katılan ve / veya kazanan ekiplerle yapılan görüşme ve yazışmalarla desteklenmiş, böylelikle uluslararası yarışmalarda bizzat bulunmuş olan birinci derece bilgi sahibi kişilerden tez metninde yararlanılmak üzere çeşitli belgeler sağlanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, yarışma ve uluslararası yarışmalar ile ilgili tanımlamalarla konuya ait ön bilgiler verilmiş ve mimarlık tarihi açısından önemli belgelerle desteklenmiştir. Türkiye'de ve dünyada geçmişten günümüze yarışmalar tarihçesi belgelenebilen ilk yarışmayla başlamış ve çeşitli karşılaştırma ve tablolarla özetlenmiştir. Dünya'nın çeşitli bölgelerinde düzenlenen yarışmalardan örnekler seçilerek, mimarlık gelişimi üzerinde etkili olan ünlü isimler ve binalar bu başlık altında toplanmış, yarışma çerçevesinden ele alınmıştır.

Bu ön çalışmanın ardından üçüncü bölümde Türkiye'de açılan uluslararası yarışmalar düzenlendikleri yıllara göre sıralanarak katolog şeklinde sunulmuştur. Kronolojik sıraya göre ele alınan yarışmalar, açılış tarihleri, düzenleyen kurumlar, amaçları, jüriler, ödüller, ve kazanan projelerin sonuçlarına ilişkin değerlendirmeleri yapılmasıyla ayrı ayrı ele alınmıştır. Özellikle son yıllarda düzenlenen yarışmaların değişmekte olan dünya ekonomisi ve küreselleşmenin de etkisiyle farklı bir boyut kazanması dolayısıyla globalleşen dünya ile bu değişimden etkilenen mimarinin izlediği yol, yarışmalar düzleminden yorumlanmıştır. Postmodern kentleşme ile gelen hızlı üretim ve tüketim çağı küreselleşme açısından ele alınarak özel şirketler tarafından sıkça açılan uluslararası yarışmalar ve kentlerin yeni görünümlerine değinilmiştir.

Araştırma safhasında incelenen her yarışmanın kendine ait bir gelişimi olduğu ve herbirinin ayrı gelişmeye sahne oluşu dikkat çekicidir. Kimi jüri isimleriyle, kimi kazanan binasıyla, kimide ödül dağılımıyla karşımıza farklı bir tablo çıkarmaktadır.

İlginç ve önemli bilgilerin bulunuşu ve araştırma safhasının tamamlanmasının ardından, 1916 – 1998 dönemi Türkiye'nin sosyo - ekonomik ve politik yaşamındaki değişimlerin, Türkiye mimarlık ortamına uluslararası yarışmalar bağlamında

etkilerine kısaca değinilerek dördüncü bölüm oluşturulmuştur. Beşinci bölümde özellikle uluslararası yarışmalar ile gündeme gelen yabancı mimarlar hakkında genel görüşlere yer verilerek, yabancı mimarın mimariye katkısına, Türkiye'den ve dünyadan örneklerle değinilmiştir. Sonuç bölümünde ise Türkiye'de düzenlenen mimarlık yarışmalarının içerikleri ve sonuçlarının Türkiye mimarlık ortamına etkilerinin değerlendirmesiyle çalışma sonuçlanmıştır.

RESEARCH ON THE INTERNATIONAL ARCHITECTURAL COMPETITIONS IN TURKEY BETWEEN 1916-1998

SUMMARY

In this research all the international architectural competitions in Turkey were studied in the chronological order. All the Turkish architectural sources were searched since they have been first published. The architectural faculities and their libraries have regularly been visited in order to supply all the information and the materials. The information we got was taken into consideration according to the subject of the research and the information was seperated into the different sections according to its content.

The research was supported with the interviews and writings that were done with the people who either attended to the competitions or got award. With the help of this information we could get knowledge from the people who took part in the competitions. In the second section of the research, the definitions about the competitions and the international competitions were given. After this, information about the subjects were given with clear examples from the history of architect. The competitions all around the world and Turkey starts with the one whose date can be proved. They all have been compared to each other and summarized. Among the competitions, that have been held around the world, some samples were selected. While doing this operation the architects and the buildings, that have importance in the history of architect, were especially chosen.

After this research the competitions were given in the chronological order. During this classification they have been classified according to the years they were held, the instituations that sponsored, the aims of competitions, members of the jury , the awards and in addition to this they were classfied according to their results. In an other research step, the effects of the changes in socio economic life and political life were taken into consideration in terms of Turkish architectural in the international competitions. This gave a different point of view to the research.

The period, which appeared because of postmodernism was held in terms of production and consuming. The competitions which were arranged by private firms and the new outlook of the cities were also studied.

It's unescapable that each competitions has a development itself and they all caused a variety of changes. They all performe different results with either their jury members or the buildings that got the award or the distribution of the awards. The fourth section is about the period between 1916-1998 in Turkey. These years were studied in terms of the socio-economic and political changes. In addition to this, effects of these changes in Turkish architectural life was also studied. In the fifth section the comments about the foreign architects, whose names were spelled becaused of the

competitions was given. The effects of these architects was given with the alive examples from Turkey and the world. Finally, the results of the architectural competitions in Turkey were studied with their effects to the Turkish architectural.

1. GİRİŞ

Yarışmalar, tüm dünya ülkelerinde nitelikli proje elde etme açısından oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Yarışma insanlık tarihinde pek çok alanda ve ülkede alanında en iyiyi seçmek amacıyla düzenlenmiş ve sonuçları halk tarafından da merakla beklenen organizasyonlar olmuştur. Bu merak aslında her alanda olmuştur, güzellik yarışmaları, olimpiyat turnuvaları gibi. Ulaşılan tarihsel belgelerde bu yöntemin mimaride kullanımının geçmiş dönemlere dayandığı bilinmektedir.

Yarışmalar modernist eğilimlerin tüm dünya üzerine yayılmasıyla ayrıcalıklı bina elde etmek ve bu binanın imajı ile kent dokusunda yer almak isteyen yatırımcıların son yıllarda üzerinde durduğu bir konu olmuştur. Özel şirketler ve devlet kurumları tarafından yeni imaj edinmenin yarışmalar yolu ile denenmesi başarılı sonuçlar vermiş ve bu yöntem proje elde etmek için sıkça kullanılmaya başlanmıştır.

Sayıları özellikle günümüzde büyük bir artış gösteren yarışmaların incelenmesindeki asıl amaç; Türkiye'de 1916-1998 yılları arasında düzenlenmiş olan uluslararası yarışma dökümanlarını ortaya çıkarmak ve dünya üzerinde düzenlenen önemli yarışmalardan da örnekler vermektir. Türkiye'de ki uluslararası mimarlık yarışmaları düzenlenme amaçları, gelişim, uygulama ve değerlendirme gibi safhalarının sınıflandırılmasıyla bölümlerde ayrı ayrı incelenmiştir. Bu inceleme sonucu edinilen veriler, düzenlendikleri dönemler itibariyle tarihsel süreç içinde yarışmaların öneminin ve mimarlık üzerine etkilerinin irdelenmesiyle sonuçlara ulaşılmıştır. Elde edilen bu sonuçlar Türkiye mimarlık ortamının üç ayrı döneme ayrılarak genel hatlarıyla incelenmesiyle desteklenmiştir.

Tez kapsamında incelenen davetli ya da duyurulu düzenlenen uluslararası mimarlık yarışmaları, düzenlendikleri tarihler, katılan yerli - yabancı mimarlar ve onların kazandıkları ödüllere ilişkin farklı bilgiler sunmaktadır. Kazanan projelerin ne derece başarıyla uygulandığı, uygulanmadıysa nedenlerinin araştırıldığı çalışmada, kazanan projenin, uygulama kararından vazgeçilmesi ya da yeni bir projenin uygulanışına

yönelik izlenen tutumun kısmen politik, kısmen ekonomik nedenlere dayandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Gerek ulusal, gerekse uluslararası yarışmalar, çağdaş mimarlık tarihine ilişkin bilgi ve birikim sağlama açısından önemli potansiyele sahiptir. Her iki yarışma türünden de, düzenlendiği ülke mimarlık ortamına katkıda bulunması beklenir. Buradan yola çıkarak, Türkiye'de düzenlenen uluslararası mimarlık yarışmalarının konu edinilmesinin nedenlerinden biri, konunun bilimsel açıdan araştırılarak ilk kez bir katalog çalışması ile tarihsel belgelerin ortaya konmasıdır. Bu amaçla yola çıkılan çalışmada, katılan yerli, yabancı mimarların listeleri, projeleri, jürileri ve diğer bilgiler sistematik bir biçimde sunulmuştur. Çalışmada diğer bir amaç ise uluslararası yarışmaların, düzenlendikleri yıllara göre sıralanışının baz alınmasıyla, dönemin Türkiye mimarisine ve yıllar içindeki gelişimine etkilerinin genel hatlarıyla incelenmesiyle ilginç sonuçlara ulaşılmıştır. Örneğin Cumhuriyet öncesi düzenlenen yarışmaların varlığının azlığı, Cumhuriyet sonrası dönem ile 1950'lere dek açılan yarışmaların sıklığı tesadüf değildir. Kaynaklarda ulaşılabilen ilk yarışma, başlangıç olarak esas alınmış ve araştırma 1998'de sonuçlanan son yarışma ile sınırlanmıştır.

1916 yılına ait tek bir yarışma ile de olsa, Türkiye'deki uluslararası yarışmalar geçmişi, Cumhuriyet dönemi öncesi Türk Alman Dostluk Evi ile başlamış ve 1927'ye gelinene dek 11 yıl ikinci bir yarışmaya rastlanmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile beraber hükümet birimleri yeniden düzenlenmiş, ülkenin acil ihtiyacı olan binaların yapımına başlanmış böylece yoğun imar faliyetleri dönemine girilmiştir. Güç ekonomik koşullara rağmen her alanda atılım yapmaya başlayan genç Cumhuriyet yönetimi, mimari yapılanma üzerinde de yenilikçi yaklaşımların gelişimine zemin hazırlamıştır.

Öncelikle önemli kamu yapılarının tasarımı için çeşitli türde yarışmalar düzenlenmiş ve yıllara göre artış veya azalış göstererek günümüze kadar gelinmiştir. Yarışma yoğunluk oranlarının değişiminde, Türkiye'nin geçirdiği farklı politik dönemlerin ve ulusal mimarlık ortamı yapısının yakından ilişkili olduğu saptanmıştır. Bu saptama, konunun bilimsel düzeyde incelenmesi gerekliliğini güçlendirmiştir. Bu sonuçtan yola çıkarak Türkiye mimarlık dönemleri, 1910 ve 1998 yılları arasında üç bölüme ayrılarak, yarışmalar ve tarihsel değişim evreleri boyutundan ele alınmıştır.

Bölümler Türkiye'nin siyasal ve toplumsal yapısında köklü değişimler yapan önemli politik dönemlerin esas alınmasıyla üçe bölünmüş ve bu değişim takviminin mimarlık üzerindeki yansımalarının incelenmesiyle ele alınmıştır.

Çalışmaya öncelikle, Türkiye'de düzenlenmiş uluslararası yarışmaların tam bir envanterinin çıkarılması ile başlanmıştır. Katılan mimari grupların isimleri araştırılmış ve belgelerde rastlanan isimler biraraya getirilmiştir. Yine katılan ve kazanan gruplara ait projeler çizimler ve fotograflar katalogda ilgili bölümlerde yer almıştır. Ulaşılan yarışma duyuruları, şartnameler ilgili eleştiri yazıları eklenerek katalog bilgileri zenginleştirilmiştir. Ayrıca yarışmaların düzenlenme amaçları, yarışmalar aracılığıyla Türk mimarlık ortamına kazandırılan projelerin ülke mimarisi üzerindeki etkileri, çalışmanın içeriğini belirleyen diğer alanlar olmuştur.

1930 yılında ilk sayısını çıkaran ve ilk Türkçe mimarlık dergisi olma özelliğini taşıyan Arkitekt dergisi 1985 yılında yayınlanan son sayısına dek incelenmiştir. Bu noktada konuyla ilgili kavram karışıklığını önlemek için önemli bir detayı belirtmekte yarar görülmüştür ; 1931yılında ilk sayısını çıkaran *Mimar* (Aritekt) dergisi 1935 yılında Türk Dil Kurumu'nun dildeki yabancı- özellikle arapça ve farsça kökenli - kelimelerin kullanımına engel olmak amacıyla başlattığı çalışmanın sonucu olarak dergiye, yeni bir isim değişikliğine gidilmesine dair yazılı bir belge göndermiştir. Dergi zorunlu bir değişiklikle *Arkitekt*[1] adı ile yayına devam etmiştir. Dergi 1942 yılında Zeki Sayar'ın askerlik görevinde bulunuşu nedeniyle sadece bir yıl çıkmamış ve 1985 yılına dek Türk mimarlığına 55 yıl aralıksız hizmet vermiştir. Bu alanda üstlendiği misyonu bir ideal olarak devam ettiren Sayar, derlediği belgeleri, dergi aracılığıyla Türk mimarlık tarihine kazandırmıştır. Bu anlamda Arkitekt dergisi önemli belgelerle tarihe ışık tutan özel bir kaynaktır. Buna ek olarak Mimarlık dergisi 1949-1998(50 yıl), Yapı dergisi 1973-1998, (25 yıl) Arredamento-Dekorasyon dergisi 1989-1998,(9 yıl) Mimarlık-Dekorasyon 1990-1998(8 yıl) ve ODTÜ Geliştirme Dergisi'nin; 1975-1980, 1987-1995, arası yıllara ait sayıları sistematik bir düzende incelenmiş, ilgili veriler arşivlenerek, çalışmaya kaynak oluşturulmuştur.

[1] Bu isim o yıllarda dergilerin değiş tokuşu ile gönderilen bir Finlandiya mimarlık dergisi adından çağrışım ile konulmuş ve bu kelime Türk dil kurumu tarafından yabancı bulunmamıştır.

2. MİMARLIK YARIŞMALARI

2.1 Tanım

Türkiye'de ve dünyada çeşitli kurumların, mimari proje elde etmek için başvurdukları yöntemlerden biri olan yarışmalar, düzenleniş biçimlerinden, jüri kararlarına, katılan kişilerden, birincilik ödülüne dek varan geniş bir çerçevede tartışılan ve mimarlık çevrelerinde sürekli gündemde olan bir konudur. Önceden saptanmış bir alan üzerinde, tek defaya özgü hazırlanan projelere yer vermesi açısından, yarışmaların özel bir önemi vardır. Yarışmaya sunulacak fikir projesi, şartnameye uygun olmak kaydı ile özgürce düşünülüp tasarlanabilir oluşuyla da mimarlara oldukça bağımsız bir tasarım şansı sunmaktadır.

Yarışmalar, özgün ve özgür tasarımların birarada bulunuşuyla, karşılaştırma olanağı vermesi ve ödüle değer eserin seçilmesi amacıyla katılımcılar arasında yarattığı rekabet ortamı ile farklı bir yapıya sahiptir. Ancak, proje niteliğinin göreceli bir kavram oluşu ve her kesim için farklı açılardan irdelenişiyle, ödüle değer projeler olumlu ya da olumsuz eleştirilere her zaman hedef olmuşlardır.

Yarışma projeleri dört temel aşama geçirmektedir. Program çalışması, proje çalışması, jüri çalışması ve uygulama aşamaları. Programlar, özenle hazırlanarak, yarışmanın yerine ve konusuna göre değişen şartlar olacağı düşünülerek her yarışma için ayrı şartname düzenlenmelidir. Yarışma programı, yarışmanın uluslararası olup olmayacağı, ödül adeti ve değeri, jürinin kimlerden oluşacağı, yarışma konusunun ayrıntılı açıklaması, iklimsel ve çevresel veriler, mevcut doku analizleri, fotoğraflar, vaziyet planı gibi alt veriler olgun bir projenin oluşumu için yararlı olacaktır. Yarışma için verilen süre ve ödüle ilişkin bilgiler özellikle de jürinin kimlerden oluşacağının önceden bildirilmesi katılımcıları yarışmaya teşvik edecek kriterlerdendir.

Proje elde etme yöntemlerinden bir diğeri ise ihale sistemidir. Bu sistemde, mimarlık hizmetinin, proje bazında değerlendirilmesi ve estetik oluşu diğer kriterlere göre

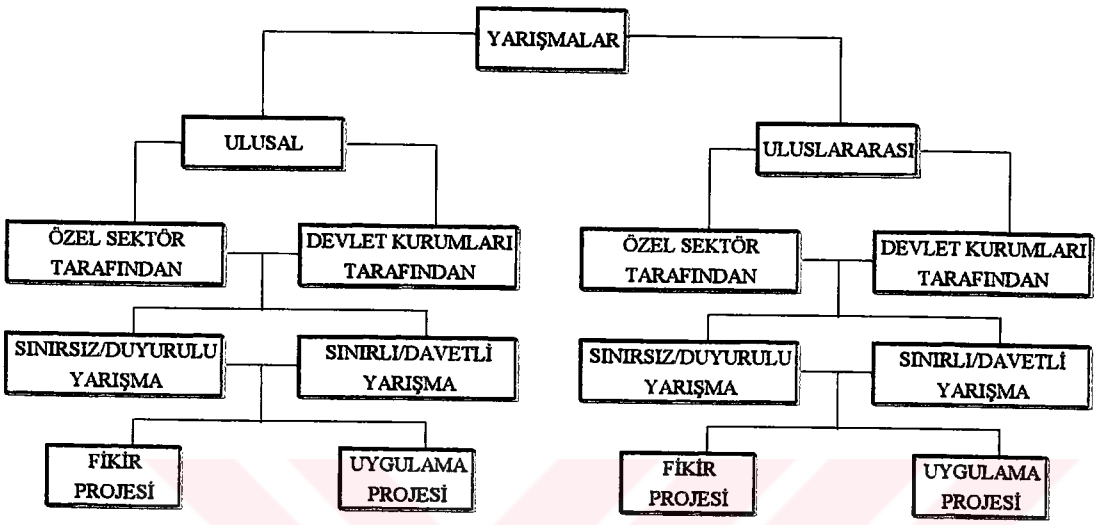
daha geri planda kalır. Yarışmalarda birinciyi belirleyen kriter, *en iyi çözülmüş* projeler, ihalelerde ise *en ekonomik* çözüm sunan projeler değerlendirmelerde daha fazla şansa sahiptirler. Birincilik ödülü alan projelerin jüri raporları incelendiğinde bu sonucu doğrulayan ifadeler kullanıldığı görülmektedir. Diğer bir deyişle, yarışmada nitelik ve projenin öznelliği ön planda iken, ihalelerde nicelik ve finansal değerler ön plandadır. Bu karşılaştırmada da görüldüğü gibi, ihale ile yarışma sistemleri ayrı ayrı çalışan mekanizmalardır.

Yarışma ve ihalelerin ardından yapılan değerlendirmeler, mimari çevrelerde nitelik ve nicelik açısından değerlendirilmiş ve üzerinde konuşulmuştur. Resmi olsun olmasın yarışma sonucu seçilen projeler daima eleştiri almaktadır. İhale usulü ile seçilen projelerde ise sonuca güvensizlik vardır hatta kimi zaman kazananın önceden belirlendiğine dair söylentilerin çıkması bu sistem üzerine gölge düşürmektedir. Ancak mimarlık yarışmalarının, diğer sanat alanlarında yada spor karşılaşmalarında yada güzellik alanında düzenlenen yarışmalar gibi belli kurallara yada estetik değerlere sahip olmayışı bu sistemi farklı kılmaktadır. Bu yüzden mimarlık yarışmaları süreç içinde özellikle yarışma konusuna göre yenilenen ve çeşitlilik gösteren bir mekanizmaya sahiptir. Günümüzde Türkiye'de standart bir yarışma klavuzu yada yönetmeliği olmayışından ötürü ve belkide hiç bir zaman olamayacağından ötürü proje değerlendirmelerinde jürinin kararına uygun, estetik değerlerine en yakın projeler ödül almaktadır.

Spor yarışmalarında puanlama sistemi uygulanmakta ve katılımcılar teknik ve artistik alanda sunuşları ile derecelendirilmektedir. Mimari de bu tip kurallar ve kalıplaşmış estetik değerler olmayışı nedeniyle jürinin kararına saygı duymak gerekmektedir. Nitekim tarihteki örneklerinde yarışma sonuçları ilginç gelişimlere sahne olmuştur.

Yarışma biçimi; Mimarlık yarışmaları, organizatör kişi ya da kurum tarafından seçilen yöntemlerden biri belirlenerek, sınırlı (davetli) ya da tüm adaylara açık (duyurulu) olarak düzenlenir. Şartnamede bildirilen süre içinde ilgili kuruma ulaşan eserlerin tümü değerlendirmeye girmeye hak kazanır. Projeler, önceden tespit edilmiş ve alanında yetkin kişilerden oluşan bir jüri tarafından incelenir, birkaç eleme sonucunda şartnamede beklenen koşulları sağlayan en uygun hazırlanmış eser oylama ile yada yarışma jürisinin tespit ettiği yöntem usülünce seçilerek derecelendirme ve ödüllendirme yapılır. Böylece yarışma, düzenlenme amacına

ulaşmış olur. Ancak sonuçların ardından çeşitli yayın organları kanalıyla övgüler ya da tepkiler gelmeye başlar. Mimarlık çevrelerinde, özellikle sınırlı (davetli) düzenlenen yarışmaların, yöntem olarak onaylanmadığı, bu tepkilerden çıkan bir sonuçtur.

Şekil 2.1 Yarışmaların düzenlenme biçimlerine göre dağılımı

Sınırlı yarışmalar genellikle özel şirketler ya da kurumlarca tercih edilen bir yöntemdir. Bir an önce projenin hayata geçirilme isteği bu yöntemin tercih edilme sebeplerinden biridir. Katılımcı olarak alanında söz sahibi kişilerin davet edilmesiyle aday sayısı sınırlanır. Jürinin işini kolaylaştırmak ve katılımcı sayısını sınırlamak açısından olumlu sayılabilecek bu yöntem, daha çok ünlü mimarlara yöneliktir.

Sınırlı düzenlenen yarışmalarda, düzenleyen kuruluşların, genellikle görüşlerine yakın kişileri ya da alanında çok iyi tanınan mimarları katılımcı olarak davet ettikleri dünyadaki örneklerinden de bilinmektedir. Davet edilmeyenler arasında olumlu karşılanmayan bu tutum, istenen projeyi sunacak mimari görüşe seçmeci bir tutumla yaklaşılması, sonucun beklenen projeye yakınlığını artıracağı yönünden olumlu sayılırken jürinin yine aynı mantıkla, düzenleyen kurumun seçimiyle oluşturulması,

alınacak sonucun ne derece sağlıklı ve dengeli olduğunu düşündürtecektir. Hatta özel kuruluşların düzenlediği yarışmalarda kimi zaman jüride yetkin üyeler yerine şirket yönetim grubundan oluşturulan jüri tarafından değerlendirme yapılmaktadır. Oysa UIA kurallarına göre uluslararası bir jüri oluşturulması gerekmektedir. Bu bilinçle; jürinin kimlerden ve hangi meslek gruplarından seçilerek oluşturulduğu, katılımcılar için dikkat edilen noktalardan biri olmuştur. Yarışmada alınacak ödülün maddi değerinden çok saygın bir jüri tarafından seçilmiş olmanın vereceği prestij katılımcılar tarafından kazanılacak kişisel başarı olarak görülmektedir. Dolayısıyla jüri üyelerinin saygınlığı, adayların sayısını ve kalitesini belirleyen önemli bir kriter olmuştur. Jürinin akademik çevreden gelen ya da uygulama alanında uzman sahibi kişilerden oluşturulması alınacak en doğru karardır.

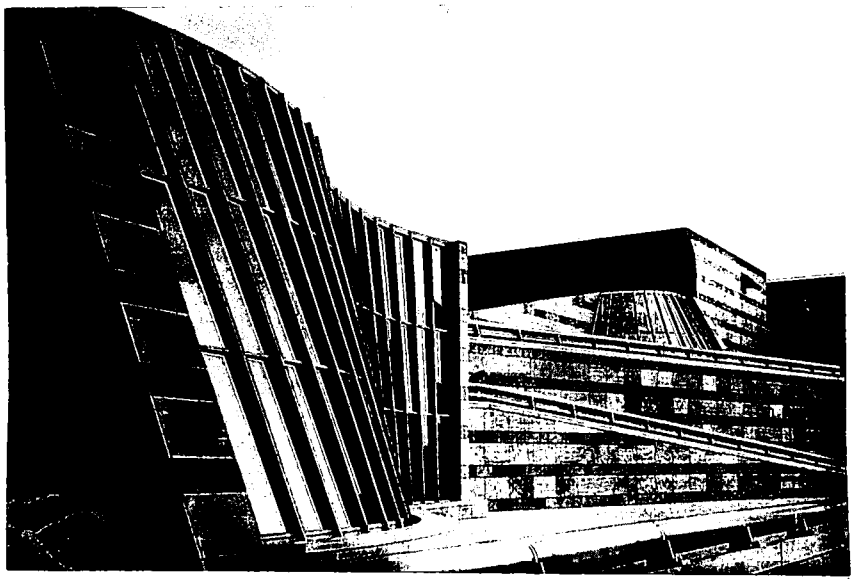
Türkiye'de düzenlenen uluslararası yarışmalarda jüri konusunda farklı yaklaşımlar gözlenmektedir. Bunlardan biri, 1937 TBMM Binası için açılan yarışmadır. Yabancı mimarlardan oluşan üç kişilik jüri derecelendirmeyi yaptıktan sonra üç birinci seçerek son kararı Atatürk başkanlığında kurulan Bakanlar Kuruluna bırakması jüri değerlendirmeleri açısından farklı bir tutumdur (bkz:bölüm 3.10).

Türkiye'de 1960'lı yıllardan günümüze dek yarışma jürisinin oluşturulmasında üç aşama geçirilmiştir. Birinci aşamada, Mimarlar Odasının kayıtlı üyeleri arasında düzenlediği anketin sonuçlarının değerlendirmesiyle, en çok oy toplayan kişiler sıralanmış ve jüri adayları listelenerek ilgili kuruluşlara verilmiştir. İkinci aşamada, anket yöntemi bırakılmış, üye bilgi fişleri tutulmuştur. Kişisel bilgiler içeren bu fişler, Mimarlar Odası tarafından kurulmuş yarışma komitesince, mesleki deneyime göre ayrılarak, en uygun adaylar saptanmıştır. 1980 sonrası yarışma yönetmeliğinde yapılan değişikliklik sonucunda Mimarlar Odası devre dışı bırakılmış ve kamu kuruluşları tarafından düzenlenecek yarışmaların jüri seçimi serbest bırakılmıştır (Aktüre, 1984, s 21). Arkitekt Dergisinin 1960 yılına ait bir yazıda, birinci yöntemin eleştirisi yapılmakta ve belli kimselerin jüride sıkça yer alması özellikle Ankara'da Bakanlıklarda görev yapan mimarların olması dikkat çekmektedir.

Arkitekt dergisinde çıkmış bir başyazıda, Trabzon Teknik Ünv. Yarışması sonuçlarının tatminkar olmayışı nedeniyle iki kez tekrarlanmasında jüri çalışmalarının yetersiz oluşu sorumlu tutularak, olgun eseler elde etmek için ilk çabanın, programı hazırlayan jüri heyetine düştüğünden bahsedilmiştir (Arkitekt

1962, s.100). Bu noktada önemli olan seçici kurulun nasıl oluşturulduğu değil, ödüllerin yarışmanın amacına uygun olarak tarafsız, güvenilir ve baskı altında tutulmayan bir jüri tarafından dağıtılmasıdır. Yarışma konuları, her zaman yeni bir proje üretimi olmayabilir. Mevcut bir dokunun devamı olacak yapı grubu ya da tarihi bir binaya eklenecek yeni fonksiyon kararlarını da içerebilir. Bu bağlamda, jürinin alanında uzman kişilerden oluşması, projenin uygulanabilirliğini ve kararın gerçekçi oluşunu etkiler. Kentsel tasarım ve şehircilik konularını içeren yarışma jürilerinde, özellikle hayata geçebilir projelerin seçiminde jüri üyeleri dikkatle seçilmeli ve uzman kişilerden kurulmalıdır.

Nitekim, Almanya'da sınırlı davetli yöntemi ile düzenlenen Frankfurt Müzesi yarışması bunun en güzel örneğidir. Richard Meier'in kazandığı projenin mevcut tarihi doku ile uyumunun son derece başarılı oluşu, jürinin isabetli bir karar verdiğini ispatlamıştır. Bir diğer örnek James Stirling'in Stuttgart müzesinin kent dokusundaki yeri ve müze binasının tarihi bir yapı içinde *Stirling* üslubunda yeniden işlevlendirilmesi mimarlık tarihi çevrelerinde büyük yankılar uyandırmıştır. Yapının bu derece eleştirilmesi ise Almanlar tarafından *başarı* olarak kabul edilmiştir. Stuttgart'ın yeni kimliği ile adından çok söz ettirmesi yabancı bir mimarın farklı ülkede eser vermesinin aslında bir dönem Türk mimarları tarafından sanıldığı kadar yanlış ve tehlikeli olmadığı, aksine tüm dünyanın ilgisinin bir anda bu eserde toplanması ile tanıtıcı ve geliştirici bir etki sağladığı açıktır. Bu etki, proje mimarını, beraberinde yapıyı, tarih içinde ölümsüz kılmaktadır (Şekil 2. 2).

Şekil 2. 2 Stutgart Müzesi , James Stirling

1962, s.100). Bu noktada önemli olan seçici kurulun nasıl oluşturulduğu değil, ödüllerin yarışmanın amacına uygun olarak tarafsız, güvenilir ve baskı altında tutulmayan bir jüri tarafından dağıtılmasıdır. Yarışma konuları, her zaman yeni bir proje üretimi olmayabilir. Mevcut bir dokunun devamı olacak yapı grubu ya da tarihi bir binaya eklenecek yeni fonksiyon kararlarını da içerebilir. Bu bağlamda, jürinin alanında uzman kişilerden oluşması, projenin uygulanabilirliğini ve kararın gerçekçi oluşunu etkiler. Kentsel tasarım ve şehircilik konularını içeren yarışma jürilerinde, özellikle hayata geçebilir projelerin seçiminde jüri üyeleri dikkatle seçilmeli ve uzman kişilerden kurulmalıdır.

Nitekim, Almanya'da sınırlı davetli yöntemi ile düzenlenen Frankfurt Müzesi yarışması bunun en güzel örneğidir. Richard Meier'in kazandığı projenin mevcut tarihi doku ile uyumunun son derece başarılı oluşu, jürinin isabetli bir karar verdiğini ispatlamıştır. Bir diğer örnek James Stirling'in Stuttgart müzesinin kent dokusundaki yeri ve müze binasının tarihi bir yapı içinde *Stirling* üslubunda yeniden işlevlendirilmesi mimarlık tarihi çevrelerinde büyük yankılar uyandırmıştır. Yapının bu derece eleştirilmesi ise Almanlar tarafından *başarı* olarak kabul edilmiştir. Stuttgart'ın yeni kimliği ile adından çok söz ettirmesi yabancı bir mimarın farklı ülkede eser vermesinin aslında bir dönem Türk mimarları tarafından sanıldığı kadar yanlış ve tehlikeli olmadığı, aksine tüm dünyanın ilgisinin bir anda bu eserde toplanması ile tanıtıcı ve geliştirici bir etki sağladığı açıktır. Bu etki, proje mimarını, beraberinde yapıyı, tarih içinde ölümsüz kılmaktadır (Şekil 2. 2).

Şekil 2. 2 Stutgart Müzesi , James Stirling

Sydney Opera binası, katılan ve kazanan projeler açısından tartışmaların halen sürdüğü sansasyonel bir yarışma olmuştur. Genç bir mimar olan Jorn Utzon'a ait projenin konsepti başarılı bulunmuş ancak uygulama safhası başarısız geçmiştir. Kabuk formlardan oluşan yapının tamamlanması toplam yirmi yıl sürmüştür. Sonuçların açıklanmasından hemen sonra, jüri üyelerinden Saarinen'in, birinci seçilen Utzon için torpil yaptığı ve diğer jüri üyelerini ikna ettiği aslında Utzon'un tecrübesiz bir mimar olduğu ve tasarımının çok şematik olduğu şeklinde söylentiler bilinmektedir. Nitekim yapım aşaması da Utzon için hiç şanslı geçmez. Kabuk strüktürünün sorunları yüzünden uzayan inşaat süresi ve öngörülenin yedi katına çıkan maliyet yüzünden 1965 yılında Utzon, kabuk strüktüründen sonra yapılacak iç mekanların inşaatı sırasında görevini başkasına teslim edecek şekilde istifa ettirilir (Akcan, 1993).

İç mekan uygulama safhasında yer almayan Utzon, dışı kadar çarpıcı iç mekanlara sahip ve üç bin beş yüz kişilik opera salonunu da içeren projesini gerçekleştiremeden görevi bırakmıştır. Jürinin aldığı kararların doğruluğunun ve taraflı seçimlerin sonuçlarının tarihsel süreç içindeki farklı değerlendirmeleri bu örneklerde açıkça görülmektedir.

Günümüzde artık bir yarışmayı kazanmanın yanısıra, katılıpta kazanmamak da, mimara önemli deneyimler katmaktadır. Ayrıca derece alamayan sadece yarışmayı kaybetmiş olmaktadır. Mesleki kariyerinde azaltıcı bir etki olmadan çalışmalarına devam etmektedir. Buna rağmen tanınmış mimarların sınırsız (duyurulu) yarışmalara kaybetme riskinden ötürü fazla ilgi göstermedikleri sınırlı (davetli) yarışmaları ise - genellikle- geri çevirmedikleri yapılan başvurulardan anlaşılmaktadır.

"Mimarlık yarışmaları üzerine yapılan tartışmaların bir bölümü de ödül dağıtım bedelinin, proje için harcanan çalışmanın karşılığı olmadığına dairdir. Proje teslim tarihine kadar çalışılan sürenin aylık masrafları düşünülecek olursa para ödülünün oldukça yetersiz kaldığı görülür. Bu nedenle yarışmalara genellikle maddi sıkıntı taşımayan gruplar yada yarışma yolu ile kariyer edinmek için masrafları göze alan ekipler katılmaktadır. Yarışma hazırlığının masraflı oluşu, katılımcı sayısının düşük olmasına ve katılan ekiplerin genellikle aynı isimlerle listelerde yer almasına neden olmaktadır.

Yurtdışı yarışma örneklerinde büyük ölçekli projelerin sonucunda yarışmacılara çalışmalarının karşılığının ödendiği böylece maddi kayıpların karşılandığı bilinmektedir. Oysa Türkiye'de yarışmada bu tür bir geri ödeme çok az sayıda yarışmada uygulanmıştır.

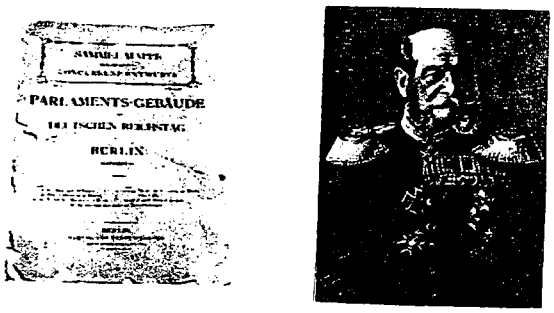
Birinci, ikinci, ve üçüncülük ödüllerinin yanısıra verilen mansiyon adetinin çok oluşu katılımı teşvik edici ve arttırıcı bir etken olmaktadır. Bu Türkiye'de düzenlenen yarışma sonuçlarında da gözlenmiştir. Sonuç olarak ödül adedi ile katılımcı sayısının doğru orantılı bir ilişkide olduğu örneklerde görülmektedir. Türkiye'de Gelibolu Barış Parkı Yarışması ödül dağılımı ve bedelinin 120.000 $ oluşu ve ödül adetinin 10 derecelendirme, 15 mansiyon olmak üzere toplam 25 ödül oluşu katılımcı sayısını artıran etkenlerden biri olarak belirmektedir. Yarışmaya farklı ülkelerden toplam 121 katılım olmuştur. 1969 Side turizm planlama yarışmasında 171 katılım ile rekor sayıya ulaşılmıştır. Ödül adedi ve miktarı bu yarışmada da oldukça yüksektir[2].

Türkiye'de tartışmaların başka bir boyutu ise şartname üzerinedir. Şartnameler yarışma ile ilgili temel istekleri içeren kurallardır. Şartnameler, yayınlarda, yarışma duyurusu yapılan sayfalarda yada katılımcılar için hazırlanan yarışma bilgi dosyalarında bulunmaktadır. Yer ve arsa durumunu gösterir haritalar fotoğraflar ve fiziksel, çevresel etmenlerine ait detaylı bilgileri içeren bilgiler bir yarışma kataloğu ile verilmektedir. Şartnamenin yeterli bilgiler içermeyişi hazırlık sırasında istenenlerin doğru algılanmayışına neden olur bu da katılımcıları güç durumda bırakmaktadır. Bazı durumlarda şartnameyi hazırlayan kişi veya kurumların bilgi ve deneyimlerinin yetersizliği, şartnamelerin eksik bilgilerle hazırlanışına neden olmaktadır. Şartnamenin gerekli bilgileri içermesi, arazi ve çevresi ile ilgili harita, fotoğraf, röleve gibi belgelerin eklerde verilmesi, tasarım projesinin gerçekçi oluşunu dolayısıyla uygulanma olasılığını artırır.

Başarılı bir yarışma sonucu elde etmek için ilgili kaynak ve döküman envanterinin bilinçli bir ekip tarafından eksiksiz hazırlanması gerekmektedir. Böylelikle birinci seçilen projenin fikir bazında beğenilmesine rağmen uygulama yönünde gerçekleşemez kararının alınmasına engel olunabilir. Nitekim ulusal ve uluslararası

[2] Side yarışması 3.17 no'lu bölümde kapsamlı açıklama yer almaktadır.

yarışma sonuçlarında da görüleceği gibi pek çok projeye uygulanamaz kararı alınmıştır.

Şekil 2. 3 Reichstag yarışma şartnamesi, 1872

Dünya'da belgelenen şartnamelerden biri, Almanya'da Karl II Wilhem tarafından 1872 de açılan yarışma şartnamesi kitapçığıdır. Yarışma Alman Parlamento binası Reicstag'ın, yapımı için açılmış önemli bir yarışmadır.

Türkiye'de hükümet kurumları tarafından düzenlendiği bilinen en eski ulusal yarışmanın 1931'de Elazığ belediyesi sinema projesi olduğunu değerlendirecek olursak ; ilk şartnamenin o yıllarda hazırlanma ihtimali kuvvetlidir. Yarışma şartnameleri standart bir temele oturtulamadığı için her kurum kendi belirlediği amaçlar doğrultusunda projeden beklediklerini önceden bildirerek yarışma açarlar. Şartnamelerin, konulara ve yarışmanın ulusal-uluslararası, sınırlı-sınırsız oluşlarına göre yeniden gözden geçirilip düzenlenmeleri, yarışma öncesi ve sonrasında daha az eleştiri alınmasını sağlayacaktır.

İlgili konusuna göre, birinci gelecek projeden beklenenlerin, şartname maddelerinde açıkça ifade edilmeleri gerekmektedir. Nitelikli projelerin hazırlanması ve beklenen projenin içeriğinin doğru biçimlenmesi, katılımcılar tarafından şartnamenin anlaşılırlığına bağlanmıştır. Türkiye'de bu konu üzerinde durulmayışı benzer konu başlıklarında düzenlenen yarışmalarda farklı sonuçlar alınışına neden olabilmektedir.

Yarışmaların amaçları ve kazandırdıkları

Özetle yarışmalar ile ilgili temel başlıklar maddeler halinde şöyle sıralanabilir ;

- Güzel sanatları ve mimariyi teşvik etmek

- Genç yeteneklerin belirmesi
- Eğitici ve geliştirici yönleriyle mimarlık gelişime katkıda bulunmak
- Mimarları yeni arayışlara ve araştırmalara teşvik etmek
- Günün mimarlık anlayışına uygun, en çarpıcı ve nitelikli projeyi seçmek
- Nitelikli projelerin uygulanması ile kent dokusunun gelişimine katkıda bulunmak
- Kazanan mimara uygulama şansı verilerek yeni iş alanları yaratılması
- Mimarların tek bir konu üzerine hazırlanan projeleri aynı ortamda görerek karşılaştırma olanağı bulmaları
- Farklı etnikten kişilerin yarışma ortamında buluşmaları
- Uluslararası yarışmalar aracılığıyla farklı mimari anlayışların aynı platformda yarıştırılması
- Uluslararası yarışmaların tasarımcıyı evrensel boyutta düşünceye yönlendirmesi
- Yenilikçi ve tutucu çevrelerden zıt görüşlere sahip mimarların ortak bir platformda yarışmaları

Tüm bu olumlu yönlerine rağmen, program ve şartnamelerin yeterli bilgiler içermeyişi, uluslararası düzenlenen yarışma kurallarının uluslararası mimarlar birliği (UIA) şartnamelerine uygun olmayışı, ödül dağılımında izlenen tutumlar, projeler ve jüri çalışmaları gibi konular sürekli gündemde olmuştur. Türkiye'de yarışmalar düzenlendikleri ilk dönem itibariyle bu tip konular da eleştirilmiştir.

1945 yılına ait Arkitekt dergilerinde çıkan yazılardan anlaşılacağı üzere, yarışma düzenleri ve işleyişleri her dönem eleştirilere hedef olmuştur. Şartnamelerin yeterince açık olmayışının dile getirilişinin üzerinden geçen elli yıllık süre ise bu soruna yeterli çözüm getirememiştir. Haklı ya da haksız yöneltilen tüm eleştirilere ve yetersizliklere rağmen yarışmalara ilgi ve katılım devam etmektedir. Bu katılım sürdükçe Türkiye'de ve dünyada mimarlık düzeyi, yarışma platformundan sorgulanmaya ve takip edilmeye devam edecektir. Sonuçta dereceye girilmese de yarışmaya katılmış olmanın verdiği saygınlık ve mesleki tecrübe, yarışmacı ekip tarafından önemli bir kazançtır.

Yarışmaların ardından mimari çevrelerde projeler üzerine yapılan yorumlar, yeni üsluplar, farklı yaklaşımlar literatür aracılığıyla mimarlara ulaştırılır. Sonuçların ilan edilmesinin ardından düzenlenen sergi ve, kolokyumlar da yer almak, yayınlar aracılığıyla mimarlık çevrelerine ulaşmak bir anlamda kazanılmış özel bir ödüldür.

Hatta kimi yarışma sonucunda ödül alamayan projelerin kazananlardan daha fazla beğeni topladığı ve özgün tasarımlara sahip olduğu konuşulmuştur.

Yarışmaların niteliğini belirleyen maddeler ;

- Yarışmanın duyuru biçimi; genele açık duyurulu (sınırsız) ya da önceden belirlenmiş kişilerin çağrılmasıyla, davetli (sınırlı) oluşu
- Yarışma türü, ulusal ya da uluslararası oluşu
- Fikir projesi ya da uygulama projesi oluşu
- Yarışmayı düzenleyen kurum ; Belediyeler, Bayındırlık, Bakanlıklar... yada özel kuruluşlar
- Yarışma konusu; konut, işmerkezi, dini yapı, kültür merkezi gibi
- Yarışma dalı, mimarlık-şehircilik-güzel sanatlar
- Mevcut kent dokusundaki yeri
- Teslim süresi, projenin kapsamı, istenenler ve sürenin yeterli olup olmadığı
- Şartname maddelerinin zorlayıcılığı
- Sunum teknikleri ve pafta düzeni
- Yarışma düzeni ve program içeriği
- Jüri seçimi ve üyeler, düzeyli ve uzman kişilerin yer alması, katılımcılar için önemli bir kriter olmuştur
- Jürinin çalışma yöntemi ve süresi, projeyi değerlendirme biçimleri ve seçim yöntemi (oylama, puanlama gibi)
- Ödüllerin sayısı ve ödül miktarı çarpıcı ve katılımı kışkırtıcı bir etken olmuştur.

Yarışma aracılığıyla aynı konu üzerinde çok sayıda rakiple yarışmak pek çok mimar için nitelikli bir proje tasarlanmasını sağlayan motive edici, itici bir güç olmuştur. Ayrıcalıklı bir proje tasarımının hedef alınmasıyla daha çok çalışma ve araştırma ile en iyi çözüm arayışına gidilir. Bu anlamda yarışmalar, araştırmayı teşvik edici ve eğitici çalışmalardır.

Projeden beklenenler :

- Mimari gelişime katkıda bulunacak nitelikte olması
- Programa en yakın tasarımın sunulması
- Fiziksel ve iklimsel çevreye uygunluk
- Tarihi çevrelerde mevcut dokudaki konumu ve tarihi çevreye saygılı tutum
- Mevcut yeşili koruması ve projede yeşil alana yer verilmesi

- Şartnameye uygun formatta hazırlanması
- Maliyeti düşük ekonomik bir çözüm olması
- Uygulama bölgesinde halkın ihtiyacına uygun, kullanılabilirliği olan ve aynı zamanda rant getirisi olan projeler sunulması
- Teknik şartnameye uygunluk (statik, mekanik, elektrik, ısıtma-havalandırma)
- Kent dokusunda farklı ve özgün bir imajla yer alması ; Bu madde son yıllarda en çok aranan niteliklerden biri olmuştur.
- Yarışma fikir projesi değil ise tasarımın uygulanabilir nitelikte rasyonel ve akılcı çözümler sunması
- Teslim tarihinde ve saatinde yerine ulaşması, (B. Taut'un TBMM yarışması için hazırlandığı halde teslim tarihinde yetiştiremeyişi, Saarinen'in son iki gün kala Finlandiya'dan Chicago Tribune yarışmasına katılımı ve son anda sonuçları değiştirerek ikinciliği yakalaması bu maddenin yarışma gelişiminde önemli bir pay tuttuğunu göstermektedir.)

Yarışma sonucunda katılan projelerin bir arada bulunuşlarıyla, yarışmacı ekipler tasarımlarını yeniden gözden geçirme ve karşılaştırma olanağı bulurlar. Bu karşılaştırma katılımcıya, projeye farklı bir perspektiften bakarak objektif bir değerlendirme şansı tanır. Böylece şartname ve program gözden geçirilip jüri raporlarına göre proje yeniden irdelenir. Bu safhaların sonucunda mimarlar önemli mesleki deneyimler kazanmış olurlar.

Yarışmalarda gözlenen olumsuzluklar:

- Teslim süresinin bazı yarışmalarda kısa tutulması
- Kazanan ekibin projesinin farklı kişiler yada ekiplerce uygulanması
- Katılımcının proje hazırlık sürecinde harcadığı maddi manevi değerlerin karşılanmayışı
- Ödül dağılımının dengeli olmayışı; bunun örneklerine dünyada da rastlanmaktadır.
- Jüri çalışma prensiplerinde doğan aksaklıklar ; jürinin kendi içinde görüş ayrılıkları olması yada değerlendirme süresinin kısa tutulması projeleri yeterince tanıyamamak
- Şartnamede istenen statik ve mekanik raporların değerlendirmede geri planda kalmasına rağmen eklerde mutlak isteniyor olması

- Ekonomik yetersizlikler nedeniyle projeye ayrılan yatırımın ertelenmesi ya da iptali
- Belediye yada Bakanlıklar tarafından kent ölçeğinde kentsel tasarım türünde büyük ölçekli çalışmaları kapsayan yarışmaların çoğunun hayata geçirilemeyişi
- Özellikle özel sektör tarafından açılan yarışmaların neticesinde projenin uygulanma olasılığının yüksek oluşu ancak bu tür yarışmaların sınırlı tutulması nedeniyle duyurusunun herkese açık yapılmayışı
- Şartnamede üzerinde önemle durulan maddelerin yada proje tasarım kararlarının ödül dağılımında dikkate alınmayışı
- Kimi zaman birinciliğe değer eserin bulunamayışı, gibi nedenlerden ötürü, yarışmalar beklenen sonucun alınamayışıyla noktalanır.

Yurt dışında düzenlenen yarışmalarda, katılımcılara ayrım yapılmaksızın yarışma masrafları geri ödenmektedir. Türkiye'de ise dereceye girenlerin aldığı ödül miktarı masrafları ancak karşılamaktadır. Sınırlı tutulan yarışmalar, özellikle genç mimarlara fırsat eşitliği tanımayışı nedeniyle eleştirilirken yurtdışında özellikle sınırlı yarışmalar tercih edilmektedir.

Fedaral Almanya örneği;

"Federal Almanya'da bir mimari proje yarışması ile ilgili hazırlığın, bu alanda uzmanlaşmış, "yarışma danışmanı" bürolara yaptırılması usulü yaygındır. Danışmanların hizmeti bir yapılabilirlik araştırması ile başlamaktadır. Öncelikle yatırımın gerekliliği irdenlemekte ve sağlayacağı toplumsal faydası saptanmaktadır. Arsanın konumu, büyüklüğü, imar hakları, çevre özellikleri vb açılarından, amaçlanan kullanıma uygunluğu tartışılmaktadır. İhtiyaç programının hazırlanmasında, ilgili tüm kesimlerin görüşlerinin alınmasına özen gösterilmektedir. Yatırımcı kurumun yetkilileri, kullanıcılar, yatırımı denetleyen, destekleyen kamu yönetiminin görüşleri alınmakta, ortaya çıkan farklı görüşler ise, düzenlenen toplantılarda uzlaştırılmaktadır. Yarışmanın ilanından bir ay sonra bir kolokyum düzenlenerek yarışmacı soruları cevaplandırılır, jüri üyeleri ve yarışmacılar temel sorunları tartışırlar" (Aktüre,1984,s:22). Bu örnekte de görüldüğü gibi proje ile ilgili tüm bilgiler etraflıca incelenmekte ve amaca en uygun tasarımın seçiminde uzun çalışmalar yapılmaktadır. Sonuçta kazanan eser uygulansın ya da uygulanmasın yarışmalar geçmişi geleceğe taşıyan belgelerin biraraya geldiği tarihi buluşmalardır .

2.2 Geçmişten Günümüze Dünyada ve Türkiye'de Mimarlık Yarışmaları

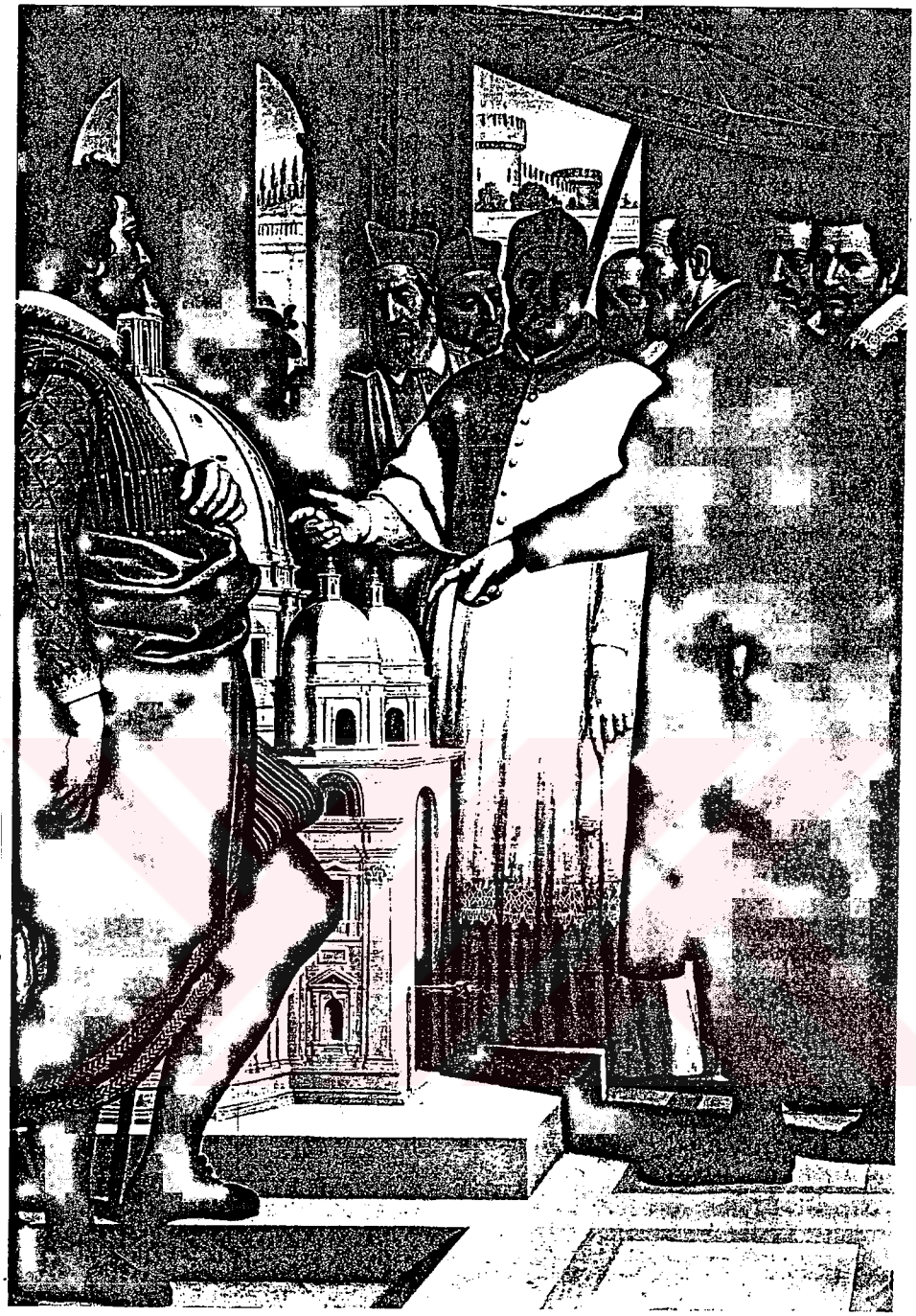
Tarihte bilinen en eski yarışma, M.Ö 448 yılında eski Yunan'da düzenlenen ve Atina halkının oylarıyla seçilen Akropolis savaş anıtına ilişkin olandır. Anıt halkın oylamasıyla seçilmiştir. Günümüzde genellikle alanında uzman kişiler tarafından oluşturulan bir komisyon tarafından birincinin seçildiği sistemin uygulanışı ile karşılaştırılırsa ; yüzyıllar öncesinde düzenlenmiş bir yarışmada halkın sonuç üzerinde birinci derece etkili oluşu, yönetimin, halkın beğenisine önem vermesi ve kamu yapılarında halkın birinci derecede söz sahibi oluşunu belgelemektedir.

1401 yılında Floransa'da L. Ghiberti'nin kazandığı Floransa Katedrali olarak bilinen Santa Maria del Fiore Katedralinin bir çift bronz kapısı için açılan yarışma tarihte belgelenen ikinci yarışma olarak bilinir. Arnolfo di Combio'nun hazırladığı planların 1296 yılında uygulanmasıyla başlayan süreçte, katedral, dönem dönem farklı kişilerce inşa edilmiştir. Bu nedenle katedral tek sanatçıya ait bir eser değildir. 1419'da yine Floransa Katedrali kubbesi için açılan yarışma ise mimarlık tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır.

Büyük ölçekte hazırlanan maketlerle sunulup tanıtılan eserler bizzat kral tarafından değerlendirilmiş ve sonuçta Brunelleschi'nin önerisi seçilmiştir (Şekil 2.4). Ancak Floransa Katedralinin uygulama aşamasının pek de şanslı geçtiği söylenemez. Halktan toplanan yardım paraları ile bitirilmeye çalışılan yapı "Floransa halkının onuruna, yün tüccarları loncası tarafından yaptırılmıştır" (Pevsner,1977). Ayrıca yapımına başlanışının ardından, 123 yıl sonra açılan kubbe yarışmasının mimarlık tarihindeki yerini alışı oldukça uzun sürmüştür.

Bu tür gecikmeli yada uygulanmayan yarışmalar Türkiye'de de görülmektedir. 1958 yılında açılan Taksim Vakıflar Oteli[3] uluslararası yarışması sonucunda kazanan proje, ekonomik nedenlerden ötürü on yıl ara ile 1968' de uygulanmaya başlamıştır. Otel onyedi yıl aradan sonra, 1975 yılında ancak hizmete açılmıştır. 1937 yılında düzenlenen T.B.M.M binasının 1961'de bitirilmesi, Türkiye'de görülen gecikmeli uygulanan diğer benzer örneklerdendir (bkz:bölüm 3) .

[3] Bugünki adıyla Ceylan Intercontinental Oteli.

Şekil 2.4 Floransa Katedrali kubbesi yarışması, yarışmacılar modellerini krala sunarken

"XVI. yy'ın ikinci yarısında İspanya kralı tarafından Escorial'daki manastır için açılan ve jüri olarak tespit edilen G.B'da Vignola'nın yarışmaya katılanlardan en beğendiklerini birleştirerek oluşturduğu yeni tasarımı krala sunması ise yarışma etiğinin tarih içindeki ilginç bir değişimi olarak karşımıza çıkar. XIX. yy'larda Fransa, Amerika İngiltere'de sık sık açılan yarışmalar ise Baux-Arts okulunun bir

geleneği haline gelen ve kazananın Roma'da eğitime gönderildiği, öğrenci yarışmaları biçiminde düzenlenmiştir.

Tarihte yarışma ile elde edilen bir diğer önemli bina ise Washington'da Beyaz Saraydır (1792-1830). Bina tasarımı, başkan George Washington'un yeni bir başkent kurma çerçevesinde kendisinin danışma komisyonunun yanında tek asli jüri olduğu sansasyonel bir yarışma ile elde edilir. Kural dışı olmasına rağmen yarışma öncesinde başkan ve komisyon üyeleriyle görüşmeler yapan ve tasarımı hakkında konuştuğu söylenen J. Hoban birinci seçilir.

Türkiye'ye ait *uluslararası* nitelikte bilinen *en eski yarışma* Cumhuriyet rejimi kurulmadan önce Osmanlı İmparatorluğu son dönemlerine aittir. Tarabya'da yapılacak İngiliz Sefarethanesi yazlığı için 1867 tarihinde Londra'da bir yarışma açılmıştır (Cezzar, 1991, d.n 17). Organizasyon İngiltere'de yapılmış olsa da bu yarışma Türkiye için uluslararası nitelik taşımaktadır. Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde mimarlık faliyetlerinin bugünkü düzeyde yürütülmeyişi, bir yarışma organize edecek yeterli alt yapıya sahip olmayışı düşüncesi ile yarışmanın İngiltere'de açılma olasılığı yüksektir.

Türkiye'de, Osmanlı topraklarında düzenlendiği bilinen ve belgelerine ulaşılan uluslararası boyutta ele alınacak bir diğer yarışma ise Türk-Alman Dostluk Evi konulu yarışmadır. 1916 yılında *Werkbund* tarafından organize edilen yarışma sonucu seçilen proje uygulanmamış ancak yarışmanın etkisi büyük olmuştur. Alman mimarlar dışında bir çağrı olmamış ancak Türkiye, ekspresyonist mimarinin özgürce ifadesini bulduğu bu tarihi yarışmaya ev sahipliği yapmıştır. Savaş alanlarından mimariye taşınan bu işbirliğinin yansımaları gecikmelide olsa, etkisini gelecekte yine Alman mimarların Türkiye'ye bina yapmak üzere çağrılışıyla gösterecektir.

1916 yılından sonra 11 yıl ara ile yarışmaya rastlanmamış, 1927'de Ankara Kent planları için davetli bir yarışma açılmıştır. 1931 tarihinden itibaren düzenlenen tüm yarışma duyuruları ve sonuçlarının ilanı 1985 yılı son sayısına dek, Arkitekt dergisi aracılığıyla mimarlara ulaştırılmıştır. Bu bağlamda incelenen ilk sayılar, Türkiye'de düzenlenen yarışmaya ilişkin tarihsel sıralamayı 1931'e dek götürmektedir.

Bu araştırmalara dayanılarak ;

Türkiye'de açılan *duyurulu* ilk *ulusal mimarlık yarışması* 1931 yılında düzenlenen "Elaziz Belediyesi sinema projesi müsabakası"dır. Jüri'de mimar Vedat Tek'in yanısıra Alaaddin, Sırrı ve Burhanettin'in bulunduğu bilinen ve birinciliği mimar Şevki Eşref'in kazandığı bu yarışma, 1923 yılında temellerinin atıldığı genç Cumhuriyet Türkiyesinin ilk yarışma projesi oluşu ile mimarlık geçmişimizde ayrıcalıklı bir yer tutar. Kayıtlara geçtiği bilinen ikinci yarışma Ankara'da yapılması düşünülen olan "Sanayi ve Maden Bankası Proje Yarışması"dır (Mimar, 1931).

Tablo 2. 1 Türkiye ile Almanya'da 1980-1991 yılları arasında düzenlenen tüm mimari proje yarışmaları sayısal karşılaştırması.

1980-1991 YILLARI ARASI MİMARİ PROJE YARIŞMALARI		
YILLAR	**TÜRKİYE**	**ALMANYA**
	YARIŞMA ADEDİ	**YARIŞMA ADEDİ**
1980	3	391
1981	7	286
1982	4	225
1983	10	212
1984	22	243
1985	15	363
1986	8	395
1987	5	362
1988	3	389
1989	4	505
1990	6	509
1991	10	568
TOPLAM YARIŞMA ADEDİ	97	4448

Başarıyla sonuçlanan en gelişmiş yarışma düzeni Almanya'da uygulanmaktadır. Tiyatro, müze, sanat galerileri gibi özel yapıların yanısıra apartman ve konut birimleri yarışma yolu ile projelendirilmektedir.Yarışma yönteminin sık kullanıldığı Almanya'da 1980-1990 yılları arası on yıllık sürede ulusal uluslararası ayrımı yapılmadan düzenlenen toplam yarışma adedi **4245** iken Türkiye'de sadece **97** adettir (Tablo 2.1).

Cumhuriyet'in kuruluşunu takip eden on yıllık dönemin geçirilmesiyle yeni bir döneme girilmiştir. Bu dönem Türk mimarlığı gelişimini hızlandıran önemli bir süreçtir. Sıkça açılan yarışmalarla mimarlık alanındaki gelişmeler artmış ve kamu binaları bu sayede planlanıp uygulanmıştır. Bu çalışmalarda Bayındırlık Bakanlığı, Belediyeler ve İmar Müdürlükleri, mimarları özendirici ve teşvik edici bir tutumla ulusal ve uluslararası yarışmalar organize etmişlerdir.

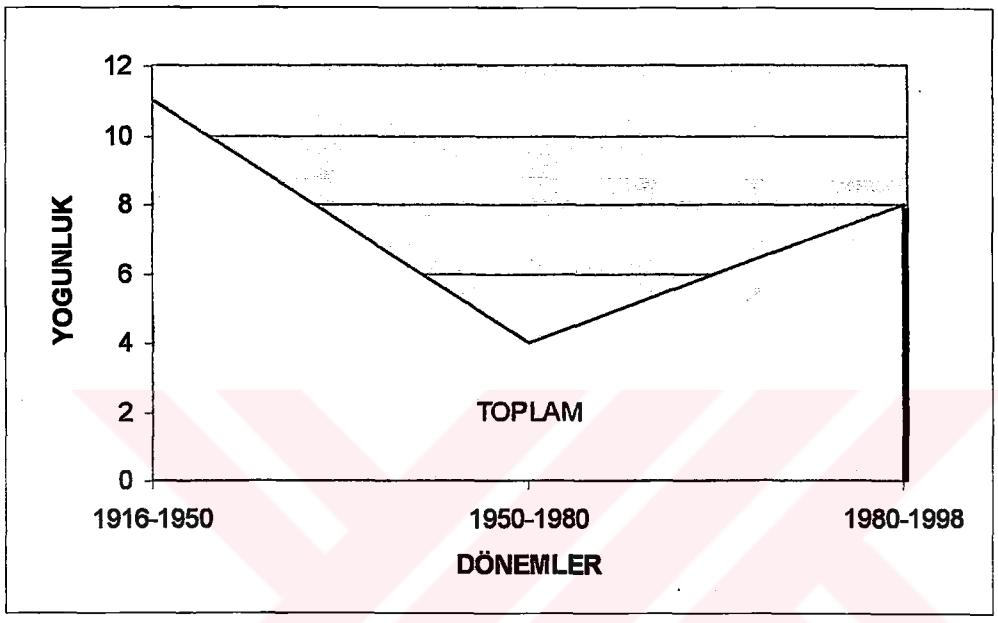
Yarışmaların uluslararası düzeyde açılması ve Türk mimarlarının yabancı mimarlarla rekabet ortamında haksız bir yarışa itilmesi, 1930'lu yıllar itibariyle tepkilere yol açmıştır. Dönemin Arkitekt dergilerinde yer alan yazılarında Türk mimarisinin olgunlaştığı görüşü savunularak yarışmaların ulusal düzenlenmesi konusunda yoğun baskılar artmıştır.

1950'lerde dünya ekonomik gelişimi ile paralel değişimler ülke genelinde imar faliyetlerine yeniden yoğunluk kazandırmıştır. Ancak bu dönemde rejimin bir yansıması olarak uluslararası yarışma yoğunluğunda belirgin bir azalma görülmüştür. Ulusal mimarlık temsilcileri, tüm kamu yapılarının ulusal yarışma yolu ile elde edilmesini, böylelikle mimarlara yeni iş alanları yaratılacağı görüşünü ileri sürmüşlerdir. P.T.T, kaymakamlık, ilkokul, belediye binası, banka şubeleri gibi yapıların özellikle ulusal düzlemde açılacak yarışmalarla projelendirilmesi, her fırsatta vurgulanmıştır.

Türk mimarlarının iş imkanlarının kısıtlanışının öne sürülmesiyle başlayan bu tartışmalar, yön değiştirerek tüm yarışmaları hedef almıştır. Yarışma düzenleniş yöntemleri, jüri kararları, uygulamaya yönelik konularda başlayan tartışmalar, Cumhuriyet döneminde olduğu gibi yine yabancı mimarlar üzerine yoğunlaşmıştır. Hatta yabancı mimarlar tarafından kazanılan projelerin uygulamalarının başarılı olmadığının ön sürülmesiyle tepkiler son noktaya ulaşmıştır.

Bu anlamda Cumhuriyet'in kuruluşu itibariyle yarışmalar tarihçesine bakıldığında ; 1930 ile 1950 yılları arasında geçen **20** yıllık sürede 10 uluslararası yarışma düzenlenmişken, 1950 ile 1998 yıllarını içeren **48** yılda, zaman iki katına çıkmasına rağmen 9 yarışma düzenlenmesi, bu yoğun tepkilerin yarışmalar üzerindeki azaltıcı etkisini açıkça göstermektedir (Şekil 2.5) .

Bu çalışmada, günümüze en yakın tarihlenen, son uluslararası proje yarışması ise 1997'de duyurusu yapılan Gelibolu Yarımadası Barış Parkı uluslararası fikir ve tasarım yarışmasıdır. 1998'de Norveçli bir grubun kazanması ile sonuçlanan yarışma, uluslararası düzeyde yüksek bir katılım elde etmiştir. 121 projenin sunulduğu yarışmaya Norveç, Amerika, Hollanda, İsveç, İtalya İspanya, Lübnan gibi farklı ülkelerden katılımlar sağlanmıştır.

Şekil 2.5 1916-1998 yılları arasında Türkiye'de düzenlenen uluslararası mimarlıkyarışmaları düzenlenme yoğunluğunun dönemlere göre grafiği

Ulusal uluslararası ayrımı yapılmaksızın Kesin sayının tespit edildiği *1980 ile 1992* yılları arasında Türkiye'de toplam 117 yarışma açıldığı ve bir yıla düşen yarışma sayısının dokuz adet olduğu tespit edilmiştir [4](Tablo 2.4). Bu yarışmaların içinde sadece 1987 yılında İstanbul'da düzenlenen iki kentsel tasarım yarışması uluslararası nitelik taşımaktadır. Bunlar, kazanan projelerin uygulanmadığı sonuçsuz kalmış Üsküdar ve Taksim Meydan düzenleme yarışmalarıdır.

1980-92 arası, yarışma sonucu kazanan projelerin % 49'u uygulanmış veya uygulaması devam etmekte, % 17'sinin proje safhası bitmiş veya bitmek üzere, %

[4] Bu tespit Mimarlar odası tarafından yapılmıştır. bkz. Mimarlık Dergisi, 1993 sayı: 251

19'undan vazgeçilmiş, % 9'unda ise hiçbir gelişme görülmemiştir. Bu sonuçlar genel olarak tekrar değerlendirildiğinde; projelerin gerçekleşme oranı % 66 gerçekleşmeme oranı % 28 olarak belirmektedir. Bu oranlara göre, her dört yarışmadan birinin sonuçları dikkate alınmamaktadır. Organizatör ekibin ve katılımcıların hazırlık aşamasındaki emekleri ve masrafları dikkate alınırsa, tüm çalışmalar boşa gitmekte, maddi manevi kayıplarla yarışmalar amacına ulaşmadan noktalanmaktadır.

Tablo 2.2 1916-1998 yılları arasında Türkiye'de düzenlenen uluslararası mimarlık yarışmalarının düzenleniş biçimlerine göre sayısal dağılımı

YIL	SINIRLI	SINIRSIZ	BİLİNMEYEN	TOPLAM
1916-1950	3	9	1	13
1950-1980	2	2	-	4
1980-1998	2	3	-	5
TOPLAM	7	14	1	22

Tablo 2.3 1916-1998 yılları arasında Türkiye'de düzenlenen uluslararası mimarlık yarışmalarının düzenleyen kuruma göre sayısal dağılımı

YIL	ÖZEL	DEVLET	BİLİNMEYEN	TOPLAM
1916-1950	4	9	-	13
1950-1980		4	-	4
1980-1998	2	3	-	5
TOPLAM	6	16	0	22

Tablo : 2.4 1980 -1992 arasında Türkiye'de açılan yarışmaların analitik değerlendirmesi

	YARIŞMA TÜRÜ					KURULUŞ					GERÇEKLEŞME					KONU TÜRÜ		
YIL	ÇIKAN YARIŞMA ADEDİ	ULUSLARARASI	ULUSAL	BÖLGESEL	SINIRLI	BAY.ve İSKAN BAK.	DİĞER BAKANLIKLAR	BELEDİYELER	DİĞER KAMU KUR.	ÖZEL	UYGULANDI - UYGULANIYOR	PROJE YAPILDI VEYA YAPILIYOR	GELİŞME YOK VEYA BAŞKA PROJE YAPILDI	VAZGEÇİLDİ	BİLİNMİYOR	YAPI AĞIRLIKLI	KENTSEL TASARIM AĞIRLIKLI	ANIT AĞIRLIKLI
1980	3	-	2	-	1	2	-	-	1	-	3	-	-	-	-	3	-	-
1981	7	-	5	-	2	5	-	1	1	-	3	-	-	4(1)	-	6	1	-
1982	4	-	3	-	1	-	2	1	1	-	3	1	-	-	-	2	2(1)	-
1983	11	-	7	-	4	8	-	-	3	-	9	-	-	2(1)	-	10	1(1)	-
1984	23	-	22	-	1	19	-	4	-	-	10	3	3(1)	6(2)	1	18	4	1
1985	14	-	13	-	1	7	-	5	2	-	9	-	-	4(1)	1	10	3	1
1986	9	-	8	-	1	2	1	5	-	1	6	1	2(2)	-	-	5	4(2)	-
1987	6	2	3	-	3*	-	-	5	1	-	1	2	-	3(2)	-	2	4	-
1988	4	-	4	-	-	-	1	1	2	-	1	1	2(1)	-	-	2	2	-
1989	4	-	3	-	1	1	1	2	-	-	3	-	1(1)	-	-	2	1	1
1990	6	-	6	-	-	1	-	4	1	-	1	4	-	-	1	2	4	-
1991	9	-	6	1	2	1	3	5	-	-	-	5	1	-	3	8	1	-
1992	17	-	14	3	-	6	1	9	1	-						13	4	-
TOPLAM	117	2	96	4	14	52	9	42	13	1	49	17	9(5)**	19(7)	6	83	31(4)***	3
			82%	3%	15%	%44.2	8%	36%	11%	8%	49%	17%	9%	19%	6%	71%	%26.5	%2.5

GERÇEKLEŞME ORANI	
66%	28%

NOT:

*: 2 si anı zamanda uluslararası yarışmadır.

** Parantez içindeki rakamlar kentsel tasarım yarışmalarını göstermektedir.

*** Parantez içindeki rakamlar Belediye dışındaki kurumların açtığı kentsel tasarım yarışmalarını gösterir.

Düzenleyen kurum olarak ele alındığında, yarışmaların % 44,2 si Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, %36 lık bir bölümü ise Belediyeler tarafından düzenlenmiştir. Ulusal ya da uluslararası ayrımı gözetmeksizin Türkiye'de mimarlık yarışmalarının genel konu dağılımı % 71 lik oran ile yapı ağırlıklı iken, % 26,5 kentsel tasarım içerikli ve % 2,5' luk oran ile anıt türündedir. Kentsel tasarım yarışmalarının % 87'sinin belediye kanalı ile açıldığı saptanmışır. Bu sonuç, kentsel kimliğin ve kentsel kalitenin oluşumunda belediyelere önemli görevler yüklemektedir (Özbay,1993).

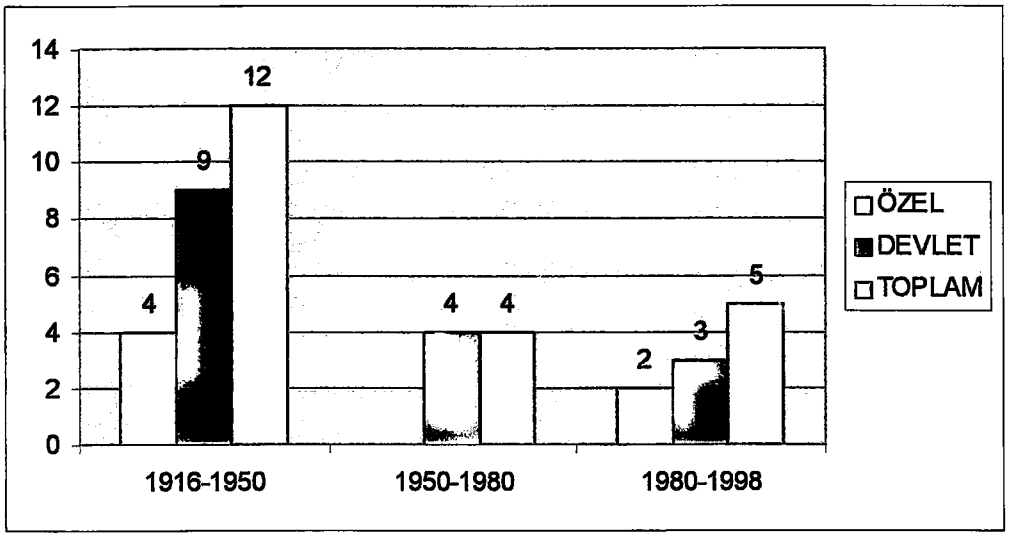
Türkiye'de açılış duyuruları ve sonuç duyurularının belgelenebildiği uluslararası mimarlık yarışmaları 1916-1998 yılları içinde incelenmiş ve yayınlarda yeralan 22 adet tespit edilmiştir. Bu dönem uluslararası yarışmaların *sınırlı ya da sınırsız* oluşlarıyla iki grupta incelenebilir.

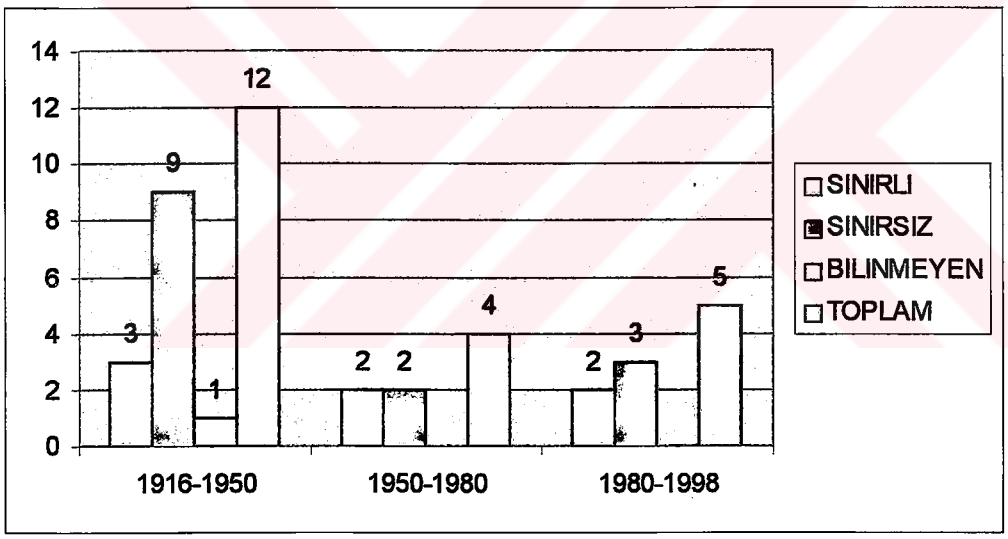
*Sınırlı ; g*enele kapalı, özel davetli, çağrılı terimleriyle ifadelendirilir. *Sınırsız ;* genele açık, duyurulu terimleriyle açıklanabilir. Ayrıca düzenleyen kurumlar yönünden de ayrım yapılabilir. Genel ifadeyle *devlet* tarafından ya da ya da *özel sektör* tarafından düzenleniş biçimi ele alınarak incelenmelidir. Bu iki konunun üç ayrı zaman diliminde dağılımı bölüm 3'te detaylı verilmiştir.

2.3 Uluslararası Mimarlık Yarışmaları

Dünyada ve Türkiye'de mimarlık yarışmaları daha nitelikli projeler elde etmek için kullanılan bir yöntemdir. Bu tür yarışmaların uluslararası mimarlık çevrelerine açılmasıyla potansiyel olarak daha çok sayıda katılımcının ürünleri arasından seçim yapılmasına imkan tanınmış olur. Uluslararası platformda yapılan bir yarışma evrensel bir rekabet ortamı yaratır. Bu ortam sunulacak projelerin özel ve nitelikli hazırlanmasında etkili bir unsurdur. Farklı tarihsel geçmişe sahip ülkelerden gelen mimarların tek bir konu üzerine çalışıp, değişik bakış açılarını yansıtan projeler sunmaları, önerilerin çeşitliliğini artıran önemli bir etkendir. Bu anlamda uluslararası yarışma platformu, dünyanın değişik bölgelerindeki, mimarlık anlayışlarının ve düzeylerinin bir buluşma yeridir. Bu tür yarışmalarda çoğu kez, mimarlık alanındaki yeni veya ortak eğilimler, projeler aracılığıyla belirginleşir ve tanınırlar. Yarışmaların uluslararası nitelikte düzenlenmesinin özel bir yanı da proje bazında,

katılımcılara tasarımlarını ve mimari görüşlerini açıkça ifade edebilme özgürlüğü vermesidir.

Şekil 2.6 1916-1998 yılları arasında Türkiye düzenlenen uluslararası yarışmaların, türüne ve düzenleyen kuruma göre analizleri

Türkiye genelinde uluslararası düzeyde açılan yarışmalar, mimari kimlik arayışının sorgulandığı yenilikçi ve radikal yaklaşımların birarada yarıştığı düzlemler yaratması ile yapıcı eleştirel ortamlar yaratır. Farklı görüşlerin sunulduğu bu yarışmalar duyuruları yapıldığı andan itibaren sınırlı ya da sınırsız oluşlarına dair başlayan ve

tüm evrelerinde devam eden eleştirilere hedef olurlar. Kazanan projenin uygulanmasıyla eleştiriler yeni bir boyuta geçer. Kent dokusunda somut biçimde yerini alan proje, bu kez mimari üslup yönünden değerlendirilir. Ülke mimarisi üzerinde katkılarının yadsınamayacağı, yarışmalar özellikle mimarlığın geçmiş ve gelecek değerlerinin tartışıldığı geçiş dönemlerinde her boyutta irdelenmiş haklı ya da haksız eleştiriler almıştır. Olumlu gelişimlerden pay almak yerine, olumsuz etkileri bazında değerlendirilerek yöneltilen bu eleştirilerin çıkış noktası, özellikle Cumhuriyet ve sonrası dönemlerde, mimari kimliğimizin ve kültürel değerlerimizin yabancı üsluplar etkisinde kalarak yitirileceğine ilişkin yersiz kaygılardır.

Oysa yurtdışı örneklerinde yabancı mimarın katılımına önem verilmektedir. Daha önce de örneklenen, 1977'de Almanya'da çağrılı düzenlenen "Stutgart müzesi" yarışmasında jüri, mevcut tarihi kent dokusunun yeni tasarıma katılması ile işlevlendirilmiş, en iyi kurguya sahip özgün bir tasarımı seçmiştir. Davetli olarak katılan İngiliz mimar James Stirling'e ait, bu tasarım, önce Almanya'da sonra dünya üzerinde postmodernist akımın çarpıcı bir yansıması olarak tanımlanmıştır. Mimarlık tarihçileri tarafından aşırı tepkiler alan bu bina, Stirling'i ; Stirling ise Stuttgart'ı dünyaya taşımıştır. Burada da görüldüğü gibi proje elde etmek amacı ile açılan yarışmanın yankıları tüm dünya mimarisi üzerinde etkili olmuş ve konuşulmuş böylece yarışma gerçek amacına ulaşmıştır.

Tablo 2.5. 1916-1998 yılları arasında Türkiye'de düzenlenmiş uluslararası mimarlık yarışmalarında birincilik ödülü alan ülkelerin sayısal değerlendirilmesi.

	YARIŞMAYI KAZANAN ÜLKE								
DÖNEM	TÜRKİYE	ALMANYA	TÜRKİYE+ İTALYA ALMANYA	TÜRKİYE+ İTALYA	TÜRKİYE+ YUGOSLAVYA	AMERİKA	NORVEÇ	SONUÇSUZ	TOPLAM
1916-50	5	4	1	1	1	-	-	1	13
1950-80	3	-	-	-	-	-	-	1	4
1980-98	2	-	-	-	-	2	1	-	5
TOPLAM	10	4	1	1	1	2	1	4	22

Davetli ya da duyurulu hazırlanan mimarlık yarışmalarında jüri, düzenleyen kurum ve yarışma konusu gibi maddeler katılımcı seviyesini ve sayısını doğrudan etkileyen kriterlerdir. Dünyada ve Türkiye'de uluslararası yarışma dönemleri genel olarak incelendiğinde, katılımcı ülke sayısı ve gönderilen *toplam* proje adetinin yıllara göre değişimler gösterdiği rakamsal olarak tespit edilmiştir. Bu farklılıkların, nedenleri pek çok etkene bağlı olsa da yerel yönetim politikalarının etkisi büyüktür. Ayrıca yarışma düzenlenme yoğunluğunun dünyadaki sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmelerle paralel bir etkileşim içinde, olduğu da bir gerçektir.

2 Mayıs 1997 yılında Çekoslavakya'da açılan uluslararası bir yarışmada ödül dağılımı ve jüri üyelerine bakacak olursak; Türkiye ve yurtdışı yarışma örneklerinin farklılık gösterdiği görülecektir. Prag kalesi "eski sülün bahçesi kentsel ve mimari yenileme-geliştirme projesi" olarak adlandırılan yarışma, 30.000 m2 lik bir alandaki düzenlemeyi içerir. Yarışma jürisi: Eva Jiricna (mimar), Hans Hollein (mimar), Peter Davay (A.Review Dergisisi editörü) Giancaciari De Carlo (mimar), Zdenek Novak (Tarihçi ve Peyzaj mimarı), Zdenek Lukes (Sanat tarihçisi), Ivo Koukol (Prag Kalesi Yönetim Direktörü) birincilik ödülü 11.000 $ olarak açıklanmıştır.

Yunanistan'da düzenlenen bir yarışma ise, "Aristotelous kent aksının yeniden tasarımı" içindir. Farklı ülkelerden çağrılı jürinin oluştuğu bu yarışmada ödül oldukça yüksek tutulmuş, 40.000 ECU[5] dur. Kenneth Frampton (ABD), Francesco Dal Co (İtalya), Carmen Pinos (İspanya), Didier Rebois (Fransa) isimleri jüri üyelerinden sadece birkaç örnek.

Sanat galerisi için düzenlenen "Preliminary projects uluslararası yarışması" profesyonel mimarlara açılmıştır. Yarışma " The International Competition for Preliminary for the Contantini Museum" orjinal adıyla tüm dünya ülkeleri mimarlarına açıktır. UIA kurallarına göre 9 kişilik jüride 5 yabancı 4 yerli üye bulunmalıdır. Mario Botta, N. Foster, K.Frampton, Josef Kleihues, Enric Miralles, Terence Riley, Sara Topelson, Eduardo Costantini, (jüri başkanı) Prof. Jorge Glusberg gibi ünlü isimler jüriyi ayrıcalıklı kılmaktadr.

[5] 1 Avrupa para birimi ECU = 1,1340 $ dır.

2.4 Dünyada Uluslararası Mimarlık Yarışmalarının Tarihsel Gelişimi

Mimarlık yarışmaları pek çok ilginç sebep ve amaçtan dolayı düzenlenmiş organizasyonlardır. Bu yolla üretilen projeler basında yer alan haberlerle ve mimarlık dergilerinde çıkan geniş bilgilerle açıklanır. Özellikle uluslararası yarışmalar son zamanlarda dünyada yaygın hale gelmiştir. Dünyaca tanınmış yada adı duyulmamış mimarları, yenilikçileri, büyük yada küçük proje ayrımı yapmaksızın yarışma platformunda buluşturması ve mimarlık çevrelerince bu gelişimlerin yakından izlenmesi yarışma olgusunu özel kılmaktadır.

Mimari yarışmalar tarihte önemli binaların elde edilmesi için kullanılan bir yöntem olmuştur. Günümüze kadar ulaşabilen yarışmaların araştırılması mimarlık tarihçilerine, o döneme ilişkin bilgiler aktarmaktadır. Düzenleniş biçimi, projeler ve katılımcı isimleri kapsayan belgelerin oluşumuna aracı olmasıyla yarışmalar, tek başına tarihe ışık tutmaktadırlar. Ayrıca o döneme ait mimari hareketler hakkında bilgiler içeren yarışmalar, zıt ya da ortak görüşe sahip saygın katılımcıların buluştuğu ve bu kişilerin mimari görüşlerinin gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan bir ortam hazırlamasıyla da özgün bir yapıya sahiptir.

Mimarlık yarışmaları arasında tarihe damgasını vurmuş olanlar da vardır. Bunun en eski ve en ünlü örneği Brunelleschi'nin ödül aldığı Floransa Katedrali kubbesi yarışmasıdır. Zamanın yöneticileri ve halk için, seçilecek projenin anıtsallığı büyük önem taşımakta idi.

Brunelleschi'ye ait olan bu model, mimari kurgu, strüktürel tasarım ve estetik başarısının yanı sıra Floransa halkının gurur kaynağı olması açısından, Rönesans dönemine ait en önemli anıtsal modeldir. Bu iki önemli unsur, -yani beğeni toplamak ve mimari başarı ile kariyer edinmek- başlangıcından itiberen katılımcılar tarafından yarışmaların ardından beklenen sonuçlardan olmuştur. O dönemde sanatı maddi ve manevi yönden destekleyen özellikle varsılların beğenisini kazanmak, elde edilmiş büyük bir başarı sayılmaktadır. Dolayısıyla öneri sunan kişiler için bu derece önemli bir yarışmada katılımcı olarak yer alarak adını tarihe yazdırmak, mimari ölümsüzlük olarak algılanmıştır.

Modernleşmeyle beraber, tüm tarihsel ögelerin reddedilmesinin de etkisiyle yeni üslupta bir mimari görüş gelişmiştir. Tarihi kent merkezlerinin yıkılma önerileriyle bu yeni tutum geçmişe son darbeyi vurmuş ve tarihi yok etme eğilimlerini uç noktalara getirmiştir.

Yeni yerleşim alanlarının planlanması, özel binaların tasarlanması, mimari gelişimleri izlemek ve bunlardan bir pay almak düşüncesi zamanla yarışma

kavramını geliştirmiş ve sayısını arttırmıştır. Her ülke ve her konu için farklı biçimlerde denenen ve kullanılan yöntemler olmuştur. Zaman içinde kurallar gelişmiş ve yarışmalardan beklenenler değişmiştir.

Mimarlar birliği,[6] mimarlar odası, devlet kurumları yada özel kurumlar tarafından belirlenen kurallar, kimi zaman yerine getirilmiş kimi zaman da dikkate alınmamıştır. Bu tür durumlarda itirazların ve skandalların olduğu görülmüştür.

Yarışmaların tarihsel süreci aynı zamanda mimarlık tarihi gelişim sürecini de izlemektedir. Mimarlık tarihçileri için özellikle tasarımın gelişmesine imkan tanıyan yarışmalar, belli alanlarda çizilen idealleri kapsayan zengin bilgiler sunması ile tarihsel değeri olan bilgi kaynaklarıdır. Her bir yarışmanın kendine özgü bir amacı ve ulaşmak istediği farklı hedefleri vardır. Bu öznellik ve farklılık yarışmaların tarihçesini ve tarih içindeki yerini daha ilginç kılmaktadır.

Zamanla yarışma düzeni değişmiş, şartnamelerin içeriği geliştirilmiştir. Yarışmaların öneminin kavranması ve ilgi duyulması mimarların kendilerine ve mesleklerine olan inancın artması ile gelişmiştir.

Seçici Kurul üyelerine ilişkin yaklaşımlar :

Yarışmaların tarih içindeki kaderini belirleyen en önemli kişiler jüri üyeleridir. Sayı olarak bir kısıtlaması olmayan bu topluluk süreç içinde farklılık gösteren tutumlarda, değişik meslek gruplarından ya da akademisyenlerden oluşan bir birlik ile yarışmalarda yer alır.

Yarışmacı mimarların, yarışmalarda gözlenen bir diğer tutumu ise yarışmalara dönüşümlü olarak katılmaları yada katılmadığı yarışmada, jüride yer almayı kabul etmeleridir. Yarışmalarda sıklıkla jüri üyeliği yapan isimlere de rastlanmaktadır. Örneğin İngiliz Mimarlar Birliği adına Berlin'de yapılan tüm yarışmalarda Josef Paul'un jüri üyeliği yaptığı görülmektedir. İngiltere'nin en ünlü jüri üyesi İngiliz Kraliyet Mimarlar Birliği'nin başkanı olan Alfred Waterhaus 44 kez jüri üyeliği yapmış sadece 7 kez yarışmaya katılmıştır. 1872'de düzenlenen şartnamelerle yarışmada jüri üyelerinden en az birinin İngiliz Kraliyet Mimarlar Birliği üyesi olması şartı koşulmuştur.

[6] İngiltere'de 1800'lerden beri IBA (Instite of British Architects) ve RIBA (Royal Instite of British Architects) tarafından düzenlenmektedir. Günümüzde İngiltere'de ve İsviçre'de düzenlenen bu kurallar standartlaşarak dünya ülkelerinde uluslararası yarışmalarda kullanılmaktadır.

Seçici kurul üyeleri eğer önemli bir bina tasarlanıyorsa tecrübeli bir jüri oluşturulmasına özen gösterir. Seçici Kurul yarışmayı düzenleyen kurum tarafından oluşturulur ki bu genellikle Devlet ya da özel sektör tarafından olmaktadır. Kent dokusunda önemli yer tutan binalar için yapılan yarışmalar devlet kurumları tarafından düzenlenmektedir. Chicago Tribune ile Hongkong Shanghai bankaları özel sektör tarafından seçilmiş nadir örneklerdendir.

Özel sektörde siparişi veren kişilerin jüride yer almasına sık rastlanmamaktadır. Seçkin kişilerden oluşturulan jüride temsili olarak şirket departmanından kişiler bulunabilmektedir. Yine de bu temsilciler, uzman kişilerden oluşan jürinin kararına genellikle saygı duymuş, nadiren jüri kararı reddedilmiştir. Bu durumda kendi fikirlerine uygun öneriyi öne sürerek jüri üzerinde etkili olmuşlardır. Bu tür yarışmalarda kazanan kişiye projesini uygulama fırsatı verildiği de olmuştur. Ancak bunlardan pek az isim tasarımlarının uygulama aşamasının sonuna dek bulunabilmiştir.

Tarih içinde çeşitli nedenlerden ötürü sonuçlanamayan yarışmalar da mevcuttur. Kazanan kişi için oldukça üzücü olan bu durum pek çok yarışmacının başına gelmiş hazin bir sondur. "Law Courts" ve "Grand Arche" ve "Sydney Opera binası" en bilinen örneklerdendir.

2.4.1 Dünyadan iki örnek ; İngiltere ve Hollanda

Mimarlık yarışmaları üzerine yapılmış araştırmalarda, tarihte düzenlenen yarışma sayısının oldukça yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Yıllar süren araştırmalardan biri, Viktorya dönemi İngiltere'sini ve İrlanda'dakini kapsar. Roger Harper'ın kaleme aldığı kitapta 50 yıllık Viktorya döneminde düzenlenmiş 2500 yarışma tespit edildiğini yazmaktadır. Bu yarışmaların kentlere göre dağılımı yapıldığında başkent Londra 362 yarışmayla birinci sırada yer almaktadır. Manchester, Liverpool, Leeds ve Birmingham gibi diğer endüstri şehirleri Londrayı yarışma adedi sıralamasında takip ederler.

Mimarlık yarışmalarının İngiltere için düzenlenmesinin gerçek anlamı ve yararı İngiliz mimari yayınlarında sıkça yer alması ve tartışılmasıdır. Yapılan bu mimari yarışmalar yerel yönetimler tarafından halen sık kullanılan vazgeçilmez bir yöntemdir.

XIX. yy İngilteresi'nin hızlı ekonomik gelişmesi, açılan mimari yarışma adedinin bu kadar çok oluşunda birinci derecede etkili olmuştur. Ele geçirdiği sömürge devletleri sayesinde hammadde kaynakları bulan ve bunları yeni teknolojiyle işleten ülke gün

geçtikçe yeni binalara ihtiyaç duymaktadır. Sanayileşme ile yeni ulaşım ağlarına eğitim ve sağlık binalarına ihtiyaç duyulmuştur. Başlangıçta aristokratlar özellikle kariyer sahibi zengin kişiler ucuz olan yarışma planlarına sahip olabilmek amacıyla bu yarışmaları desteklemiş ve günümüzdeki söylemiyle sponsor olmuşlardır. Uzman kişilerden oluşmayan jüri üyelerinin seçimiyle kazanan projeler genellikle mimari değeri olmayan ancak iyi çalışılmış suluboya teknikleriyle sunulan projeler olmaktadır. [7]

Bir nevi paranın gücü ile yarışmalar aracılığıyla proje yaptırılmasının XIX.yy Avrupa'sında yöntem olarak kullanıldığının bilinmesi günümüze ışık tutan önemli bir bilgidir. Son yıllarda da özel şirketler tarafından açılan yarışmaların tıpkı aristokratların elinde olan yarışma düzeninin yeni biçimiyle kullanıldığı bir yöntem olduğu söylenebilir.

Bunun yanı sıra mimarlar tecrübe kazanmak yerine ellerine geçecek az miktarda da olsa para ödülü için yarışmaya girdikleri, yarışmalarda verilen para ödüllerini belirleyen bazı kurallar olduğu ve şartnamelerde yer aldığı bilinmektedir. İngiliz Mimarlar Birliği (IBA) 1839'da birtakım kurallar belirlemiş ancak pek uyulmamıştır. Ancak 1872'de İngiliz Kraliyet Birliği (RIBA) tarafından belirlenen kuralların yaptırımı daha güçlü olmuştur. Daha ileriki yıllarda yarışma şartnameleri üzerinde çalışılmıştır. Uluslararası şatnameler, İsviçre mimarlar ve mühendisler birliği ve uluslararası mimarlar birliği tarafından ele alınarak yeniden düzenlenmiştir. Günümüzde tüm ülkeler bu standart şartnameleri esas alarak yarışma düzenlemektedirler.

Geçmişte, Beyaz Saray ve sonrasında düzenlenen yarışmalarda hazırlanan şartnameler ve projeler alanında uzman olmayan kişiler tarafından oluşturulan jürilerce değerlendirilmiştir. Bu yarışmalarda tasarımcılara projelerini geliştirmeleri için çok az zaman tanınır. Bunun yanısıra projeler için fazla şart koşulmaz ve ağır şartname maddeleri konulmazdı. Böylece tasarımcının kısıtlı zamanda özgün projeler üretmesine fırsat tanınmış olurdu. Fikir düzlemindeki tasarımlara ve düşüncenin gelişimine bu derece fırsat verilmesine ilişkin yaklaşım daha sonraki yıllarda yapılan fikir projeleri yarışmasında izlenen tutuma benzemektedir.

Zamanla, şartnameler üzerinde bu kadar çalışılmasına rağmen yarışmalardan beklenen sonuçlar alınamadığı görülmüştür. Ne derece titiz çalışılırsa çalışılsın yarışmalara ilişkin yoğun söylentilere ve skandallara yarışma tarihçesinde sıkça

[7] Köy kiliseleri için yarışma düzenlenmesi gündemde olan bir konu değildir.

rastlanmış ve sonuçların ardından kazanan kişiler ve jürinin kararı genellikle eleştirilmiştir. Beyaz Saray yarışmasında kazananın jüri ile önceden yaptığı görüşmeyle yaşanan skandal ve Utzon'un Sydney opera binasına ilişkin yaşadıkları ve daha bilinmeyen diğerleri sayılı örneklerdendir. [8]

Bu durum ise mimarları yarışmadan uzaklaştırmamış aksine daha çekici kılmıştır. Bu, sürekli yarışmalara katılan ve yarışma mimarı olarak isim yapan mimarlardan ve yarışmaların düzenlendikleri tarihsel süreç içinde mimarlık düzleminde tartışılmasından anlaşılmaktadır.

Hollanda gibi ülkelerde yarışma düzeyi geliştikçe mimarlık koşulları da değişmiş ve tasarımcıların yarışmaya inancı ve ilgisi artmıştır. Hollanda'da organize edilen yarışmaları kazanan mimarlara tasarımlarını geliştirmek için ayrıca süre verilmiş ve böylece mimarlık düşüncesinin gelişimine katkıda bulunulmuştur. Bu düşünce ile Hollanda'da 1842'de kurulan "The Maatschappij tot Bevordering Van de Bouwkunst" adlı birlik kurulmuş ve mimariyi geliştirici organizasyonlar düzenlemiştir. Amaçları mimarların yaratıcılığını artıracak tasarıma yönelten yarışmalar düzenleyerek mimarlığın kalitesini artırmaktır. Birlik projeye dışardan müdahalenin olmadığı yarışmalar aracılığıyla mimara özgürce tasarlama imkanı verilmesiyle çizimlerin ve projelerin gelişeceğine inanmaktadır.

Ayrıca kazanan ya da uygulanan proje kendi alanındaki binalara örnek teşkil etmiş ve mimari bütünlük sağlamıştır. Bir kilise yada parlamento binası benzeri örneklerine rehberlik etmiştir. Bu sonuç dünyada da pek çok yarışmanın ardından gözlenen bir sonuç olmuş ve yarışma ile uygulanan bina, çevresinde prestijli binalar yapılmasına öncülük etmiş olur.

Maatschappij tarafından organize edilen yarışmalarda birlik tasarıma müdahale etmeyip tasarımcıyı özgür bırakan bir tutum izlerken ödül ve miktarı konusunda katı kurallar getirmiştir. Yarışmaların ardından jüri bir rapor yayınlayarak, katılan ve kazanan projelere ilişkin açıklamalar sunmuştur. Bu raporlar XIX. yy'ın karmaşık stillerinin anlaşılmasında önemli bilgi kaynakları olmuştur. Mimarlık adına yapılan tüm bu çalışmalara ve birliğin geliştirmeye çalıştığı yarışma düzenine rağmen Hollanda'daki yarışmaların yeterince iyi düzenlenmediği ve amaçlandığı kadar etkili olmadığını anlıyoruz.

[8] Bu ayrıntılardan ilerideki bölümlerde bahsedilecektir.

2.4.2 İngiltere ve Hollanda'da yarışmaların düzenleniş biçimleri ve dünyada mimarların yarışmalardaki yeri

XIX.yy'da İngiltere ve Hollanda'da düzenlenen mimari yarışmalar arasında açıkça görülen farklar mevcuttur. Yarışmalar arasında görülen farkların 1844'lerde iyice belirginleştiğini söyleyebiliriz. Görülen bu farklılıklara rağmen bu yarışmaların ortak noktası mimarlığı geliştirmek için yapılan somut amaçlar ve özellikler taşımalarıdır. Yarışmaların bir diğer amacı ise yapılması planlanan bir yapı için en uygun mimarı bulmak ve en iyi projeyi seçmek için açılmış olmalarıdır.

Yarışma biçiminde görülen bir diğer ayrım ise, fikir bazında oluşu yada uygulamaya yönelik detaylı projeler içermesidir. Bu amaçla açılan fikir projesi yarışmaları ile daha kapsamlı ve uygulamaya yönelik detaylı çalışmaların beklendiği tasarım yarışmaları şeklinde ikiye ayırabiliriz. Yarışmalarda, ünlü isimlerin ya da büyük mimarlık şirketlerinin katılımıyla kimin kazanacağı konusu ilgi odağı olur. Kimi zaman aylar süren çalışmalarda büyük firmalar kaybedebilirken adı duyulmamış genç tasarımcılar birinci olmaktadır. Büyük şirketler, ancak sınırlı düzenlenen davetli yarışmalarda kendilerine denk diğer şirketlerle yarışma imkanı bulmaktadırlar. Bu tür yarışmalarda yarışmayı düzenleyen kurum, davet edilen firmalara, çalışmalarının sonucunda yaptıkları harcamaları geri ödemekte böylece katılımcılar yarışmadan zararsız çıkmaktadır.

Sınırlı ve sınırsız yarışma ayrımı sayesinde tanınmış mimarlar davetli olarak yarışmalara katılırlar. Sınırsız yarışmalarda ise katılan yüzlerce mimar arasında kaybetme riskini göze alan ünlü isimler bu tür yarışmaya katılırken diğerleri davetli olanları tercih etmektedir. Diğer bir ayrım ulusal ve uluslararası olanlardır. Ulusal olanlar genellikle yerel mimarları mutlu etmek, ulusal yarışmalar aracılığıyla yerel mimari üslubu geliştirmek veya ulusal mimarlık üslubunda tasarımlar elde etmek amacıyla açılırlar. Uluslararası yarışmalar ise farklı ülkeden isimler çağırmak ve onların özgün mimari üsluplarından örnekler elde etmek amacıyla düzenlenen prestijli yarışmalardır.

XIX. ve XX. yüzyıllarda sıkça açılan uluslararası yarışmalar pek çok mimarın kendi ülkesi dışında bir başarı elde ederek ünlenmek amacıyla ilgi duyduğu organizasyonlar olmuştur. Uluslararası yarışmaların düzenlendiği ilk dönemler ele alınacak olursa; O zamanın ulaşım ve iletişim araçları ile günümüz koşulları karşılaştırıldığında gelişmemiş sayabiliriz. Bu durum, mimarları olumsuz etkilememiş aksine mimarlar arasında daha çok ilgi uyandırmış ve uluslararası

yarışmalara katılım devam etmiştir[9]. Böylece gelişmekte olan modernite kavramı yarışmalar aracılığıyla uluslararası bir düzleme taşınmıştır.

Şekil 2.7 Sunum projelerinden, Rem Koohaas, City Hall yarışma önerisi, 1986

Fakat Japon mimarların Avrupa'da düzenlenen uluslararası yarışmalara, aynı biçimde Japonya'daki bir yarışmaya Avrupalı mimarların pek ilgi göstermediği anlaşılmaktadır. Bunun dışında kalan isimlere elbette rastlanmaktadır. Örneğin pek çok ülkede yarışma kazanan Kenzo Tange, Arata İsozaki, Minoru Yamasaki, N. Foster bu isimlerden birkaçıdır. Yarışma mimarı olarak ünlenen mimarlar sıkça yarışmalara katılıp dikkatleri üzerine çekmeyi istemişlerdir. Bunun dışında bazı mimarlar tecrübe kazanmak için bazıları ise kazandıkları ödül ile geçimini sağlamak üzere katılırlar[10]. Her yarışmada ismine rastladığımız mimarların yanısıra seçici davranan isimler de mevcuttur.

Viktorya dönemi İngilteresinden Lackwood ve Mawson bu mimarlardan birkaçıdır. Lackwood ve Mawson yaşamı boyunca otuz yarışmaya katılmış ve 20 sini kazanmıştır. Bellamy & Hardy 35 adetten 17, John Johnson 26 dan 16 sını kazanmıştır. Çok sık yarışma düzenlenmesine rağmen Viktorya dönemi mimarları, mimarlık tarihinde önemli yer tutmaz. Hatta çoğu isim mimarlık kaynaklarında yer almaz. Yarışma yolu ile edinilen ve döneminde ilgi uyandıran bu yapılar o dönemden bu güne büyük değişimler geçirmiştir.

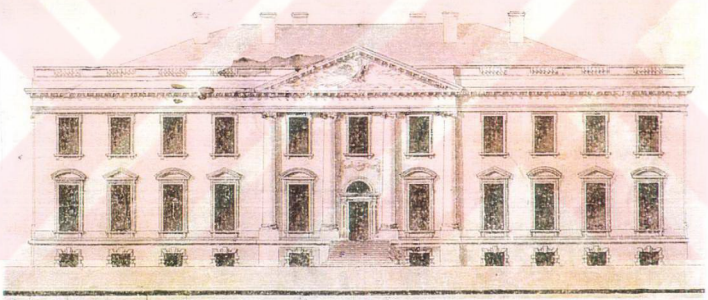
[9] Chicago Tribune yarışmasında ülke dışından katılacak kişilere postada doğacak gecikmeden ötürü bir ay ek süre verildiği bilinmektedir. Bu tür avantajlar uluslararası yarışmaları taşvik edici olmuştur.
[10] Yurt dışında dağıtılan ödüllerin Türkiye'deki kadar düşük olmadığını ve bir mimara uzunca bir süre yetecek kadar çok olduğunu, ayrıca katılımcıların giderlerinin düzenleyen kurum tarafından karşılandığını tekrar hatırlatmakta yarar görülmüştür.

Seçici davranan mimarlar arasında sayabileceğimiz, XX. yy mimarlarından Eero Saarinen katıldığı 20 yarışmadan 12 sini, Finli mimar Alvar Aalto ise 58 yarışmadan 25 ini kazanmıştır. Aldo Rossi, Rem Koolhaas, Norman Foster, Richard Meier, Charles Moore ve James Stirling uluslararası yarışmalarda sıkça yer alan ünlü isimlerden sadece birkaçıdır.

2.5 Dünyada Mimarlık Yarışmalarından Seçilmiş Örnekler

2.5.1 Washington Beyaz Saray (1792-1830)

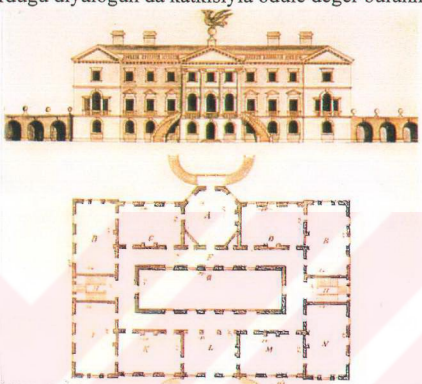
Başkan George Washington, ABD'ye yeni bir başkent kurma fikri ile Washington eyaleti Pennsylvania caddesinde özel bir bina tasarlatmaya karar vermiştir. Bu fikir L'enfant tarafından yarışma açılması önerisi ile gelişmiştir. Önceleri başkana yeni bir ev yapma ile başlayan bu düşünce daha sonra L'enfant'ın zihninde saray olarak canlanmış ve ev yerine bir saray yapılmasını başkana önermiştir. Böylece Başkan'ın evi , Başkan'ın sarayı terimine dönüşmüştür. Bina günümüzde "The White House" Beyaz Saray olarak anılmaktadır.

Şekil 2.8 Washington Beyaz Saray, James Hoban önerisi

Yarışma duyuruları 13 Mart 1792 de gazeteler aracılığıyla yapılmıştır. Başkan George Washington'un üç kişilik danışma kurulunun yanında tek asli jüri olduğu bir seçici kurul oluşturulmuştur. Yedi önerinin sunulduğu yarışmada katılımcılardan istenen bazı koşullar yarışmanın gelişimini etkileyen temel maddeler olmuştur. Saray planlarında, asansörlere yer ayrılması, içten içe giriş ve geçişlere yer verilmesi ve ileride yapılacak genişlemelere imkan tanıması şart koşulmuştur. Yarışma organizatörlerinden Jefforson, yapıda ana malzeme olarak tuğla kullanılmasını istemiştir. Bu istek az da olsa tasarımları etkilemiştir.

Yarışma etiğinde önemli bir yere sahip bu organizasyonda kurallar çiğnenmiş ve katılımcılardan James Hoban, yarışma öncesi komisyona tanıştırılmıştır. Tasarımı hakkında jüriyi ve başkan Washington'u bilgilendiren Hoban bunda başarılı olmuş, jüri üyelerini tecrübesi ve uzmanlığıyla etkilemiştir. Böylece yarışma sonucu kendi lehinde gelişmiştir. 16 Haziran 1972'de incelemeye alınan projeler arasından J. Hoban'ın ki birinci gelmiştir. Yaşadığı yer olan Charlest'ın mimarisinden etkilenen ve bunun izlerini tasarımlarına yansıtan Hoban pek rastlanmayan ve yasak olan yarışma öncesi kurduğu diyalogun da katkısıyla ödüle değer bulunmuştur.

Şekil 2.9 Washington Beyaz Saray, James Diamond önerisi, 1792

Bu yarışmada bilinen bir diğer sansasyonal olay ise yedi tasarımcı arasından yarışmaya AZ rumuzuyla katılan ve Palladio'nun Rotondo villasıyla çok benzeşen tasarımın aslında yarışma organizötörlerinden Jefferson'a ait olduğu gerçeğidir. Bu olay yarışmadan 123 yıl sonra 1915 yılında ortaya çıkmıştır (Akcan,1988b). Yapımından sonra Beyaz Saray pek çok kez değişmiş ve restore edilmiştir. [11]

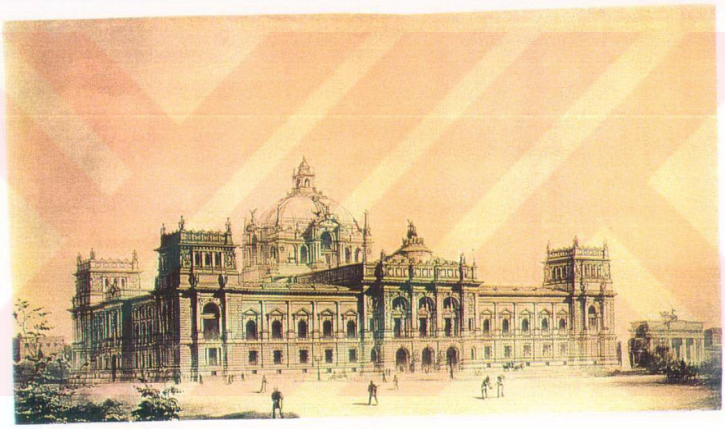
2.5.2 Reichstag, Alman parlamento binası , Berlin (1872-1882)

28 Mart 1871 tarihinde Berlin'de yeni bir parlamento binasının yapılması gerektiği konusu gündeme gelmiştir. Brandenburg Gate yakınlarında yer alan Königsplatz'ın en batı noktasında bir yer bulunmuş fakat binanın özellikleri konusunda temsilciler fikir ayrılıklarına düşmüştür. Çoğunluk Reichstag binasını Alman birleşmesine anıt olarak görmüş ve sadece Almanya'nın en iyi mimarlarının tasarım sunması gerektiği öne sürülmüştür. Ancak bu fikir benimsenmemiş ve ülke sınırlaması getirmeksizin herkese açık bir yarışma düzenlenmiştir.

[11] İrlanda'da bulunan ve "Leinster House" adını taşıyan ve aynı amaç için yapılmış olan ve bu bina ile oldukça benzer özelliklere sahip başka bir yapı daha vardır.

24 Kasım 1871'de yarışma duyurularının yapılmasının ardından bir jüri ve inşaat komisyonu kurulur ve binanın kısa zamanda hızla tamamlanacağı düşünülür ancak olayların gelişiminde parlamentoya söz hakkı verilmemiş ve yarışma saray tarafından sahiplenilmiştir. Elemelerin İlk turunda 102 tasarım vardı ve çoğunluğu yabancı mimarlar oluşturmaktaydı. Bunların arasında George Gilbert Scott ve oğlu John Oldrid Scott yer almaktaydı.

Birinci turun galibi Fransız Barok ve Neo-Barok özelliklerini taşıyan tasarımın sahibi Friedrich Bohnstedt'dir. 19 oy toplamı, 10'a 9 oy dağılımı ile kendi lehinde kullanılmış ve oy çokluğu ile kazanmıştır. Yarışma sonucunu Neoklasikler ile Gotik tarz tasarımı yapan katılımcılar arasında kazanılmış bir yarışma olarak değerlendirebiliriz. Gotik tarzını benimsemiş fakat bunu tasarımlarında gerçekleştirememiş kimseler ödül sıralamasında, Bohnsted'in ardından gelmişlerdir.

Şekil 2.10 Reichstag, Alman Parlamento binası, P.Wallot, 1882

On yıl sonra yeni bir yarışma düzenlenmiştir. Bohnsted de katılmış fakat ilk elenenlerden olmuştur. Busse'nin tasarımı ise yoğun protestolara maruz kalmıştır.

Yeni bir Reichstag Binası Komisyonu ve jürisi oluşturulur ve katılımcılar sadece Alman mimarlar olarak sınırlandırılır. İkinci kez açılan bu yarışmaya 186 proje katılır. Katılan projelerin çoğu Neoklasik üsluptadır.

Von Ferstel'in tasarımı St. Paul Katedraliyle farklı eklemelerle benzerlik taşır. Oskar Sommer ise niteliği olmayan bir tasarıma sahiptir. Jüri üyeleri 18'e 2 oy ile Paul Wallot'un tasarımını seçmiştir. Fakat Wallot'un seçimi büyük süprizleri beraberinde getirir.

Sarayın yıkımı 1888'de başladı. Saray Paul Walot'un yanında çalışmış olan Heinrich Strack tarafından yapılmıştır. Strack Reichstag binası için 1872'de bir tasarım oluşturmuştur. İnşaat çalışmaları 1884'te başlamış ancak inşaat yavaş yürümüş kişisel nedenlerden ötürü aralar verilmiştir. Bu aralar nedeniyle proje normal akışında yürümemiş ve ortaya ilk tasarımdan farklı bir yapı çıkmıştır.

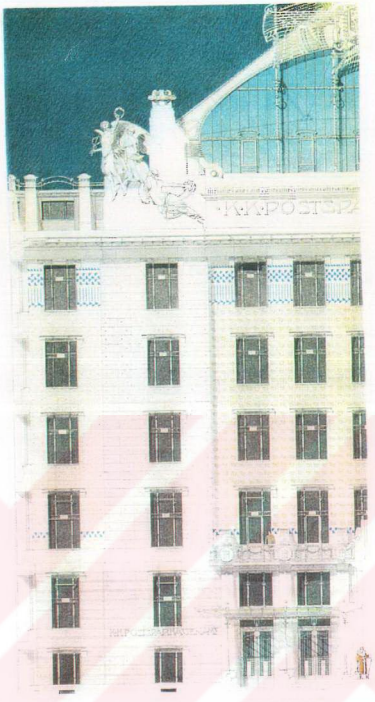

Şekil 2.11 Reichstag sarayı (yeniden düzenleme) son yarışma birincisi , N.Foster

Wallot'un tasarımında (1882) katedral meclis binasının koridorunun üzerinde yer alırken uygulama esnasında giriş holü üzerinde olmuştur. (ekim 1883) komisyon üyeleri tarafından önerilen değişikliklerden Wallot'un hoşnut kaldığı söylenemez ancak inşaat olayların değişmesi için müdahele edilemez durumda idi. Değişiklikler için geç kalınmıştır. Ancak proje Wallot'un istemediği biçimde gelişir.

Zamanla Kral tarafından uygulanması güç öneriler gelmeye başlar, Wallot bu duruma daha fazla dayanamaz, Kraliyet tarafından gelen istekler ve öneriler karşısında hevesi kırılır. Daha sonra Wallot Reichstag'ın inşaatından alınır. Yapım aşaması 1884-1894 yılları arasında sürmüş dekorasyonu ise 6 yıl sürmüş ve 1900 yılında tamamlanmıştır. Bina, 1933'te geçirdiği yangın sonucu harap olmuştur. Ancak Reichstag yapılan onca değişikliğe rağmen 100 yıl sonra bir sembol olma özelliğini taşıyabilmektedir. Katedralin giriş koridoru üzerinde yer almasıyla uyumun bozulacağını düşünen Wallot yeni bir atağa girişmeden önce Kral'ın ölümünü beklemiştir. Bu aşamadan sonra Parlamentonun da desteğini kazanarak, katedralin arkada ve daha küçük olması önerisi getirilmiştir. Malzeme olarak taş yerine camdan yapılmasını böylece içeriye daha fazla ışığın gireceğinin öne sürülmesiyle inşaat durdurulur. Bu durum işin uzamasına neden oldu. 1907'de bina tekrar değişir ve sadece amacına yönelik hizmet verebilecek hale getirilir. Reichtag Sarayı Norman Foster'ın kazandığı yeni bir yarışma ile restore edilerek 1999' da hizmete açılmıştır.

2.5.3 Posta binası , Viyana (1903-1906)

Şekil 2.12 Posta bankası girişi, O.Wagner

Dr. George Coch tarafından 1883 yılında Viyana'da kurulan Postsparkasse (orjinal Almanca adı) ortahalli vatandaşlara hizmet eden bir bankadır. Zamanla gelişen teknoloji ve artan nüfus nedeniyle bina yetersiz kalmış bunun üzerine 1903'te yeni bir bina için yarışma düzenlenmiştir.

1 Şubat 1903 ile 30 Nisan 1903 tarihlerinde yapılan yarışma 10 Haziran 1903'te sonuçlanmıştır. Ticaret Bakanlığı tarafından resmi olarak düzenlenen yarışmaya banka müdürü, beş mimar, güzel sanatlar akademisinden bir kişi ve beş sivil halktan oluşan jüri tarafından proje seçilmiştir. 32 katılımcı arasından yapılan elemede beş kişi kalmış ve sonuçta tasarımların içinde en modern üsluba sahip olması nedeniyle Otto Wagner'in önerisi seçilmiştir. Ancak jürinin bu kararına birçok itiraz olmuştur. Elenen yarışmacılardan biri olan Paul Brang seçilen tasarımda tek ana girişin olduğunu ancak yarışma koşullarında birden fazla girişin olması gerektiğini öne

sürerek sonuca itiraz etmiştir. Bu itirazlar sonucu değiştirmemiş ve Wagner'in binası kazanmıştır.

Şekil 2.13 Posta bankası içerden görünüş

Wagner'in planı değişikliklerin yapılmasından sonra 12 Haziran 1904'te uygulanmaya başlamıştır. En büyük değişiklik merkezden yükselen cam çatıdır. Yükselen cam çatının yerine iki adet daha alçak cam çatı yapıldı. Ayrca bankanın içi oldukça aydınlıktır. Dışının yapımı 1910-1913 yılları arasında olmuştur. Sonuçta bir değişiklik olmamış ve inşaat bedeli Wagner'in tahminine göre 2.900.000 crown tutacak iken toplam 4.300.000 crowna malolmuştur. Wagner'in payına 2.900.000 crown düşmüştür. Dışı için 1.800.000 crown harcanmıştır. Yapı 1974-1975 yılları arasında Dr. Stein tarafından restorasyon geçirmiştir.

2.5.4 Chicago Tribune binası, Chicago (1922)

Chicago'da kuzey Michigan bölgesinde düzenlenen yarışma "dünyanın en güzel ve özel ofis binası" ilanıyla duyrulmuştur. Halen basılan Chicago'nun en ünlü gazetesi Chicago Tribune için 10 Haziran – 1 Kasım 1922 tarihlerinde düzenlenen bu yarışma 263 katılımcı arasında gerçekleşmiştir. Jüri'de Chicago Tribune grubunu temsil eden dört kişi bulunmaktadır.

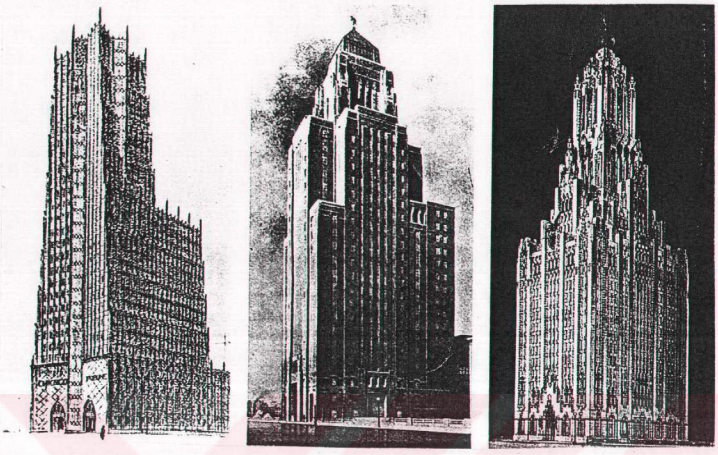

Şekil 2.14 Chicago Tribune Binası, T.M.Howells & R.M.Hood, 1922

Birinciliği John Mead Howells & Raymond M. Hood, ikinciliği Finli mimar Eliel Saarinen[12], üçüncülüğü Holabrid & Roche ortaklığı almıştır. Özel şirket tarafından açılan bu yarışmada ödül olarak verilen para oldukça yüksektir. Sırasıyla 50.000, 20.000 ve 10.000 $ verilmiş ve diğer 10.000 $ 10 Amerikalı mimar arasında paylaştırılmıştır. İnşaat bir yılda şaşırtıcı bir hızla bitirilmiştir.

Bu büyük ve önemli yarışmaya dönemin pek çok ünlü mimarı projeleriyle katılmıştır. 263 katılımcıdan yaklaşık 100 adeti Amerika dışındandır. 39 Alman 12 İtalyan 12 Hollandalı ve 1 Finlandiyalı katılmıştır. Adof Loos, Walter Gropius & Adolf Meyer ikilisi, Walter Fischer bu isimlerden bir kaçıdır (Şekil 2.16). Özellikle Loos'un binadan çok bir kuleyi andıran önerisi her ne kadar ödül alamasa da ödül alan proje kadar literatürde halen yer almaktadır.

[12] Kendisi Eero Saarinen'in babasıdır.

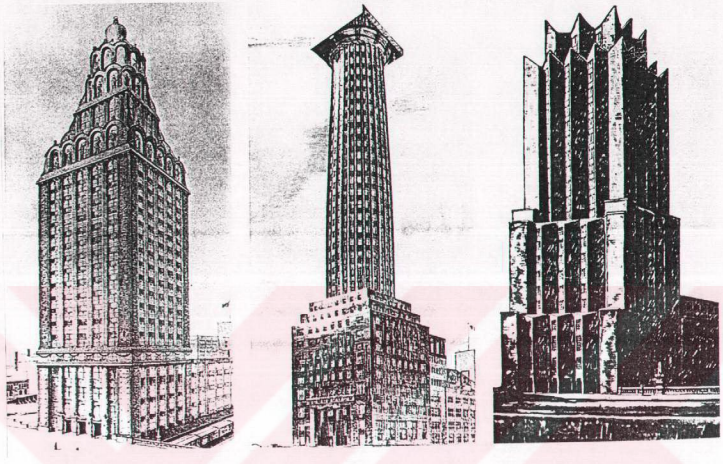
Şekil 2.15 Chicago Tribune Binası, Walter Fischer / Bertram G. Goodhue , / Albert Rausseau , şeref mansiyonu

Chicago mimarisinde 1800-1910'lu yıllarda gökdelen binaların yapımında çelik konstrüksiyon etkili iken 1910-1920'lerde Beaux Arts etkisi ve Gotik stil modasına uygun olarak geleneksel formlar kullanılmakta idi. Yaygın olan bu mimari tarza ters düşen projeler özellikle De Stil ve Bauhaus türünde, Avrupa'dan yarışmaya gönderilen tasarımlar jüri tarafından pek rağbet görmemiş ve 1880-1910 dönemi binalarına benzediği için demode olarak değerlendirilmiştir.

Bruno Taut, Adolf Meyer, Walter Gropius, M.Taut gibi ünlü isimler uygulamayı kazanamasa da, tasarımlarıyla Amerikan mimarisinde gelişmekte olan yeni bir dilin öncüleri olmuştur. Tarih içindeki mimari gelişimde de bu isimler alanlarında gösterdikleri başarılarla asıl kazananlar olmuşlardır.

Yarışmada yurtdışı katılımcılarına projelerini sunmaları için ek bir ay süre tanınmıştır. Eliel Saarinen'in projesi son teslim gününden 2 gün önce ulaşmış ancak jüri ödüllendirmeyi süre bitimini beklemeden başlamış ve sonuçlandırmıştır. Fakat Saarinen'in projesi jüriyi oldukça etkilemiş ve kararın bir anda değişmesine neden olmuş ve yeni karara göre ikincilik ödülü Saarinen'e verilmiştir bu çarpıcı tasarımıyla Saarinen'in birinciliği alamayışı büyük tartışmalara yol açmıştır.

Sonuç ve değerlendirme aşamasında erken karar alarak kuralların çiğnenmesi, yarışma tarihçesi açısından olumsuz sayılmakla beraber Modernizm ile başlayan gökdelen ve yüksek bina tasarımına fırsat tanımasıylada olumlu sayılacak bir yarışmadır.

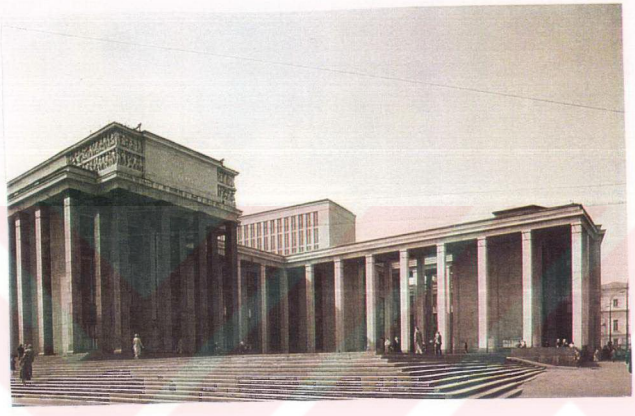
Şekil 2.16 Chicago Tribune Binası, Rudolph Eckmann / Adolf Loos / Alfred Fellheimer & Steward Wagner şeref mansiyonu

2.5.5 Lenin kütüphanesi – Moskova (1928)

Resmin , yapının ve alanın insan aklını etkilediğini savunan Rasyonalistlerin öncüsü Nicolai Ladovski tarafından 1923'te Yeni Mimarlar Birliği kurulmuştur. Yeni Mimarlar Birliğinden daha çok üne sahip olan Çağdaş Mimarlar Birliği ise 1925'te mimar Alexander A. Vesnin, Moisei Ginzburg, Alexander Rodchenco, Alexanei Gan tarafından kuruldu.

Lenin Kütüphane yönetimi ekonomik çözümler getiren düşük maliyetli bir binaya ihtiyaç duymuşlar ve 1927 yılında bu isteklerini gündeme getirmişlerdir. Bunun üzerine Moskova Mimarlık okulu yöneticileriyle temasa geçen kütüphane yönetimi, mimarlık öğrencileri tarafından bir kütüphane tasarlatılması fikrini önerirler. Öneri kabul edilir ve bina mimarlık öğrencilerine son dönem projesi olarak tasarlatılır. Ancak sonuç beklenildiği gibi gelişmez ve kütüphane için uygun bir tasarım bulunamaz

Yarışmaya katılanlardan Ivan Leonidov'un tasarımı çok iyi olmasa da, ileri yıllarda görsel tasarımları, yazılı eserleri ve eskizleriyle zamanının ünlü mimarı konumuna gelmiştir. Mimar D.S. Markov, P.N. Andreev ve B.A. Kondrashov'dan yeni çizimler istenmiş ancak kütüphane yönetimi tarafından kullanılmamıştır. Yapı için Kremlin yakınlarında bir inşaat alanı uygun görülür. Şehrin en önemli merkezlerinden birinde bulunan bina için yapılacak tasarım üzerinde önemle durulmaktadır.

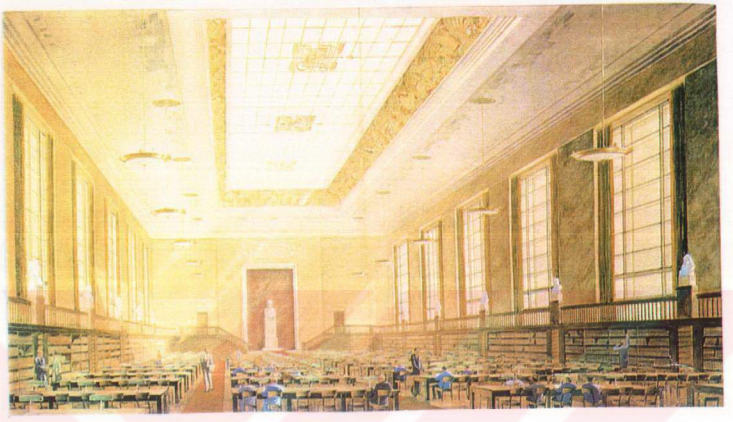

Şekil 2.17 Lenin kütüphanesi

Bina Sovyet rejiminin doğal bir yansıması olarak, Lenin ve ideolojisini yansıtmalı aynı zamanda başkent içinde önemli bir ilgi odağı olmalıydı. Kütüphane yönetimi, tam 6 milyon kitap kapasiteli raf sisteminin geliştirileceği ve okuma salonunu içeren bir tasarım istenmekteydi. Bu beklentilerle ardarda açık (sınırsız) ve kapalı (sınırlı) olmak üzere düzenlenen yarışmalardan ilki 1928 yılı Ocak ayında açılır. 1 Ocak 1928 ve 2 Nisan 1928 tarihleri arasında yapılan yarışma sonucu Kasım 1928'de açıklanmıştır.

Daha öncede katılan Markov yarışma ile yeni bir şans elde eder. Resmi ve açık düzenlenen ilk yarışmaya modern tasarımlarıyla on kişi katılır. Sınırsız açılan yarışmaya ise dört mimar davet edilir. Sınırsız yarışma için yapılan birinci turu Markov'un tasarımı kazanmıştır. Bunun üzerine Vesnin kardeşler dışında tüm mimarlar tasarımlarını Markov'un modernist çizgisine göre değiştirmişlerdir. Vesnin kardeşler tasarımlarından ve inançlarından vazgeçmeyerek kendi düşünceleriyle oluşan önerilerini sunmuşlardır.

Sınırsız yarışmanın birincisi Markov ile davetli yarışmacılardan üç kişi arasından yapılan seçimde geleneksel özelliklere yer veren Vlademir Alexeyevich Schuko'nun tasarımı birinci seçilmiştir.

Şekil 2.18 Lenin kütüphanesi iç görünüş, V.A.Shchuko

Yeni Mimarlar Birliği ve Çağdaş Mimarlar Birliği'nin itirazlarına yol açan bu sonuç Modernist eğilimlerin savunuculuğu olarakta sayılabilir. Ancak bu tepkiler sonuçsuz kalmış, jüri üyeleri ve kütüphane yetkilileri kararı değiştirmemiştir. Shchuko Lenin kütüphanesi inşaatını mimar Vladimir Gelfreikh'le birlikte 1941 yılında tamamlanmıştır.

Yarışmacılardan Rasyonistler geleneksel ögeleri bir kenara bırakıp tasarımlarında kat planlarını esas almış ancak bu tutum bir sonuç getirmemiştir. Çünkü Lenin ideolojisini ve sosyalist düşünceyi yansıtan anıtsal projeler değerlendirmede öncelikli olmuştur.

2.5.6 Sydney opera binası, Avustralya (1956-1957)

Kentin görünümünde dikkat çekici bir bina elde etmek düşüncesiyle yapılan yarışma hazırlıkları, Eugene Goossens ve başkan J.J Cahill tarafından seçimlerde oy kazanmak amacıyla açılmış bir yarışmadır.

İnşaat alanı 1954 yılında seçilmiş ve Avusturya'nın en belirgin sahilinde olan bu bölge için uluslararası bir yarışma düzenlenmiştir. Yarışma herkese açık bir düzende sınırsız yapılmıştır. Bu kadar önemli bir noktada çarpıcı bir tasarımın öneminin bilincinde olan pek çok mimar yarışmaya ilgi duymuş sonuçta 233 yarışmacı katılmıştır.

1956 yılında düzenlenen yarışmayı kazanan mimar Jorn Utzon bir anda adından çok söz edilen dünyaca ünlü bir mimar olmuştur. Utzon, Frank Lloyd Wright ve Alvar Aalto ile çalışmış ve onlardan çok etkilenmiştir. Afrika ve Avrupa'ya yaptığı ziyaret sırasında ise Le Corbusier ile tanışmıştır. Ancak Utzon'un bu bina ile yükselen kariyeri binanın yapım aşamasında yaşanan güçlükler nedeniyle zarar görmüştür.

Skandallara sahne olan bir yarışma olarak mimarlık tarihinde yerini alan Sydney Opera binası bu sonuca jüride bulunan Eero Saarinen sayesinde ulaşmıştır. Utzon'un tasarımı Saarinen'in mimari biçim anlayışına oldukça yakındır. Utzon'un projesinin seçimi için jüriyi ikna ederek seçim kararında etkili olan Saarinen'in 1956-1962 yılları arasında yapılan ve tasarımının kendisine ait olan Kennedy uluslararası havaalanı TWA binası ile biçimsel benzerliği bu düşünceyi açıkça göstermektedir.

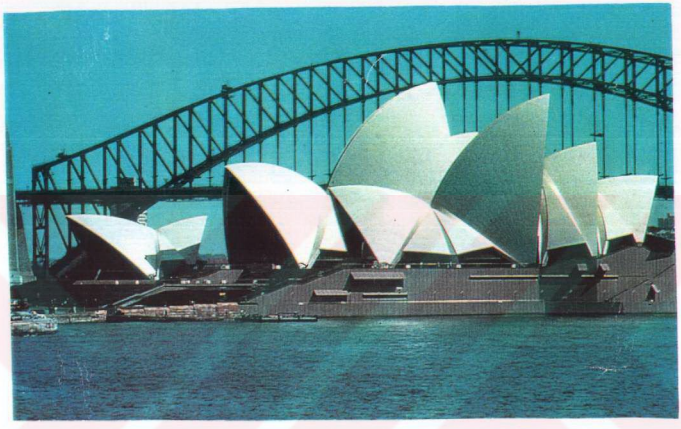

Şekil 2.19 TWA Binası, Eero Saarinen

Utzon uygulama aşamasında tecrübesizliğinden dolayı büyük zorluklar çekmiştir. Son aşamasına doğru görevden alınan Utzon'un büyük hayallerle tasarladığı opera binası konser salonuna dönüştürülmüştür. Binanın yapımı tahmin edilenden çok uzun sürmüş ve halka 1973 yılında açılmıştır. Başarısız geçen bina inşaatı hükümet için bir kabusa dönüşmüş ve maliyet başlangıçta tahmin edilenin yedi katına çıkarak 50 milyon Avusturalya dolarına ulaşmıştır.

Proje 3500 kişilik büyük ve 1200 kişilik küçük bir salon ayrıca cafe ve restoranlar içermektedir. Sonunda bir opera binasına sahip olan halk bu sonuca aldırmadan binayı büyük bir sevinçle karşılamıştır.

Avusturalya dikkat çekici bir binaya geç de olsa kavuşmuş ve yarışma amacına ulaşmıştır. Utzon'un projesi genel olarak, inandığı ve yaratmak istediği biçimde formlanmış ancak strüktürel problemler nedeniyle organik yapısında değişiklikler yapılmıştır. Projesinin son aşamasında bulunamayan Utzon görevden alınmış ve Danimarka'ya dönmüştür. Yerine başka bir ismin atanmasıyla proje bitirilmiştir. Ancak çok büyük hayallerle tasarladığı opera salonunun yapım aşamasında bulunamamış ve proje değişime uğratılarak bitirilmiştir.

Şekil 2.20 Sydney Opera Binası

Tüm skandallara ve güçlüklerine rağmen Utzon, Sydney Opera binasını mimarlık düzleminde saygın bir yere koymuş ve bu yapı ile şehre yeni bir çehre kazandırmıştır. Modernistler tarafından göz ardı edilen biçimsel vurgusu ve kabuk strüktürü ile yapı kendini özel kılmış ve böylece Utzon, deneyimsiz oluşuna rağmen Sydney Opera binasının mimarlık tarihinde özel bir yer edinmesini sağlamıştır.

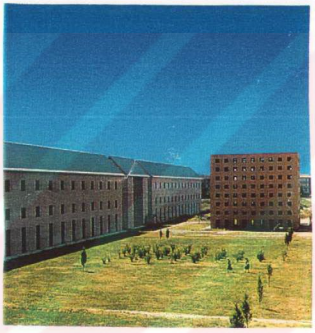
2.5.7 San Cataldo mezarlığı, İtalya (1967)

1967 yılında yeni bir mezarlığın yapımı için biraraya gelen yetkililer burası için yapılacak projenin birkaç aşamalı olması kararını almıştır. Ancak bu karar hemen uygulanamamıştır. Dört yıl sonunda iki turlu bir yarışma düzenlenmiştir. Birinci aşama fazla detayın gerekmediği, fikir bazında yapılan bir yarışmadır. İtalyan mimarlar, kuramsal tasarımların yer aldığı birinci tura davet edilirler. Yeni mezarlığın eski mezarlıkla bağlantılı olması özellikle istenmiştir. İkinci turun yapılmasından önce fikirlerin yayınlanması ve seçilmiş planların bir sonraki tura

daha iyi hazırlanmalarına ve projelerini geliştirmelerine olanak verilecekti. Ancak olaylar farklı gelişir. 51 tasarımdan 9 tanesi ilk turda jüri tarafından beğenilmiş ve 3'ü ödüllendirilerek, 6 tanesi satın alınmıştır.

Özgün tasarımı ile birinci seçilen Aldo Rossi'ye ait proje "Göğün Mavisi" adını taşır. Rossi'yi ve tarzını çok iyi tanıyan jüri üyelerinden Carlo Aymonino ve Paolo Portoghesi projeyi hemen farketmişlerdir. Kazanan 3 aday arasında yapılan ikinci turda kazanan Aldo Rossi oldu.

Rossi'nin düşüncelerini ve tarzını tasarımlarında yansıttığı ve iyi bir kurguya sahip olan bu proje sadece çizim olarak değil geleceğe dönük büyümeye elverişliliği açısından da önemlidir. Bu niteliklerinden dolayı yarışmaya katılan diğer tasarımcılardan farkı olmuştur.

Şekil 2.21 San Cataldo Mezarlığı, A.Rossi (1967)

Rossi, yeni projesini, Cesare Costa tarafından XIX.yy'ın ikinci yarısında tasarlanmış olan mezarlıkla bağlamaya çalışmıştır. Costa'nın mezarlığı dikdörtgen şeklinde galeriler tarafından çevrelenmiştir ve eski tasarım Neo-Palladionist tarzdadır.

Costa'nın yarattığı esere önem vermeyen diğer yarışmacılardan Adriano Campioni ise tamamen farklı bir yaklaşımla tasarımını yapmıştır. Bu tasarım satın alınanlar arasındadır 2. ödülü alan Constantino Dardi ve ortakları da kendi tasarımlarını sunmuştur. Rossi ise tamamen farklı bir tutum sergilemiştir ve bilinçli bir yaklaşımla tasarımını eskisiyle paralel yürüterek yeni ile eski arasında ilişkiyi kurmaya çalışmıştır. Ancak Rossi, uygulama için görevledirildiğinde mimari yeteneklerinin hepsini kullanmayıp, sınırlama getirmiştir.

Rossi'nin tasarımlarını tam olarak anlayabilmek için, mimarisinin ve akılcı nitelikler taşıyan özgün yaklaşımının, incelenip tartışılması gerekmektedir. Fonksiyonalizmi kabul edilebilir tek mimari form olarak gören diğer mimarlara rağmen Rossi bunu kabul etmemiştir. Bu düşüncesi ile postmodern bir tutum sergilemiş ve tarihi değerlere önem verilmesini halkın yapıları kabullenebilmesi için bildik tarihsel ögeler kullanmanın gerekliliğini savunmuş ve bu düşünceyle tasarımlar yapmıştır.

Rossi, postmodern mimarinin gelişiminde önemli bir miheng taşıdır. O olmadan postmodernizm eksik sayılır.

Mimarlık tarihi üzerine yayınlanmış pek çok makalesi mevcuttur. Casabella adlı dergideki yazılarında, neo-klasizim üzerine yoğunlaşmıştır. Bu makalelerden de anlaşılacağı gibi Rossi, fonksiyonalizme olan itirazları ile önemli bir postmodernist kuramcı olmuştur. Rossi'nin stili rasyonalist olarak da adlandırılmıştır.

San Cataldo mezarlığı, 1961'den bu yana yarışmalara katılan Rossi'nin aldığı büyük ve önemli bir projedir. 20 yıl sonra Rozzano'daki mezarlık için de sgörevlendirildiğinde San Cataldo mezarlığının inşaatı sürmektedir. Bu süreye kadar mezarlığın ancak 2/3'ü tamamlanmış ve Rossi'nin tasarımları temel olarak alınmıştır.

2.5.8 Grande Arche, Fransa (1982-1983)

Fransa'da Grande Arche binasının yapımı için 1958'de projeleri yürütme görevini üstlenen bir kurul oluşturulur. Kurul marjinal başarılar elde etmekten öte gidememiş ve sonuç alınamamıştır. Daha sonraki yıllarda düzenlenen açık yarışmaya 424 tasarımcı katılmıştır. Yarışmanın birinci aşaması Haziran 1982'de duyrulup 15 Mart 1983'te bitirilmiştir. Sonuçlar 27 Nisan 1983' te açıklanmış, ikinci tur 28 Nisan'dan 25 Mayıs 1983'e kadar sürmüştür. Birinci tur sonunda yapılan eleme sonucunda 4 yarışmacı finale kalmıştır. Birinciliği Johan Otta von Sperckelsen (1929-1987) kazanmıştır. Bu yarışmanın jüri yönündende önemi büyüktür. Richard Meier, Richard Rogers, Oriol Bohigas, Kisho Kurokawa, Antoine Grumbach, Gerard Thurnauer, Bernard Zehrfuss gibi ünlü mimarlardan oluşan jüri iddialı bir tasarım seçmiş ve bu bina başarıyla uygulanmıştır. Uluslararası haberleşme merkezi olarak kullanılacak binanın yarışma sonucunda jüri başkanı Robert Lion ve Başkan Mitterrand oldukça etkili olmuşlardır. Projenin sahibi Johan Otta, Fransa'da tanınan bir mimar değildir. Ancak Danimarka'da ün yapmış saygın bir mimardır. Katılımcılar arasında ünlü isimlerin yer aldığı yarışmada Jean Nouvel üçüncülük ödülü alırken şeref mansiyonu alanlar arasında Bernard Tschumi, Vittorio Gregotti yer almaktadır. Binanın yapımına 1985' te başlanmış 1989'da bitirilmiş ve inşaat

bedeli 3.400.00.00 frank tutmuştur. La Grande Arche binası 110 m. yüksekliğinde 106 m. genişliğinde son derece çarpıcı ve başarılı bir binadır.

Şekil 2.22 Grand Arche, 1982-1983

3. TÜRKİYE'DE 1916-1998 ARASINDA DÜZENLENMİŞ ULUSLARARASI MİMARLIK YARIŞMALARI ve DEĞERLENDİRMELER

Türkiye'de yarışma düzenlenmesi sık kullanılan bir yöntem olmamakla beraber eski tarihlere uzanmaktadır. Uluslararası nitelikte sayabileceğimiz ilk belgeli yarışma 1916 yılına tarihlenmektedir. 1998 sonuna dek yapılan araştırmada elde edilen bilgiler doğrultusunda ulaşılan davetli ve duyurulu uluslararası yarışmalar edinilen bilgilerin maddelenmesiyle bir katalog biçiminde sunulmuştur.

3.1 Türk Alman Dostluk Yurdu Öneri Yarışması 1916

YER ve TÜRÜ: Divan Yolu Üzerinde, Çemberlitaş / İstanbul Davetli (Sınırlı)

DÜZENLEYEN : Werkbund / Almanya ve Türk - Alman Dostluk Derneği 1916

KAZANANLAR:

1. Birinci ödül : German Bestelmeyer / Almanya
2. İkinci ödül: Peter Behrens / Almanya
3. Üçüncü ödül: Richard Riemerschmid / Almanya

MANSİYON : Verilmedi

DAVET EDİLENLER:

Peter Behrens / Almanya

German Bestelmeyer / Almanya

Paul Bonatz / Almanya

Hugo Eberhardt / Almanya

Martin Elsässer / Almanya

Agust Endell / Almanya

Teodor Fischer / Almanya

Walter Gropius / Almanya

Bruno Paul / Almanya

Hans Poelzig [13] / Almanya

Richard Ricmerschmid / Almanya

---

[13] Projesinde değişiklikler yaparak Almanya'da uygulamıştır.

Bruno Taut / Almanya

TOPLAM KATILIM : 11 projedir. Yarışmaya 12 kişi davet edilmiş ancak Walter Gropius, askerlik görevini yapmakta olduğu için yarışmaya katılamamıştır.

JÜRİ : Yarışmaya Katılan 11 kişilik yarışman ekibi jüriyi oluşturmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu temsilcisi olarak mimar Mehmet Vedat Tek (1873-1942) ve Ahmet Kemalettin'in (1869-1927) katıldıkları bilinmekte ise de yarışma ile ilgili temel belgede bu katılım hakkında ad belirten ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

PROJE UYGULAMA : Uygulanmadı

ŞARTNAME : Ulaşılamadı

YARIŞMANIN AMACI :

Türk Alman Dostluk Yurdu binasının İstanbul'da uygulanması fikri, Berlinden gelmekte ve yapının tüm teknik yönetiminin *Deutscher Werkbund* tarafından sürdürülmesi istenmektedir. Benzeri bir yapının Berlin'de de aynı amaçla uygulanması düşünülmüştür. Türk- Alman Dostluğunu pekiştirerek iki toplum arasındaki kültürel alış-verişi sağlamasında bu yapının aracı olması ve diğer Alman mimarların yapıtlarıyla beraber İstanbul'da yer alması amaçlanmaktadır.

Bu yarışma daha sonraki dönemlerde Alman mimarların Türk hükümet yetkilileri tarafından çağrılmasını ve mimarlık çalışmalarına Türkiye'de devam etmelerini sağlayacak ilk tanışma ve buluşma ortamını yaratmıştır. Cumhuriyet Döneminde önemli kamu yapılarının tasarım ve uygulama aşamalarında görev almalarının yarattığı olumlu - olumsuz etkilerin sürekli konuşulup tartışılacağı dönemin ilk izleri bu yarışmada doğmuştur.

Bu yapı, Almanların İstanbul'da uygulayacağı ilk örnek değildir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Almanya ve İtalya'dan mimarlar getirtilmiş ve Osmanlı mimarlığının batılılaşma sürecindeki etkilenmesi bu yapılarla ifade edilmiştir. 1890 yılında İstanbul'da Hendese-i Mülkiye'de mimarlık dersleri veren Alman mimar Jachmund, Türkiye'de bulunduğu süre içinde pek çok yapı gerçekleştirmiştir. *Sirkeci Garı* ve *Deutsche Orient Bank* en çarpıcı olanlarıdır. Yine bir Alman mimar olan Helmuth Cuno Otto Ritter tarafından tasarlanan ve bir buçuk yılda bitirilen *Haydarpaşa Garı* günümüze dek gelen seçkin eserlerdendir (Sözen, 1984). Bu eserlere bir yenisinin eklenmesiyle, İstanbul'da Almanya'yı tanıtacak ve

iki ülke arasında kültürel bağlar kurulmasına yardımcı olacak bir merkez kurulması amacıyla yarışma açılmıştır.

Yapıya Osmanlı İmparatorluğu'nun katkısı ise sadece yer sağlamakla olmuştur. Alman mimarların davetli katılımı ile sınırlanan yarışmaya, Türkiye davet edilmemiş ancak yarışmanın amacına uygun bir yerde konumlanması için yer tespit ederek ev sahipliği yapmıştır. Dernek üyeleri, Dostluk Evinin özellikle azınlıkların seyrek bulunduğu yoğun bir Türk yerleşmesinde kurulmasını böylelikle yapının gerçek amacına ulaşabileceğini ifade etmişlerdir. Bu düşünce ile yapının amacı ile hizmet vereceği kesim arasında bir paralellik[14] kurulmaya çalışılmış ve bir Türk yerleşimi olan Çemberlitaş semti uygun görülmüştür. Alanın bulunduğu caddeye verilen Dostluk Yurdu ismi halen anılmaktadır.

ÖNEM :

Yarışma , Türk Alman Dostluk Derneği'nin başvurusu üzerine dönemin etkin tasarım kurumu olan *Deutscher Werkbund* tarafından örgülenmiştir. Werkbund yöneticileri Alman mimarlar arasından belirledikleri yirmidört kişinin oniki tanesini aday olarak seçmiş ve bu oniki adayı çağrılı olarak davet etmiştir. Seçilen adaylar o çağın hem Almanya hem de dünya düzeyinde tanınmış ve kalıcı izler bırakmış mimarlarıdır. Bu isimlerin içinde Peter Behrens, German Bestelmeyer, Paul Bonatz, Hugo Eberhardt , Martin Elsässer, Agust Endell, Teodor Fischer, Walter Gropius, Bruno Paul , Hans Poelzig, Richard Ricmerschmid ve Bruno Taut yer almaktadır. Bunların arasında Toedor Fischer, 54 yaşında en yaşlı, Bruno Taut ise 36 yaşında en genç yarışmacıdır.

Türk Alman Dostluk Yurdu öneri yarışmasını, eksik kılan bir özellik; Türkiye'de uygulanması düşünülen bir yapıya Türkiye'den katılımcının davet edilmeyişidir. Kuşkusuz o yıllarda 1883'te açılan Hendese-i Mülkiye'de mimarlık ve mühendislik dersleri verilmekte idiyse de, teknik konuda, mimar yetiştirecek köklü eğitim kurumları yoktu. Ancak yetişmiş çok değerli mimarlar dönemin yapı faliyetlerini sürdürmekte idiler. Bu isimlerden en bilinenler Vedat Bey ve Kemalettin Beydir. Bu dönemin önemli ve büyük yapılarını uygulayarak, kendinden sonraki kuşaklara kalıcı

[14] Yapının Türk halkına hizmet vereceği düşüncesi ile Galata, Beyoğlu, Kadıköy gibi azınlıkların bulunduğu semtler dışında bir yerleşim özellikle talep edilmiştir.

yapıtlar bırakmışlardır. Bunlara ek olarak, Arif Hikmet Koyunluoğlu, Alaattin Özektaş, Ali Talat, Tahsin Sermet, Muzaffer, gibi isimler de sayılabilir.

Yarışma, yirminci yüzyıl başında gelişen modern mimarlığın yapıcı ve öğretici misyonuna sahip Alman mimarlarının katılmış olmasıyla, o yıllarda gelişmekte olan dışavurumculuk akımının kurucularından , Hans Poelzig , Bruno Taut ve Peter Behrens'in yapıtlarının uluslararası düzeydeki izlerini Türkiye'ye taşımalarına fırsat vermiştir.Yarışma ayrıca gelecekte düzenlenecek uluslararası yarışmalara Alman mimarların yüksek bir oranda katılımına cesaret veren ilk yarışma olmuştur.

KAZANAN PROJE :

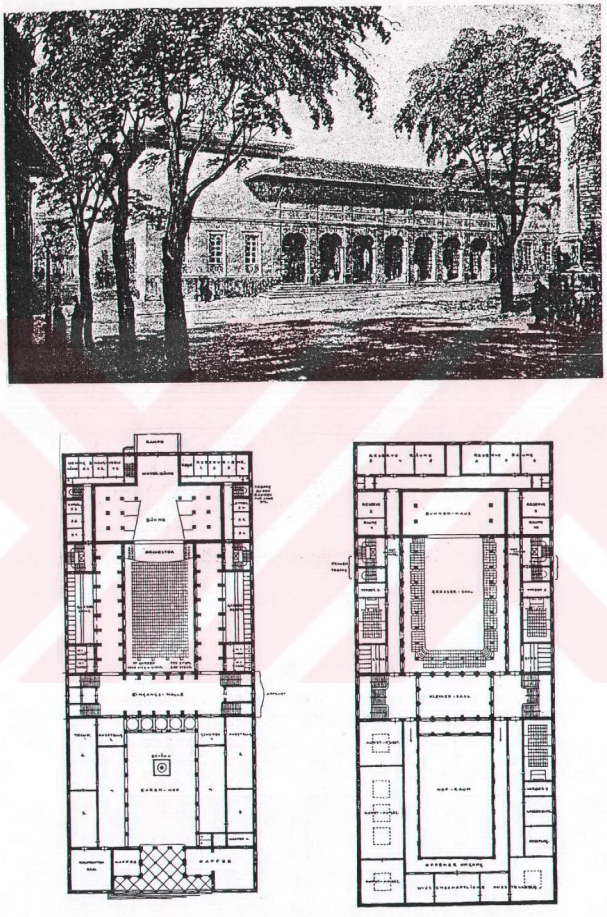
11 kişilik yarışmacı ekibin oluşturduğu jüri, puanlama sistemi ile dört aşamada sonuçlanmış ve Bestelmeyer'in projesi birinci seçilmiştir. "Divan Yolu'na açılan alçak ve geride yükselen tek bir kitleden oluşan yapının alçak kitlesi bir avlu çevresinde düzenlenmiş sergi işlevlerini barındırmaktadır. Avlu Divan Yolu'na bir danışma salonu ve kahvenin bulunduğu mekanlar iki yanda olmak üzere kemerli – sütunlu bir giriş mekanı ile açılmaktadır. Sergi alanları, avlunun iki yanında yer almakta ve giriş doğrultusundaki kısa kenarı büyük salonun girişi ile bütünleşmektedir"(Özkan, 1974).Bestelmeyer önerisi, çağının mimarlık gelişmelerini ve Osmanlı mimari üsluplarını yansıtmasıyla kalıcı sentezler taşımaktadır.

Yapı pencere oranları, kemerli kolonadlar, destekli geniş saçaklarla Bestelmeyer'e has bir üslupla, doğu havalı bir mimari biçimciliğe göndermeler yapar. Bu, XIX. yy'da İstanbul'da uygulama yapan diğer yabancı mimarların mimari eğilimlerine benzer bir tutumdur. Yarışmayı kazandıktan sonra temel fikir aynı kalmakla birlikte, öneride, birçok değişiklikler yapılmıştır. Bestelmeyer'in uygulama aşamasına ait çizimlerini tamamlamış olmasına rağmen proje ne Türkiye'de ne de Almanya'da uygulanmamıştır (Şekil 3.1).

DEĞERLENDİRME :

XIX.yy'da Osmanlı'da oluşan batı'ya karşı eğilim ile batı'da oluşan, kültürel ve ekonomik alanda izlenen, doğu bloklarına yayılma politikaları karşılıklı olarak çakışmış ve bu yarışmada mimari beraberliği getirmiştir. Bu anlamda Dostluk Yurdu dönemin expresyonist eğilimlere sahip Alman mimarların, ilk kez bir yarışma

aracılığıyla Türkiye mimarlık çevrelerine girmesine aracı olmuştur. Osmanlı mimarisinden izler taşıyan eserlerin bulunuşu, katılanlar arasında da mimarlari etkileşimin gerçekleştiğine işarettir. Kazanan proje somut olarak hayata geçmese de,

Şekil 3. 1 Birincilik ödülü, German Bestelmeyer önerisi

her iki ülkenin yararına, karşılıklı mimari görüş alış-verişinin belgelerini içermesi açısından özellikli bir yarışmadır.

Dostluk Yurdu yarışması 1910'ların etkin mimarlarının aynı konu üzerinde öneriler geliştirip birbirleri ile karşılaştırmasının yapılabileceği ve bu kişilerin öznel tutumlarının belgelenebileceği bir ortam yaratmış olması ile XX.yy mimarlık tarihi sürecinde önemli bir yere sahiptir. Ayrıca, bu yarışmaya çağrılmanın bir *statü* olarak belirmesinin yarattığı tepki de ilginçtir. Ekspresyonist akım temsilcilerinden biri olan Erich Mendelsohn'un yarışmaya davet edilmeyişine karşılık bir tepki olarak hazırladığı eskizleri günümüze kadar ulaşmış ütopik bir tasarımdır.

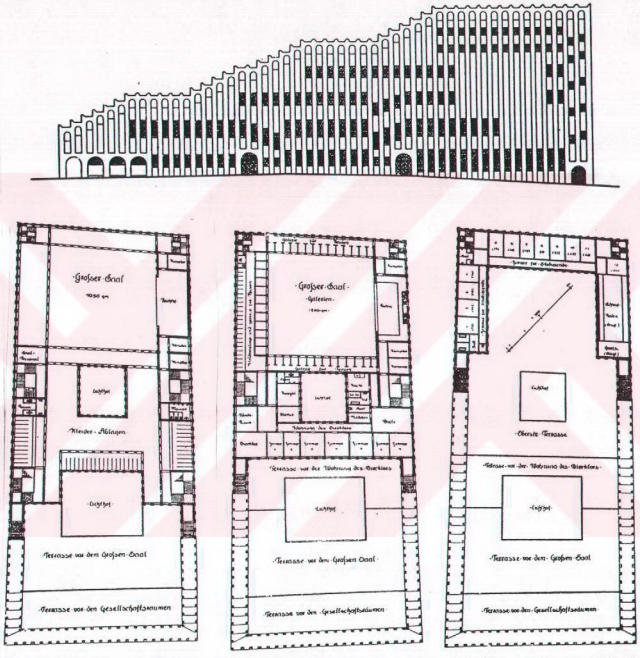
Şekil 3.2 E. Mendelshon'un yarışmaya çağrılmayışına bir tepki sonucu tasarladığı Dostluk Yurdu önerisi

Birinci Dünya Savaşı ile oluşan işbirliğinin mimarlık düzlemine de taşıtılması amacıyla açılan yarışma Osmanlı yönetiminin politik yapısındaki zayıflamanın fırsat bilinerek, katılımına dahi izin verilmeksizin sorgusuzca bir yarışma düzenlenmesi, batılı güçlerin yayılgan ve baskıcı tutumunun sanatsal boyuttaki ifadesidir. Tek bir merkez olmaktan çıkıp dünya üzerinde etkili olmayı hedefleyen Werkbund temsilcilerinin bu yarışmada izlediği yayılmacı tutum açıktır. İki ülke düzlemine indirilmesine rağmen Türkiye'den bir katılımcının kabul edilmediği bu yarışma, gerçekte Werkbund'un dünya mimarlığında sahip olmaya çalıştığı üstün politik çıkarların sessiz adımlarıdır.

Türk Alman Dostluk Yurdu önerisi yarışma projelerini üslup olarak Türk mimarisine katkılarını irdeleyecek olursak ;

Modern mimarlık tarihi açısından yarışmaya katılan projeler arasında en çarpıcı olanı hiç kuşkusuz Hans Poelzig'in önerisidir. Anıtsallığın simgelenerek tek başına

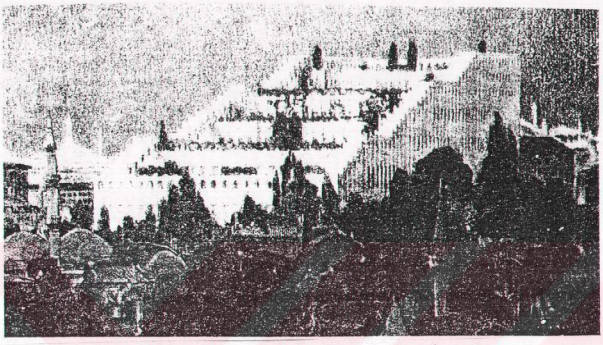
yükselen ve dışavurumcu ifadelerin kullanıldığı bu tasarım altı kat birden yükselmekte ve kitle bir dağ yığını fikri ile çıkış yaparak ön plana çıkmaktadır. Yarımada silüetinde yoğun bir kitle olarak yükselen bu abidevi yapıdaki benzer tutum , Poelzig'in Berlin'deki "Büyük Tiyatro" ve Salzburg'ta uygulanmayan "Festival Yapısı"nda da görülmektedir. Diğer on katılımcının İstanbul'a gelerek yeri görmelerine karşın Poelzig'in gelmeyişi ve boğaz silüetine hakim olamayışı kendine özgü bir üsupta başarılı ancak İstanbul için aykırı bir öneri hazırlamasına neden olmuştur.

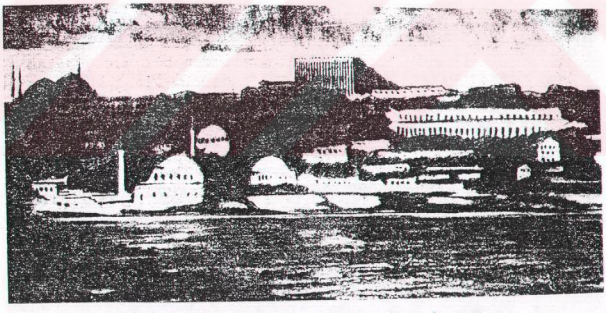
Şekil 3. 3 Türk Alman Dostluk Yurdu, Hans Poelzig önerisi, kuzey-batı görünüşü ve planlar

Poelzig'in önerisinin diğerlerinin yanında oldukça ütopik oluşu, Yarışma şartnameleri düzleminde, proje alanının görülmesi maddesinin zorunlu tutulmasının gerekliliğini kanıtlamış bulunmaktadır. Poelzig bu yarışmada aşırı hayalci yaklaşımı ile dereceye girememiş ancak kendinden ve ekspresyonist mimarisinden söz ettirmeyi başarmıştır.

Martin Elsässer, Paul Bonatz ve Bruno Taut'un önerilerinde Poelzig kadar ezici bir tutum görülmese de kuramsal düzeyde kalan dışavurumcu etkiler ağır basar. Farklı düzlemlerde uygulama alanı bulan Ekspresyonist tutum, bu akımın öncülerinden oluşan bir jüri tarafından değerlendirilmesine rağmen elenmiş ve daha gerçekçi bir yaklaşımla, Osmanlı mimarisinin bir sentezi olan Bestelmeyer önerisi birinci seçilmiştir.

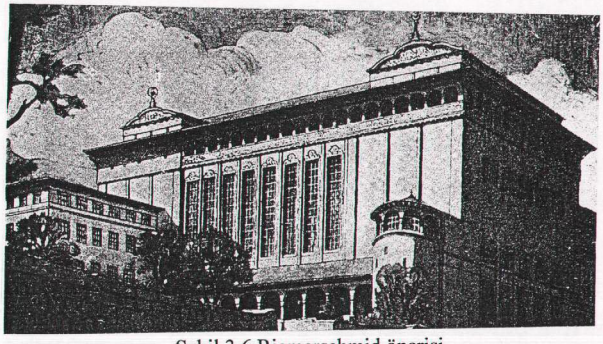
Şekil 3. 4 Hans Poelzig önerisi, Genel görünüş

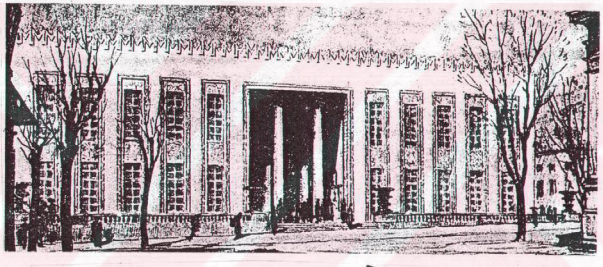
Şekil 3. 5 Marmara Denizinden Genel görünüş

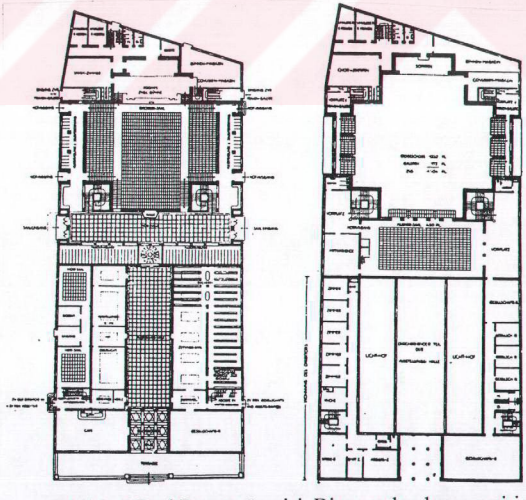
Türk Alman Dostluk Yurdu yarışması, dışardan gelecek yeni eğilimlerin Türk mimarlığına geçişini aralayan bir kapı olmuştur XX.yy başından itibaren, mimari düşünce ve görüşleri ile içinde bulundukları döneme damgasını vuran ekspresyonist akım temsilcisi Alman mimarlarının, Türk – Alman Dostluk Yurdu yarışmasının ardından, Türkiye'de önemli kamu yapılarının tasarım ve uygulama projeleri gibi,

çeşitli görevler almaları , Türkiye mimarlık tarihi gelişimi açısından önemli bir sayfa aralamıştır.

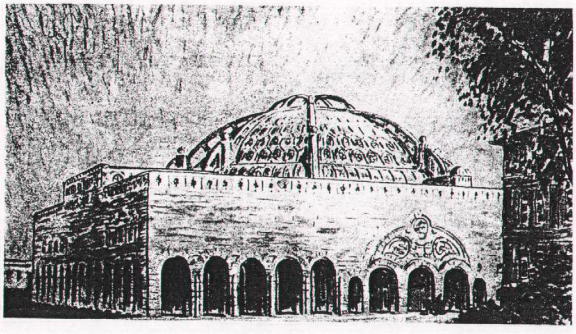

Şekil 3.6 Riemerschmid önerisi

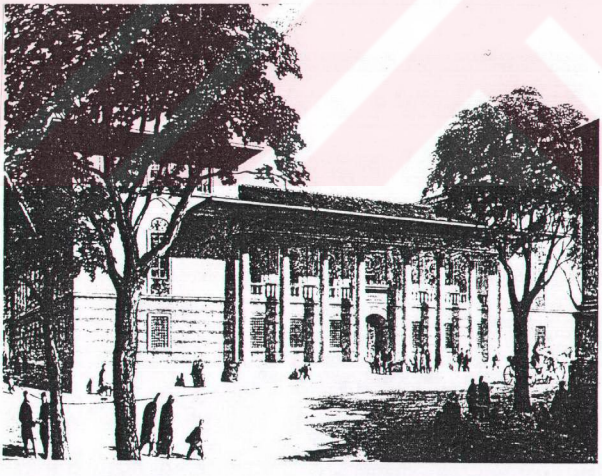

Şekil 3. 7 Paul Bonatz önerisi, Divan yolundan ana giriş

Şekil 3. 8 Bruno Taut önerisi,

Şekil 3. 9 G.Bestelmeyer yarışma sonrası ikinci öneri

3.2 Ankara Kent Planlaması 1927

YER ve TÜRÜ : Ankara-Davetli

DÜZENLEYEN : İmar Müdürlüğü

MANSİYON: Verilmedi

KATILANLAR:

Hermann Jansen / Almanya

M. Brix / Almanya

Leon Tausseley / Fransa

KAZANANLAR:

1. Birinci ödül : Hermann Jansen / Almanya
2. İkinci ödül : Leon Tausseley / Fransa

MANSİYON : Verilmedi

TOPLAM KATILIM : 3 proje, 2 Almanya -1 Fransa

JÜRİ : Ulusal, Atatürk başkanlığında, teknisyenler ve danışmanlar

PROJE UYGULAMA : Uygulandı

ŞARTNAME :

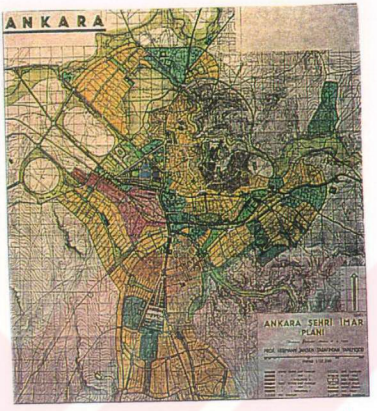
YARIŞMANIN AMACI :

Ankara, 1927'ye gelinmeden önce, "Loecher" isimli bir Alman şirketinin Berlin'li bir mimara yaptırdığı paftalara göre planlanmış ve Ankara'da kurulan bir komisyon tarafından 40 metrelik Çankaya caddesinin ana hatları çizilmiştir. Ancak kent Çankaya ile Keçiören arasında düzensiz büyümeye başlamış bu hızlı büyümenin önlenmesi amacıyla sınırlı davetli bir yarışma açılmıştır.

KAZANAN PROJE :

Atatürk'e yakın kişiler ile Türk teknisyenlerden oluşan jüri, üyelerinin imzasını taşıyan bir rapor vermemiş, bu konuyla ilgilenen Atatürk aldığı açıklama sonucu Jansen'in planını uygun bulmuştur. 1927 yılında Ankara kentinin planlanma sorunlarının, teknik bilgi ve donanım birikiminden yoksun yerel yönetim kadrolarıyla çözülemeyeceği ortadadır. Şehircilik konusunda yetişmiş uzman kişilerden yoksun mimarimiz 1927'de acilen ihtiyaç duyulan imar planına cevap verecek bir alt yapıya sahip değildi.

Bunun üzerine Prof. Hoffman'ın önerisi ile, Berlin'de bulunan Prof. Hermann Jansen ve M. Brix, üçüncü olarak da Fransız hükümeti baş mimarı Leon Jausseley davetli olarak yarışmaya çağrılırlar. Üç kişi ile sınırlı katılımda bir jüri değerlendirmesi sonucunda, Atatürk son kararı vermiştir. Jansen'in önerisinin birinci seçilerek uygulamaya değer görülmesiyle yarışma noktalanmıştır.

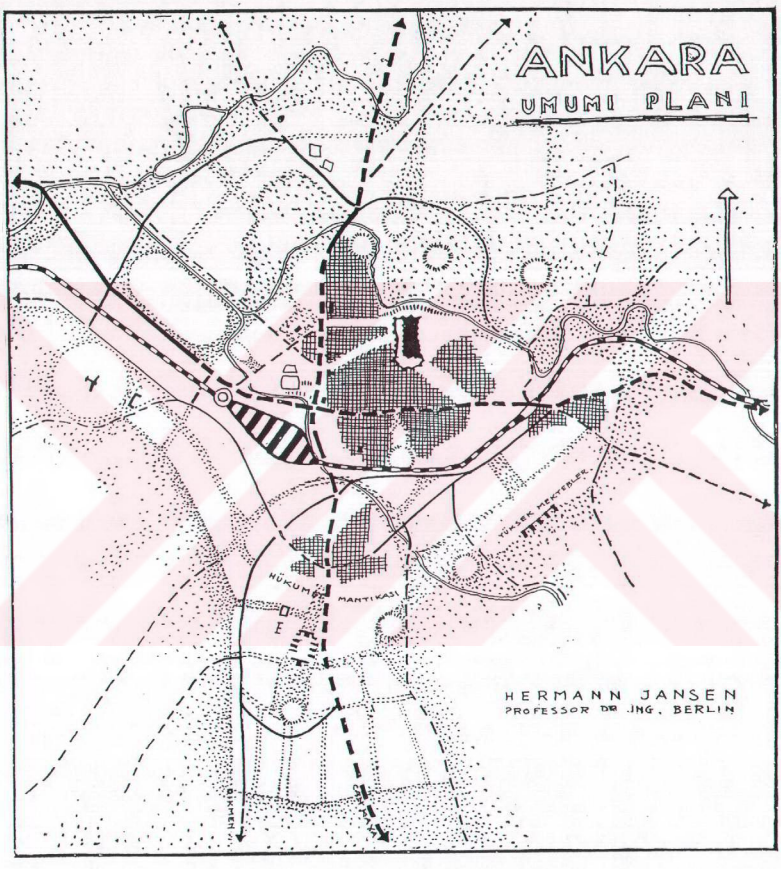
Şekil 3.10 Ankara Kent Planlaması, Hermann Jansen önerisi

DEĞERLENDİRME :

Jansen'in önerisini diğerlerinden farklı kılan, insani ölçekteki yaklaşımları ve ütopik düşüncelerden uzak oluşu ile geleceğe dönük kalıcı ve tutarlı bir teklif sunmuş olmasıdır. Şehir planlamasında suistimale oldukça açık bir konu olan arazi spekülayonunun önlenmesinin gerekliliği üzerinde özellikle duruşu, Jansen'i rakipleri arasından öne çıkararak birinci seçilmesini sağlamıştır. Jansen tasarımını Almanya'da teknik elemanlardan oluşmuş bir ekip ile gerçekleştirmiştir (Nasır, a.g.e). Planın rahatlıkla hayata geçebileceğini ve geleceğe dönük büyümelere elverişli oluşunu raporunda sunmuştur.

1928 yılında Ankara İmar Müdürlüğü kurulmuş ve 23 Temmuz 1932'de, Ankara İmar Müdürlüğü'nün Jansen ile yaptığı anlaşma Bakanlar Kurulunca onaylanmış ve Jansen, 1938 yılı sonuna dek Türkiye'de görevde kalmıştır. Ankara'da hızlı büyümeye karşılık, planlamada değişiklikler yapılmış ve İmar hududu ile Belediye hududu birleştirilmiştir. Bu tür değişikliklere karşı oluşu ve onaylamayışı üzerine görevden alınmıştır.

Genç Cumhuriyet Türkiye'sinin imar faaliyetlerinin salt yapı alanında değil şehircilik, alanında da sürdürmesi ve yetersiz kaldığı noktalarda yabancı uzmanlara başvurması ileriye dönük iyi niyetli çözüm arayışlarıdır.

Şekil 3.11 Hermann Jansen önerisi, orjinal çizim

3.3 Gar Binası Yarışması 1930

YER : İstanbul

DÜZENLEYEN :

KAZANANLAR:

MANSİYON :

KATILANLAR:

TOPLAM KATILIM :

JÜRİ :

PROJE UYGULAMA :

ŞARTNAME :

YARIŞMANIN AMACI :

KAZANAN PROJE :

DEĞERLENDİRME :

1930 yılında düzenlendiği bilinen Gar Binası Yarışması Arkitekt Dergisi 1931 yılına ait sayılarda tespit edilmiş ancak Arkitekt Dergisi'nin 1930'yılında yayında olmayışından ötürü yarışmaya ilişkin duyuru ve diğer bilgiler kesin olarak belgelenememiştir.

3.4 Ankara Sergievi Binası Uluslararası Proje Yarışması 1933

YER ve TÜRÜ: Ankara – Sınırsız

DÜZENLEYEN : Açık İktisat ve Tasarruf Cemiyeti ,1933

KAZANANLAR: İki adet birincilik verilmiştir

1. Birinci ödül : Mimar Şevki Bey / Türkiye
2. Birinci ödül : Mimar Sinyor Paolo Vietti Violi / Milano, İtalya

MANSİYON : Verilmedi

KATILANLAR: Mimar Şevki Bey / Türkiye

Mimar Sinyor Paolo Vietti Violi / Milano, İtalya

Mimar Sedat Hakkı / Türkiye

Mimar Hüsnü / Türkiye

Mimar Apdullah Ziya / Türkiye

Mimar Nizamettin Hüsnü / Türkiye

Mimar Seyfettin Nasih / Türkiye

Diğer yabancı katılımların isimlerine ait bilgi bulunamamıştır.

TOPLAM KATILIM : 26 proje

JÜRİ : Karma

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Reisi, Kastamonu Meb'usu Tahsin Bey

Ziraat Umum Müdürü , Sabri Bey

Ankara İmar Müdür Vekili mühendis , İrfan Bey

Ankara Mimarlar Birliği Reisi , Mimar Bedri Bey

Maarif Vekaleti Mimarlarından , Bürhan Arif Bey

İktisat Vekaleti Fen müşaviri, Mühendis Mithat Bey

Milli İktisat veTasarruf Cemiyeti Umumi Katibi ,Vedat Nedim Bey

Devlet Demiryolları inşaat şubesi reisi mühendis , Fuat Bey

Nafıa Vekaleti betonarme şubesinden , Fuat Bey

Mimar Gross Röll Bey

PROJE UYGULAMA : Uygulanmıştır.

ŞARTNAME : Mevcut

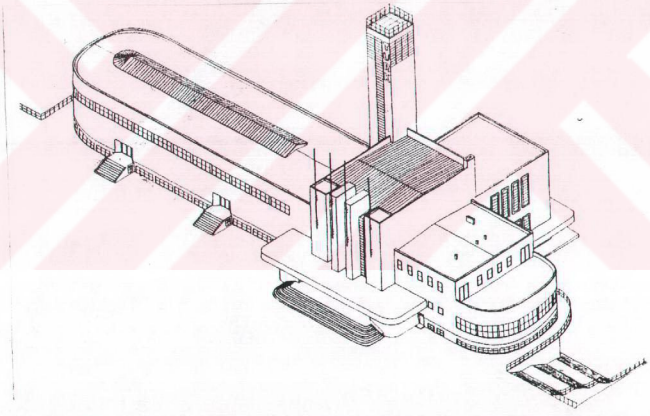
YARIŞMANIN AMACI :

Sergi binası yarışması ulusal ya da uluslararası alanlarda düzenlenecek sergilerin teşhirine elverişli bir yapının Ankara'da bulunması amacıyla açılmıştır. Bina iki katlı

düşünülmüş ve birinci katta depoların yanısıra, otomobil, büyük makina parçaları, ziraat aletleri ve çeşitli hayvanların teşhirine uygun mekanlar olması, ikinci katta ise kitap, çocuk bakımı, sağlık, bulaşıcı hastalıklarla mücadele ve güzel sanatlara yönelik eserlerin sergilendiği içiçe geçilebilen sergi salonlarından oluşmuş bir planın örgütlenmesi yarışmacılardan istenmiştir.

KAZANAN PROJE :

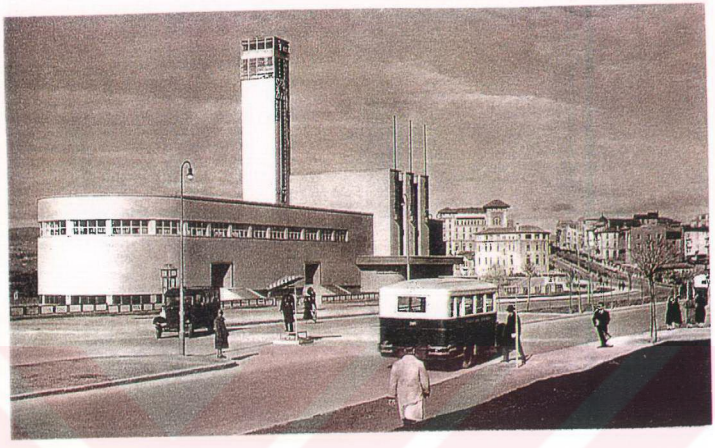
Mimar Şevki (Balmumcu,1905-1982) Bey ve Mimar Sinyor Paolo Vietti Violi' ye ait olan projeler ayrı ayrı birincilik ödülü almış ve her iki proje , Ankara İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından satın alınmıştır. Cumhuriyet'in kuruluşunu takip eden 1930'lu yıllarda düzenlenen yarışmaların Türk mimarlar tarafından kazanılması, Ülke mimarları arasında olumlu karşılanmakta böylece ülke'nin milli eserler kazanacağının ve türk kültürüne yabancı eserler yerine , Türk sanatçılarının eserlerinin kazandırılmasının gelecek kuşaklara da devretmesi açısından, önemi Milli mimari savunucuları tarafından bir kez daha vurgulanmıştır.

Şekil 3.12 Ankara Sergi Binası birincilik ödülü, mimar Şevki önerisi

Yabancı mimarların katılımının bilinmesine rağmen, İtalyan mimar Paolo Vietti Violi haricinde uluslararası düzeyden katılımcıların isimlerine belgelerde rastlanmamıştır. 1933 yılında düzenlenen sergi binası, dönem itibariyle, halkın hizmetine sunulacak bir yapının programında yer alan fonksiyon birimlerinin kullanım alanı düzeyinde ve sosyokültürel boyutta farklı alanlarda hizmet vermeyi hedeflemesi bu yarışmayı diğerlerinden ayırmaktadır. Kamu yapılarının yıllardan

beri süregelmiş tipik hizmet anlayışının dışına çıkılarak sanatı ve sanatçıyı özendirici bir tutum ile topluma, eğitici hizmetler vermeyi amaçlaması temelinde özgün bir düşünceyi içeren ilk yarışmadır.

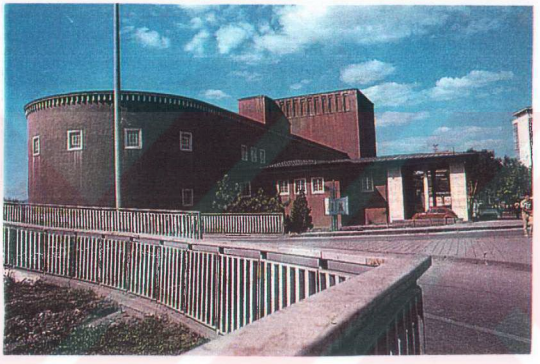

Şekil 3.13 Ankara Sergi Evi Binası ,1933

Bu yarışmanın ardından geçen 13 yılın ardından Ankara'nın bir opera binasına ihtiyaç duymasının sonucundaki gelişmeler ilginçtir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Avni Yücel başkent Ankara'nın bir opera binasına ihtiyaç duymasının anlaşılması üzerine çözüm arayışına girer. Günün ekonomik koşullarına göre yeni bir bina yapımına yetecek para sağlanamayacağından ötürü Yücel, Sergi Evini uygun bulmuş ve opera binasına dönüştürülmesine karar verilmiştir. Bakan Avni Yücel, bu görevi Paul Bonatz'a verir. Bonatz bu çalışma için Sergi Evi binasının mimarı, Şevki Balmumcu'yu arayarak birlikte çalışmak istediğini belirtmiş ancak Balmumcu, bu teklifi reddetmiştir (Suda,1996).

"Paul Bonatz Sergi Evini opera binasına dönüştürürken sadece binanın fonksiyonlarını değiştirmekle kalmamış, mimari kimliği üzerinde de büyük değişiklikler yapmıştır. Bonatz bu dönemde modern mimarlığa ve betonarme inşaat tarzına karşıdır. Bu sebeple modern kimliğe sahip olan binaya, getirdiği değişikliklerle masif ve anıtsal bir hava vermeye çalışmıştır. Binanın cadde boyunca devam eden ön cephesine kolonadlı bir bölüm eklenmiş, tek katlı olan bu bölümün çatısı saçaklı ve kırma çatılı olarak teşkil edilmiştir. Daha önceden teras çatıya sahip olan binaya, bina boyunca devam eden bir korniş çizgisi eklenmiş ve eğimi çok yüksek olmayan geleneksel çatı ilave edilmiştir. Balmumcu'nun tasarımında mevcut

olan ve binanın yatayla düşey etkisini dengeleyen kule kaldırılmış, girişin üzerinde yer alan ve parçalı etkiye sahip olan yüksek bölüm, tek parça halinde oldukça masif etkili hale getirilmiştir (Şekil 3.14). Binanın oranlarındaki değişme, ve Neo-Klasik elemanlarla yapılan imaj değişikliği büyük tepkilere sebep olmuş ve Türk mimarlığına oldukça yabancı kaldığına yönelik eleştiriler olmuştur. Bonatz'ın binanın iç mekanında Türk motiflerini yansıtmaya çalıştığı görülmektedir. Ayrıca salonlara anıtsal bir hava vermek için, ince, zarif sütunları kullanmıştır. Muzaffer Sudalı, Bonatz'ın bu çalışmadan büyük heyecan duyduğundan bahseder. (age,.s.105)

Şekil 3.14 Ankara Opera binası (Eski Sergi evi)

3.5 Gümrükler ve İnhisarlar Vekaleti Binası Beynelmilel Proje Müsabakası 1934

YER ve TÜRÜ : İstanbul-Sınırsız

DÜZENLEYEN : Maliye Vekaleti

KAZANANLAR:

1. Birinci ödül : Muallim Mimar Sedat Hakkı / Türkiye
2. İkinci ödül : Mimar İhsan / Türkiye
3. Üçüncü ödül : Mimar Hüsnü / Türkiye
4. Dördüncü ödül : Mimar Nizamettin ve Affan / Türkiye
5. Beşinci ödül : Mimar Seyfettin Nasıh / Türkiye

MANSİYON : Verilmedi

KATILANLAR

Muallim Mimar Sedat Hakkı / Türkiye

Mimar İhsan / Türkiye, Mimar Hüsnü / Türkiye

Mimar Nizamettin ve Affan / Türkiye , Mimar Apdullah Ziya / Türkiye

Mimar Burhan Arif, Mimar Behçet Sabri

TOPLAM KATILIM : 18 proje

JÜRİ : Ulusal

Maliye Vekaleti Fen heyeti Müdüri Mühendis Hasan Hadi

Ankara İmar Müdiri Mimar Semih Rüstem

Türk Mimarlar Cemiyeti mümessili Mimar Asım

Türk mühendisler birliği mümessili mühendis Fuat

Maliye Vekaleti Erkanı

PROJE UYGULAMA :

ŞARTNAME : Ulaşılamadı

YARIŞMANIN AMACI :

KAZANAN PROJE :

Gümrük ve inhisarlar Vekaleti Binası Proje müsabakasında verilen 5 ödülü de Türk Mimarların kazanmış olması, Ülke Mimarların henüz sesini duyurmaya başladığı dönem oluşu itibariyle Türk mimarlar arasında övgüyle karşılanmıştır.

3.6 İstanbul Üniversitesi Tiyatro ve Konservatuarı Uluslararası Proje Yarışması 1934

YER ve TÜRÜ : Şehzadebaşı / İSTANBUL -Sınırsız

DÜZENLEYEN : İstanbul Belediyesi

KAZANANLAR:

1. Birinci ödül :Prof. Hans Poelzig / Almanya
2. İkinci ödül : Mimar Alfred Hellmayr ve müh. J. Gangl / Viyana, Avusturya
3. Üçüncü ödül : Muallim Arif Hikmet / Türkiye
4. Dördüncü ödül: Rüknettin Güney ve Elektrik ve tesisat mühendisi Raşit / Türkiye

MANSİYON :

Mimar Schwennicke / Berlin - Almanya

Mimar muallim Sedat Hakkı Eldem / Türkiye

Rumuz Sinan / Türkiye

KATILANLAR:

Ahmet Sabri / Türkiye

Alfred Hellmayr ve müh. J. Gangl / Viyana, Avusturya

Muallim Arif Hikmet/ Türkiye

Burhan Arif / Türkiye

Emin Onat / Türkiye

Hans Poelzig / Almanya

Mimar Behçet ve Bedrettin / Türkiye

Mimar Hüsnü / Türkiye

Mimar Bedrettin / Türkiye

Müh. Emin / Türkiye

Mimar Nazif / Türkiye

Nizamettin ve Affan / Türkiye

Mimar Raşit / Türkiye

Mimar Schwennicke / Berlin /Almanya

Mimar Seyfettin Erkan / Türkiye

Mimar Şinasi / Türkiye

Nizamettin ve Affan / Türkiye

Rükneddin Güney ve El. müh. Raşit / Türkiye

Sedat Hakkı Eldem / Türkiye

Projelerinin elde edilip Sadece rumuzlarının bilindiği katılımcılar ;

Rumuz ABC, Rumuz Maisi, Rumuz Achse, Rumuz Son, Rumuz Lux, Rumuz Hekohe, Rumuz Rhodesia, Rumuz 87705, Rumuz Kemalpaşa, Rumuz Kurt, Rumuz Kısmet, Rumuz Forum, Rumuz Altı, Rumuz Olymp., Rumuz İstikbal, Rumuz Hagia, Rumuz Opus 7, Rumuz Ali, Rumuz Pera, Rumuz Alexandra, Rumuz Ahenk, Rumuz Morgenland, Rumuz Pro Patni'a, Rumuz Rosenkavalier

TOPLAM KATILIM : 81 proje

JÜRİ :

PROJE UYGULAMA :

ŞARTNAME : Mevcut

1935 İstanbul Üniversitesi Tiyatro ve Konservatuarı Proje yarışması şartnamesi Belediye tarafından dört lisanda bastırılmıştır.

YARIŞMANIN AMACI :

İstanbul'a tiyatro ve konservatuar birimlerini içeren bir yapı aracılığıyla Cumhuriyet Türkiyesi gençlerini sanatsal boyutta eğitecek bir kurum kazandırmak düşüncesiyle, İstanbul Belediyesi, Şehzade başında tramvay yolu üzerinde istimlak ettiği bir arsaya, önü "16 mart şehitleri abide meydanı" olmak üzere inşa edilecek Tiyatro ve konservatuarı için, uluslararası bir proje yarışması düzenlemiştir. Müsabakaya oldukça iyi bir katılım sağlanır. Çeşitli Ülkelerden toplam 81 proje yarışmaya gönderilmiştir.

KAZANAN PROJE :

İstanbul Üniversitesi Tiyatro ve Konservatuarı Proje yarışması 1935 yılına dek düzenlenen uluslararası proje yarışması düzeyinde sayı olarak en yüksek katılımı sağlamış ve farklı ülkelerden yarışmacılar, zengin üslup ve değişik fikirleri içeren tasarımlarıyla katılmışlardır. Katılımın bu kadar çok olduğu ve yabancı mimarlarla yarışan Türk mimarların dört ödülün üçünü kazanmaları, Türk mimarların yabancı rakiplerine karşı verdiği mücadelenin sonuçlarını almaya başlamaları açısından kayda değer bir kazanç olarak değerlendirilmiştir.

DEĞERLENDİRME :

Tüm katılımcılar yarışma şartnamesi gereği, bir heykeltraş ile birlikte yarışmaya başvurabilecekti. Yarışma konservatuar binasının yanısıra 16 Mart şehitleri abidesini de içermesi nedeniyle yarışmaya bu madde konulmuştur. Heykeltraşların , mimarların yanında yarışma gereği yer almasının zorunlu tutulması, yarışma şartnamelerinin içeriği bakımından özel bir maddedir.

Yarışmalara proje gönderim biçiminin her ne kadar rumuz ile adlandırılması öngörülmüş olsalar da şartname maddelerinde, gönderilecek projelerin üzerinde yer alan yazıların ortak bir dil kullanılarak yazılmasını öngören bir madde olmayışı yarışma kurallarında eksik bir noktadır. Katılan projeler üzerinde görülen bilgiler, plan ve görünüşleri belirten yazılar katılımcı mimarın insiyatifine bırakılmıştır. Proje üzerinde, İngilizce, Almanca ve Türkçe yazıların bulunması değerlendirme sırasında, jüri üyelerinin kararları üzerinde olumlu ya da olumsuz etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu yarışma sonucu birinci gelen Hans Poelzig'e ait projede tüm yazılar Almanca yazılmıştır. Bu, projenin Almanya'dan ya da Almanca konuşulan ülkelerden katılan bir mimara ait olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Uluslararası yarışmaların şartnameleri ve projenin sunum ifadeleri, jüri raporları hatta sonuç duyurularının aynı dilde hazırlanması gerekliliği ödüllerin adil ve tarafsız bir tutumla paylaştırılmasını sağlayacak kesin bir kural olacaktır. Rumuzların da benzer yönde belirleyici ya da yanıltıcı boyutta bir rol aynadığı gerçektir. Günümüzde düzenlenen yarışmalarda özel isimlerle rumuzlandırma türünden ifadelere engel olunmuş sayısal-biçimsel imgelerin kullanımına yönelik kurallar getirilmiştir.

3.7 Mezarlık Proje Yarışması 1935

YER ve TÜRÜ : Rasattepe / Ankara -Sınırsız

DÜZENLEYEN : Ankara İmar Müdürlüğü

KAZANANLAR:

1. Birinci ödül : Prof. Martin Elsässer / Almanya
2. İkinci ödül: Josef Schilhal - Franz Peydl
3. Üçüncü ödül : Affan Lugal - Nizamettin Doğu / Türkiye
4. Dördüncü ödül : Rebii Onat - Sedat Erk / Türkiye
5. Beşinci ödül : Dr. Ferdinaed Sieger – Dr. Luis Meise

MANSİYON : Verilmedi

KATILANLAR:

Rumuz KV

Rumuz XXX

Rumuz K. S

Prof. Martin Elsässer / Almanya

Josef Schilhal - Franz Peydl

Affan Lugal - Nizamettin Doğu / Türkiye

Rebii Onat - Sedat Erk / Türkiye

Dr. Ferdinaed Sieger – Dr. Luis Meise

TOPLAM KATILIM : 12 proje (5 Türk - 7 Yabancı)[15]

JÜRİ :Türk Ekip' ten kurulu; Dahiliye Vekili, Nafıa Vekili , Sıhhiye Vekili, Maliye Vekilleri veya bunların tayin edecekleri kişilerden oluşmaktadır.

PROJE UYGULAMA :

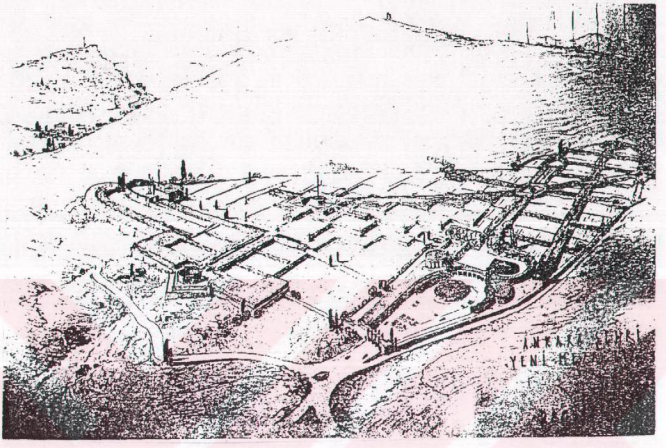
ŞARTNAME : Mevcut

YARIŞMANIN AMACI :

Ankara'da yeni inşa edilecek mezarlık için Ankara İmar müdürlüğü tarafından uluslararası bir yarışma düzenlenmiştir. Tasarımı yapılacak projede idari bölüm, bekçilere ait üç bekçi evi, ruhanî âyinler için gerekli bölümler planlamada gösterilecektir. Ulus büyükleri ve kahramanlarına mahsus anıtların yerleri ve mimari süslemelerle meydana getirilen özel aile mezarlıkları yer alacaktır.

KAZANAN PROJE :

Ankara mezarlık projesi yarışması'nın sonucunda Prof. Martin Elsässer'e ait proje birincilik kazanmış ve böylece Türkiye'de düzenlenen uluslararası mimari proje yarışmasında birincilik ödülü alan Alman mimarlara bir yenisi daha eklenmiştir.

Şekil 3.15 Mezarlık Proje yarışması, birincilik ödülü, Prof. Martin Elsässer genel görünüş

DEĞERLENDİRME :

Prof. Martin Elsässer 1916'da düzenlenen Türk Alman Dostluk Yurdu yarışmasına da katılmıştır ancak 11 kişinin katıldığı bu yarışmada Elsässer dereceye girememiştir. Yarışma, mezarlık şartnamesine ve arazinin topografik konumuna uygun olmak kaydı ile, mimar veya mühendis ayrımı yapılmaksızın, tüm dünya ülkelerinden katılımcılara açık düzenlenmiştir.

[15] Proje Teslimi için ilan edilen süre geçtikten sonra 3 Yabancı 1 Türk eser gelmişsede konkur harici kalmıştır. (Arkitekt,1935b)

3.8 Belediyeler Bankası Proje Yarışması 1935

YER ve TÜRÜ : / Ankara -Sınırsız

DÜZENLEYEN : Ankara Belediyeler Bankası

KAZANANLAR:

1. Birinci ödül : Mimar Seyfi Arkan / Türkiye
2. İkinci ödül: Affan[16] Lugal - Nizamettin Doğu / Türkiye
3. Üçüncü ödül : Mimar Celal ve Reşat / Türkiye
4. Üçüncü ödül : Rumuz Bosforus / Viyana
5. Üçüncü ödül : Rumuz Bozkurt / Viyana

MANSİYON : Verilmedi

KATILANLAR:

Mimar Seyfi Arkan , Türkiye, / Affan Lugal - Nizamettin Doğu, Türkiye / Mimar Celal ve Reşat,(Rumuz Baykuş) Türkiye / Mimar Ahmet Sabri ve Emin Onat, Türkiye / Rumuz Bosforus / Rumuz Bozkurt / Rumuz Dreizweck / Rumuz Arca / Rumuz Uğur / Prof. Dr Martin Elsässer (Rumuz Tangiş), Almanya / Rumuz Uray / Mimar Asım Kömürcüoğlu, Türkiye / Seyfi Arıkan ikinci öneri / Rumuz 0012.

TOPLAM KATILIM : 18 proje

JÜRİ : Karma

Prof. Ernst Egli,

Banka yöneticileri,

İmar Direktörü : Mimar Semih Rüstem

Bayındırlık Yapı ve köprüler şefi : Müh. Ali Haydar

PROJE UYGULAMA :

ŞARTNAME : Mevcut

YARIŞMANIN AMACI :

Ankara'da yeni inşa edilecek Belediyeler Banka binası için Ankara Belediyeler Bankası tarafından 1935 yılında uluslararası bir yarışma düzenlenmiştir. Sınırlı olduğuna dair bir bilgi bulunamayışı yarışmanın herkese açık olma ihtimalini kuvvetlendiriyor.

---

[16] Aynı metinde ikincilik ödülünde adı İrfan olarak geçmektedir. Arkitekt 1935 sayı 10 s. 287.

Tasarımı yapılacak projede aranan en önemli koşul, Ankara'nın İmar planı esaslarına uygunluk göstermesiydi. Hermann Jansen tarafından hazırlanan planlarda (bilindiği gibi 1927'de hazırlanan planlardır) o yıllarda mevcut olan Ankara Sergi Evi binası, Emlak Bankası ve yeşil alanın bütünlüğünü bozmadan, özellikle bu binalarla yarışmayacak nitelikte "düz ve sade olması" dır (Arkitekt, 1935, s. 287).

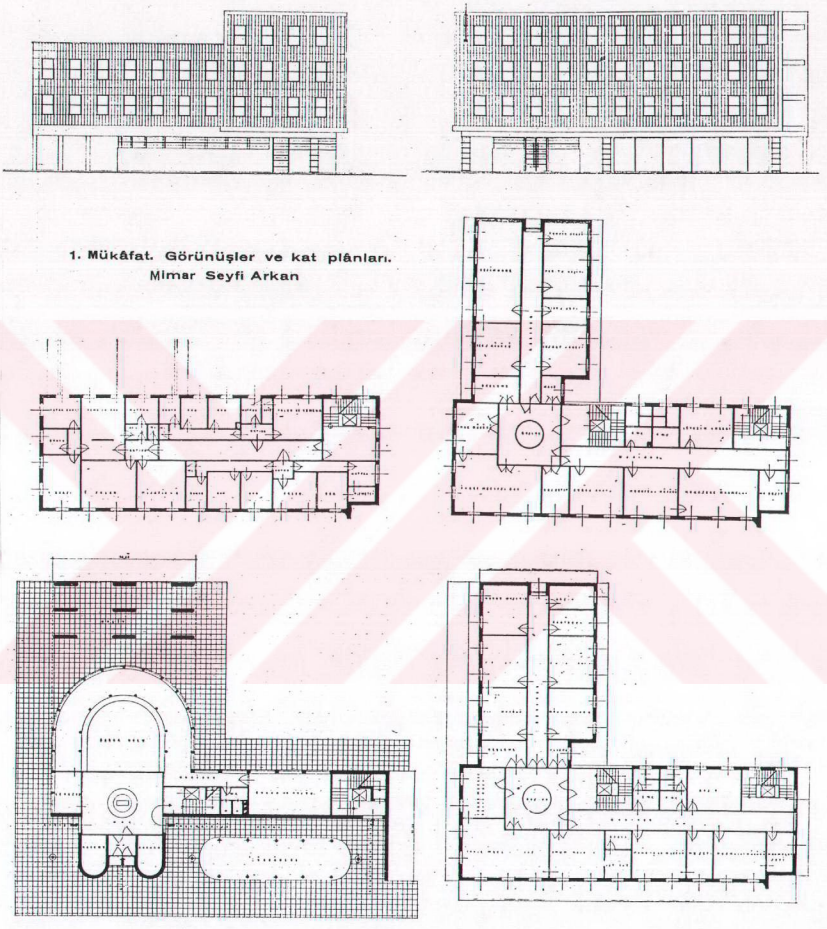
KAZANAN PROJE :

Uluslararası yarışma sonucunun bir Türk mimar tarafından kazanılması 1935 yılında övgü ile karşılanacak bir sonuçtur. Ödüle değer görülen proje, cephede ve plan çözümlerinde sadelikten yana bir tavır sergilemiş ve bu tutum yarışma projesinden beklenen amacı sağlamıştır. Katılan projelerin birbirine çok benzer çözümler sunması ilginçtir. Yapının bir köşe arsada konumlanışı, katılımcıları plan çözümünde L tipi bir arayışa yönlendirmiştir. Arkatlı bir giriş kat cephesi önerilerde sıklıkla rastlanmaktadır.

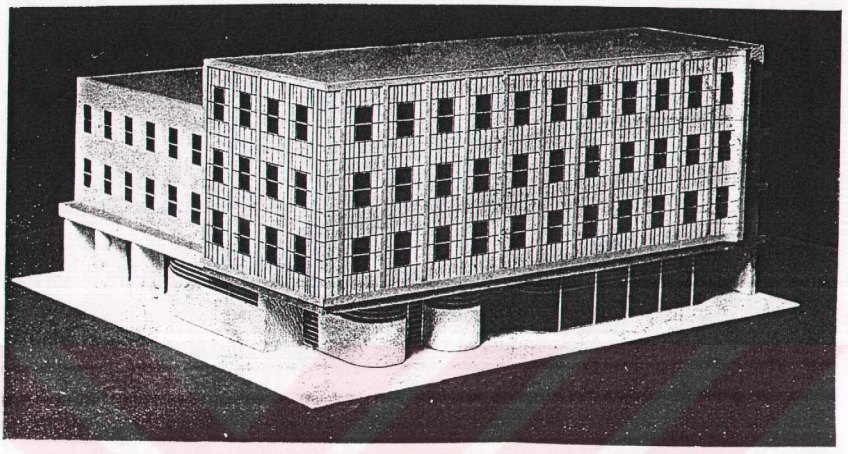
Seyfi Arkan'ın derece alamayan ikinci önerisi Sergi Evindeki formal tutuma daha çok yakınlaşmakta ancak, daha rasyonel ve ritmik cephe çözümünün sunulduğu ilk önerisi yarışma koşullarına daha yakındır. Binanın cephesi Ankara taşı ile o zamana dek uygulanmamış bir biçimde kaplanmıştır. Binanın iç ve dış inşaatında yerli malzemelerin tercih edileceği kazanan projenin açıklama raporunda yer alan bazı notlardandır.

DEĞERLENDİRME :

Prof. Martin Elsässer'in de katıldığı yarışmada yeterli katılım sağlanamamıştır. Karma jüri oluşu açısından farklı sayabileceğimiz bu yarışmaya katılan eserlerin L plan tipi benzerliği ve arayışları bu yıllarda mimarinin çıkmaza girdiğinin gizli bir göstergesidir.

Şekil 3.16 Belediyeler Bankası, birinci ödül planlar ve görünüşler

Şekil 3.17 Birincilik ödülü maketi S. Arkan

3.9 Sümer Bank Proje Müsabakası 1935

YER : Ankara

DÜZENLEYEN : Sümer Bank

KAZANANLAR:

Birinci: mimar Seyfettin Erkan

İkinci : mimar Prof. F.A. Breuhaus

MANSİYON : Verildi

KATILANLAR:

Mimar Seyfettin Erkan, Sedat H. Eldem, mimar Şevki, Behçet Sabri ve Bedrettin Hamdi,mimar A.Sabri, mimar muallim Arif Hikmet, mimar HüsnüTümer, mimar Behçet,mimar Seyfettin Erkan (rumuz:anahtar), Burhan Arif, mimar Abidin (rumuz:sayılı),mimar Schweickert, mimar Süreyya, mimar Behçet Sabri, mimar İhsan Kazım,mimar Hamdi, müh. Ahmet ve Koryo, Prof. Breuhaus, İhsan Kazım, M.Aydın

Ayrıca Albert Laprade ve C. Holzmeister'in yarışma dışı hazırladıkları projelere rastlanmıştır[17].

TOPLAM KATILIM : 21

JÜRİ : Ulusal

İçişleri Bakanı : Şükrü Kaya, jüri başkanı

Sümerbank Genel Müd.: Nurullah Sümer, Bolu Saylavı : Falih Atay, Emlak Bankası idare meclisi üyesi: Raufi, Ankara şehri imar müdürü: mimar Semih Rüstem, müh. Cemal, Ankara mimarlar birliği temsilcisi mimar Asım Kömürcüoğlu, mimar Zühtü, Sümerbank inşaat bölüm şefi Reşat

Seçici kurul ise; Bay Reşat, mimar Semih Rüstem, müh. Cemal, Asım Kömürcüoğlu, mimar Zühtü den oluşmuştur.

PROJE UYGULAMA :

ŞARTNAME :Ulaşılamadı

YARIŞMANIN AMACI : Dönemin önemli devlet bankalarından Sümerbank için Ankara'da Cumhuriyet alanında yapılacak binanın yarışma yoluyla edinilmesi kararı sonucunda açılmıştır.

---

[17] Arkitekt 1935, sayı no: 3, s.68-85

KAZANAN PROJE :

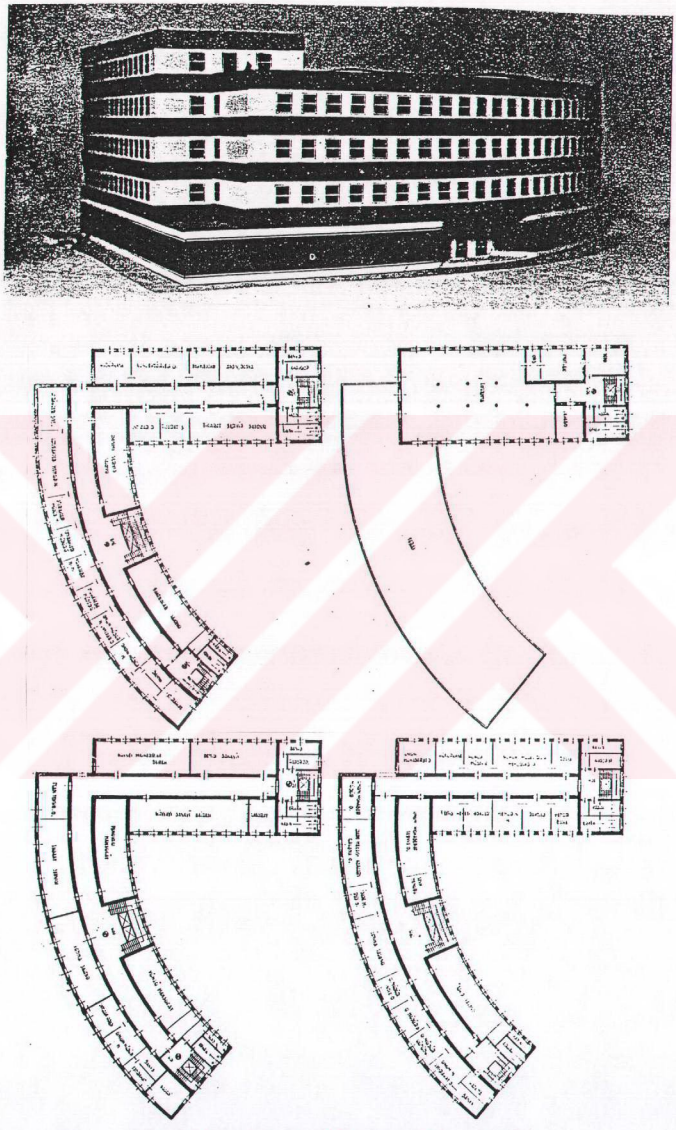
Mimar Seyfettin Erkan'a ait olan öneri birinci seçilmiştir. Binanın konum itibariyle önemli bir bölgede bulunuşu proje üzerinde etraflı düşünülmesine neden olmuştur. Ankara Palas ve Büyük Millet Meclisi gibi önemli binanın önünden geçen bu geniş caddede binanın köşe dönüşü yumuşatılarak caddenin vurgulanmasına dikkat edilmiştir. Binada Sümerbank ürünleri satışının yapılacağı mağaza ve bankaya ait büro bölümlerinden oluşmuştur. Zemin kat mağaza ve bankanın Ankara şubesine ayrılmıştır. Diğer katlar büro olarak ayrılmış, dördüncü katta ise istasyon ve Çankaya'ya hakim manzaraya yönelen bir lokanta düşünülmüştür.

DEĞERLENDİRME :

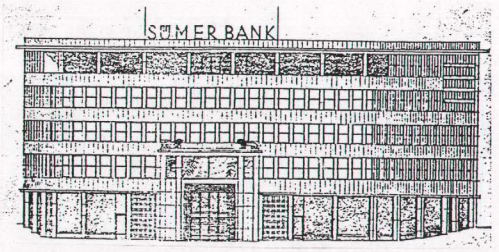
1935 yılında düzenlenen Sümerbank binası yarışması sayılarının yoğun bir artışın gözlendiği dönemde yapılmış olması ve önemle üzerinde çalışılması yönünde ciddi bir yarışmadır.

"Bina betonarme iskelet, tuğla dolgu olarak yapılacak ve harici kısımları Ankara'nın tabii taşından yapılacak, uzun band olarak modelde görülen beyaz kısımlar Hacı Bektaş mermer taşından yapılacaktır. Bu suretle bütün bina İnkılap Ankarasının karakterini taşıyan bir bina olacaktır (Arkitekt,1935, s:72).

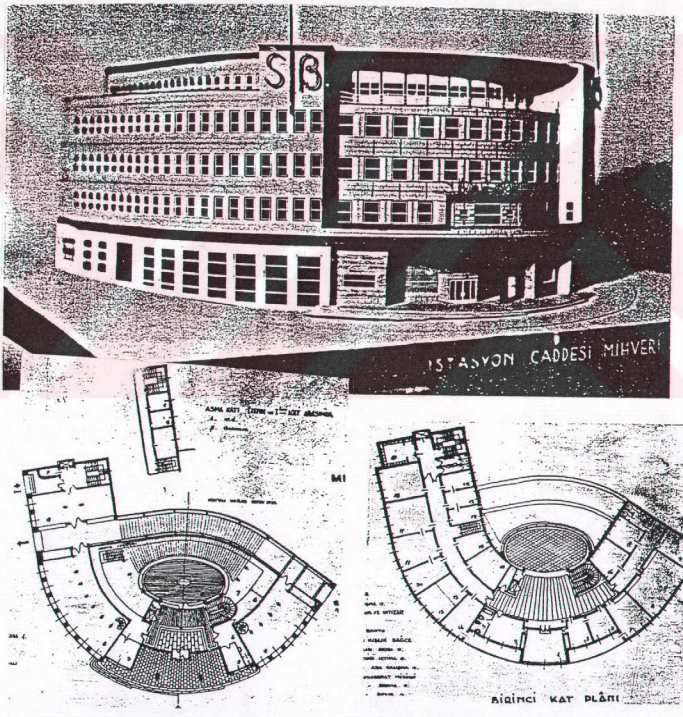
Jüri çalışmalarının bir hafta sürdüğü bilinen yarışma sonucunda seçilen S. Erkan'a ait proje açıklamasında da görüldüğü gibi, dönem itibariyle mimarlık çalışmaları hız kazanmış ve özellikle Cumhuriyet devrimlerinin izinden giden çağdaş kişilerce bilinçli düzenlenmiş ve iyi organize edilmiş bir yarışmadır.

Şekil 3.18 Birincilik ödülü, Seyfi Arkan önerisi

Şekil 3.19 İkincilik ödülü, Prof. Breuhaus önerisi

Şekil 3.20 Sedat Hakkı önerisi

3.10 T. B. M. M Binası Davetli Uluslararası Proje Yarışması 1937

YER ve TÜRÜ : Çankaya / Ankara –Davetli

DÜZENLEYEN : T. C Hükümeti - 25 Haziran 1937

KAZANANLAR :

1. Birinci ödül: Clemens Holzmeister / Almanya
2. Birinci ödül : Alois Mezara / Almanya
3. Birinci ödül : Albert Laprade / Almanya

Üç birinciliğin verildiği bu yarışmada Atatürk tarafından uygulama projesi mimar Clemens Holzmeister'ın projesi seçilmiştir.

MANSİYON : Verilmedi

KATILANLAR :

Asım Kömürcüoğlu / Türkiye

Alois Mezara / Almanya

Albert Laprade / Almanya

A. Sabri / Türkiye

Clemens Holzmeister / Almanya

Emin Onat / Türkiye

Josef Vogo / Fransa

Schwennicke / Almanya - Berlin

Hüsnü / Türkiye

Nizamettin ve Affan / Türkiye

Seyfi Arkan / Türkiye

Şinasi / Türkiye

TOPLAM KATILIM : 14 proje

JÜRİ : 3 yabancı mimardan oluşan jüri ve Atatürk başkanlığında kurulan Bakanlar Kurulu

Ivar Tengboon / Stocholm , İsveç

Howard Robertson / İngiltere

W. M. Dudok / Hollanda

PROJE UYGULAMA : Uygulandı

ŞARTNAME : Mevcut

YARIŞMANIN AMACI :

Genç Cumhuriyet temsilcilerinin düşüncelerinin yansımasının bu bina ile halka taşıtılacağı bilinci ile düzenlenen yarışmada, T. B. M. M binasının, meclise uygun çalışma ortamını sunan en uygun planlamanın seçilmesi amaçlanmıştır. Yarışmacılardan T. B. M. M 'nin varlığını ve yüceliğini yansıtacak üslupta bir yapı tasarlamaları özellikle vurgulanmıştır. Yarışmanın ilk etapta sadece yabancı mimarların davetli olarak çağrılacağı türden bir yarışma düzenlenmesi düşünülmüş daha sonra çağrılı olarak davet edilen Türk mimarların da katılımı ile uluslararası bir yarışma organize edilmiştir.

KAZANAN PROJE :

Jüri, yarışmaya katılan projeler arasından, üç projeyi şartnameye ve programa uygun bularak 3 eşdeğer projeye birincilik ödülü vermiş ve "uygulanacak bina için kararı Atatürk başkanlığındaki Bakanlar Kuruluna bırakmıştır" (Yapı,1997a). T.B.M.M Binası proje yarışmalarında Prof. Hermann Jansen'in ve Prof. Clemens Holzmeister'in önerilerinin son değerlendirilmesinin bizzat Mustafa Kemal tarafından yapıldığı bilinmektedir. T.B.M.M Binası, Holzmeister'in Ankara'daki en büyük ve en önemli uygulamasıdır.

Hermann Jansen'in hazırladığı Ankara şehir planında yer alan ve simetrik düzende kurgulanan "Bakanlıklar üçgeninin simerik düzeni Holzmeister tarafından da korunmuş ve yapı rasyonel geometrik formlarla biçimlenen T.B.M.M. binasını başarıyla tasarlamıştır. Kitleyi parçalayarak insalcıl ölçülere getirmiş ve binada kullanılan doğal taş malzame sayesinde yapı zaman içinde yıpranmamıştır.

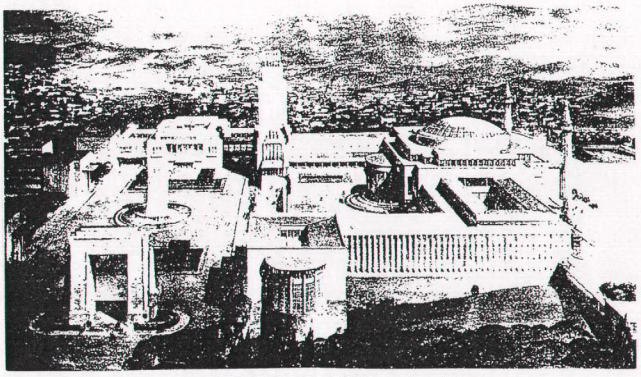
Holzmeister projesi 1937 yılında temeli atılmasına karşılık, II. Dünya savaşı nedeni ile devam edilememiş ve tamamlanması uzun yıllar almmıştır. Diğer projelerden daha sade ve iddiasız olan "Holzmeister projesinin binaları, bugünün Ankara'sında kentsel perspektifte ezici olmayan bir anıtsallığa sahiptir. Parlamentonun özellikle iç mekan düzenlemelerinde özenli ve bilgili bir çalışma vardır. Mimari ögelerde ve yüzey düzenlemelerinde klasik repertuarın ustalıklı bir stilizasyonu kullanılmıştır. Dekoratif düzenlemelerde bu repertuar daha modern, art deco veya expressionist motiflerle özgün kompozisyonlara girmektedir "(Batur, 1998).

Plan çözümlerinde ve cephe düzenlerinde simetri eksenler esas alınmıştır. Hoelzmeister'in tüm yapılarında rastlanan bu tutum genel olarak yatayda ve düşeyde kullanılan yalın hatlar ile belirginleştirilmiş ancak cephede iki üç kat yüksekliğinde kullanılan kolonat düzeniyle yapı, anıtsal bir ifadeye bürünmüştür. O yıllarda sık kullanılan Ankara taşı cephedeki anıtsal görünüme malzeme boyutunda katkıda bulunulmuştur. Buna ek olarak cephe, kolonatlar arasında yer alan düşey dikdörtgen pencerelerle düzenlenmiş ve gereksiz süslemelerden arındırılmıştır.

Şekil 3.21 TBMM Binası, Clemens Holzmeister önerisi, orta bölüm

T.B.M.M yapısının tasarımında, evrensel ve çağını yansıtan değerler ön planda tutulmuştur. Planlamada ve cephe düzeninde, lineer formlar ve bunların simetri eksen artikülasyonlarının başarılı kullanımıyla modernist çizgilere sahip bir yapı elde edilmiştir. İnsancıl ölçekte tasarlanan bu yapı başarılı iç mekan düzenleri ile süslemeden arındırılmıştır. Neo – Osmanlı üslubun canlandırılması amacından uzak tutulan bu anıtsal yapıyı mimari açıdan incelemek Cumhuriyet tarihine imza atmış bir eser adına oldukça önemli deneyimler kazandıracaktır.

Şekil 3.22 Josef Vogo önerisi,

DEĞERLENDİRME

T.B.M.M Binası Yarışması kazanan mimara önemli bir ayrıcalık sunması açısından özel bir yarışmadır. Şöyle ki ; Jürinin seçtiği üç projeden biri, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından , uygulama projesi olarak seçilecek ve birinciliğe değer görülen bu projenin müellifi, T.B.M.M Binası inşaasının kotrolörlüğünü de yapacaktır. T.B.M.M Binası için açılan yarışmaya türk mimarlarının katılmalarına izin verilmiyordu, ülke'nin önemli bir yapısı için düzenlenen yarışmada yer almayışları tepki uyandırmış ve yapılan başvurular üzerine, Türk mimarlarının da katılımı komisyon tarafından kararlaştırılmıştır.

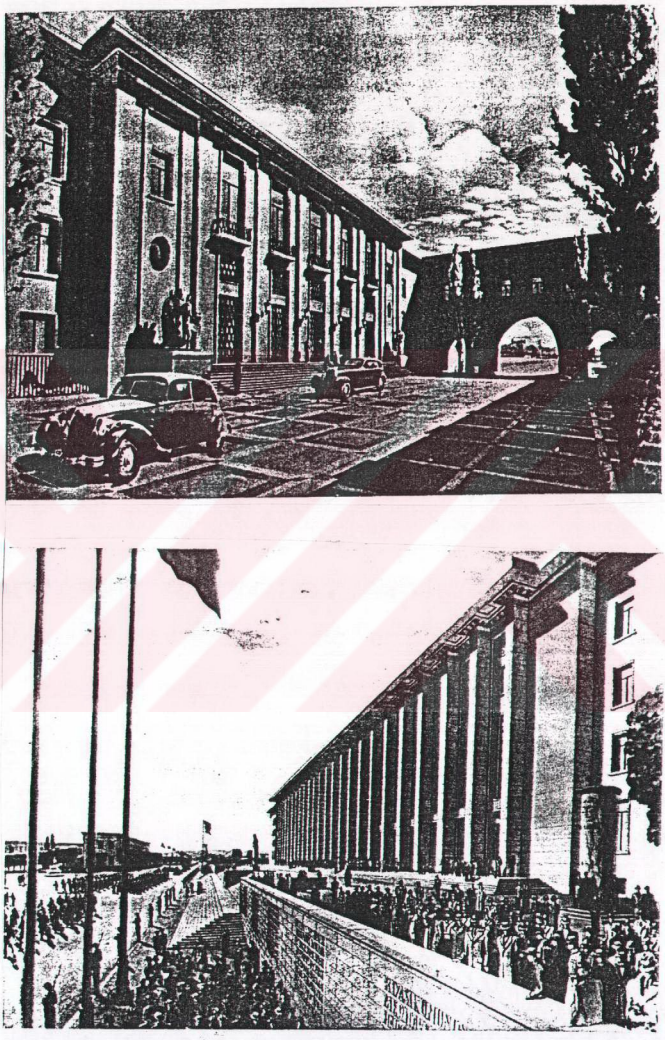
Diğer Türk mimarların iki ay sonra davet edilmeleri kararı alındıktan sonra Türkiye'de görevde bulunan Alman mimar Bruno Taut da, komisyon tarafından davet edilir. Ancak proje teslimi için verilen altı aylık süreden iki ay kaybedilmiş ve dört ay kalmıştır. Taut bu süre içinde, resim ve krokileri hazırlamış ancak şartnameye uygun formatta hazırlanamayışı nedeniyle proje sunumunu yapamamıştır.

Başlangıcından itibaren gerek süre itibariyle yetersiz oluşu gerekse öncelikle davetli mimarlara şartnamenin gönderilmesi gibi sansasyonel bir başlangıç yapan T.B.M.M Yarışması, sonucunda da ilginç olaylara sebep olmuştur. Uygulama projesine başlayan Clemens Holzmeister'ın, uygulamayı tamamlayamadan görevine son verilmesi inşaatın ilerlemesini yavaşlatmıştır. Bu yarışmada birici gelen projenin sahibinin uygulama olanağınıda yakalaması yarışmalar tarihinde ender rastlanan bir

tutumdur. Holzmeister, bu fırsatı iyi değerlendirememiş ve projesini tamamlayamadan politik ve idari sebeplerden dolayı Türkiye'den ayrılmak zorunda kalmıştır. 1937 yılında düzenlenen yarışma sonucu seçilen proje, 1951'lere gelinmesine rağmen halen bitirilememiştir. 1951 yılına ait Arkitekt Dergisi'nde, Meclis Binasına ek binalarıyla birlikte harcanan paranın 58 milyon lirayı bulduğundan bahsedilmektedir.[18] Yeni kurulmuş bir Cumhuriyet'in acilen yönetim binasına ihtiyaç duymasının bilinmesine rağmen maliyet rakamlarının tahmin edilenin çok üzerine çıkışı uygulamanın bitimini geciktirmiştir. 1961 yılında mimar Behruz Çinici tarafından yapılan ek binalar ile meclis yeni ihtiyaçlara cevap verecek biçimde düzenlenmiştir. Kompleks halen Türkiye Büyük Millet Meclis'i binası olarak fonksiyonunu sürdürmektedir. Son derece sade ve rasyonel çözümler sunan yapının yüksek rakamlarla mal edilişi ve tamamlanma süresinin uzun oluşunun sebebi resmi olarak açıklığa kavuşmamıştır.

Holzmeister'in yapılarını evrensel denebilecek bir allegori ile tasarlaması, her ülkede uygulanabilen formlardan oluşan binalar yapmasının yansıması, meclis binasında da görülmektedir. Ulusal veya bölgesel ögelerin bırakılarak cephe düzenlerinde ve iç mekan oluşumunda uluslararası biçimlendirmeye yönelik eğilimler, bu yansımanın en iyi ifadelendirildiği bir mimari anlayışla somutlaştırılmıştır. Alman mimarların eserler vermeye başladığı dönemlerde filizlenen bu anlayış, Türkiye mimarlık tarihinde yeni bir sayfanın açılmasına da ivme kazandırmıştır.

[18] 1951 yılında Arkitekt Dergisinin bir adedinin fiatının 125 kuruş olduğunu belirtmek karşılaştırma açısından yararlı görülmüştür.

Şekil 3.23 TBMM Binası Albert Laprade önerisi, genel görünüş ve şeref holü

3.11 İstanbul Limanı Galata Yolcu Salonu Uluslararası Proje Müsabakası 1937

YER ve TÜRÜ : Galata / İstanbul -Sınırsız

DÜZENLEYEN : İktisat Bakanlığı ve İstanbul Liman Direktörlüğü

KAZANANLAR : 3 projeye birincilik, 4 projeye ikincilik verilmiştir.

1. Birinci ödül :

Seyfi Arkan / Türkiye

Prof. Alfred / Budapeşte - Yugoslavya

Rebii Gorbon / Türkiye

2. İkinci ödül :

Şevki Balmumcu / Türkiye

Ahmet Sabri - Emin Onat / Türkiye

Nazif Asal / Türkiye,

Celal ve Reşad / Türkiye

MANSİYON :Verilmedi

KATILANLAR :Adnan Yazıcı / Türkiye

Ahmet Sabri - Emin Onat / Türkiye

Celal ve Reşad / Türkiye

Mahmut Bilen / Türkiye

Mimar Fazıl / Türkiye

Mimar Asım / Türkiye

Mimar Şekure ve Lutfi / Türkiye

Nazif Asal / Türkiye

Prof. Alfred / Budapeşte - Yugoslavya

Rebii Gorbon / Türkiye

Seyfi Arkan / Türkiye

Şevki Balmumcu / Türkiye

TOPLAM KATILIM : 21 proje (17 Türkiye - 4 Yurtdışı)

JÜRİ : Karma

Muhittin Üstündağ : İstanbul Vali ve Belediye Reisi

Yunus Nadi : Menteşe Saylavi ve Cumhuriyet gazetesi sahibi

Reşit Safvet Atabinen : Sabık Kocaeli Saylavı Turing K. U. Reisi

Bruno Taut : Güzel Sanatlar Akademisi Profesörü

Cevat Nizami : Ticaret Odası Umumi Katibi

Profesör Debs : Yüksek Mühendis Mektebi Mimari Profesörü

Hasan Kaper : Muhafaza Başmüdürü

Samih Akkaynak :Türk Mimarlar Cemiyeti Delegesi

Loran Rebul : Ecnebi Vapur Kumpanyası Odası Reisi ve Mesajeri Pake Kumpanyaları Acentesi

Mustafa Nuri Anıl :Gümrükler Başmüdürü

Sadettin Serin : Devlet Denizyolları Müdürü

Şükrü :Emniyet Müdüriyeti 5. Ş. Müdürü

Rufi Manyas : Liman İşletme İdaresi Müdürü

PROJE UYGULAMA : Uygulanmadı

ŞARTNAME : Ulaşılamadı

YARIŞMANIN AMACI :

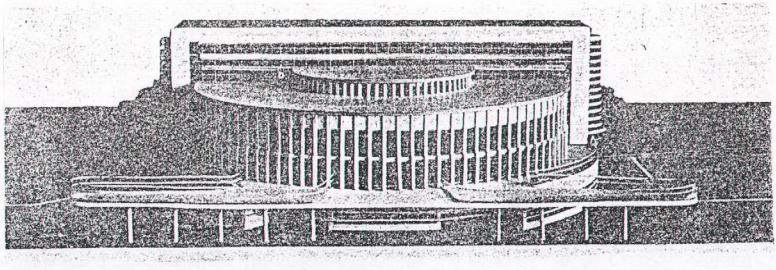
Galata'da merkez ve rıhtım hanları arasındaki sahaya yapılmak üzere bir deniz garı binasının projesi müsabakaya açılmıştır. Projenin Gar'a yanaşan yerli yabancı tüm yolcu gemilerinin İstanbul'a açılan ilk kapısı oluşunun önemini vurgulayan bir nitelikte tasarlanmasının üzerinde durulmuş ve bu istek doğrultusunda, katılan önerilerin çoğu anıtsal bir görünümle ifade edilmişlerdir.

KAZANAN PROJE :

Bina, arkada yükselen dikdörtgen bir kütle ile çevrelenmiş, önde yuvarlak formun oluşturduğu giriş bölümünü çevreleyip, arkada yükselen dikdörtgen kütleye saplanmasıyla oluşturulmuştur. Konsept önde bir yaya köprüsünün geçişi ile tamamlanmıştır. Yolcu salonu, gerektiğinde birleştirilerek kullanılabilecek biçimde, geliş ve gidiş yolcularına ayrılmak üzere ikiye ayrılmıştır. Geliş yönünde vapurdan çıkıp birinci kata çıkan yolcular anıtsal bir merdiven ile salona inip işlemlerini tamamladıktan sonra çıkış yaparlar. Gidiş yönündeki yolcular ise pasaport ve vize kontrollerini yaptırarak vapurlara binerler. Yapı yönetim bürolarını ve kiralık büroları içeren dairesel bir form üzerine kurulmuş özgün bir tasarımdır.

DEĞERLENDİRME :

Yarışma sonucunda Jüri, bir kaç toplantı yapmış ve neticede birinciliğe değer tek proje bulamadığı için toplam 7 projeyi seçmiş ve 3 Projeye birincilik 4 projeye İkincilik ödülü vermiştir. Ödül olarak birinciye verilecek 2500 TL ile ikinciye verilecek olan 1000 TL kazananlar arasında paylaştırılmıştır. Ayrıca jüri , uygulama projesinin hazırlanmasına dair bir karar alarak kazanan 7 projeyi ifade ettikleri fikirlerden uygulama projesinde yararlanmak üzere satın almıştır. Ancak jüri raporu Liman direktörlüğü tarafından gizli tutulmuş ve mimarlar arasında bu ilginç ödül dağılımı şüphe uyandırarak, merak konusu olmuştur. Jürinin oldukça farklı hizmet alanlarından seçilen temsilcilerden oluşması da uluslararası yarışmalar jürisi açısından dikkat çekici olumlu bir gelişmedir. İstanbul'un acilen bir yolcu salonuna kavuşması gerekirken projenin bir türlü uygulama kararının çıkmayışı da aynı dönemde tartışılan bir diğer konu olmuştur. Yarışmalara katılımcı ülkeler açısından yapılan genel bir değerlendirmede çoğunluğu Avrupa ülkelerinin teşkil ettiğini ancak bu yarışmada Yugostlavya'dan katılan Prof. Alfred'in hem diğer iki yarışmacı ile birlikte birincilik ödülünü paylaşması, hem de böge dağılımı açısından Balkanlardan bir ülkenin ödüle adını yazdırması yarışmalar tarihinde bir ilke daha imzasını atmıştır. Her ne kadar Yugostlavya'dan katılan diğer yarışmacı ile birinciliği paylaşmış olsa da ödül dağılımında ilk sırada yer alan Seyfi Arkan'a ait proje sıkça düzenlenen uluslararası yarışmalarda yine bir türk mimarın ödüllendirilmesiyle sonuçlanmıştır. Sadece dört yabancı projenin katılmış olması ülke dağılımı dengesini bozmuştur. İyi niyetlerle açılmış yarışma tartışmalı ödüllerle sonuçlanan , amacına ulaşamamış şansssız bir yarışma olarak tarihteki yerini almıştır.

Şekil 3.24 İst. Limanı yolcu salonu yarışması birinci ödül S.Arkan

3.12 İzmir Hal Santralı Beynelmilel Proje Müsabakası 1937

YER ve TÜRÜ : İzmir – Sınırsız

DÜZENLEYEN : İzmir Belediyesi

KAZANANLAR:

1. Birinci ödül : Zeki Sayar / Türkiye
2. İkinci ödül: Behçet Ünsal / Türkiye

MANSİYON : Verilmedi

KATILANLAR:

Behçet Ünsal / Türkiye

Mimar Paul Pfabe

Rumuz M

Rumuz 13x13

Zeki Sayar / Türkiye

TOPLAM KATILIM : 7 proje

JÜRİ :

PROJE UYGULAMA :

ŞARTNAME : Mevcut

YARIŞMANIN AMACI :

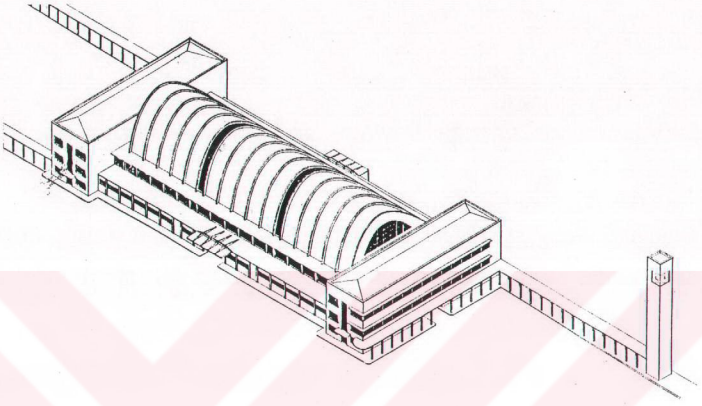
KAZANAN PROJE :

Yarışma organizasyonunun İzmir Belediyesi tarafından düzenlemesine rağmen katılım oldukça düşük olmuş ve iki ödülü de Türk mimarlar elde etmiştir. Birincilik ödülü alan mimar Zeki Sayar'a ait projenin açıklaması Arkitekt Dergisinde yayınlandığı şekliyle aktarılmaktadır ;

Mimari ve estetik bakımdan projenin tarifi ;

"Haller amme hizmetlerine mahsus binalardandır. Şehrin silüeti ve estetiği ile alakaları sıkıdır. Bir antrepo ve bir depo gibi yalnız yararlı bir maksat için yapılan bir yapı değildirler. Halkı çekecek sevimli bir ifadeye sahip olmalıdırlar. Bunun için projemizde esas cepheyi İsmet Paşa Bulvarına verdik. Halin önünde; esasen karşılarındaki adaların taksimatı ile de hasıl olan küçük bir meydan hasıl olacaktır.

Bir Hal binasının önünde şehircilik bakımından vesaiti nakliyenin, otomobillerin, araba ve tramvayların durabilmesi için küçük bir meydan olması lazımdır. Meydan ; hale lüzumlu olan suyu depo etmek ve aynı zamanda üzerine bir saat koyarak bir kule ile tezyin etmeyi düşündük.

Şekil 3.25 İzmir Hal Santralı ,birincilik ödülü, Zeki Sayar

Bu kule hal meydanına ayrı bir karakter ve bir hususiyet verecektir. Kuleyi binadan ayırmamak ve aynı zamanda meydanı çerçevelemek için 4,00 metro genişliğinde üstü kapalı bir kolonat ile bağladık. Bu kolonat yazın hararet derecesi çok yükselen İzmir'de Hale gelenleri gölgesi altında koruyacaktır. Bu kolonatın bir müşabihi diğer mukabil tarafındadır. Projemizde yalnız bir hususiyet vermesi için değil bir ihtiyaç ve bir lüzum olarak telakki ettiğimizden köylü pazarının etrafını aynı kolonat ile çerçeveledik bu suretle yazın güneşden, kışın yağmurdan satıcı ile alıcıyı ve eşyayı muhafaza edecektir. Tarihte ilk kapalı halleri nasıl Türkler kapalı çarşılar ve ilk açık halleri (forumları) Romalılar yaptı iseler biz burada bu kolonatı yapmakla eski bir fikri tahakkuk ettirmeyi düşündük. Bu kolonatlar umumi vaziyet planında görüldüğü veçhile yeşil sahalar ile çok güzel imtizaç edecek ve hale bir hususiyet verecektir. Projemizde, ortada 40. ar metroluk üç büyük ve geniş sahayı kaplıyan ve bir maksada yaradığını gösteren muazzam bir beton zar iki başta idare ve depo kısımları hacimleri ile tahdit edilmiştir. Bunlardan kolonatlar çıkarak sahayı çerçevelemekte, esas

cephede bir kule ile nihayetlenmektedir. Projede hacimlerin ahengine bilhassa ehemmiyet verilmiştir " (Sayar, 1937a) .

DEĞERLENDİRME :

Proje etütleri yapılırken teknik ve estetik bakımdan İzmir'in kentsel dokusuna uygun bir tasarım olmasına özen gösterilmiş, Leipzeig, Raims, Frankfurt, Budapeşte ve Bale gibi çeşitli Avrupa kentlerindeki hal örnekleri yapı teknikleri ve maliyetleri dikkate alınarak incelenmiştir. Proje yatayda ve düşeyde birbirini doksan derece kesen iki aks üzerine kurgulanmış ve gelecekte ihtiyaç üzerine meydana gelebilecek bir büyümeye elverişli avlular ile her iki aksın ucu açık bırakılmıştır. Değişen rejim sistemleri ve yerel yönetimlerin ısrarcı bir tutumla yabancı mimarlara yarışma yolu ile proje yaptırmaları fikrine karşı oluşunu yazılarında ve konuşmalarında sürekli belirten Sayar'ın birincilik ödülü alışı, savunduğu görüş adına bir anlamda kazanılmış bireysel bir zaferdir.

3.13 Anıtkabir Tasarımı Uluslararası Proje Yarışması 1942

YER ve TÜRÜ : Rasattepe / ANKARA –Sınırsız

DÜZENLEYEN : T. C HÜKÜMETİ 1 Mart 1941

KAZANANLAR 3 Eşdeğer birincilik ile:

1. Birinci ödül : Emin Onat - Orhan Arda / Türkiye
2. Birinci ödül : Johannes Kruger / Berlin- Almanya
3. Birinci ödül : Arnaldo Foschini / Roma - İtalya

SATIN ALMA :

Ronald Rohn

Giovanni Muzio / İtalya

Giuseppe Vaccaro - Gino Franzin / İtalya

H. Kemali Söylemezoğlu - Kemal Ahmet Aru - Recai Akçay / Türkiye

Feridun Akozan - Mehmet Ali Handan / Türkiye

KATILANLAR:

Sedat Hakkı Eldem / Türkiye

Y. mim. Necmi Ateş / Türkiye

Clemens Holzmeister /Almanya

Y. mim. Paolo Vietti Violi / İtalya

Y. mim. Selim Benar - R. Ediz - D. Kamçil / Türkiye

Yohannas Krüger / Berlin- Almanya

Emin Onat - Orhan Arda / Türkiye

Johannes Kruger / Berlin- Almanya

Arnaldo Foschini / Roma – İtalya

Ronald Rohn

Giovanni Muzio / İtalya

Giuseppe Vaccaro - Gino Franzin / İtalya

H. Kemali Söylemezoğlu - Kemal Ahmet Aru - Recai Akçay / Türkiye

Feridun Akozan - Mehmet Ali Handan / Türkiye

TOPLAM KATILIM : 49 Proje / 22 Türk - 27 Yabancı

"Almanya 11, İtalya 8 , Fransa , Avusturya , İsviçre, Çekoslavakya ve diğer ülkelerden de projeler gönderilmiştir " (Arkitekt,1955).

JÜRİ : Karma, 3 Türk ve 3 Yabancıdan oluşmaktadır.

Paul Bonatz , Jüri başkanı / Almanya

Ivar Tengboon / Stockholm, İsveç

Prof. Weichinger / Budapeşte

Muammer Çavuşoğlu , teknik memur / Türkiye

Arif Hikmet Holtay, G.S.A Başkanı / Türkiye

Muhlis Sertel , Devlet inşaatları baş sorumlusu mühendis / Türkiye

PROJE UYGULAMA : Yeniden düzenlenerek uygulandı

Proje uygulanana dek 4 safhadan geçmiştir.

1. Emin Onat'ın hazırladığı ilk tasarım projesi
2. Jüri eleştirisi üzerine yeniden hükümete sunulan proje
3. Bu proje üzerinde bir komisyonun üzerine tekrar yapılan değişiklikler
4. Yapı süresini kısaltmak üzere anıtın kütle yüksekliğinde yapılan değişiklik; ilk öneri cephesi üzerinde yer alan diktörtgen kütlenin tıpkı üste konmuş bir lahiti çağrıştırıyor oluşu da bu kararın alınmasında etkili olmuş olabilir.

ŞARTNAME : Mevcut

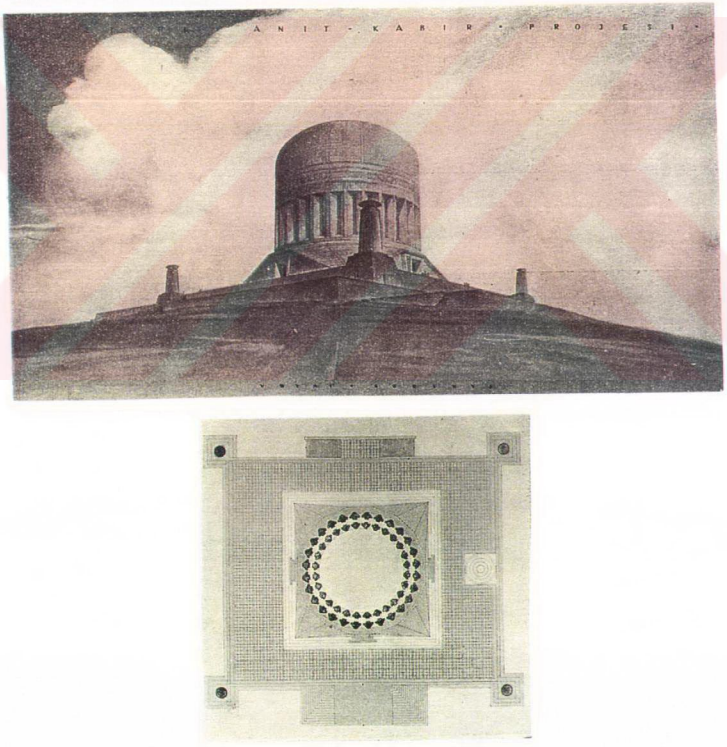
YARIŞMANIN AMACI :

Anıtkabir yarışmasının hazırlıkları ve projenin seçim aşaması oldukça uzun sürmüştür. Atatürk'ün 10 Kasım 1938'de ölümünün ardından 6 Aralık 1938'de, Abide'nin yerini belirlemek üzere Büyük Millet Meclisince, bir komisyon kurulmuş, 7 Temmuz 1939'da Rasad tepenin abide yeri için en uygun konuma sahip oluşuna karar verilmiştir. Komisyon daha sonra Uluslararası Mimarlar Birliği ile temasa geçmiştir. Rasattepe, Ankara şehri içinde silüete hakim, merkezi, aynı zamanda büyük merasimler için gereken geniş mekanlara imkan verici bir konuma sahiptir. Yer seçiminin belirlenmesinin ardından, Atatürk için yapılacak abide de tek taraflı düşünmeyip dünyaca bilinen ve sevilen bir liderin na'şının konulacağı abidenin evrensel biçimde temsil edilebilmesi amacıyla uluslararası bir yarışma düzenlenmiştir.

KAZANAN PROJE :

Atatürk'ün Anıtkabri'nin gelecek nesillere de aktarılacak önemli bir yapıt oluşu ve O'nun şahsi fikirlerini, üslubu ile yansıtacak yapının seçiminde jüri son derece titiz çalışmıştır. Jüride Atatürk'ün Anıtkabri'nin bir türbeye benzemesini ne kadar doğru olacağı üzerine uzun tartışmalar yapılmıştır. Birçok yarışmacı, Osmanlı mimari

dilinin modern yorumunu biçimlendiren tasarımlar önermiştir. Bunlar yüzyıllar boyunca bütün İslam dünyasında uygulanan, yuvarlak yada çokgen planlı, dikine , kubbeli mezar yapıları benzeridir. Anıt - Kabir yarışmasına katılan tüm projeler yarışma şartnamesinde vurgulanan anıtsal ve abidevi görüntüyü sergilemektedir. Ancak seçici kurul için birinci seçilecek projenin üslubu da çok önemlidir. Sonuçta, Emin Onat'ın Anadolu toprakları üzerinde kurulmuş eski medeniyetlerden yola çıkarak tasarımına başladığı önerisi birinci seçilmiştir. Anıtkabir dikdörtgenler prizması formunda bir mozolenin üst bölümünün, kolonlarla çevrelenmiş ikinci bir diktörtgen formundaki yapıya taşıtılmasıyla oluşmuştur. Mustafa Kemal'in Osmanlıya ait izleri tamamen söküp atma fikrine dayandırılarak yeniden oluşturulan öneri modernleşmenin bir yansıması olarak sadeleştirilmiş ve bina gereksiz eklemelerden arındırılarak uygulanmıştır.

Şekil 3.26 Anıtkabir, Sedat Hakkı Eldem önerisi

Emin Onat – Orhan Arda ikilisi, Anıt- Kabir projesi hakkında düşüncelerini şu cümlelerle ifade etmektedir ; "Onu dinsel bir yapı tipi olan türbeye gömmek ölümünden sonra başına fes yada türban takmaya benzeyecekti . Bu nedenle, Anıtkabir'in dinsel mimari dağarının dışında tasarlanması gerektiğini düşündük. Gene de ne kadar Türk olabileceğini zaman içinde göreceğiz. Garblılaşma yolunda en büyük hamlelerimizi yapan Ata'nın Anıtkabri, bir sultan veya veli türbesi ruhundan tamamen ayrı, yedi bin senelik bir medeniyetin rasyonel çizgilerine dayanan klasik bir ruh içinde kurmak istedik" (Onat, 1955).

DEĞERLENDİRME :

Eserin jüri tarafından birinci seçilmesine yönelik alınan kararın özünde, Modernleşme sürecinde Türkiye'nin ön saflarda yer alması ve muassır medeniyetler seviyesine ulaşmasının gerekliliğini savunan Kemalist düşünce yatmaktadır. İslam mimarisinde görülen dairesel veya çokgen plan üzerinde yükselen sivri kubbeli formların simgesel boyutta da olsa bir önceki çağın izlerini yansıttığı düşüncesinden yola çıkarak; bu üslup ile tasarlanmış öneriler ilk aşamada elenmiştir. Estetik yönünün ve plan çözümlerinin dikkate alınmaksızın elenen bu projelerin, başarılı iç mekan ve çevre düzenlerine sahip olması, tasarımcılarını birinciliğe taşımaya yetmemiştir. Atatürk için tasarlanacak Anıtkabrin dış görünümünde ve konsept fikrinde, İslam uygarlığı yada Osmanlı mimari ögelerine yer verilmemiştir.

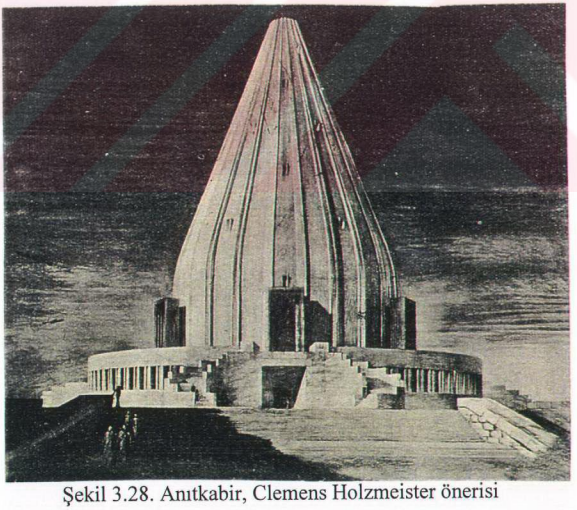
Atatürk'ün ölümünden önce mimari çalışmaları yakından takip ettiğini ve yapıların özellikle cephelerinin gereksiz süslemelerden arındırılmasını mimarlardan beklediği bilinmektedir.1920 yılında İtalyan mimar Guilio Mongeri'nin yaptığı ve günümüze kadar gelebilmiş nadir eserlerden biri olan "Karaköy Palas" yoğun, Osmanlı ve Selçuklu motifleri taşıması sebebiyle Atatürk tarafından beğeni almamış ve bu tür eserlerin devamına izin vermemiştir. Ülke'de her tür yenileşme hareketinde olduğu gibi, mimarlık alanında da son derece katı ve kesin kurallar belirleyen Atatürk, mimari gelişimin devamını görecek kadar yaşamamış ancak her alanda olduğu gibi mimarlıkta da modernist eğilimleri desteklemiş, ve bu felsefenin Türk mimarlığındaki gelişimine öncülük etmiştir.

İsveç adına jüride yer alan Ivar Tengboon, 1937'de düzenlenmiş olan T. B. M. M Binası müsabakasında da jüride bulunmuştur.Beş yıl ara ile düzenlenen iki yarışmada

da bulunması jüriye davet edilen yabancı mimarlarların seçiminde izlenen tutum açısından önemli bir bilgidir.

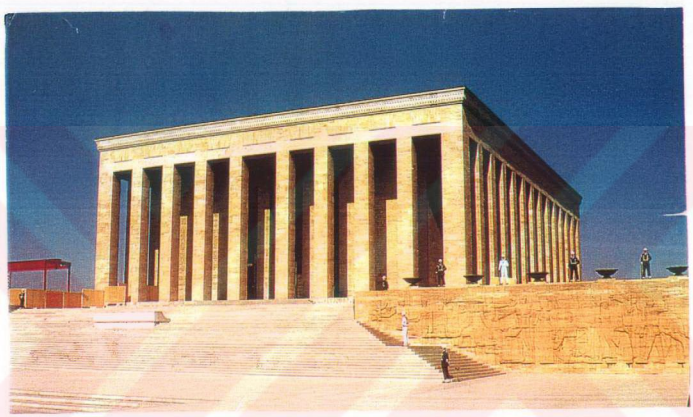
Şekil 3.27 Anıtkabir, Arnoldo Foschini önerisi

Şekil 3.28. Anıtkabir, Clemens Holzmeister önerisi

Anıtkabir için hazırlanan ilk projede, o yılların Hitler Almanya'sında yaygın çarpıcı, anıtsal ancak insan boyutlarını oldukça aşan ezici bir mimari tutum

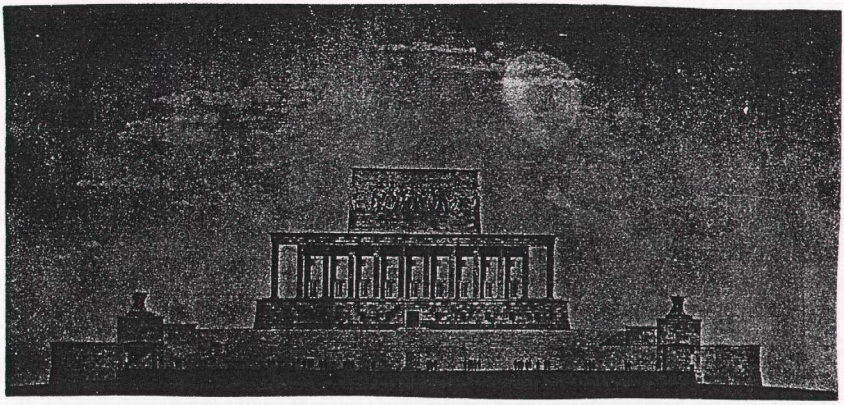
izlenmektedir. Emin Onat'ın, Türkiye'nin Anadolu topraklarında kurulmuş eski medeniyetlerinden yola çıkarak tasarımına başladığı ilk önerisi, dikdörtgenler prizması formunda bir mozolenin, kolonatlardan oluşmuş zemin kata taşıtılmasıdır.İlk tasarımın üzerinden geçirilen dört aşamalı çalışmalar sonucunda Anıtkabir bugünkü formunda şekillenir. Sonradan eklenmiş izlenimi veren üst bölümdeki ağır kütlenin tamamen kaldırılması ile kolonlu bölüm yükseltilmiş, böylelikle yapı ezici görünümünden kurtulmuş ve insan boyutlarına indirgenmiştir. Bu değişiklikler sonucunda yapı yatayda geniş bir taban üzerinde yükselen düşey kolonlarla, modernize edilmiş bir tapınağı andırır.

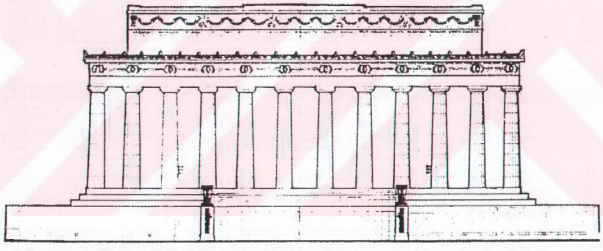
Şekil 3.29 Anıtkabir, (1998)

"Ruhaniliğin dar kalıplarından kurtularak" (Onat,1955) ve batı uygarlığında bir yer edinmenin savaşını fiziksel ve düşünsel bağlamda sürdürmüş olan bir lideri, felsefesini yansıtmayan bir Anıtkabir görünümü ile gelecek nesillere taşımanın son derece ters bir yaklaşım olacağı düşüncesi ile pek çok proje jüri tarafından elenmiştir. Emin Onat – Orhan Arda ikilisine ait projenin, bütün bu dar kalıplardan arınarak, modern bir dilde yorumlanışı, diğer öneriler arasından sıyrılarak uygulamaya hak kazanmasını sağlamıştır. [19]

[19] Tüm yalınlığı ve çarpıcılığına rağmen "Anıt - Kabir'in ilk tasarımının , Henry Bacon'un 1911 yılında tasarladığı ve 1922 yılında bitirdiği Washington' daki " Lincoln Anıtı " ile benzerliği dikkat çekicidir " Tümer (1998b). Kolon biçim düzeni ve süslemesinin birbirinden ayrıldığı ancak üslup ve allegorik anlatım açısından benzeşen iki yapı arasındaki kuramsal değerlendirmelerin, belge yetersizliğinden dolayı yapılmaması bu çalışmada uygun görülmüştür (bkz Şekil: 3.11.6).

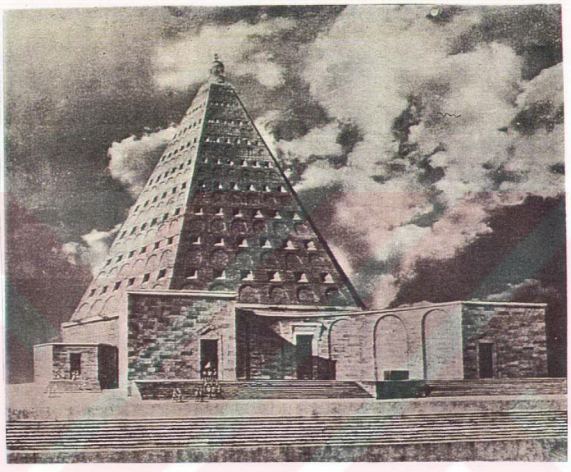
Şekil 3.30 Anıtkabir, Emin Onat-Orhan Arda önerisi (1942)

Şekil 3.31 Lincoln Anıtı, Washington (1922)

Jüride bulunan Paul Bonatz'a zamanın Berlin büyükelçisi Hüsrev Gerede Anıtkabir yarışmasına proje ile katılması için davet göndermiş ancak Alman Nasyonal Sosyalistlerle çalışmalarda bulunan Bonatz işlerinin çokluğu nedeniyle daveti kabul edememiş ancak yarışmada jüri üyeliği yapabileceğini belirtmiştir. Nitekim kendisi bu yarışmada jüri başkanlığı yapmıştır. Anıtkabir'in uygulama projeleri hazırlanırken, Bonatz'ın önerilerine göre birtakım değişiklikler yapılmıştır. Yarışma projesinde tepedeki merasim meydanı ile şehrin bağlantısı bir merdivenle

kurulmuştur. Bonatz'ın bu projeye en büyük katkısı parkın içinde arazinin eğimine uygun bir yolla taşıt ulaşımını sağlamak olmuştur. 1943 yılında Alman mimarlık Sergisi' nin Türkiye'ye gelişi ile ikinci kez gelen Bonatz modern mimarlığı eleştirmekte ve her milletin kendi köklerine dönmesi gerektiğinden bahsetmektedir (Suda1996,s.100).

Şekil 3.32 Giovanni Muzio önerisi, İtalya

Şekil 3.33 Beş milyon Türk lirası, Anıtkabir planı

3.14 İzmir Şehri İmar Planı Uluslararası Müsabakası 1951

YER ve TÜRÜ : İzmir – Sınırsız

DÜZENLEYEN : İller Bankası / 1 Mayıs 1951-1 Aralık 1951

KAZANANLAR:

1. Ödül : Y. mimar Kemal Ahmet Aru , Asistan Gündüz Özdeş, Asistan Emin Canbolat / Türkiye
2. Ödül: Alexander Freiher von Branca , Reinholt Wierle /Almanya
3. Ödül : Rauf Beyru / Türkiye

MANSİYON :

1. Mansiyon : Richard Braun , Anna Braun, Otto Gruen / Viyana
2. Mansiyon : Leo Hafner, Nuri Yüksel / İsviçre
3. Mansiyon : Eyüp Kömürcüğlu, Ertuğrul Menteşe Reha Erkızan / Türkiye
4. Mansiyon : HarikaSöylemezoğlu, Kemali Söylemezoğlu / Türkiye
5. Mansiyon : Fritz Jepke Willi Schütte / Almanya

KATILANLAR:

Alexander Freiker von Branca , Reinhold Wierl /Almanya

Leo Hafner ve Nuri Yüksel / İsviçre

Richard Braun , Anna Braun, Otto Gruen / Viyana - İtalya

Fritz Jepke Willi Schütte / Almanya

Rauf Beyru / Türkiye

Eyüp Kömürcüğlu, Ertuğrul Menteşe Reha Erkızan / Türkiye

HarikaSöylemezoğlu, Kemali Söylemezoğlu / Türkiye

Y. Mimar Kemal Ahmet Aru , asistan Gündüz Özdeş, asistan Emin Canbolat / Türkiye

TOPLAM KATILIM : 27 proje

JÜRİ : Karma

Rauf Onursal : İzmir Belediye Başkanı

Kemal Ardoğa : İzmir Belediye Fen İşleri Müdürü

Ord.Prof. Paul Bonatz : İstanbul Üniversitesi

Sir Patrick Abercrombie : İngiliz Mimarlar Birliği Başkanı

Mithat Yenen : Y. müh. mimar, İller Bankası Genel Müdür Muavini

Cevat Erbel : Y. mimar, İller Bankası Şehircilik işleri müdürü

Orhan Alsaç : Y.müh. mimar, Bayındırlık Bakanlığı yapı ve imar işleri reis muavini

Muammer Tansu : Y. müh.

Necmettin Emre : Y.Mimarlar Birliği İzmir Şubesi Başkanı

PROJE UYGULAMA :

ŞARTNAME : Mevcut

YARIŞMANIN AMACI :

Türkiye'nin en önemli liman kentlerinden biri olan İzmir'in işlek merkezlerini şehir merkezine bağlayacak hatların belirlenmesi, düşüncesi ile uluslararası bir yarışma açılmıştır. Yerleşim birimleri ile ticaret bölgelerinin planlamada ayrılması ancak ilişkilerin koparılmaması ve bu ilişkileri sağlayacak liman, demiryolu ve karayolu ulaşım bağlantılarının kentin endüstriyel gelişimine engel olmayacak biçimde kurulması belirlenen hedeflerdendir. Yarışmada, ulaşım, endüstri ve konut birimleri arasında kurulacak ilişkilerde ve her tür alan düzenlemesinde katılımcının serbest fikirler üretmesine olanak tanınmıştır.

KAZANAN PROJE :

Bu proje ile hazırlanacak imar planında konut birimleri ile endüstri birimlerinin kent dışına alınarak konut birimlerinin rahatlatılması amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra kent merkezine kadar giren demiryolunun iki yöne ayrılarak, liman ile doğrudan ilişkiye girecek bir ulaşım ağının kurulması ve körfezin güney kenarındaki sığ denizin doldurulması ile düzgün bir hat elde edilmiştir.

DEĞERLENDİRME :

Yarışma 1 Mayıs 1951 tarihi ile ilan edilmiş ve teslim süresi 1 Aralık 1951 olarak belirtilmiştir. Şehir planlaması için verilen sürenin 7 ay gibi kısa bir süre oluşu, ileride Ankara için düzenlenecek imar planı yarışmasında da rastlanacaktır. Bu yarışmadaki bir diğer tespit ise rumuzun özellikle rakamlardan oluşması zorunluluğunun şartnamede belirtilmesidir. Bu maddenin üzerinde durulması tarafsız bir seçimin hedeflendiğine işarettir. Projenin oylama yöntemi ile seçimi kararlaştırılmış ve jüri çalışmaları 15 gün boyunca sürmüştür. İngiliz Mimarlar Birliği Başkanının jüri üyeleri arasında yer alışı Türkiye yarışma tarihi etiğinde ilk kez karşımıza çıkmaktadır.

Yarışma şartnamesi, üzerinde durulması gereken noktalara önem verilerek hazırlanmış ve katılımcılara gereken evraklar, Belediye tarafından şartname ile birlikte sunulmuştur. İzmir'e ait eski imar planlarını da içeren bu evraklar, İzmir kent planının iki kez sipariş üzerine hazırlatıldığını belgelemektedir.

Bu belgelere göre İlk kez 1925 yılında Fransız Rene Danje tarafından yangın sahasını içeren imar planları hazırlanmıştır. İkincisi ise, 1948 yılında ise Le Corbusier tarafından şematik bir plan ve rapor olarak sunulmuştur. Her ikisinin de Fransız mimarlar tarafından hazırlanmış oluşu ve 26 yıl aradan sonra açılan yarışmada uluslararası bir jüri değerlendirmesi sonucunda, birincilik ödülünü bir Türk mimarın alışı, şehircilik alanında atılan hızlı adımları göstermektedir. Jüri üyeleri arasında Alman mimar Paul Bonatz ve dönemin, İngiliz mimarlar birliği başkanı sir Partrick Abercrombie'nin de yer alışına da dikkat çekerek bir değerlendirme yapılacak olursa; 1927' de Ankara için hazırlanacak imar planı konusunda, Türkiye'de danışacak bir uzman kişi bulanamezken 25 yıl sonra 1951 yılında İzmir imar planını bir Türk ekibin kazanmış olması, uluslararası düzeyde kazanılmış sevindirici bir başarıdır.

3.15 Ankara Kent Planlaması Davetli Yarışması 1952

YER ve TÜRÜ : Ankara – Davetli

DÜZENLEYEN : İmar Müdürlüğü / 16 Temmuz 1952

KAZANANLAR:

MANSİYON: Verilmedi

KATILANLAR:

TOPLAM KATILIM : 11 proje

JÜRİ : Uluslararası

Belediye Reisi : Kemal Aygün

Prof. Y. Mimar : Sir Patrick Abercrombie

Prof. Gustav Oelsner

Prof. Y. Mimar : Luigi Piccinato

İmar Müdürü Y. Mimar : Talat Özışık

Prof. Dr. Y. müh. : Mukbil Gökdoğan

G.S.A. Öğ. Y. Mimar : Mehmet Ali Handan

Nafia V. Yük. Fen H. Reisi Y. Mimar : Ali Talip Güran

Nafia V. Y., ve İ. İ. Res Mu. Y. Mimar : Orhan Alsaç

Şehircilik uzmanı Y. Mimar : Mithat Yenen

Belediye Meclisi Üyesi Y. Mimar : Cevat Erbel

Et ve Balık Kurumu Genel Md. Muav. : Cemil Topçubaşı

Ankara Mebusu : Refet Artunar

Y. Müh : Şeref Kamil Mengü

Y. Müh Hilmi Güreyman :

Raportör Mühendis Nazım Kurşunlu

Yedekler ; Prof. Y. mimar : Paul Bonatz

Nafıa V.Şehircilik Fen H. Md.Y.Mühendis : Zahit Mutlusoy

Y. Mimar Talat Güreli

PROJE UYGULAMA :

ŞARTNAME :

Yarışmacıların bizzat Ankara'ya gelerek kenti görmeleri en az 15 gün kalmaları zorunlu tutulmuş ve bu gezi sırasında İmar Müdürlüğü tarafından her türlü kolaylığın gösterileceğine dair bir madde yarışma ilanında yer almaktadır.

YARIŞMANIN AMACI :

Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti Ankara, 1927'de Jansen'in planı ile ikinci kez düzenlenmiş ve aradan geçen süre içinde kentin büyümesi ile eski plan düzeni bozulmuştur. Bunun üzerine Ankara'nın ileri yıllardaki gelişimine ve büyümesine imkan verecek yeni bir yaklaşım ile hazırlanması gerekliğinin bir sonucu olarak uluslararası düzeyde bir yarışma açılmıştır. Ancak o yıllara ait taramalarda yarışma sonuçlarına ilişkin bilgiye rastlanmamıştır.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

3.16 Taksim Vakıflar Oteli Sınırlı Uluslararası Proje Yarışması 1958

YER ve TÜRÜ : Taksim / İstanbul – Sınırlı (Davetli)

DÜZENLEYEN : Vakıflar Bankası

KAZANANLAR:

1. Birinci ödül : AHE Mimarlık ve Şehircilik Atelyesi / Türkiye
2. İkinci ödül: Marc J. Saugey Atelyesi / İsviçre

MANSİYON :Verilmedi

KATILANLAR:

1. AHE Mimarlık ve Şehircilik Atelyesi : Kemal Ahmet Aru / Türkiye, Altay Erol / Türkiye, Hande Çağlar / Türkiye, Yalçın Emiroğlu / Türkiye, Mehmet, Ali Handan / Türkiye, Tekin Aydın / Türkiye
2. IMA Grubu / Türkiye, Abdurrahman Hancı / Türkiye ,Maaruf Önal / Türkiye, Süha Toner / Türkiye
3. Groupe Structure / İsviçre
4. Emin Onat / Türkiye
5. S. H. Eldem / Türkiye
6. Pierre Ago / Fransa
7. O. M / A. B. D
8. Marc J. Saugey Atelyesi / İşviçre

TOPLAM KATILIM : 8 Proje (3 Türk, 5 Yabancı)

JÜRİ : Karma

İstanbul vali ve belediye başkanı Kemal Aygün'ün temsili başkanlığında Prof. Rolf Gudbrod, Jüri başkanı, Prof. Luigi Piccinato, Prof. Dr. Mukbil Gökdoğan / Türkiye, Prof. Asım Mutlu / Türkiye ve diğer Mimar mühendislerlerden oluşan toplam 12 kişilik bir ekip jüriyi oluşturmaktadır.

PROJE UYGULAMA : Uygulandı

ŞARTNAME : Ulaşılamadı

YARIŞMANIN AMACI :

1958 yılında İstanbul Vakıflar Bankası tarafından, turistik amaçla işletilecek bir otel yapımı için sınırlı uluslararası bir yarışma açmıştır.

KAZANAN PROJE :

Birinci proje, yarışma jürisince, yarışmaya katılan tüm projeler içinde çevresel verileri en iyi değerlediren proje olarak kabul edilmiştir. Yatak odaları kulesinde odaların tümünün İstanbul Tarihi Yarımada, Marmara Denizi, Üsküdar, Boğaziçi – 2. Nolu park yönlerine yerleştirilmiş olması, özellik göstermeyen Cumhuriyet Caddesi cephesinde, üçgen plan çerçevesi içinde yapılan kaydırmalarla oda sayısının sıfırlanması böylece, aynı zamanda kat alanında, kayıp mekan oluşumunun önlenerek ekonomik bir yerleşme alanının sağlanması, otel açık alanı olarak havuz ve teras katının gezi ve Boğaziçi yönünün bağlantısında şeffaflık sağlanması, böylece açık mekanlara süreklilik kazandırması, sonuçta, binanın biçimlenmesinin de bu kurguya bağlı özgün bir kimlik kazanmış olması jüri tarafından uygun görülerek birincilik alan proje, İstanbul Belediye Meclisi'ne sunulmuş, benimsenerek kabul edilmiş ve yapısal durumu veri olarak imar planına geçirilmiştir" (Süher,1996).

ÖNEM

Taksim Vakıflar oteli'nin yarışma olarak hazırlanışı ve elde edilen sonuç projenin uygulanması açısından iki ayrı önem taşımaktadır. Birincisi; önerinin hazırlanabilmesi için doğal çevre verilerine ilişkin genel bilgiler yarışmacılara sağlanmıştır ; Ancak yarışmaya konu olan bina yalnızca turistik otel olarak tanımlanmış, programın düzenlenmesi, gereksinimler, binaya ilişkin gabari, yapı yoğunluğu vb. sınırlamaların belirlenmesi yarışmacılara bırakılmıştır (Süher,a.g.e). Sonucunda ise, Türk mimarlar ve şehircilerinden kurulu , AHE Mimarlık ve Şehircilik Atelyesi önerisi birinci seçilmiş ve otelin tüm uygulama projesi iç ve dış mekan tasarımı ile dekorasyonu kazanan ekibe bırakılmıştır. Böylesi büyük ve kapsamlı bir projenin, 1958 yılı Türkiye mimarlık ortamının güç koşulları düşünülerek değerlendirilecek olursa, tümüyle Türk yapımı oluşunun neden bu denli büyük yankılar uyandırdığı anlaşılmış olacaktır.

"Dik açıyı yadsıyan ilk önemli girişim, 1959'da tasarlanan Taksim Sheraton Oteli olmuştur. O sıralarda Türkiye'de bulunan ve yarışma jürisinde yer alan ünlü Organımsı mimarlardan Rolf Gutbrod'un da etkileriyle uygulanma olanağı bulan yapı, son yıllar için bir dönüm noktası sayılabilir. Tasarımında bir yandan Organımsı Mimarlığa bir yakınlığı varsa da, öte yandan, Wright'ın 60 ve 30 derecelere dayanan

tasarım anlayışıyla da ilişkilidir. Kaynakları ne olursa olsun, Kemal Ahmet Aru - Tekin Aydın - Hande Suher - Yalçın Emiroğlu - Mehmet Ali Handan - Altan Erol grubunun tasarladığı yapı, kendinden öncesiyle kesin bir kopuşu gerçekleştirmektedir" (Sözen, 1984).

3.17 Side ve Çevresi Turistik Düzenleme Uluslararası Proje Yarışması 1968

YER ve TÜRÜ : Side / Antalya – Sınırsız

DÜZENLEYEN : Turizm ve Kültür Bakanlığı

KAZANANLAR:

1. Birinci ödül : Y. müh. Mimar Nihat Güner, İ.T.Ü / Türkiye
   Y. Mimar şehirci Mehmet Çubuk, D.G.S.A / Türkiye
   Y. Mimar Ersen Gürsel , D.G.S.A / Türkiye
   Altan Gürman (ressam) , D.G.S.A / Türkiye
   Ayhan Çalımlı (ekonomist) , I.U.I.F / Türkiye
2. İkinci ödül: Roland Jiptner, Arch. Dipl. Ing.T.H Münih / Almanya
   Georges Morandini / İsviçre
   Jose Maria Moraiz , Arch. D.P.L.G. Paris / Fransa
   Ferdinand Fischer / İsviçre
3. Üçüncü ödül : Erwin Heinle, Prof. Dipl.Ing. / Almanya
   Arın Özbek, Yardımcı, İ.T.Ü / Türkiye
   Derachschanı
   Djahanshach , Yardımcı
   Hoeschstetter Rolf ,Yardımcı
   Kohler Gebhard ,Yardımcı
   Wagner Erhard ,Yardımcı
   Wandael Manfred,Yardımcı
4. Dördüncü ödül : Robert A. Chervenak , Arch. / Amerika
   Henri - Claude Bailly ,Yardımcı / Amerika
   Gregery J. Bordon ,Yardımcı / Amerika
   Oscar Mesa ,Yardımcı / Amerika
   Le Roy Pardini ,Yardımcı / Amerika
   Augeste Rossano ,Yardımcı / Amerika
   Harlan Dunn ,Yardımcı / Amerika
   Paul Pierce ,Yardımcı / Amerika

1. Mansiyon : Güner Gezim Y.müh.mimar , İ.T.Ü / Türkiye
   Sevinç Elmas Y.müh.mimar , İ.T.Ü / Türkiye
   Gürkan Gezim Y.müh.mimar , İ.T.Ü / Türkiye
   Erdoğan Elmas Y.müh.mimar , İ.T.Ü / Türkiye

2. Mansiyon :	İrfan Bayhan Y.müh.mimar , ETH SIA / Türkiye
	Refik Şenvardar Y.müh.mimar , İ.T.Ü / Türkiye
	Hüseyin Kaptan Y.mimar, İ.T.O / Türkiye
	M.Emre Aysu Y.mimar, İ.T.O / Türkiye
3. mansiyon :	René Sarger , Arc. D.E.S.A / Fransa
	A.Frischlander , Arc.D.P.L.G, / Apatrid
	C. Pastia, Arc. D.I.A.B / Romanya
	S. Saramandic Arch. D.F.A.B / Yugostlavya
4. mansiyon :	G. Vera Consolı ,Arch. / İtalya
	Americo La Penna , Arch. / İtalya
	Anna Tassı , Arch. / İtalya
	Cesare Cıommeı, Arch. / İtalya
	Mario Cannızzo, Ing. / İtalya
1. Satın Alma :	Mehmet Doruk Pamir, Y.mimar O.D.T.Ü / Türkiye
	Ayla Karacabey , Y.mimar Harward Uni. / Türkiye
	Bülent Kastarlak, Y.müh.mimar , İ.T.Ü / Türkiye
	Fahrettin Ayanlar , Y.mimar O.D.T.Ü / Türkiye
	Nuri Arıkoğlu, Y.müh.mimar , Pratt Uni. / Türkiye
2. Satın Alma :	Yves Lepere, Arch. / Belçika
	Paul Petıt, Arch. / Belçika
3. Satın Alma :	Gündüz Özdeş, Prof. Y.müh.mimar , İ.T.Ü / Türkiye
	Ahmet Keskin, Doç. Dr. Y.müh.mimar , / Türkiye
	Mete Ünügür, İ.T.Ü / Türkiye
	R.Cihangir Tutluoğlu, Y.müh.mimar , İ.T.Ü / Türkiye
4. Satın Alma :	Delfine Alessandra , Arch. Üni. Napoli / İtalya
	Michel Platanıa, Arch. Üni. Napoli / İtalya
	Fabrizio Carola, Arch. Üni. Napoli / İtalya
	Giorgio Emınente, Ekonomist , Üni. Napoli / İtalya
5. Satın Alma :	İlhan Gülgeç, Y.müh.mimar , İ.T.Ü / Türkiye
	Erdoğan Yaşlıca , Y.müh.mimar , İ.T.Ü / Türkiye
	Turgut Sarıgöl, Yardımcı
	Kemal Onur, Yardımcı
	Mehmet Tunçel, Yardımcı
6. Satın Alma :	Henry Auffert , Arch. D.P.L.G / Fransa

Goudot, şehirci, D.P.L.G / Fransa

Lavadan, Arch. D.P.L.G / Fransa

S. Elbı, mimar D.G.S.A / Türkiye

J.Perrollaz , Arch. D.P.L.G / İsviçre

Şeref mansiyonu : Jean Holt , Y.müh.mimar , Üni. Pens. / Amerika

Ergun Evyapan, Y.Mimar, O.D.T.Ü / Türkiye

Şeref mansiyonu : Alberto Galardı , Arch. Urbanist, Milano / İtalya

Carlo Morettı , Arch. Milano / İtalya

Armando Gabella , Ing. Torino / İtalya

Antonio Mıglıasso , Ing. Torino / İtalya

Francesco Indovına, Prof. Ekonomist, Palermo / İtalya

Şeref mansiyonu : Pier Gıorgıo Semerano, Arch. Venedik / İtalya

Şeref mansiyonu : Bernard Simon , Dipl. Ing. Arch. Münih / Almanya

Peter Steiner , Dipl. Ing. Arch. Nürnberg / Almanya

KATILANLAR

Türkiye : 29	İspanya : 2	Avusturya : 4	Çekoslavakya:l
Almanya : 24	İran : 2	Belçika : 2	İrlanda : 1
Fransa : 14	İsviçre : 6	İsveç : 1	Rusya : 1
Bulgaristan : 7	Japonya : 3	G. Afrika : 1	Hollanda : 1
İtalya : 16	Lübnan : 4	İsrail : 1	Kanada 1
İngiltere : 16	Danimarka : 3	Brezilya :1	

TOPLAM KATILIM : 171 proje

JÜRİ : Uluslararası jüri

Giovanni Astengo , Jüri Başkanı (İtalya)

Tuğrul Akçura, / Türkiye

Prof. Kemal Ahmet Aru, / Türkiye

Bülent Berksan / Türkiye

Yılmaz Gürer, / Türkiye

George Candilis

Michel Ecochard / Fransa

Johnson - Marshall / İngiltere

Marc J. Saugey / İsviçre[20]

PROJE UYGULAMA : Uygulanmadı

ŞARTNAME : Mevcut

YARIŞMANIN AMACI :

Side ve çevresi Turizm Bakanlığınca gelişmeye açık 12.000 yatak kapasiteli pilot bölge seçilmiş ve bu gelişmeye bağlı olarak Side ve çevresini düzenlemek üzere uluslararası bir yarışma düzenlenmiştir. Yaklaşık 3000 hektarlık bir arazi üzerine yayılan proje doğal güzelliklere sahip bu çevreyi, arkeolojik, klimatik ve turistik değerlerini koruyarak aynı zamanda yatırımcılara uygun bölgeler planlayarak turizmi teşvik etmek düşüncesiyle uluslararası alanda bir yarışma açılmıştır.

Bu yarışmada ulaşılması istenen önemli iki temel amaç ve sonuç vardır. Birincisi Türkiye'nin adının yarışma aracılığıyla duyurusu yapılması ve Antalya ve yöresinin tanıtılmış olmasıdır. İkincisi kentsel düzeyde çözümlenmiş kaliteli proje elde etmek, Türk mimar ve şehircilerini turizm planlama alanında düşündürerek, yeni arayışlara yöneltmek gelişmelerini teşvik etmektir. O yıllarda şehirciler klasik bir planlamayı esas alırlar. Kent merkezi, konut bölgesi, sanayi alanı şeklinde bölünmelerle şehir planları üzerinde çalışırlardı. Bu klasik yaklaşımın dışına çıkartmak, turizm ve eğlence alanlarının planlanmasına yönlendirmek düşüncesiyle özellikle uluslararası bir yarışma açılması istenmiştir. Bayındırlık Bakanlığından ve Maliye Bakanlığından alınan izinlerle son derece başarılı bir hazırlık döneminden sonra (4 yıl) yarışma açılmıştır (Güner,1999).

KAZANAN PROJE :

Turizme katkısı açısından ele alırsak, hükümetin de desteklediği ve Turizm Bakanlığı tarafından açılan Side yarışması sonucunda kazanan projenin, gerçekleşmesi ile ülke ekonomisine önemli katkıda bulunacağı düşünülerek 2. Beş yıllık kalkınma Planında yer alması dönemin turizm bakanı Nihat Kürşadın' da katkılarıyla temenni edilmektedir. Fakat oldukça yoğun bir katılımla ilgi gören bu yarışmaya yapılan

[20]1958 'de açılan Taksim Vakıflar Oteli Sınırlı Proje Yarışmasında (Bugünkü adıyla Ceylan İnter Continental Oteli) 2.lik ödülü almıştır.

yatırım gerçekleşememiş, proje bir türlü kalkınma planına dahil edilememiş ancak Antalya ve çevresi için hazırlanan turizm planı için iyi bir model oluşturmuştur.

Açıklama Roporundan özetler; (Epa Grubu., 1969)

Yarışmayı birincilikle kazanan müellif grup EPA'nın proje raporlarında yer alan planlama esasları iki kısımda belirmiştir.

1. Antalya bölgesi üzerine kararlar
2. Side ve yakın çevresi üzerine kararlar,

Birinci kararlar dizisi derinlemesine üç bant içinde yer almaktadır. 450 km uzunluktaki bölge kıyılarının turistik ve rekreatif kapasitesine bağlı olarak bir davet strüktürünün yer aldığı kıyı zonu ve üst kademede gereksinimler için dest kent ve destek ögelerin bulunduğu derinlemesine zondur. Turistik üniteler birinci zonda yer almaktadır. İkinci kararlar dizisi derinlemesine üç bant içinde yer almaktadır. Kıyıdan itibaren 600-700m derinlikteki bölge ,1. Bandı oluşturmaktadır. Bu bandda plaj ve konaklama tesisleri ,turistik istasyonlar yer almaktadır 700-1000mlik ikinci bandda mevcut bazı köyler geliştirilerek hizmet köyleri haline getirilmesi önerilmiştir. 1000m den sonraki üçüncü bant ise destek kentler ile tarihi, arkeolojik doğal değerler olarak destek ögeleri içermektedir.

Ana rapor özetinde belirtildiği gibi düzenleme projesi fiziki planlama özellikleri yanında, araştırma konusu olarak çevrede politik, ekonomik, kültürel ve toplumsal nitelikleri belirtip gerekli ilişkileri kurarak, bunlara bağlı bir organizasyonu geliştirmeyide hedef almıştır. Bu organizasyonun etüd sınırları, projede organize turizm bölgesi olarak önerilmiştir. Düzenleme projesinde turistik kompleksin toplumsal, kültürel ve ileri hizmet merkezi ve aynı zamanda bölgenin ören yeri olarak Side antik kent meydanı seçilmiştir. Antik kentin yeniden düzenlenmesiyle, bu görevi aynı zamanda ülke düzeyinde yükümlenmesi de proje kararı olarak getirilmiştir (Çubuk,1971).

1970'li yıllarda Beş yıllık planlarda alt yapının Devlet tarafından işletmeye dönük üst yapı yatırımları ise özel sektör tarafından yapılması temel ilke idi. Bu ilke doğrultusunda kamu kesimi, yıllık programlara uygun olarak Side Planlamasının ön

gördüğü yatırımları zamanında tamamlandı. Bunlar iç yollar, haberleşme, su biolojik arıtma tesisleri ve bazı kamu hizmet binalarıdır.

O yıllarda turizmin ekonomik önemi özel sektör tarafından yeterince kavranamamıştı. Bu nedenle gerekli girişimci finansör ve işletmecilerden talep görmüyordu. Kredi teşvikleri de yeterli değildi. Bugün de hala işletmelerin profesyonellik ve düzeyleri ve tesislerin uluslararası standartlara uygunluğu tartışılmaktadır. Uluslararası isim yapmış bir çok işletme için ülkedeki konaklama tesislerinin kapasitesi ve nitelik düzeyi onları cezbetmeye yetmemektedir.

Turizm Fiziksel planları konut ağırlıklı yerleşim planlarından oldukça farklıdır. İşletme koşulları öncelikli ve belirleyicidir. Küçük ölçekli yerleşim planları ağırlıklı bir biçimde genel amaç ve ilkeleri kapsarlar. Bu planların hayata geçirilebilmeleri için büyük ölçekli yerleşme uygulama alanlarının hazırlanması gerekmektedir.

Side uluslararası turizm ve planlama yarışması sonucu elde edilen planlar genel ilkeleri kapsıyordu. Daha sonraki etaplarda uygulama planlarının yapılması öngörülmüştü. Bu aşamada yatırımcının koşulları, tesislerin kapasitesi, türü, sınıfı ve aralarındaki ilişkileri planlara yansıtılacaktı. Yukarıda bahsedilen nitelikler planlara yansıtılabilse idi uygulamada görülen bugünkü aksaklıklar çok daha az olacaktı.

1980'den sonra Devlet kredilerinin sayısı artmış ancak koşulları yatırımcıya cazip gelmemektedir. Yatırımcılar hazırladıkları planları siyasi otorite kanalları ile değiştirerek kendi koşullarına göre yeniden şekillendirerek lehlerine çevirirler. Günümüzdeki sahil kıyı bandının görünümü bu yetersiz öngörünün bir sonudur (O.Güner, 1999).

NEDEN UYGULANAMADI ? :

Side ve çevresi turizm planlaması birçok bürokratik engellerin yanında, belkide en önemlisi değişen iktidarların, turizm politikaları sonucunda, sağlıklı biçimde yürütülememiş ve uygulama noktasına getirilememiştir. Oysa daha programlanırken (1969) 12.000 yatak kapasitesinin 1983 yılına kadar üç safhada gerçekleştirileceği ve ortalama her beş yılda 4000 yatak yapılacağı kaydedilmiştir. İkinci beş yıllık kalkınma planının 1970 yılı programı içinde, 1970 yıllarında ki turizm gelişmeleri ile ilgili kısımda şöyle bir açıklama getirilmiştir. İkinci beş yıllık kalkınma planının esas

ilkelerinde birisi olan kitle turizminin geliştirilmesi için gerekli ortamın yaratılmasına 1970 yılı içinde devam edilecektir. Turizm gelişimi için alınan bu ana kararlara rağmen hızla artan turistik konaklama ve yardımcı tesislerin ulaşım enerji, haberleşme alt yapılarının sağlanması ve bunların diğer endüstriyel kuruluşlarla çevresel ve işlevsel ilişkileri bulunması, önemli sorunlar olarak belirmiş ve Türkiye ölçeğinde turizm açısından öncelik bölgelerinin seçilmiş olmasına karşın, belirli bir çevre düzeni planından yoksun bulunması, dolayısıyla turistik işletmelerin yer seçimini kontrol olanağı vermediği belirtilmiştir (Çubuk, 1981,s: 16).

Aradan geçen uzun zaman dilimi (1969-1980) Side ve çevresi turistik düzenlemesiyle ilgili gerek projelendirme, gerekse uygulamanın bitirilerek büyük kısmıyla işletmeye açılabileceği bir süre olarak belirmesine ve kimi zaman gerekli fonun ayrılmasına karşın, Bakanlık bu süre içinde sonuç getirememiş, 1980 yılına kadar ancak, proje grubuyla sözleşme aktinde bulunularak 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planlar hazırlatabilmiş, fakat alt yapı getiremediği gibi projelendirilen alanlardaki gelişmeyi de önleyememiş, böylece raporlarda kalan umutlu hesaplar gerçekleştirilememiştir (age, s: 232).

Kent meydanı yada kentsel tasarım içerikli büyük ölçekli yarışma projelerinin genel kaderi uygulama kararlarının alınmasına rağmen bir türlü hayata geçirilemeyişi olmuştur. Bunda en büyük etken yatırım payının bu projelere aktarılamayışı yada yönetim değişikliklerinden dolayı meydana gelen aksamalardır. Yurt dışı örneklerinde özellikle kent meydanı düzenlemeleri üzerinde durulurken Türkiye'de en çok ertelenen projeler ne yazık ki kent ölçeğinde yapılanlar olmuştur.

DEĞERLENDİRME :

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı bünyesinde kurulmuş olan iziksel planlama dairesi bütün ülke için belirli etüt sınırları içinde plancılara ve yatırımcılara yol göstermek amacıyla çalışmalar yapmak için kurulmuştur. İlk olarak da batı Türkiye Fiziksel planlama araştırmasını gerçekleştirmiştir. Side ve Çevresi Turistik Düzenleme uluslararası Proje Yarışması Türkiye'de bu kurum tarafından organize edilmiş bir turistik urbanizasyon örneği oluşturan ilk önemli çalışmadır. 1968 yılında Bakanlığın, kalkınma planı ve ulusal turizm politikası ilkelerine uygun olarak, Side ve çevresinde büyük kesimi hazineye ait alanda, 12.000 yatak kapasiteli bir turistik

kompleks kurulması amacıyla bu yarışma düzenlenmiştir. Side'de böyle bir tatil kompleksi kurulması yolundaki, girişim ve bu konuda düzenlenen uluslararası yarışma Türkiye'nin Akdeniz kıyılarını kitle turizmine açma yönündeki ilk önemli adımı sayılmıştır (age, s. 221).

Çekoslavakya, İran, Kanada, G.Afrika, Lübnan, İsrail gibi pek çok ülkeden katılımla şimdiye dek düzenlenen yarışmalar arasında en yüksek katılımı sağlamıştır. Yarışmaya 43 Ülkeden 1112 yarışmacı katılma isteğinde bulunmuş, verilen sürede başvurusunu yapan 519 yarışmacıya şartname gönderilmiştir (Arkitekt, 1970, s. 5). Belirtilen süre içinde Bakanlığa gelen 171 projenin kabulü yapılmış ve değerlendirmeye alınmıştır.

1969 Side ve Çevresi Turistik Düzenleme Projesi Yarışması, Türkiye'de düzenlenen uluslararası mimarlık yarışmaları arasında 171 projeyle en yüksek katılımı ve farklı bölgelerden katılımcılara buluşma yeri sağlaması açısından önemli bir yarışmadır.

Turizme katkılarının gerçekleşmesi amacıyla düzenli bir turistik bölge modeli geliştirilmesini sağlayacak tasarımın uygulanmayışı, Side ve çevresinde kendiliğinden oluşmuş oteller grubunun istilasına neden olmuş ve plansız gelişimine yol açmıştır.

YARIŞMA HAZIRLIKLARI [21]:

Bu yarışma Turizm Bakanlığı tarafından açılmış ve mimarlık ve şehircilik alanında açılan en kapsamlı ve büyük ölçekte olan ilk yarışmadır.Yarışma hazırlıkları sırasında Bayındırlık ve Maliye Bakanlıklarından özel izinler alınmıştır. Bayındırlık Bakanlığının yarışmayı ulusal düzlemde açmakta ısrar edişi, ödül dağılımı ve masrafların Maliye Bakanlığı tarafından karşılanacak olması bu yarışmanın açılması için gereken onayın verilmesini geciktirmiştir. U.I.A yarışma kuralları çerçevesinde açılan bu yarışma uluslararası boyutta Türkiye'nin hazırladığı ilk yarışma olma özelliğine sahiptir.

Mimarlar Odasında o yıllarda U.I.A yarışma şartnamesinin mevcut olmayışı nedeniyle UIA[22] merkezine yapılan başvuru sonucu yarışma şartnameleri edinilir ve

tercümeler yapılır. Gerekli tüm haritalar, fotoğraflar araştırmalar, analizler yapıldıktan sonra yarışma hazırlığı tamamlanmış olur. Şartnameler ve bu hazırlıklar büyük bir titizlikle dört yıl süren çalışmalar sonucunda bitirilmiştir. Uzun süren bürokratik engellere rağmen sabırla ve kişisel çabalarla sürdürülen bu yolculuk, Paris'te yapılan bir toplantı sonucunda, U.I.A onayının alınmasıyla sonuçlanmış ve yarışma duyuruları başlatılmıştır. UIA, İçişleri Bakanlığı ve Turizm Bakanlığı yurtdışı teşkilatlarınca, üç ayrı kanaldan duyurular yapılarak şartnameler katılımcılara gönderilmiştir. Hazırlık aşamasında hiç bir masraftan kaçınılmamış büyük bir özenle hazırlanan dökümanlar yarışmacılara sunulmuştur. UIA tarafından da büyük beğeni alan bu çalışma o yıla dek yapılan uluslararası boyutta yarışmalar içinde en başarılı hazırlık çalışmaları olarak takdir edilmiştir.

Jüri oluşumu ise yine UIA kuralları çerçevesinde 9 kişiden oluşacaktı. Ekipte 5 Yabancı 4 Türk bulunması gerekmektedir. Yabancı üyeler UIA'ın belirlediği isimlerden oluşmuştur. Türkiye'den oluşacak jüri seçiminde ise Turizm bakanlığı'nın, Mimarlar Odası ve üniversitelere gönderdiği yazılarda adayları belirlemesini istemiş tüm adaylar bir toplantıyla bir araya getirilmiş ve içlerinden dört kişiyi aday olarak göstermeleri istenmiştir. Bu yöntem ile belirlenen dört kişi ve diğer beş yabancıdan oluşan jüri, 171 katılım arasından seçimini yaparak ödüllendirmeyi yapmıştır.

[21] Yarışma hazırlıkları ve gelişimi ile ilgili tüm bilgiler dönemin Turizm Bakanlığı Planlama Dairesi Başkanı Sayın Orhan Güner ile yapılan görüşme sonucunda edinilmiştir.
[22] UIA International Union of Architects

3.18 Üsküdar Meydan Düzenleme Yarışması 1987

YER : Üsküdar / İstanbul – Sınırsız

DÜZENLEYEN : İstanbul Büyükşehir Belediyesi

KAZANANLAR:

1. Birinci ödül : Mehmet Doruk Pamir (Mimar ,ODTÜ- MIT-Harward U.S.A) / Türkiye

Çalışmaya katılanlar : Ercüment Gümrük (Mimar ,ODTÜ) / Türkiye
Murat İlter, Mimar ,ODTÜ
Engin Sanduvaç, Mimar , Yıldız Üni.
Murat Germen, Şehir plancısı, İ.T.Ü
Yücel Lugal, danışman, Mimar, Harvard, U.S.A

2. İkinci ödül : İ . T. Ü Şehir Bölge Planlama Bölümü / Türkiye
Yarışma Grubu:
Fulin Bölen (Y. Mimar İ.D.G.S.A)
Handan Dülger (Y. Mimar İ.T.Ü)
Nilgün Ergün (Y. Mimar İ.T.Ü)
Cengiz Giritlioğlu (Y. Mimar İ.T.Ü)
Perver Korça (Kimya müh.University Scopye)
Mehmet Ocakçı (Y. Mimar İ.T.Ü)
Arzu Yılmaz (Y. Mimar İ.T.Ü)
Ümit Yılmaz (Y. Mimar İ.T.Ü)
Nuran Zeren(Y. Mimar İ.T.Ü)
Yardımcılar ;
Özkan Sunar, Cem İlhan, Kadir Sarıöz

3. Üçüncü ödül : Baran İdil (Y. müh.Mimar İ.T.Ü) / Türkiye
Tamer Başbuğ (Mimar A.D.M.MA) / Türkiye
Hasan Özbay (A.D.M.M.A- ODTÜ) / Türkiye
İlhan Gülgeç , Ulaşım Danışmanı, Y. müh.Mimar
Yardımcılar ;
Ayşe Işık, şehir plancısı, Güner Küçükal, Mimar , Zeynep Su, şehir plancısı, Arife Özçelik, desinatör, Aslı İdil , desinatör

MANSİYONLAR :

1. Mansiyon : Doç.Dr Aykut Karaman , Y. Mimar, M.S.Ü , Kent tasarımcısı,

Uni. of Penn U.S.A / Türkiye

Olga Delos Rios , Yardımcı Barcelona Uni. / İspanya

2. Mansiyon : M.S.Ü. Şehir Bölge Planlama Ekibi / Türkiye

Prof.Dr. Mehmet Çubuk (Ekip başı, M.S.Ü, I.U.U. Paris)

Tarık Carım (Paris, G.S.Y.O,Mim.böl.Paris Üni.şehircilik Enstitüsü)

Yard.Doç.Dr. Şule İnankul , İ.T.Ü

Uzman Akın Eryoldaş, İ.T.Ü

Güzin Konuk , D.G.S.A

Gülşen Kılıçreis, İ.T.Ü, M.M.F- M.S.Ü

Dilek Erbil, M.S.Ü

Filiz Atay, M.S.Ü

Bilge Ulusay, Yıldız Üni.

Nurdan Südor, İ.T.Ü

Gülnaz Gezgin, K.T.Ü

Danışmanlar; Cihat Fındıkoğlu, Genel planlama ve tasarım, İsmet V.Alptekin, Doç.Dr., Peyzaj – A.Ü, Erdal Coşkun,statik

Yardımcılar; Mehmet Vardar, Osman Nurettin Güç

3. Mansiyon : Vittorio Gregotti (Milano Politekniği) / İtalya

Plerluigi Cerri (Milano Politekniği) / İtalya

Augusto Cagnard (Milano Politekniği) / İtalya

Danışman;Baran Çağa

Yardımcılar ; Sergio Butti, Francesca Cadeo, Paolu Colao, Glulia Deparo,

Mavra Galantino, Guetano Gramegna, Sergio Pascolo

- Mansiyon : Casson Conder Partnership (Mimar , Londra) / İngiltere

Neville Konder Association - London / İngiltere

Ronald Green Association - London / İngiltere

- Mansiyon : Aldo Rossi [23](Mimar ,Milano Politekniği) / İtalya
- Mansiyon : Barbaros Sağdıç (Y. Mimar , D.G.S.A) / Türkiye
- Mansiyon : Prof. Muammer Onat Y. Mimar , D.G.S.A / Türkiye

---

[23] İstanbul'a duyduğu hayranlığın etkisi ile yarışmaya katılan Rossi ödül alamayışına duyduğu üzüntüyü kendisiyle bir dergi adına yapılan söyleşide dile getirmiştir.

Yardımcılar ; Nursel Onat , Y. Mimar

Selma Özkoçak, Mustafa Özkoçak, Can Özsavaşçı, Osman Aysun

Mansiyon :Prof. Gino Valle , Mimar ,University of Venice) / İtalya

Federico Marconi (Mimar ,University of Venice) / İtalya

Plera Ricci Menicrett (Mimar , Milano Politekniği) / İtalya

Roland Schulz (Mimar , Darmstadt) / Almanya

Paolo Venturini (Mimar , University of Venice) / İtalya

Alessio Princic (Mimar , Lübnan)

KATILANLAR:

- Mehmet Doruk Pamir ve Ekibi (Mimar ,ODTÜ- MIT-Harward U.S.A) / Türkiye
- İ . T. Ü Şehir Bölge Planlama Bölümü / Türkiye

  Fulin Bölen (Y. Mimar İ.D.G.S.A)

  Handan Dülger (Y. Mimar İ.T.Ü)

  Nilgün Ergün (Y. Mimar İ.T.Ü)

  Cengiz Giritlioğlu (Y. Mimar İ.T.Ü)

  Perver Korça (Kimya müh.University Scopye)

  Mehmet Ocakçı (Y. Mimar İ.T.Ü)

  Arzu Yılmaz (Y. Mimar İ.T.Ü)

  Ümit Yılmaz (Y. Mimar İ.T.Ü)

  Nuran Zeren(Y. Mimar İ.T.Ü)

  Baran İdil (Y. müh.Mimar İ.T.Ü) / Türkiye

  Tamer Başbuğ (Mimar A.D.M.MA) / Türkiye

  Hasan Özbay / (A.D.M.M.A- ODTÜ) / Türkiye

  Doç.Dr Aykut Karaman (Y. Mimar Kent tasarımcısı, M.S.Ü) / Türkiye
- M.S.Ü. Şehir Bölge Planlama Ekibi / Türkiye

  Prof.Dr. Mehmet Çubuk (Ekip başı, M.S.Ü, I.U.U. Paris)

  Tarık Carım (Paris, G.S.Y.O,Mim.böl.Paris Üni.şehircilik Enstitüsü)

  Yard.Doç.Dr. Şule İnankul (İ.T.Ü)

  Uzman Akın Eryoldaş (İ.T.Ü)
- Vittorio Gregotti (Milano Politekniği) / İtalya

Piler Luigi Cerri (Milano Politekniği) / İtalya

Augusto Cagnard (Milano Politekniği) / İtalya

Casson Conder Partnership (Mimar , Londra) / İngiltere

Neville Konder Association - London / İngiltere

Ronald Green Association - London / İngiltere

- Aldo Rossi (Mimar ,Milano Politekniği) / İtalya
- Barbaros Sağdıç (Y. Mimar , D.G.S.A) / Türkiye
- Prof. Muammer Onat (Y. Mimar , D.G.S.A) / Türkiye
- Prof. Gino Valle (Mimar ,University of Venice) / İtalya

Federico Marconi (Mimar ,University of Venice) / İtalya

Plera Ricci Menicrett (Mimar , Milano Politekniği) / İtalya

Roland Schulz (Mimar , Darmstadt) / Almanya

Paolo Venturini (Mimar , University of Venice) / İtalya

Alessio Princic (Mimar , Lübnan)

TOPLAM KATILIM :

JÜRİ :

İstanbul Büyük şehir belediye başkanı

Prof. Muhlis Türkmen, İTÜ

Muhteşem Giray, MSÜ

Erhan İşözen, mimar belediye raportörü

PROJE UYGULAMA : Uygulama kararı alındı[24]

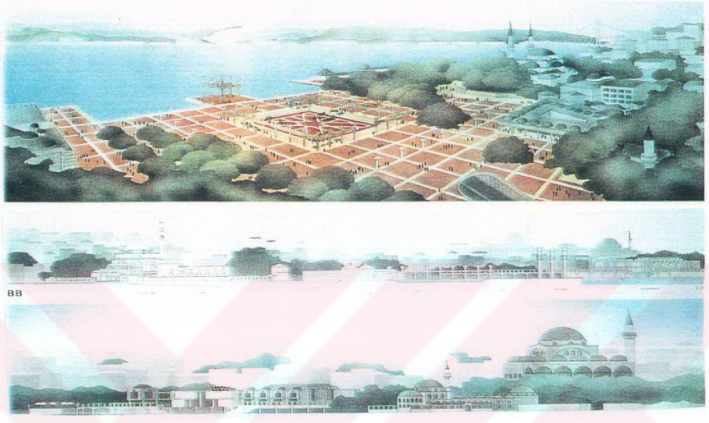
ŞARTNAME : Ulaşılamadı

YARIŞMANIN AMACI : Büyükşehir Belediyesi tarafından düzenlenen yarışma Üsküdar Meydanına kentsel bir düzenleme getirerek yoğun trafik akışını düzenleyerek yayalara yönelik rekreatif alanlar yaratmak, meydandaki deniz motorları ve minübüslerin yarattığı yoğunluğu hafifletmek ve Üsküdar'ın tarihi dokusunu ön plana çıkartan düzenlemeler yapılmasını amaçlanmıştır.

KAZANAN PROJE :

Mehmet Doruk Pamir ve ekibinin kazandığı proje açıklama raporunda şöyle ifade edilmiştir; "Kendi içinde bütünleşen ve motorlu araç trafiğinin olumsuz etkilerinden

arınmış, gerçek bir kent meydanının kurgusunu oluşturmak, Meydanı tarihi yapılarla anlaşan, ancak kendi öz benliği olan bir mimari tutum ile ele almak ve kopuk kopuk kalmış bu yapıları birbirine bağlamakta böyle bir tutumu *katalist* olarak kullanmak, önerilen yeni yapısal ögeleri güncel mimari dil yerine, evrensel bir gramer ile tasarımlanmasına yönelmek, ulaşılmaya çalışan hedeflerdir"(Pamir, 1987) .

Şekil 3.34 Üsküdar Meydan DüzenlemeYarışması,birinci ödül, M.Doruk Pamir

DEĞERLENDİRME :

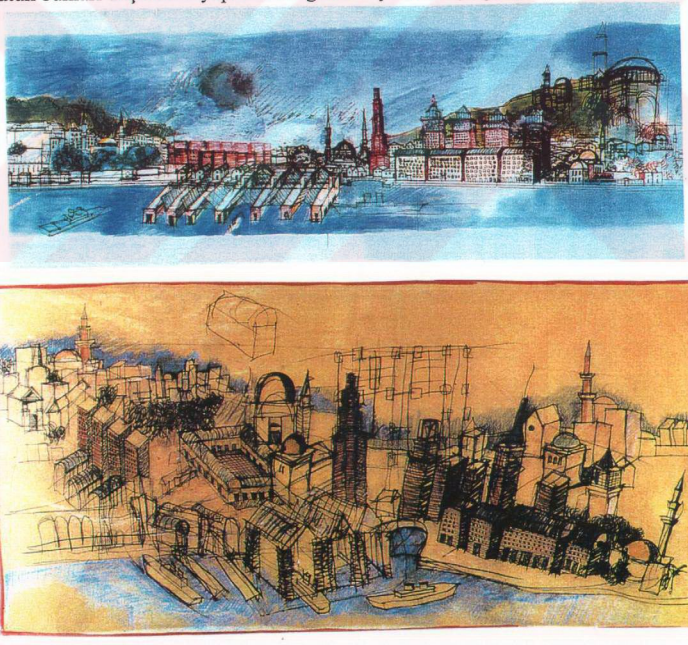
Anakent Belediyesi tarafından düzenlenen yarışmada alınan sonuçlar uzun vadede uygulanması düşünülmüş projelerdir. İskele, Harem- Beykoz yönünde gelişen trafiğin kesişim noktası olan Üsküdar meydanında bu yoğunluğun azaltılıp yayaya yönelik bir düzenleme yapılması Doruk Pamir önerisini diğerlerinden farklı kılmış ve derece almasında etkili olmuştur. Mevcut motor iskelelerinin kaldırılışı kıyıdaki düzenlemeler, Üsküdar'ın tarihi dokusunu ön plana çıkaran tasarım ilke kararları jüri üzerinde etkileyici olmuştur.

1998 Anakent belediyesi tarafından tasarım prensipleri aynı kalmak koşuluyla aynı trafik hattı üzerinde değişim ve eklemeler yapılmasıyla yeni projeler hazırlatılmıştır. Pamir ve ekibi tarafından hazırlanan projelerin (Şekil 3.36-3.37-3.38) uygulanma

[24] Bu karar aradan geçen 11 yıllık süre sonunda 1998 yılında yeniden gündeme gelmiş ve projeler kazanan ekibe yeniden hazırlatılmıştır.

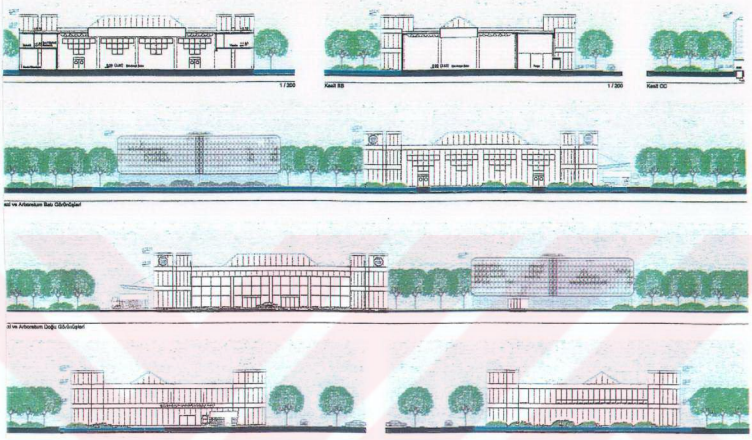
girişimleri İstanbul'da önemli bir meydan olan Üsküdar için ve yarışma projesinin uygulamaya geçişi adına sevindirici bir gelişmedir.

Üsküdar Meydanı tarihsel dokusunu günümüze dek korumuş bir meydandır. Üsküdar Belediyesinin 1987 yılında düzenlediği yarışmaya katılan ancak ödül alamayan Aldo Rossi yarışma için "Proje herkese açık anonim bir yarışma projesiydi sanırım çok kişi katılmadı. İstanbul'a olan aşkımdan dolayı bu yarışmaya ben de katıldım. Çoğu çizimi büyük bir şevkle çizdim ama dereceye giremedim . Benim projedeki fikrim geçmişi durdurmak değildi çünkü ben ilericiliğe inanıyorum. Üsküdar'ın , Akdeniz'in bir parçası olduğunu göstermek istedim. Bakınız Üsküdar rahatlıkla bir Akdeniz beldesi olabilir ama daha fazlası da var. Çok büyük bir tarihi geçmişi var. Şehrin çatılarını inceleyerek ve camilerin değerini korumaya çalışarak , en önemlisi de iskelenin önemini vurgulayarak projemi çizdim.İstanbul'a gittiğim zaman, bütün bu gemilerin , teknelerin su dünyası bana Venedik'i çağrıştırdı . Aynı Venedik'teki gibi İstanbul için de suyun varlığının çok önemli olduğunu gördüm. Bu yüzden bu projeyi bütün bunları düşünerek yapmama rağmen kaybettim"(Sağıroğlu, 1997).

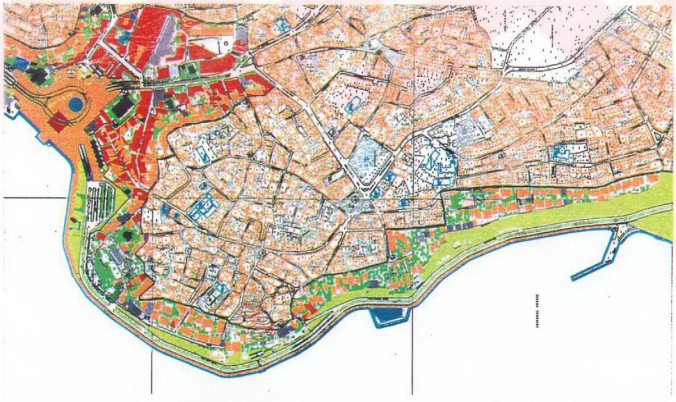

Şekil 3.35 Üsküdar Meydan DüzenlemeYarışması, Rossi eskizleri

Dünyaca ünlü mimarların katılımına sahne olan bu yarışma Aldo Rossi 'nin ve diğer yabancı katılımcıların dereceye girmeden mansiyon almaları ile sonuçlanmış, Tükiye ve dünya mimarlık çevrelerinde ve büyük hayal kırıklığına yol açmıştır.[25] Kentsel tasarım yarışmalarına özellikle önem veren yabancı ülkeler prestij kazanmak amacıyla özellikle ünlü yabancı mimarların tasarımlarına yer vermektedir. Türkiye'de ise o yıllarda (1987) bu görüşe henüz ulaşılamamıştır.

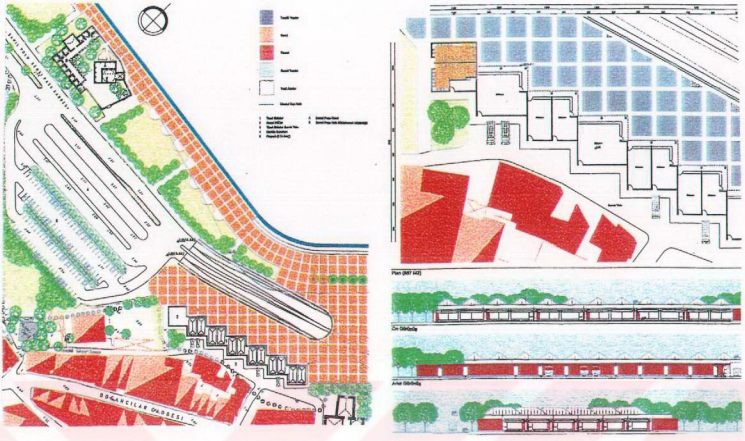

Şekil 3.36 Üsküdar Harem Kültür merkezi önerisi, Doruk Pamir 1998

Şekil 3.37 Üsküdar Meydanı vaziyet planı, Doruk Pamir

[25] Rossi kendisiyle yapılan söyleşide bu üzüntüyü aktarmıştır. (Sağıroğlu 1997)

Şekil 3.38 Üsküdar Meydanı ticari birimler, Doruk Pamir 1998

3.19 Taksim Meydan Düzenleme Yarışması 1987

YER : Taksim / İstanbul – Sınırsız

DÜZENLEYEN : İstanbul Büyükşehir Belediyesi

KAZANANLAR:

1. Birinci ödül : Vedat Dalokay (Y.Müh. Mimar , İ.T.Ü) / Türkiye
   Hakan Dolakay (Y. Mimar , M.S.Ü) / Türkiye
   Yardımcı mimarlar ;
   Sadettin Tanrıseven , Mehtap Susmazer, Metin Ozan
2. İkinci ödül : Brown – Root Inc., Behruz Çinici (Mimar , İ.T.Ü)
   Altuğ Çinici (Mimar , İ.T.Ü)
   Can Çinici (Mimar , ODTÜ) / Türkiye
   Mimari Grup;
   Orhan Berk, Mimar , D.G.S.A
   Salih Sağlamer , Mimar , D.G.S.A
   Dr.Turgay Ateş, şehirci, O.D.T.Ü
   Hüseyin Bütüner, Yardımcı mimar , O.D.T.Ü
3. Üçüncü ödül : Prof. Dr. Necati İnceoğlu , Mimar , İ.T.Ü
   Doç. Dr. Mine İnceoğlu , Mimar , İ.T.Ü
   Doç. Dr. Hasan Şener , Mimar , İ.T.Ü
   Doç.Dr. Ahmet C.Yıldızcı , İ.Ü Orman Fak.
   Yardımcılar ;
   Sinan Mert Şener , Mimar , İ.T.Ü
   Cem İlhan , Mimar , İ.T.Ü
   Fitnat Ataş, Mimar , İ.T.Ü
   Selda Çapraz , Mimar , İ.T.Ü
   Çiğdem Öniz , öğrenci, İ.T.Ü
   Arda İnceoğlu , öğrenci, İ.T.Ü
   Viktor Pardorokes , öğrenci, İ.T.Ü
   Ata Turan , Orman Müh., İ.Ü Mürsel Selçuk , Mimar , Y.Ö
   Danışman ; Prof. Dr. Nadir Yayla

MANSİYONLAR :

- Mansiyon : Mete Ünal (Y. Mimar , D.G.S.A) / Türkiye
  Derya Akşit (Y. Mimar , M.S.Ü) / Türkiye

Ferit Akşit (Y. Mimar , M.S.Ü) / Türkiye
Oğuzhan Özcan (Y. Mimar , M.S.Ü) / Türkiye
İsmet Vildan Alptekin , Peyzaj danışmanı, Peyzaj mimarı
Yardımcılar ; Tamer Oruç - Muammer Oruç - Arzu Ünal

- Mansiyon: Barbaros Sağdıç (Y. Mimar , D.G.S.A) / Türkiye
  Almıla Sağdıç (Y. Mimar , D.G.S.A) / Türkiye
- Mansiyon : Temel Müh. A. Ş / Türkiye
  Fatma Ülke Aren (Y. Mimar ,ODTÜ) / Türkiye
  Ayla Karacabey (Y. Mimar , Harvard Üni.) / Türkiye
  Yaprak Karlıdağ (Y.Müh. Mimar , İ.T.Ü) / Türkiye
  Yardımcılar ; Efrah Fenman , Y. Mimar , D.G.S.A
  Nilgün Kıyak , Y. Mimar ,
  Çiğdem Parlar, Y. Mimar ,
  Bülent Günay , Y.Müh. Mimar
  Cemile Keçik , Perspektif
  Sevim Onursal , Perspektif
  Şenol Aydemir , Maket
- Mansiyon : Prof. Hande Suher (Y.Müh. Mimar , İ.T.Ü) / Türkiye
  Radi Birol (Y. Mimar , G.S.A) / Türkiye
  Orhan Çakmakoğlu (Y. Mimar , G.S.A) / Türkiye
  Prof. Esat Suher (Y. Mimar , G.S.A) / Türkiye
  Ümit Yılmaz (Y. Mimar, İ.T.Ü) / Türkiye
  Yardımcılar ;
  Yard.Doç.Dr. Şule İnankul, Y. Mimar, Dr.İbrahim
  Ataç,Y.Mimar, Lale Berköz , Y. Mimar, Nilgün Ergun , Y.
  Mimar, Mehmet Ocakçı , Y. Mimar, Arzu Yılmaz , Y. Mimar,
  Yeşim Marulyalı , Mimar, Hande Akarca , öğrenci, İ.T.Ü
  Perver Korça , Y.Müh. Mimar
  Saygün Sansoy , Y. Mimar, M.S.Ü
  Mahmut Anlar , öğrenci, M.S.Ü
- Mansiyon : William G. Mc Minn (Cornell University – U.S.A)
  Robert S.Godill (Cornell University – U.S.A)
  Celeste Brown (Cornell University – U.S.A)
  Dana Barbera / (Cornell University – U.S.A)

- Mansiyon : Charles W. Moore (University of Michigan) / Amerika
  Arthur W. Andersson (University of Michigan) / Amerika
  Charles Mell Lawrence (University of Michigan) / Amerika
  Donly Lyndon (University of Michigan) / Amerika
  Marvin Buchanan (University of Michigan) / Amerika

KATILANLAR :

- Hans Hollein / Almanya[26]
- Vedat (Y.Müh. Mimar , İ.T.Ü) / Türkiye
  Hakan Dalokay (Y. Mimar , M.S.Ü) / Türkiye
- Brown – Root Inc. Behruz Çinici (Mimar , İ.T.Ü)
  Altuğ Çinici (Mimar , İ.T.Ü)
  Can Çinici (Mimar , ODTÜ)/ Türkiye
- Prof. Dr. Necati İnceoğlu (Y.Mimar , İ.T.Ü)
  Prof. Dr. Mine İnceoğlu (Y. Mimar , İ.T.Ü)
  Hasan Şener / Türkiye(Mimar , İ.T.Ü)
  Doç.Dr. Ahmet C.Yıldızcı (İ.Ü Orman Fak.)
  Mete Ünal (Y. Mimar , D.G.S.A) / Türkiye
  Derya Akşit (Y. Mimar , M.S.Ü) / Türkiye
  Ferit Akşit (Y. Mimar , M.S.Ü) / Türkiye
  Oğuzhan Özcan (Y. Mimar , M.S.Ü) / Türkiye
- Barbaros - Almila Sağdıç (Y. Mimar , D.G.S.A) / Türkiye
- Temel Müh. A. Ş / Türkiye Fatma Ülke Aren (Y. Mimar ,ODTÜ) / Türkiye
  Ayla Karacabey (Y. Mimar , Harvard Üni.) / Türkiye
  Yaprak Karlıdağ (Y.Müh. Mimar , İ.T.Ü) / Türkiye
  Prof. Hande Süher (Y.Müh. Mimar , İ.T.Ü) / Türkiye
  Radi Birol (Y. Mimar , G.S.A) / Türkiye
  Orhan Çakmakoğlu(Y.Müh. Mimar , G.S.A) / Türkiye
  Esat Suher (Y. Mimar , G.S.A) / Türkiye
  Ümit Yılmaz (Y. Mimar, İ.T.Ü) / Türkiye
- William G. Mc Minn (Cornell University – U.S.A)
  Robert S.Godill (Cornell University – U.S.A)
  Celeste Brown (Cornell University – U.S.A)

"Dana Barbera / (Cornell University – U.S.A)

- Charles W. Moore (Univerity of Michigan) / Amerika
  Arthur W. Andersson (Univerity of Michigan) / Amerika
  Charles Mell Lawrence (University of Michigan) / Amerika
  Donly Lyndon (Univerity of Michigan) / Amerika
  Marvin Buchanan (Univerity of Michigan) / Amerika

TOPLAM KATILIM :

JÜRİ : İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve danışman ekip

PROJE UYGULAMA : Uygulanmadı

ŞARTNAME :

YARIŞMANIN AMACI :

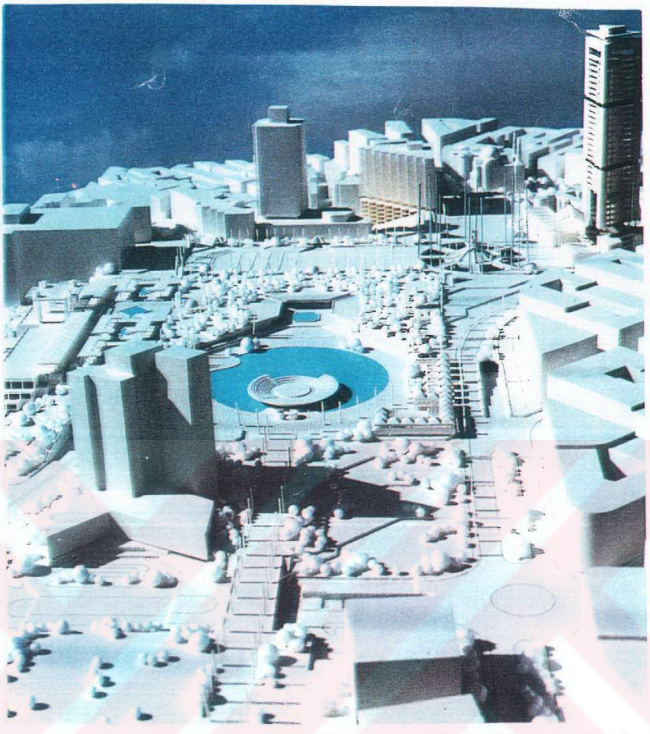
İstanbul'un pek çok meydanından biri olan Taksim meydanı seneler içinde hızla gelişirken, fiziki yapısında da değişiklikler olmaktadır. A.K.M' nin inşası, Beyoğlu'nun bir alış-veriş ve kültür merkezi oluşu, hızla artan oteller Taksim Meydanı ve çevresini nitelik ve nicelik açısından değiştirmiş ve meydana gelen aşırı yoğunluk çözülmesi gereken bir probleme dönüşmüştür. Bu aşamada, 1987'de İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı, meydanı ve çevresini yeniden düzenlenmesi amacıyla bir Belediyesi bu aşamada , meydanı ve çevresini yeniden düzenletmek amacıyla davetli olmak üzere Taksim meydanı kentsel tasarım projesi yarışması açmıştır. Bu yarışma meydanı kent bütününde değerlendirmeyip, tek başına ele alan bir yaklaşımdır.

KAZANAN PROJE :

Taksim meydanı tasarım çalışmalarında Taksim'in özgün dokusunun , özellikle Taksim parkı ve gezisinin daha canlı bir mekan olarak kent dokusu içinde yerini alması tasarımcı Vedat Dalokay'ın üzerinde durduğu önemli bir noktadır.Taksim Meydanı'nın kent bütününde çağdaş bir görünüme sahip olması ve belleklerde daha zengin ve çekici bir kent meydanı imajı bırakılması amaçlanmıştır.

---

[26] Daha sonra yarışmadan çekilmiştir.

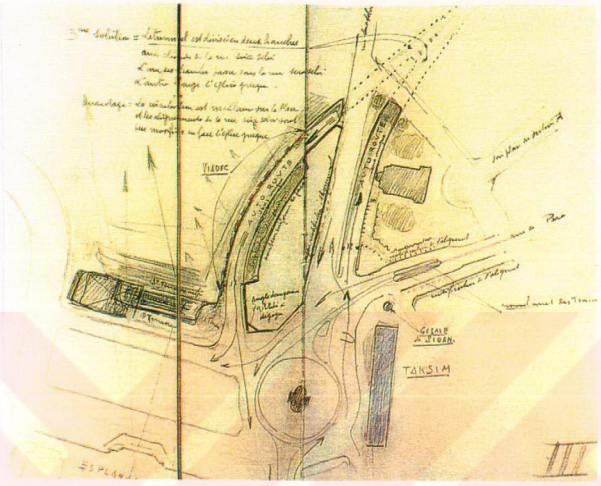

Şekil 3.39 Taksim Meydanı DüzenlemeYarışması, birinci ödül,Vedat Dalokay, Hakan Dalokay

DEĞERLENDİRME : "Taksim Meydanı Kentsel Tasarım Yarışma biçiminin Uluslararası bir Yarışma niteliğini ne derece içerdiği halen özel bir tartışma konusudur. Belediye tarafından hazırlanan yarışma belgelerinin çevre ve kent bütünününde yarışma konusunu açıklamaya yeterli olmayışı Hans Hollen'in epeyce çalıştıktan sonra yarışmadan çekilmesine neden olmuştur" (Yapı, 1988a).

"Merkezinde Türkiye Cumhuriyeti'nin hazırlanışı ve kuruluşunu simgeleyen anıtı ile Taksim Meydanı Atatürk 'ün adını taşıyan Kültür Merkezi , İnönü 'nün adını taşıyan Gezisi, Devlet Tiyatrosu ve bir çok önemli binası ile kentin çağdaş kimliğinin simgesidir (Sezgin,1987). "Taksim Meydanı, Cumhuriyetimizin kuruluşunu gerçekleştirenlerin anısına adanmış anıtı ile Cumhuriyetimizin var oluşunu, gücünü

ve sürekliliğini simgeleyen bir kentsel mekan. Kentsel dokuda en önemli strüktürel bağlarını oluşturan yolların adını İstiklal Caddesi ve Cumhuriyet Caddesi oluşu elbet rastlantı değil" (Batur,1994).

Şekil 3.40 Taksim Meydanı yerleşim projesi hazırlık krokisi, H.Proost

"Meydanları meydan yapan kentsel aktivite, ülkemizde hep politik olagelmiş. Yeninin filizlendiği kentsel alanlarımız, meydanlarımız sanki hep bunun için varolmuş, bunun dışında kent- mekansal herhangi bir aktivite akla gelmemiş. ...12 Eylül sonrası koşullarında sıkça açılan meydan düzenleme yarışmaları, kentlinin siyasi yada siyaset dışı aktivitesinde mekan oluşturma yerine, kentin içinden çıkılmaz ulaşım sorunlarına çözüm bulmayı hedeflemiştir. Her türden kültürel yozlaşmanın onulmaz yaralar açtığı kentlerimizde özellikle de İstanbul'da , meydan olarak zikredilen kentsel mekanlar bir indi bindi yeri haline dönüşmüştür.Gene bu mekanlarda yaya ulaşımı ve her türden aktivitesi, alt ve üst geçitler marifetiyle yer altından gökyüzüne kadar paylaştırılmıştır" (Şencan,1990).

Yarışma'dan on yıl sonra 1997 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından "Taksim Meydanı Kentsel Tasarım Avan Projesi " ihalesi , açılır.Mimarlar Odası söz konusu kentsel tasarım özel teknik şartnamesinde belirlenen Elmadağ-Dolmabahçe-gümüşsuyu-Sıraselviler-Tarlabaşı-Talimhane sınırlarının aynı zamanda Beyoğlu

kentsel sit alanını da içerdiğine dikkat çekerek, bir mimarlık ve şehircilik tasarımı yapılabilmesi için öncelikle yasanın şart koştuğu prosedürün yerine getirilmesi gerektiğini" (Yapı, 1997) savunarak mimarlara ihaleye katılmama çağrısında bulunmuştur. Katılan firmaların ihale için belirlenen süreyi yetersiz bulmaları, ihalenin ertelenmesine neden olmuş ve ihale sonuçsuz kalmıştır.

Kent ölçeğinde düzenlenen önemli yarışmalardan olan Taksim ve Üsküdar jürilerinde yabancı mimarlar çağrılmamış ve yerli isimlerden oluşmuş jüri seçimi yapmıştır. Bu sonuca göre ödül dağılımında birinci dereceler ve mansiyonlarda yabancı katılımcı ismine rastlanmayışı ilginçtir. Aldo Rossi, Charles Moore gibi dünyaca ün yapmış mimarların mansiyonlarda yer almaları, "acaba jüri karma olsaydı sonuçlar böylemi olurdu ?" sorusunu akla getiriyor.

3.20 Şişli Kültür ve Sanat Merkezi Davetli Uluslararası Yarışması 1988

YER ve TÜRÜ : Şişli / İstanbul – Davetli

DÜZENLEYEN: İstanbul Belediyesi / Cevahirler Şirketler Grubu

KAZANANLAR:

1. Birinci ödül : Minoru Yamasaki Associates & Architects

Cevahirler Grubu tarafından Satın alma;

İbrahim Yalçın – Nikken Sekkei

MANSİYON :Verilmedi

KATILANLAR:

1. Vedat Dalokay – Hakan Dalokay (Türkiye)
2. Birleşmiş Mimarlar, (Türkiye)
3. Nikken Sekkei (Japonya)
4. Minoru Yamasaki (U.S.A)
5. Sir Alexandr Giib (İngiltere)
6. BIM Mimarlık & Alan C.Parnell, Dr.Ezel Kendik (Türkiye)
7. Günay Çilingiroğlu (Türkiye),
8. Prof.Necati İnceoğlu – Prof. Mine İnceoğlu (Türkiye)
9. Zeybekoğlu Nayman Associates Inc.
10. Sümer Gürel (Türkiye)
11. Melih Birsel & Andre Gaillard (Türkiye)
12. Sezar Aygen & Planungs Gruppe – Arat
13. Bülent Sülüner & Konsorsiyum
14. CHK Arkitekts and Planners
15. Sevinç Hadi & Gustav Schulde , Şevki Bilgin (Türkiye)
16. Prof.Ahmet Gülgönen
17. Doruk Pamir (Türkiye)
18. Yapılar+Sage & Betrek Behnesh
19. Doç. Dr. Özkan İşler

TOPLAM KATILIM : 19 proje grubu davet edilmiş ancak, Yapılar+Sage & Betrek Behnesh grubu şartnameye uygun olmayışı nedeniyle, Doç. Dr. Özkan İşler ise süresinde teslim edemediğinden dolayı değerlendirmeye alınmamıştır.

JÜRİ :

Bedrettin Dalan, İstanbul Anakent Belediye Başkanı

Prof. Süha Toner (Y.T.Ü.)

Prof. Muhteşem Giray (MSÜ)

Prof. Gündüz Özdeş (İTÜ)

Prof. Müfit Yorulmaz (İTÜ)

Y. müh. Eser Tümen (STFA yönetim kurulu başkanı)

Y.müh. Veysel Özoğuz ; Cevahirler Teknik Genel Md.

Danışman jüri ; Atanur Oğuz (Anakent Bel. Bşk. Yard.), Okan Ülbay (Cevahirler mimari büro bşk.), Steve Martin (Mimar, İngiltere)

PROJE UYGULAMA : Proje uygulaması halen sürmektedir.

ŞARTNAME : Mevcut

YARIŞMANIN AMACI :

Şişli Kültür ve Ticaret Merkezi, İstanbul Belediyesi'nin mülkü olan, eski Şişli İ.T.T.T otobüs garajının yer aldığı geniş arazi üzerinde kat karşılığı sistemiyle Cevahirler Grubu tarafından inşa edilecektir. %51 pay belediyenin, %49 pay Cevahirler'in olmak üzere projelendirme sınırlı olarak yurt içi ve yurt dışından davetli tasarımcıların çağrılmasıyla düzenlenmiştir.

Şişli Kültür ve Ticaret Merkezi İstanbul'un iş merkezi alanı içinde yapılması tasarlanan büyük bir ticari yapıdır. Proje "İstanbul'un kültürel ve ticari ihtiyaçlarını karşılayacak bir çevre yaratmayı amaçlamaktadır" (Yapı, 1988d,s 43).

Özel bir şirket ile Belediye'nin ortaklaşa girişimi sonucunda ofis, çarşı, otel, yüksek büro blokları şeklinde ayrılan yapı gruplarını işleterek rant elde etmeleri ve kente sosyal ve kültürel açıdan hizmet verecek bir yapı kazandırmaktır.

ŞARTNAME BİLGİLERİ: Şehir dokusunda önemli bir noktada yer alan bu arazinin prestij yapısı ile simgesel bir çevrenin yaratılması düşüncesiyle seçilen mimari gruplara hazırlanan şartname ve geniş bilgiler içeren teknik bilgi dosyası yarışmacılara gönderilmiştir.

Bu şartnamede yer alan amaç şöyle tanımlanmıştır ;

"Mimarlık mühendislik sanat anlayışına ve yurdumuzun teknolojik verilerine uygun en ekonomik ve teknik çözümün çevre koşullarıyla bütünleştirilerek şehrin bu çok değerli bölgesinde farklı bir mimari atmosferin çekiciliğini yaratmaktır."

Yarışmaya ilişkin bilgiler ;

Arsa 131 pafta 1905.2505,419 ve 1 sayılı adalarda mevcut kadastral sınırları olan toplam 63.805. m2'lik bir alana yayılmıştır. Parselin Büyükdere caddesine cephesi 195 mt. dir. Yarışmacıların inşaat kullanım alanı oranları, %50 büro, %40 çarşı, % 10 otel olarak mal sahibi tarafından belirlenmişir.

Yarışma resmi olarak 4 Şubat 1988'de İstanbul Anakent Belediyesi ile Cevahirler şirketi arasında imzalanan anlaşma gereğince resmen açılmış ve katılacaklardan en geç 29 Şubat 1988'e dek cevap vermeleri istenmiştir. Teslim süresi ise 3 Ağustos 1988'de son bulmaktadır.

Projelendirme karşılığında birinciye verilecek ödül ile mimari proje ve bu projeye bağlı tüm mühendislik hizmetlerine ait telif hakları yarışmacıdan satın alınmış olacaktır. Ayrıca bu yarışma Bayındırlık Bakanlığı yarışma yönetmeliğinin esas alınmasıyla düzenlenen bir yarışmadır. Davetli yarışmacılara hazırlıklarının karşılığı ve iyi sunum yapabilmeleri düşüncesi ile 15 milyon TL ödenmiştir. Bu ödeme yurtdışı örneklerinde görülen ancak Türkiye'de alışıldık olan bir yarışma ödeneği değildir. Bu yönden yarışma düzenleyici kurum, ilk kez farklı bir tutum izlemiştir. Ayrıca, şirketin belirlediği isimlerden kurulu tarafsız bir jüri oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla fakültelerden ve farklı gruplardan kişiler çağrılarak uzman bir jüri oluşmuştur.

KAZANAN PROJE :

Toplam 19 mimarlık bürosundan proje teklifi istenmiş, ancak 14 adet proje sunulmuş ve değerlendirmeye alınmıştır. Sonuç olarak, önerisi yarışma sonucu birinci seçilmiştir. İbrahim Yalçın ve Nikken Sekke'nin birlikte sundukları öneri proje ise Cevahirler Grubu tarafından beğenilerek satın alınmıştır. 1999 yılı sonunda halen devam eden inşaatın projesinin iki yıl içinde tamamlanması planlanmaktadır. Avan projeler Japon asıllı mimar Minoru Yamasaki liderliğindeki Amerikalı grup tarafından çizilmiştir.

Teknik dağılım şöyledir;

Avan Proje:
Mimari Tasarım & yönetim: M. Yamasaki Associates Asc. William Ku & O. Saraf

Statik ön proje & Raporu : Applied Technolagy Corp. Alfred A. Yee

Elektrik ön proje & Raporu : Joseph R.Loring & Associates Inc.

Uygulama proje müellifi :

Mimari tasarım & Yönetim Cevahir projelendirme merkezi H. Okan Ülbay

Statik proje tasarım yönetim : Aydın Pelin & Can Bizet A.Ş, C. Bizet

Elektrik tasarım projesi tasarım ve yönetim Enar Ltd. Şti. Engin Kenber

Elektrik projesi tasarım & yönetim : Arma müh. san ve tic. A.Ş, Zekai Özgül

Uygulama projesi müellif danışmanları :

Mimari danışman : Osep Saraf y.müh. mimar İTÜ

Yangın önlem: Dr. Kazım Beceren İTÜ Makina fak.

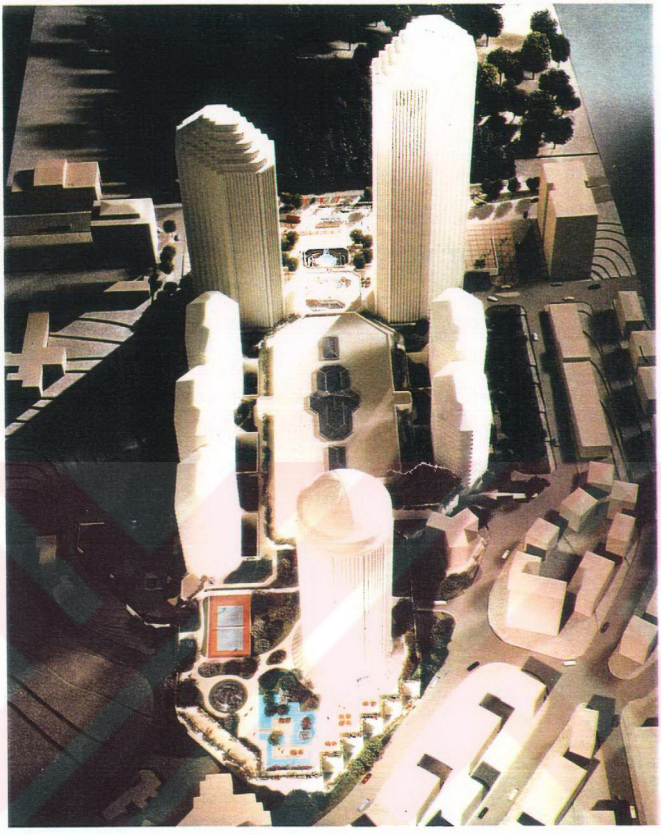
İklimlendirme Prof.Dr. Mehmet Küçük, Prof.Dr. Vildan Ok çevre ve şehircilik uygulama araştırma merkezi

Zemin araştırma : Buğra Tezan-Hasan Alpay Geos Geometrik ve Sondajcılık Ltd. Şti

İnşaatı tamamlandığında Şişli Ticaret ve Kültür merkezi ulusal ve uluslararası ticareti geliştirecek, kendi içinde yeterli bir bina kompleksi olacak bu merkez yalnızca şehrin ekonomik hayatı ve gücünü aksettimekle kalmayıp, etkisini bütün bölge üzerinde gösterecektir.Yapı tamamlandığında İstanbul silüetinde en yüksek binalardan biri olarak yerini alacaktır.

DEĞERLENDİRME : Minoru Yamasaki Associates & Architects tarafından projelendirilen binanın proje yönetimi ve tasarımı Osep Saraf tarafından gerçekleştirilmiştir. Müellif grubun açıklamaları:

"Binaların yapılacağı alan şehrin en pahalı semtlerinden biri olduğu için İstanbul'un iş çevrelerinin imajını güçlendirecek bir yapı yaratılırken arazinin yoğun bir şekilde kullanımıda göz önünde bulundurulmuştur. Büyükdere caddesi tarafında iki katlı bir halka açık plaza yer almaktadır. Bu katlardan biri yayalar, diğeri ise hava ve kara ulaşımına ayrılmıştır. Görkemli bir çeşme bu iki plazanın içinde göğe yükselmekte ve iki katı birbirine bağlayıcı etki yaratmaktadır. Alışveriş merkezi, çeşitli büyüklükte dükkanları, restauranları hizmet ve diğer fraksiyonları verebilen alanları da içine alan çok katlı arkatlardan oluşan bir yapıdır. Arkatlar alt ve üst katlara açılan çok katlı yaya yolları arasında yer almıştır.

Şekil 3.41 Şişli Kültür Merkezi, Minoru Yamasaki önerisi

Büro binaları için planlanan iki yüksek blok büyük ulusal ve uluslararası şirketler için düşünülmüştür. Daha alçak ve daha klasik planları olan binalar ise küçük şirketlerin kullanımı için planlanmıştır. 600 odalı olarak planlanan otel bu komplekste yer alan firmalarla iş görüşmeleri yapmak için gelen kişilere büyük kolaylık sağlayacaktır. Toplantı odaları ve balo salonu, iş toplantıları kongreler ve görsel sanat gösterileri için ideal bir yer durumundadır.

Şirketlerin büyüme politikalarının içinde yer alan imaj değişimi ve gücünü halka ispatlama kaygılarının yansıması mimari açıklama raporunda açıkça şöyle ifade edilmektedir:

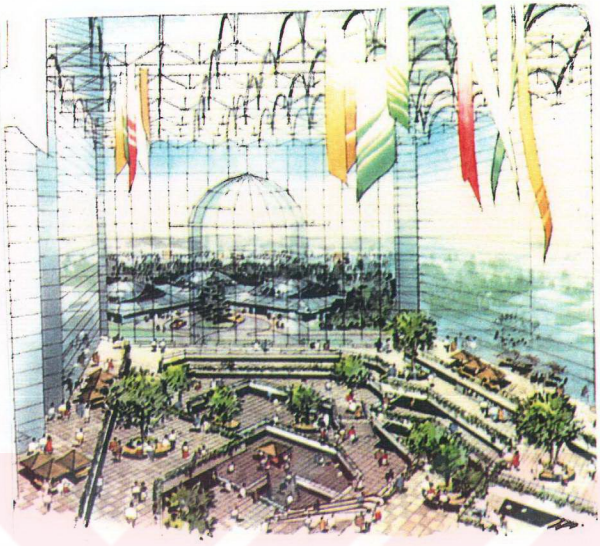
"Projenin ana binaları giriş plazasının üzerinde yükselmektedir. Şehrin en yüksek binaları olacak iki kule şehrin görüntüsünü etkileyecektir. Şehrin herhangi bir yerinden bakıldığı zaman "Şişli Kültür ve Ticaret Merkezi" belirlenebilecektir" (age,s 43).

Cevahirler grubu tarafından satın alınan İbrahim Yalçın ve Nikken Sekke'ye ait proje müellif grubunun açıklamaları ise şöyledir:

"Planlama konusu arazi parçası şehrin en değerli parsellerinden biridir. Yörede bugüne kadar oluşmuş çağdaş şehircilik değerlerinden uzak yerleşim birimlerinin bir benzerini burada tekrarlamanın pek akılcı olmayacağı projemizde ilk kabul edilen husus olmuştur.

Salt ekonomik rantabilite hesaplarından yola çıkılarak yapılan inşaat hesaplarının uzun sürede negatif değerlere dönüştüğü deneyimlerle saptanmış bir sonuçtur. Buna göre inşaat alanlarının büyümesine paralel olarak gelişen karlılık hesaplarını gözardı etmeden, şehre, yöreye, çevreye, yerleşmeye büyük değerler katan yeşil alan düzenlemesi, yaya yaşama alanları, rekreasyon üniteleri gibi parçalarıda içeren çağdaş bir planlama yapılması projemizin ana ilkesi olmuştur. Proje yapımı halen devam etmektedir. Bu temel düşüncenin sonucu olarak ana caddeden yaklaşık 50 m çekilerek bir yaya ve yaşama alanı oluşturulmaya çalışılmış ve bu alanın dev bir atriumla birleşerek arkada büyük bir yeşil alan ve rekreasyon merkeziyle kucaklaşması sağlanmıştır" (age,s 43). Tasarım verilerinin oldukça yoğun oluşu katılımcıları bir hayli zorlamıştır. Bu yoğunluk Dalan yerine gelen yeni belediye başkanı N.Sözen'in dikkatini çekmiş ve Şişli'nin bu ağır yükü kaldıramayacağını tespit etmesiyle program üzerinde değişiklik yapılması ve bu yoğunluğun azaltılmasını istemiştir. Bunun üzerine yoğunluk ilk etapta 450.000 m2'ye daha sonra 285.000 m2'ye düşürülür

Otel bloku ve bürolar kaldırılmış, alışveriş merkezleri, mağazalar, eğlence merkezleri ve sinemalardan oluşan iki bodrum katında metro bağlantısı kurulmuş böylece zaten yoğun olan araç trafiğinin, metro ile desteklenerek azaltılması hedeflenmiştir. Uygulama projeleri, Cevahirler projelendirme merkezinde M. Yamasaki danışmanlığında düzenlenerek bugünkü halini almıştır.

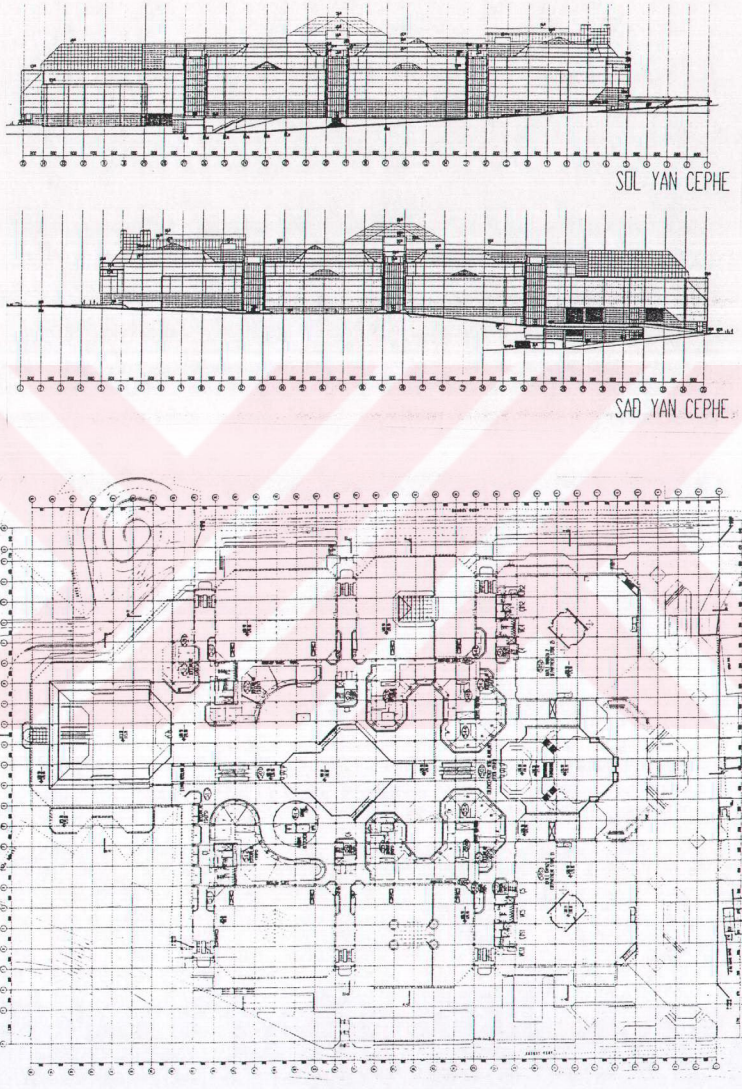

Şekil 3.42 Şişli Kültür Merkezi, İbrahim Yalçın ve Nikken Sekkei önerisi

Jürinin birden çok yaptığı toplantılar ve uzun değerlendirmeler sonucunda üzerinde durulan kriterlerden bazıları değerlendirmede önemle dikkat edilen hususlardan olmuştur. Belediye ile Cevahirler şirketinin yapmış olduğu anlaşma gereği yapılacak planlamanın projeye yansımayışı değerlendirme esnasında eleme nedenlerindendir. Rumuz kullanılmadan açık yapılan bu yarışma sonucu seçilen projenin uygulanması sevindirici bir gelişmedir.

Şekil 3.43 Doruk Pamir önerisi

Şekil 3.44 Şişli Kültür ve Sanat Merkezi uygulama projeleri, 1999

3.21 Eczacıbaşı İş Merkezi Davetli Uluslararası Tasarım Yarışması 1991

YER ve TÜRÜ : İstanbul – Sınırlı, Davetli

DÜZENLEYEN : Eczacıbaşı Şirketler Grubu

KAZANANLAR:

Birinci ödül : Kevin Roche – John Dinkeloo / U. S. A

MANSİYON : Verilmedi

KATILANLAR: Eczacıbaşı tarafından çağrılan 3 grup Yarışmaya katılmıştır.

Kevin Roche – John Dinkeloo / U. S. A

Skidmore- Owings and Merril / U. S. A

Ove Arup Nyquist Arup Associates /İngiltere

TOPLAM KATILIM : 11 proje

JÜRİ : Eczacıbaşı şirket yönetimi

PROJE UYGULAMA : Uygulanmadı

ŞARTNAME : Ulaşılamadı

YARIŞMANIN AMACI : Eczacıbaşı şirketler grubu bünyesinde farklı bölgelerde bulunan yönetim birimlerini tek merkezde toplamak amacıyla bir iş merkezi kurulması kararlaştırılmıştır.

KAZANAN PROJE :

Üç projenin katılımı sonucunda Kevin Roche'un önerisi seçilmştir. "Kevin Roche'un iş merkezi için tasarladığı proje, iki yüksek ve bir alçak bloktan oluşan büro bölümleri ile üç katlı bir alışveriş merkezi ve 1600 araç kapasiteli otoparktan oluşmaktadır. Betonarme yapının dış cephesinin taş kaplama ve camdan oluşması planlanmaktadır" (Yapı, 1992).

DEĞERLENDİRME :

Türkiye'nin sayılı şirketlerinden Eczacıbaşı'nın bünyesindeki şirketleri bir araya toplaması ve ortak bir yönetim binası edinmek amacıyla davetli bir yarışma düzenlemiştir. İş merkezi ve gökdelen konusunda tanınmış üç adayın çağrılmasıyla açılan yarışma özel davetli niteliğindedir. Son derece başarılı tasarımların sunulması ile yarışma amacına ulaşmış ancak finansal nedenlerden dolayı ve mimarın iş için talep ettiği rakamın yüksek oluşu, projenin uygulanışının ertelenmesine neden olmuştur.

Milliyet gazetesinde çıkan bir yazıda " İstanbul'a gelen Kevin Roche'un 'İstanbul'un estetiği 80-90 katlı binaları kaldırırmı?' sorusuna verdiği yanıt, 'Neden kaldırmasın Yüksek minarelere alışık olan İstanbul bu gökdelenleri yadırgamayacaktır' şeklinde olmuştur. Bu yanıt gökdelen yüksekliği ile minare yüksekliği karşılaştırmasını bir yana bırakırsak farklı kültürden gelenlerin kent dokusuna bakış açılarının bu derece yüzeysel ve basit olabileceğini göstermektedir (Hasol,D.,1991).

Şekil 3.45 Eczacıbaşı İş Merkezi Davetli Uluslararası Tasarım Yarışması 1991 Kevin Roche – John Dinkeloo / U. S. A

3.22 Gelibolu Yarımadası Barış Parkı Uluslararası Fikir ve Tasarım Yarışması 1997

YER ve TÜRÜ : Gelibolu / Çanakkale 18 Mart 1997-Sınırsız

DÜZENLEYEN : Orman Bakanlığı Milli Parklar ve Yabani Hayatı Koruma Genel Müdürlüğü

KAZANANLAR:

1. Ödül : Lasse Brøgger, Anne - Stine Reine / Norveç
2. Ödül : Big House : John Londsdale, Nynkeka Joustra, Volker Ulrich, Steve Reid / Hollanda
3. Ödül : N. Oğuz Özer, Yasemin Say Özer , Batur Baş / Türkiye
4. Ödül : Chris Moller / Hollanda
5. Ödül : Cemalettin Çınar / Almanya - Türkiye

EŞDEĞER ALTINCILIK ÖDÜLLERİ (6-10)

6. Necati İnceoğlu, Günkut Akın , Meriç Hızal, Mine İnceoğlu, Nur Akın, Arda İnceoğlu , İrem M. Falay , S. Ata Turak / Türkiye
7. Feride Önal , Dilek Rodrigue , Zeynep Zarakol , R. Filiz Atay / Türkiye
8. Dano Gazapo de Aguilera , Concha Lapayese Luque, Javier Garcia Izquierdo / İspanya
9. Alan Morris / İtalya
10. Omar Youssef, Shelly Indyk, David Sekely , Yael Moria, Zvi Efrat, Meira Kovalskı, Sigal Barnır / Filistin- İsrail

EŞDEĞER MANSİYONLAR

1. Richard Weller , Julian Bolleter , Daniel Firus , Lome Leonard , Keli Harrison / Avustralya
2. Erdoğan Elmas, Güven Birkan , Cihat Fındıkoğlu , Ekrem Gürenli , Çelen Birkan Sevinç Elmas, Can Elmas Çağla Akyürek / Türkiye
3. Bülent Tarım , Ece Tarım / Türkiye
4. Hüseyin Bütüner , Hilmi Güner / Türkiye
5. Güven Bilsel, F. Cana Bilsel, S. M. Can Bilsel, Dieter Jansenn, A. Ayça Bilsel / Türkiye
6. Susan Williamson (Firma : BDG Mc Coll) / İngiltere
7. Katib-il / Türkiye
8. Cem İlhan, Murat Germen , Sevinç Hadi / Türkiye

9. Mehmet Çubuk , Aygen Kemaloğlu, Arzu Nuhoğlu, Teoman Tekkökoğlu / Türkiye

10. Wolfgang Rang / Almanya

11. Ulrich Franke (Firma : Bendfeldt – Schröder – Franke) / Almanya

12. Hocking / Avustralya

13. Sadun Özel, Kenan Güvenç, Ercan Türkaslan, Nuray Togay, Recep Üstün / Türkiye

14. Rick Pearson, John Groom, John Handy , Justin Marler, Judy Cockeram (Firma : Pearson and Assoc.) / Yeni Zelanda

15. Antonie Bernier , Jan Karczewski / Fransa

KATILANLAR : Farklı Ülkelerden Toplam 121 Proje ile pek çok grup Yarışmaya katılmıştır.

- Ödül : Lasse Brøgger, Anne - Stine Reine / Norveç
- Ödül : Big House : John Londsdale, Nynkeka Joustra, Volker Ulrich, Steve Reid / Hollanda
- Ödül : N. Oğuz Özer, Yasemin Say Özer , Batur Baş / Türkiye
- Ödül : Chris Moller / Hollanda
- Ödül : Cemalettin Çınar / Almanya - Türkiye
- Necati İnceoğlu, Günkut Akın , Meriç Hızal, Mine İnceoğlu, Nur Akın, Arda İnceoğlu , İrem M. Falay , S. Ata Turak / Türkiye
- Feride Önal , Dilek Rodrigue , Zeynep Zarakol , R. Filiz Atay / Türkiye
- Dano Gazapo de Aguilera , Concha Lapayese Luque, Javier Garcia Izquierdo / İspanya
- Alan Morris / İtalya
- Omar Youssef, Shelly Indyk, David Sekely , Yael Moria, Zvi Efrat, Meira Kovalskı, Sigal Barnır / Filistin- İsrail
- Richard Weller , Julian Bolleter , Daniel Firus , Lome Leonard , Keli Harrison / Avustralya
- Erdoğan Elmas, Güven Birkan , Cihat Fındıkoğlu , Ekrem Gürenli , Çelen Birkan Sevinç Elmas, Can Elmas Çağla Akyürek / Türkiye
- Bülent Tarım , Ece Tarım / Türkiye
- Hüseyin Bütüner , Hilmi Güner / Türkiye
- Güven Bilsel, F. Cana Bilsel, S. M. Can Bilsel, DieterJansenn, A. Ayça Bilsel / Türkiye

- Susan Williamson (Firma : BDG Mc Coll) / İngiltere
- Katib-il / Türkiye
- Cem İlhan, Murat Germen , Sevinç Hadi / Türkiye
- Mehmet Çubuk, Aygen Kemaloğlu, Arzu Nuhoğlu,Teoman Tekkökoğlu/Türkiye
- Wolfgang Rang / Almanya
- Ulrich Franke (Firma : Bendfeldt – Schröder – Franke) / Almanya
- Hocking / Avustralya
- Sadun Özel, Kenan Güvenç, Ercan Türkaslan, Nuray Togay, Recep Üstün / Türkiye
- Rick Pearson, John Groom, John Handy , Justin Marler, Judy Cockeram (Firma : Pearson and Assoc.) / Yeni Zelanda
- Antonie Bernier , Jan Karczewski / Fransa

TOPLAM KATILIM : 121 proje

JÜRİ : Uluslararası Jüri

Glenn Murcutt, Jüri başkanı - Mimar / Avustralya

Ahmet Gülgönen , Mimar - UIA Temsilcisi / Fransa

Doğan Kuban , Mimar - sanat tarihçisi/ Türkiye

Gaitan Siew , Mimar - UIA temsilcisi / Mairitius

Haluk Alatan , Mimar- Şehir Plancısı / Türkiye

Ignasi de Sola Morales Rubio , Mimar / İspanya

Robert Riley , Peyzaj Mimarı (A. B. D)

Tony Watkins Mimar – Deniz Ekosistemleri Uzmanı / Yeni Zelanda

Ziya Tanal , Mimar / Türkiye

Teknik Komite :

Raci Bademli : Başkan , Proje Teknik Danışmanı, Şehir Plancısı , ODTÜ Mimarlık Fakültesi / Türkiye

Murat Balamir : Mimar- Şehir Plancısı , ODTÜ Mimarlık Fakültesi / Türkiye

İsmet Ağaryılmaz : Mimar , Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Başkanı / Türkiye

Hasan Çağatay Çelik : Orman Mühendisi / Türkiye

Feridun Duyguluer : Şehir Plancısı (Bayındırlık Bakanlığı) / Türkiye

Aydan Erim : Mimar (Mimarlar Odası)

Baykan Günay : Şehir Plancısı , ODTÜ Mimarlık Fakültesi / Türkiye

Aydın Kılcıoğlu : Mimar (Mimarlar Odası)

Emre Madran : Mimar , Restorasyon Uzmanı, ODTÜ Mimarlık Fakültesi / Türkiye
Erhan Öncü : Mimar - Şehir Plancısı , Ulaşım Uzmanı , (Mimarlar Odası) / Türkiye
Halim Perçin : Peyzaj Mimarı (Peyjaz Mimarları Odası) / Türkiye
John Price : Commonwealth War Graves Commision
Yılmaz Sakarya : Orman Mühendisi (Milli Parklar Genel Müdürlüğü)
Türel Saranlı : Mimar , ODTÜ Mimarlık Fakültesi / Türkiye
Alaaddin Sozan : Orman Mühendisi , Gelibolu Yarımadası Milli Parkı Müdürü
Gönül Tankut : Mimar- Şehir Plancısı , ODTÜ Mimarlık Fakültesi / Türkiye
Osman Taşkın : Orman Mühendisi (Orman Bakanlığı) / Türkiye
Yıldırım Yavuz : Mimar , ODTÜ Mimarlık Fakültesi / Türkiye
PROJE UYGULAMA : Uygulama kararı alındı
ŞARTNAME : Mevcut

YARIŞMANIN AMACI :

Gelibolu Yarımadası Barış Parkı Projesi Uluslararası Fikir ve Tasarım Yarışması , Türkiye'de UIA kurallarına göre gerçekleştirilen uluslararası ilk fikir ve tasarım yarışmasıdır. "Yarışmayı dar anlamda bir mimarlık , bir planlama, bir kentsel tasarım ve/veya bir peyzaj tasarımı projesi anlayışı olarak değerlendirmek yanlış olacaktır. Yarışmanın amacı, tüm bu disiplinleri birleştirecek ancak teker teker hepsinin de ötesine geçebilecek bir ana (barış) fikir ve/veya anlayışı ile koruma, onarma yaklaşımı belirlemek ; gerçekçi, uygulanabilir ve sürdürülebilir bir plan program – proje çerçevesi elde etmektir" (Bademli, 1998). Ayrıca Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı ana planının uluslararası yarışma yoluyla ve park'a barış karakteri kazandıracak bir anlayışla yenilenmesi istenmektedir. Bu çerçevede , dünya ve Türk harp tarihi'nin önemli bir dönüm noktasını oluşturan 1915 Çanakkale ve Gelibolu Muharebeleri'nin yoğun bir şekilde cereyan ettiği sahaları kapsayan Park'ın tarihi, kültürel değerlerinin evrensel barış, sevgi ve hoşgörü düşünce ve duygu bütünlüğü içinde tüm dünyaya sunulması beklenmektedir (Gelibolu, 1997). Ayrıca Gelibolu Yarımadası Çanakkale Barış Parkı dünya barışına katkıda bulunmak amacıyla açılmış büyük çaplı Uluslararası bir yarışmadır. Farklı ülkelerden alanlarında uzman kişiler jüriyi oluşturmuş, jüri haricinde yine farklı uzmanlık alanlarından oluşturulmuş bir teknik kurul yarışma projelerinin değerlendirilmesinde görev almıştır.

KAZANAN PROJE :

Yeşile ve çevreye zarar vermeden konuyu çevreci bir yaklaşımla ele alan Norveçli grup birincilik ödülünü kazanmıştır. Jüri raporundan alınan görüşler projeyi şöyle ifade etmektedir;

"Yarışma alanına olduğu biçimiyle saygı duyan, bireysel deneyim özgürlüğü sağlayan, düşünceye dalmayı özendiren, doğayı zenginleştiren ve en alt düzeyde tutulmuş müdahaleler içeren bir proje...Tasarım, köyleri dikkate almış ve abartısız bir gelişim ve konuk ağırlama olanağı getiriyor. Mimari dil tutarlı; ve arazinin engebelerini, düzlüklerini, malzemeyi, dokuyu ve çevresini beceri ile dikkate alıyor. Bu dil içerisinde, yapılan her müdahele araziye ve arkeolojiye saygıyı, bölgenin özgünlüğünü vurgulayarak, bir mekan duygusu yaratıyor. Bu çözüm, düşüncelere dalmayı, sessizliği, huzuru barışı yansıtıyor" (Alatan ve Kuban, 1998).

Aydan Balamir ile yapılan görüşme kazanan proje hakkında önemli açıklamalar belgelemektedir ;

" Jüri, azman yapılar öneren çözümlerin, alanın kutsallığıyla uygun düşmeyeceğini hissetti. Gelibolu'yu bir eğlence parkı olarak görmek istemedik. Orası bir eğlence yeri değil, derin bir düşünme, içe bakış, sükunet ve huzur parkıdır. Düşünce ve duygu derinliği söz konusudur. Bunlar çok önemli meselelerdi. Bir tür Disneyland yaratılmasından endişe duyuldu ya da golf sahaları ve benzeri. Burası öyle bir yer değil. Tarihi kaynakları bakımından çok daha derin olan, derin bir hüznü taşıyan bu yerde "barış" düşüncesiyle uzlaşmak / barışmak idi önemli olan. Çok sade, araziye en az ölçüde rahatsızlık veren ve yerin dokusuyla ters düşmeyen bir çözüm. Neyin nereye yerleşeceğini söyleyen bir büyük nazım plan değil, ama bir anlamda da o, nazım planı meydana çıkaracak bir çalışma biçimi gerekiyordu (Balamir,1998) .

4. 1910-1998 TÜRKİYE MİMARLIK ORTAMINA GENEL BİR BAKIŞ

4.1 1910 – 1950 Dönemi Türkiye Mimarlık Ortamı

Kırk yıllık Bu dönem önemli bir geçiş dönemidir. Türkiye'nin siyasal ve toplumsal yapısında izler bırakacak değişimlerin yaşandığı bu dönem iki ayrı alt başlıkta incelenmiştir.

4.1.1 1910-1930 Dönemi mimarlık ortamı

İkinci Meşrutiyet sonrasında, özellikle İttihat ve Terakki Fırkası'nın siyasal alandaki girişimleri içinde, dönemin koşullarını ve yapısını yansıtarak şekillendirdiği alanlardan biri de mimarlıktır. Bu Fırka'nın başlıca düşünürlerinden olan Ziya Gökalp'in ekonomi, siyaset, felsefe, hukuk, din, dil alanında geliştirdiği düşüncelerin zamanla güç kazanması, yaygınlaşması, mimarlık alanında uygun bir ortam yaratılmasına da imkan sağlamıştır. Milliyetçi düşünce ile başlayan bu akım kısa zamanda , Milli Mimari Rönesans'ı, Milli Mimari Üslup, Neo – Klasik üslup olarak da adlandırılan Birinci Ulusal Mimarlık Akımını başlatmıştır. Türk mimarisini oluşturmaya çalışan mimarlar tarafından da savunulmasıyla bu akım, uygulama alanında geçerlik kazanmıştır.

Ulusal Mimarlık anlayışının ilk savunucuları batıda eğitim görmüş mimarlardır. Buna rağmen batılı bir anlayış yerine, Ulusal bir mimarlık yaratmaya yönelik çabaları benimseyen mimarlarımız, Selçuklu ve Osmanlı dönem mimarilerini inceleyerek, seçmeci bir tutumla geçmiş mimari ögelerimizi kullanarak yapılar tasarlamıştır. Bu kişilerin arasında en önemli isimler mimar Kemalettin, mimar Vedat Tek, Muzaffer ve Talat sayılabilir. Milliyetçilik hareketine de uygun olan bu eğilim, İstanbul ve Ankara'da önemli eserler vermiştir. Döneme imzasını atmış bu eserlerden, bazıları Kemalettin'in Bakırköy ve Bebek camileri, I., II., III., Vakıf Hanları, Laleli'de Harikzadegan (Tayyare apartmanları), Ankara'da Gazi Terbiye Enstitüsü (1929), mimar Vedat'ın Sirkeci'de Eski Postane ve Adliye Binası, Ankara'da Ankara Palas (Şekil 4. 1) önemli yapılardandır (Turani,1995).

"Cumhuriyet'in ilk yıllarında, sınırlı sayıdaki mimarın hemen hemen tümüne yakını, ulusal mimarlık akımına bağlı kalmıştır. Bunun değişik nedenleri vardır. Bunlardan

ilki, yetiştikleri kurumlardaki eğitim düzenidir. Dönemin bu alanda en önemli eğitim kurumları olan Sanayi-i Nefise Mektebi ile Mühendis Mektebinde yerli ve yabancı öğretim üyeleri, eğitimin ağırlığını bu tür bir mimarlığa verdiklerinden bu dönemde, bu eğilimde bir kuşağın yetişmesine imkan sağlamışlardır. Ayrıca öğretim üyelerinden çoğu da bu tür bir mimarlığın başlıca uygulayıcısı olmuşlardır.

Şekil 4. 1 Ankara Palas, 1926

Bu akımın öncülüğünü yapan mimarlar, geçmiş mimarlık ögelerini büyük bir coşkuyla incelemeye, bunlardan yararlanmaya çalışmışlardır. Eğitim kurumlarında sürekli cephe tasarımlarıyla yetiştiklerinden, uygulamalarında özellikle cephelere büyük özen göstermişler, çözülmesi gereken ilk nokta olarak, cepheleri ele almışlardır. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde denenmiş değişik biçimli kemerler, cephelerde yeni düzenler içinde uygulanmışlardır. Fakat bu kemerlerle hareketlendirilmiş cephelerin, içeriyle ilişkilerinin sağlam kurulamadığı göze çarpar (Sözen,1996,s.17).

"Birinci Ulusal Mimarlık Üslubu'nun etkilerini, bugünkü sınırlarımız içinde yapılacak kısa bir taramada bile, salt İstanbul, Ankara gibi başkentlerde değil , en küçük yerleşme merkezlerinde de değişik özellikler taşıyan örneklerde görebiliriz. Bu yaygınlık, kamu yapılarından başlayarak, konutlara kadar uzanmaktadır. XIX.yy'ın sonu, XX.yy'ın ilk çeyreği içinde, varlığını duyuran Birinci Ulusal Mimarlık Akımı konusunda, belirtilebilecek diğer bir nokta da , aynı yıllarda mimarlık alanında yeni gelişmelere tanık olunmasıdır. Dünya'daki bu gelişmelerin bize yansımamasının nedeni, o yıllarda toplumumuzun oldukça dışarı kapalı oluşuna bağlanabilir" (Sözen, 1984). Modern mimarlık söylemleri yeni ifadelerle artmış ve

pek çok akımın felsefesi birbiri ardına kurulmuştur. Dünyada modern düşünce ile başlayan, tarihe ve geçmişe karşı çıkış, Türkiye'de rejim desteğiyle başlamış ve yönetim, yeniden yapılanma sürecinde modernleşme yolunda başlayan mimari atılımlarla yeni gelişmelere ayak uydurmaya çalışmıştır. Bu düşünce ile başlayan atılımlar Cumhuriyet mimarlığını yeni arayışlara yöneltmiş ve çağdaşlaşma reformları mimarlık alanında da yansımasını göstermiştir.

"1923'te Cumhuriyet kurulduğunda, mimarlık uygulamaları ve yapı üretimi açısından zengin bir kültür mirası, gelişmemiş bir inşaat sanayi, yetersiz sayıda mimar ve teknik eleman ile harap bir ülke devralınmıştı. Azınlıklara mensup mimarların büyük bir kesimi savaş sonrasında ülkeyi terk etmişti. Savaş yıllarında yüksek okullarda aksayan eğitim yüzünden yeni mezun verilememişti. Genç devletin gerçekleştirmesi gereken çok işi olmasına karşın eldeki kaynaklar yetersizdi." (Sey,1998). Cumhuriyet ile gelen ve 1930'lara dek geçen mimarlık süreci, Türk mimarlığında önemli izler bırakan bir dönem olmuştur. " 1923 – 1930 döneminin iktisadi gelişmesinin belirgin yapı taşı, Lozan anlaşması ile 1929'da patlak veren ve kapitalist dünya ekonomisini içinden sarsan büyük buhrandır. Lozan Antlaşması, Osmanlı borçlarının büyük bölümünün Türkiye tarafından devralınmasını" (Sıkıçakar,1991) öngörmüştür. Bu derece ağır şartlar, dönemin zor koşullarını açıkça tariflemektedir. Buna rağmen Atatürk ve arkadaşlarının izlediği politika, sür'atle yeniden yaratmak ve bu zor koşullardan en az zararla çıkmak yönünde olmuştur. Bu düşünce ile yola çıkan Atatük'ün izlemeye çalıştığı yöntem, yeterince uzak kaldığımız ve savaş meydanlarında yenik düştüğümüz batıdan, çağın gelişmelerinin, bilinçli olarak öğrenilmesi ve Türkiye koşullarına uygun, çağdaş, bilim ve sanat ürünlerinin üretilmesidir.

Osmanlı'da görülen batılılaşma eğiliminde bilinçli bir batıya açılma düşüncesi yoktu. XIX. yy'da mimarlar, geleneksel yapı geleneklerini sürdürmüş, dünyada gelişen mimarlık hareketlerini ise Türkiye'de batılı mimarların uygulamalarından görmekte idiler. Daha önce belirtildiği gibi, yurtdışında eğitim alan mimar Kemalettin ve Vedat Bey, batılı eğlimleri aynen almak yerine yerli mimari biçimimizi oluşturmak gerekliliğini savunarak Ulusal Mimarlık hareketinde etkili olmuşlardır. Batı'ya açılma eğilimi ile bu düşünceler yavaş yavaş şiddetini kaybetmiş ve yabancı mimarların uygulamaları ile başlayan rasyonel ve çoğunlukla Alman ekolünün yansımalarıyla gelişen yeni bir mimarlık söylemi başlamıştır.

"İlk Ulusal mimarlık döneminden, ideoloji – mimarlık birliği, cephelerde Osmanlı mimarlık motiflerinin kullanılması şeklinde kendisini göstermiştir " (Aslanoğlu 1979,s.14). Bu eğilimde plan tipleri yine alışıldık biçimde tasarlanmış ancak binalar

dışta Neo-Osmanlı stilde yapılmıştır. "Koşullar zorlanarak da olsa , bu yıllarda yerli mimarlar , uluslararası üslubu benimseyerek , uygulama yapabilme olanakları aramışlardır. Bu tür anlayış ilk belirtilerini , Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin sonlarında göstermeye başlamış, yabancı mimarlarla birlikte bazı örnekler ortaya çıkmıştır. Bu yapıların tanıtıldığı dergilerde , daha çok " Kübik Mimari " olarak adlandırılan örneklerin yayılmasında, değişik etkenler söz konusudur. Bunların başında eğitim anlayışında olduğu gibi, tarihsel geçmişe yoğun biçimde yönelmenin yetersizliğinin ortaya çıkmasıdır. Eğitimle birlikte uygulamalarda da , bunu kanıtlama istekleri yerli mimarlarda tutku derecesindedir. Bu yolla mimarlarımız, bir yandan yabancı mimarlarla yarışabilme olanağı bulmakta, öte yandan çağın gelişmelerinden geri kalmamaktadırlar. Kuşkusuz o yıllarda toplumumuzda, her açıdan dış dünyaya açılma, yeniliklerin Ülkemize hızla aktarılma istekleri, mimarlarımızı da etkilemiş olmalıdır. Böylece çağdaş bir toplumda, mimarlarımız da ürünleriyle buna koşut bir ortam yaratacaklardı" (Sözen,1984).

Çağdaş gelişmelerin Türkiye'ye girişini, bilimsel yöntemlerle, teorileri ve uygulamalarıyla birarada batıyı yine batılıdan öğrenme düşüncesi ışığında değerlendirmek düşüncesi ile oluşan bu yaklaşım, siyasi alanda savaş meydanlarında kazanılan başarının, uygarlık seviyesine taşınarak, toplumun her alanında, batı ile yarışacak düzeye gelindiğinde kalıcı olacağı düşüncesinin göstergesidir. Bu davranışın mimarlık ortamı üzerindeki etkisi ise Türk mimarlığının ilk defa hükümet desteği ile batıya bilinçli olarak yaklaşması sonucunda gerçekleşmiştir.

Şekil 4. 2 Ankara Ziraat Bankası Genel müd., G.Mongeri, 1926,

Osmanlı batılılaşma döneminde, 1800'lerin sonunda başlayan batı hayranlığının bir uzantısı olarak yansıyan yabancı mimara bina yaptırma geleneğinin 1930'lu yıllarda yeniden gündeme gelmesi ve uygulama yapabilmeleri, haksız rekabet ortamı yaratması nedeniyle yerli mimarlar arasında olumlu karşılanmamış ve "yabancı mimar sorunu" olarak görülmüştür. Ancak Ankara'nın imar planının H. Jansen'e hazırlatılmasıyla resmileşen bu yabancı mimar tercihinin temelinde farklı ve haklı nedenler bulunmaktadır. I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın yeni rejimin imaj ihtiyacına uygun olmayışı, başkent Ankara'nın imarı ve şehirciliğine hatta tüm ülkede I.Dünya savaşı sonrası yıpranan kentlerin yeniden yapılanmasına cevap veremeyecek uzman kadrosu ve yeterli eğitim kurumlarının mevcut olmayışı bu nedenlerdendir. Klasik Osmanlı mimarlık ögelerinin kullanımı ve geleneksel yapım sistemleri ile çözülen binaların çağın mimari özelliklerini yansıtmayacağı ve Cumhuriyet ideolojisine ters düşeceği diğer etkenlerdendir. Bunun yanında, ekonomik sıkıntıya dayalı sebepler de sayılabilir. Kısıtlı sürelerde ve mali imkansızlıklar içinde çözülmesi gereken bu sorunlar, yetişmiş uzman kişilerce ve süratle çözülmeliydi. Tüm bu kriterler yönetimin yabancı mimara yönelmesindeki gerçekçi nedenlerdir.

Türkiye'de 1930'lı yılların sonlarında, mimarlar çalışmalarını devlet memuriyetlerinde görev alarak serbest çalışanlar ise kısıtlı uygulama alanlarında mesleklerini sürdürme çabasındadırlar. Böylesi güç bir ortamda yabancı mimarlar, devlet bürolarında rahatlıkla görev almakta bunun yanısıra kamu yapıları devlet tarafından yarışma ya da sipariş yolu ile yabancılara yaptırılmakta idi. Özellikle büyük şehirlerde, sayıları gittikçe artan bu tür binalar yerel mimarlık çevrelerince üslup ve fikir olarak benimsenememiştir. Bugün çok önemli saydığımız Sirkeci garı, Ankara Ziraat bankası genel müdürlüğü (Şekil 4. 2) gibi yapılar yabancı mimarların "deneme eserleri" (Sayar, 1938a) olarak nitelendirilmiş ve yenilerinin uygulanmasına karşı çıkılmıştır.

Buna karşı çıkışın temelinde, yeni oluşmaya başlayan milli mimari üslubun morfolojik yapısının farklı etikten mimarlarca geçmişe dayanarak kurgulanışının, doğru bir tutum olmayacağı düşüncesi yatar. [27] Mimari üslup ve malzemenin yanlış kullanımı ile yaratılmaya çalışılan bu "yapay Türk mimarisi" ne karşı çıkış, zaman içinde Birinci ve İkinci Ulusal mimarlık akımının güçlenip yayılmasında etkili olmuştur. Başka bir ifadeyle Ulusal Mimari üslubunun oluşmasını dönemin

[27] Yabancı mimarlar tarafından Osmanlı ve Selçuklu motiflerini kullanarak yeni bir Türk mimarisi oluşturma çabaları aslında bölüm başında da belirtildiği gibi, XIX.yy sonlarında başlamıştır. Batılılaşma sürecinde başlayan bu tutum Gaspari Fossati, Alexandre Vallary, Raimando D'Aronco, Jachmund gibi mimarların eserleriyle ifadesini bulmuştur.

mimarları da desteklemekte ancak bunun yolunun yabancı mimarlara eserler yaptırarak olmamasını, aksi taktirde yapılar arasında uyumsuzluk ve karmaşık düzenin mimari dokuyu bozacağı ileri sürülmüştür. Buna örnek, üslup karmaşasının yarattığı çarpık Amerikan kentleri gösterilmiştir.

"Amerika'nın her tarafında karmakarışık bir tarz mimaride bir çok binalar yapılmıştır. Lakin geçen şu son seneler zarfında zan edebiliriz ki daha basit şekillere, pratik bir mimariye döndük, bunun aynı zamanda güzelliği de vardır (Arkiekt 1938, s.95). Bu tespitten yola çıkarak, kentlerin özgün dokusunun ancak yerel mimarların eserleriyle canlı tutulacağı savunulmuştur.

Batılı anlamda bir sosyal değişmeyi hedefleyen genç Cumhuriyet yönetiminin özellikle tiyatro, halkevi, radyoevi gibi pek çok kamu yapısının batılı rasyonalist biçimde tercih edilen bir mimari görüş doğrultusunda uygulatması kaçınılmaz bir sonuçtur. 1930'larda Batılı ülkelerde, özellikle Hitler Almanya'sında, yönetim birimlerinin mimari üsluba müdahale ederek, mimarlık ortamının gelişimini belirlediği, ülke mimarlık anlayışına uymayan mimarları Almanya'dan ihraç etmeye kadar varan sert tutumları izlenmektedir. Türkiye'de ise Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren yerli ve yabancı mimarlar serbest bir ortamda mimarlık yapmış, güç ekonomik koşullara rağmen uygulama alanı bulmuşlardır. Bu arayışlar beraberinde, Türk mimarlık ortamının gelişimine destek vermiş ve genç Türkiye Cumhuriyeti mimarlarının gelişmekte olan çağı yakalama yarışında yeni bir kulvar açmıştır.

Düşünce ve fikirde kalmaması gereken çağdaşlaşma hareketlerinin tüm ülkeye yayılması kolay olmayacaktır. Geçmişten gelen izlerin silinmesi ve yeniliklerin her alanda olduğu gibi mimaride de kabul edilmesi zaman alacak ve bunun gerçekleşmesi için batıdan örnekler model alınacaktır. Bu tercihin en çabuk ve kolay yolu batılı mimarları Türkiye'ye çağırmak ve Onların deneyimlerinden yararlanmakla olacaktı. 1927'de çıkarılan Teşvik-i Sanayi yasası (Sözen,1996) ile İthalat İhracat desteklenmiş, ticari ve sanayi kalkınma atılımları başlamıştır. Bu yasa çerçevesinde çağrılan yabancı mimarlar açılan yarışmalar arcılığıyla projeler vermiş ve uygulayabilmişlerdir. Bunun örneklerini bu yıllarda düzenlenen uluslararası yarışma sonuçlarında görebiliriz. 1927 Ankara Kent Planlaması özel davetli yarışmasın da birincilik ödülünü kazanan Hermann Jansen'e Ankara kent planını ve diğer büyük kentlerin imar planlarının hazırlanması şansını vermiştir.

Özetle; Cumhuriyet'in ilanı ile özellikle Ankara'nın başkent olarak ilan edilmesinden sonra ilk beş yıl içinde inşa edilen kamu yapıları ve konutların pek çoğu Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'nın ürünüdür. Oysa, XV ve XVI. yy Klasik Osmanlı

mimarlığından seçilen elemanların yoğun kullanıldığı bir çeşit Osmanlı seçmeciliği olan Birinci Ulusal Mimarlık Akımı tümüyle değişme ve çağdaşlaşma kararlılığında olan Cumhuriyet'in temel ilkelerine ters düşmekte idi. Ayrıca, Birinci Ulusal Mimarlık Akımı, daha çok İttihat ve Terakki Partisi ile atılan fikirlerin mimarideki uzantısı olarak birlikte anılmaktaydı. Oysa yeni Cumhuriyetçi kadrolar bu parti üyelerinin siyasal ve toplumsal alandaki etkilerini silmeye çabalamakta idiler. Köklü bir reform arayışı içinde, değişme ve çağdaşlaşma amacında olan Cumhuriyet yanlıları ile batılılaşmayı isteyen ancak doğu kültüründen vazgeçemeyen son Osmanlı yenilikçilerinin birbirine zıt düşüncede oluşları bu ortamda işleri daha da zorlaştırmakta idi. Doğal olarak, Cumhuriyetçi kadrolar Osmanlı'dan miras kalan her türlü yaşam biçimine ve bunların mimarideki yansımalara yönelik eğilimlere karşı çıkacaktı.

Türkiye'de Birinci Ulusal Mimarlık Akımı temsilcileri, eserlerinin devrim ideolojisine ters düşmesine rağmen serbest bir ortamda çalışmışlar, Alman ekolü temsilcileri ve bunların Türkiye'deki rasyonalist temsilcileri ile ulusal mimari akım temsilcileri aynı dönem içinde yapı tasarlayabilmiş ve uygulayabilmişlerdir.

4.1.2 1930-1950 Dönemi mimarlık ortamı

Cumhuriyet'in ardından yapılması gereken yenilikler Atatürk'ün sözleriyle şöyle ifade edilir;

"Memleketimiz içinde medeni fikirlerin, asri ilerlemelerin bir an kaybetmeksizin yayılması ve gelişmesi lazımdır. Bunun için bütün ilim ve fen erbabının bu hususta çalışmayı bir mamus borcu bilmesi gerekir."

M. Kemal 1922

"Cumhuriyet'in ilanını izleyen yıllardan 1929'a kadar geçen süreç ekonomide ön koşulların hazırlanma dönemi olmuş, 1927'den itibaren de planlı kalkınma ve imar faliyetleri önem kazanmıştır. 1930'lu yıllar Türkiye'de 1923'ten beri geliştirilen ve 1929 dünya ekonomik bunalımı deneyi ardından formüle edilen ekonomi politikasının " Mutedil Devletçilik " olarak adının konduğu yıllardır. 1946'ya kadar tek parti yönetiminin izlediği bu ekonomik modele göre planlı imar faliyetleri de devlet eliyle yönlendirilmiş ; yabancı mimar görevlendirmesi de bu çerçevede gerçekleştirilmiştir ".

1930'ların İkinci yarısından sonra Ankara'da inşa edilen büyük boyutlu Kamu yapılarında gözlenen anıtsal girişler, taş kaplamalar, klasik kitle tasarımları Avrupa'daki yeni gelişmelerin yansıması olarak kabul edilse de 1940'a kadar Ankara'ya gelen yabancı mimarlar rasyonel işlevci tutumdan ayrılmamışlardır. Ancak davet edilen mimarların çoğu uluslararası stilin önde gelen isimleri olmadığından ürünleri de modern mimarlığın olağanüstü başarılı örneklerinden sayılmaz. Ankara'ya adeta modern mimarinin bir orta Avrupa versiyonunu getirmişlerdir. Nitekim Sedat Hakkı Eldem'in de belirttiği gibi " Şimdiki retrospektif anlayışımıza göre Viyana grubu o dönemde mimarinin öncüleri sayılmadı. Fakat Türkiye'nin bulunduğu mimari duruma göre şüphesiz ki , büyük mesafe ile önde idi ve Türkiye için en modern uygulama şeklinde kabul edilirdi" (Nasır,a.g.e, s: 73).

Hükümetin kuruluşunun ardından 1940'lara dek geçen sürede sık sık yarışma açılışı ve bina uygulanışının üç temel nedeni vardır. Birincisi yeni kurulmuş hükümet birimlerinin çalışmalarını yürütecekleri bürolara ve kamu yapılarına ihtiyaç duyması, ikincisi ise ekonomik nedenlerden dolayıdır. Geleneksel yöntemlerle yapılan ve süslemelerle dolu yapı maliyetleri yüksek rakamlara ulaşıyordu. Rasyonel çözümler ise ucuz maliyette yapılara imkan veriyordu. Üçüncü neden ise, özel mülkiyete ait binalara kira ödemek yerine devlete ait birimlerde hizmet vermektir. Bu temel nedenler doğrultusunda başlayan yapı faliyetleri 1960'lara kadar devlet eliyle yürütülmüş ve uluslararası yarışmalar etkin kullanılan bir yöntem olmuştur.

Elbette yabancı mimar elinden çıkmış yapılarda alışık olmadığımız tarzdan cephe anlayışları ve plan çözümleri ilgiyle ve birazda şaşkınlıkla izlenmekte idi. "Bütün bu dönem devlet yapıları giriş akslarını vurgulayan anıtsal ölçekli merdivenler , zengin giriş holleri , avlular, meydanlar, giriş kolonadları ile belirlenmiş, devlet yöneticilerine ve merkezi otoriteye verilen önem mimari biçimlere yansıtılmaya çalışılmıştır. 1930'lardan sonra, Devlet'in ekonomik hayata müdahale etmesiyle özellikle 1932'den sonra, Türkiye tarihinde devletçilik döneminin başlamış olması, simetrik planlama ve devlet otoritesini yansıtan , anıtsal ve resmi törenlere uygun biçimlerin açıklamasını yapmaktadır. Devlet ve Kamu yapılarında görülen bu anıtsallık ve ezici ölçek dönemin konut mimarisine de daha yumuşak olarak yansımıştır. O zamanlar " Kübik " adı verilen bu mimari yabancı olmasına karşın Ankara'dan geldiği için benimsenmiştir" (Kazmaoğlu,1996).

"1920 – 1940 arasında resmi olarak Türkiye'ye davet edilen 14 mimar ve plancı bilinmektedir. Bunların dokuzu Alman ve biri Avusturyalıdır. Bu, Cumhuriyet'in kurucuları ile Avrupa'nın Almanca konuşan ülkeleri arasında güçlü kültürel bağlar olduğunu göstermektedir. Kemalizm'in yönlendirdiği bütün alanlarda olduğu gibi

mimarlık alanında da gerçekçilik ve usçuluğun egemen olacağı açıktır. Bu nedenle Modern Akım'ın teknoloji, işlev, malzeme ve geometriye dayanan tasarım felsefesi Cumhuriyetçilerin pozitivizmi ile aynı çizgidedir. Çağdaş bir toplum olabilmek için batılı anlamda bir sosyal değişmeyi hedefleyen devrimcilik ilkeleri , mimarlık alanını da, batılı rasyonalist biçimlere ve bunları elde edebilmek için batılı mimarlara yöneltmişti" (Nasır,1997).

"1940'lı yılların sonlarına doğru , İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin özellikleri yeni gelişmelerin etkisiyle, mimarlık ortamımızda yavaş yavaş ağırlığını yitirmeye başlar. Bunun ilk belirtisi İstanbul Adalet Sarayı yarışmasının sonuçlarıdır. Yarışmayı kazanan Emin Onat – Sedat Hakkı Eldem'in , İkinci Ulusal Mimarlık dönemi'nin büyük boyutlu yapılarını üreten kişiler olmalarına karşın, bu yarışmaya sundukları projeyle, geçmişten uzaklaşan, Uluslararası Mimarlık ortamına yaklaşan bir tutum izledikleri görülür. Mimarlıkla ilgili yayınlarda da benzer durumlar görülmeye başlar" (Sözen,1984).

İkinci dünya savaşı'nın sona ermesiyle, yeniden yoğun yapı faliyetleri başlamış ancak daha önceki idarecilerin yabancı mimarlara duydukları sempati, bu dönemde de devam etmiştir. Dolayısıyla Türk mimarların, yabancı mimarlar karşısında verdikleri varlık mücadelesi bu dönemde de sürmektedir. Yapı politikasına karşı alınan bu tavır temelinde batı ile kurulan mimari ilişkileri onaylamakta ancak uygulama alanında yerli mimarların çalışma alanının kısıtlanmasına ve usülsüz iş dağılımına karşı çıkmaktadır.

"Yabancı bir mimar şöhretinin verdiği cesaretle ve hatırlı bir iki kişinin yardımı ile Bakanlıklara, Belediyelere, koooperatiflere, velhasıl heryere müracaat ederek projeler teklif etti ve bunu yaparken de bir mesih tavrı takındı, veya öyle gösterildi" (Arkitekt,1946, s.3).

"II. Dünya savaşı sonrası Ülkemiz'de Alman etkisinin zayıflaması, ilişkilerimizin yönü ve biçiminin değişmesi, ister istemez mimarlık ortamımızı da etkilemiş gözükmektedir. Artık salt Alman kültürel ortamının yansıması dışında, diğer ülkelerdeki gelişmeler de ülkemizde tartışılmakta, sonuçları değişik yollarla izlenmektedir. Mimarlar bir noktaya saplanıp kalmaktan çok, daha bağımsız çalışma yöntemleri aramaktadırlar. Bunun nedenlerinden birisi, II. Dünya savaşı sonrası gelişmelerdir. Bu arada Ülkemizde de çok partili yaşam, önemli değişiklikleri birlikte getirmiş, Liberal – Kapitalist düşünce ve programlar yeğlenmeye başlanmıştır" (Sözen,1984,s.277). Demokratik döneme geçişle birlikte, bir yandan devletin mimarlık etkinlikleri içinde payının oran olarak düşüşü, öte yandan yeni iktidarların mimarlığa yönelik bir " Siyaset " oluşturmadaki isteksizlikleri yüzünden,

Artık kamu kesimi "piyasa " nın genel eğilimlerini izlemekle yetinmektedir. Doğal olarak bu durum, batıdakine benzer bir toplumsal yapının oluşturulma yolunda olduğunu göstermektedir. Mimarlık tasarımı alanında da Batı' yla bütünleşme ancak böylesi bir ortamda olanaklıydı. Bundan dolayı, XX.yy'ın İkinci yarısında Türkiye'de batı'nın tüm akımlarına ait örnekler görülebilmektedir (a.g.e 1984,s.277).

XIX.yy başında dünyada hızla yayılmaya başlayan modernist düşünce, mimarlık alanına yansımış ve etkilerini göstermiştir. Ancak modern mimarlığın Türkiye'ye girişi ve Türk mimarlar tarafından ilgi uyandırması 20-25 yıl gecikmeyle olmuştur. Batı'da gelişmekte olan Modern mimarlık akımları birbiri ardına değişirken yeni ideolojiler yeni düşünceler ve bunlara karşı tepkiyle doğan farklı akımlar hızla yerini bir diğerine vermektedir. Modern Mimarlık temelleri teorik alanda atılırken bir yandan da uygulamalı örnekleri çoğalmaktadır : Fütürizm (1909), De Stijl (Neo Plastisizm, 1917), Pürizm – Biçimsel saflık (1918), Expresyonizm (Dışavurumculuk 1910), Kontrütivizm (1920), Brütalizm (1954), gibi akımlar dünyada yayılırken içe dönük Türkiye bu gelişimlerden daha önceki dönemlerde olduğu gibi habersizdir. Genç Cumhuriyet Türkiyesi her alanda modernleşme atılımları yapmış ancak mimarideki atılımları ve geçiş neyazık ki kalıcı olmamıştır.

Zira bu geçişin ve modern hareketin temelinde yer alan düşüncenin çıkış noktaları, dünyaki gelişmeleri aynı anda takip edemeyişimizdeki gecikmenin farkedilmesi ve aranın kapatılmaya çalışılmasıdır. XVI. yy'da dünya üzerinde önemli bir güç olan Osmanlı İmparatorluğu'nun kapitalist Avrupa karşısında yenik duruma düşmesinin en önemli nedeni milliyetçilik ve "aydınlanma çağı"nın ürünü olan endüstri devrimini yaşamamış olmasıdır. İşte bu yüzdendir ki Cumhuriyetçi genç nesil Atatürk'ün düşünceleri ışığında devrim ideolojisini hayata geçirerek, Türk toplumunda laik bir dünya anlayışı üzerine kurulu akılcı bir yol açmayı ve bu yolla dünya güçleri karşısında galip gelmeyi amaçlamıştır.

Bu dönemde Türkiye'de yapılan modern mimarlık yapıtı diyebileceğimiz en önemli eserlerden biri uluslararası mimarlık yarışması ile edinilen ve Şevki Balmumcu'nun (1905-1982) kazandığı "Ankara Sergievi Binası" dır. 1933 yılında sınırsız açılan bu yarışma yabancı ülke eserlerinin yarışmalar aracılığıyla tanınmasına öncülük eden önemli bir yarışmadır.[28] Bunu diğer örnekleri izlemiş ve zamanla yarışma bilinci yerleşmiştir. Mimari uygulama alanında yetersiz olunuşu her yarışmada değişen şartname esasları ve katılımcılardan istenenlerin dolayısıyla yarışma yönetmeliğinin eksik oluşu eleştirilen konulardan olmuştur. Ulusal yada uluslararası yarışmalar bu

[28] Bkz: bölüm 3.4

yönlerden ele alınarak, Türkiye mimarlık çevrelerinde yoğun spekülasyonlara yol açmış, organizasyon yetersizlikleri nedeniyle yarışmaların gerçek amacına ulaşmadığından yakınılmıştır [29]. Dönem mimarlarınca yapılan bu tür eleştiriler, bir anlamda hedefin yön değiştirdiğini göstermektedir. Bu da olumlu bir gelişme sayılmaktadır. Bu yön değiştirme ile yabancı mimarlarla aynı düzlemde yarışmak fikri aşılmış bunun yerine yarışmaların iyi organize edilmeleri yönünde yapıcı eleştiriler yoğunlaşmıştır. Böylelikle ilerleme yönünde bir adım daha atılmış ve tartışmaların yarattığı ortam gerçek amacına ulaşmıştır.

4.1.3 Almanya mimarisine kısa bir bakış

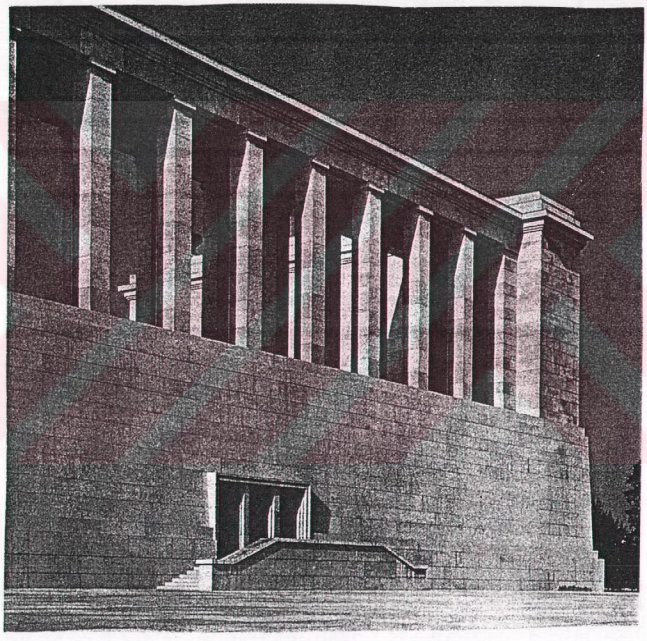
Şekil 4.3. St.Petersburg Alman büyükelçiliği, P.Behrens

"XX. yy başlarında mimarlık dünyasında çok önemli etkiler yapan Bauhaus'un (1919-1932) oluşturduğu yer olan Almanya'da Nasyonal Sosyalizmin iktidara gelmesiyle birlikte mimari felsefe, üslup da değişmişti (1933). Mies , Gropius, Breuer, Hilbersheimer, Wagner, Mendelsohn, May ve Meyer gibi modern mimari'nin ünlü isimleri yurt dışına göç etmek zorunda kalmışlar ve Almanya'ya

[29] Memleket mimarlığının yükselmesi için güzel niyetlerle yapılan bu müsabakalar, şartlarının iyi hazırlanmaması ve bilhassa jürilerin bu şartlara sadık kalmamaları yüzünden, beklenen faydayı vermemekte ve bu durum müsabakalara karşı itimatsızlık yaratmaktadır. Müsabakalar işini bir defa gözden geçirmeyi ve beynelmilel usül ve kaidelere uymayan aksak taraflarını incelemeyi faydalı buluyoruz. Çünkü bu dava bir ferdin veya bir zümrenin davası olmaktan ziyade, memleket mimarlığını ve sanatını üzen bir konu olmuştur (Sayar, Z.1945, s.95).

gelişmekte olan modern mimarlık hareketi yerine Nasyonal Sosyalizm'in görüşüne uygun olarak ağır, anıtsal insana baskı amacı güden Neo Klasik üslupta bir mimari gelmiştir. Bu mimarinin en önemli ismi Adolf Hitler'in bizzat tayin ettiği Albert Speer'dir. En büyük nazi mimarlık girişimlerinden, Zeppelinfeld'in giriş cephesinden ayrıntı resimde görüldüğü gibi mimaride ve özellikle cephede taviz verilmeksizin katı bir üslupta ideolojinin yansıması görülüyor (Şekil 4.4).

Almanya'da Nasyonal Sosyalizm'in İkinci Dünya savaşı sonrasında yıkılışıyla birlikte bu Neo Klasik mimaride yerini modern mimariye bırakmıştır. 50'lerin ortalarından itiberen gelişen güçlenen ve büyüyen Alman ekonomisine paralel olarak mimarlık alanında da biçimsel zenginleşmelere tanık oluyoruz.

Şekil 4. 4 Zeppelinfeld giriş cephesi, A.Speer

İkinci dünya savaşından yenik çıkan Almanya'nın sadece şehirleri değil aynı zamanda ekonomiside çökmüş durumdaydı (1945). Temel sorun yıkılan şehirleri onarmak yeniden yapmak açıkta kalan insanları barındırmaktı. Bununda cevabı Rasyonel, ekonomik, kolay ve çabuk bir şekilde binalar inşa etmekti. Sonuçta ise monoton birbirinin benzeri, kişiliği ve özelliği olmayan prizmatik yapılar ortaya

çıktı. Bu durum, 1950'lerin ortalarına kadar devam etti. Modernizm ile Nazi Anıtsallığını birleştirmeyi deneyen bir yapı : Alman merkez binası için açılan yarışmaya katılan O.E.Schweizer'in projesi, mimari tutum iile ülkenin politik ortamı arasında görülen gizli beraberliğin açık bir yansıması (Speer,1998).

Şekil 4.5 O.E.Schweizer'in Alman merkez binası için açılan yarışma projesi

Almanya'da dünyanın ileri gelen ülkelerinde olduğu gibi 60'lardan sonra mimaride önemli farklılaşmalar görülür. Uluslararası Brütalizm'in bu ülkede de etkileri apaçık olarak görülür ki bir kaç örnek R. Ostertag'ın Bad Friedrichall'daki belediye binası (1964-1967) C.Mutschler'in Heidelberg Üniversitesindeki binası, H. Striffler'in Dachau'daki kilisesi (1965-67) ve diğer yapılardır. Fakat Gottfried Böhm'ün Bensberg' deki Belediye binası (1963-1967) tarihi kent merkezi çevresinde yeralması dolayısıyla önemlidir. Bu özel şartlar altında mimar olağan dışı, serbest eğrisel formlarla tarihi çevreyle beraberlik yoluyla harmoni yaratacak biçimde silüetler elde etmiştir"(Kortan, E.,1996).

4.1.4 Türkiye'de uygulama yapan yabancı mimarların durumu

Yabancıların yarışma organizasyonu aracılığıyla Türkiye mimarlık ortamına resmi girişleri 1916 Türk Alman Dostluk Yurdu[30] ile olduğu bilinmektedir. Sadece Alman mimarlara açık olan bu yarışma sonucu kazanan German Bestelmeyer uygulama şansı yakalamış olsa idi belki de yabancı mimarın Cumhuriyet dönemindeki uygulamalarına yönelik karşı tavırlar daha hafif atlatılabilirdi. Bu düşünce teoriden öteye gidemeyecektir ancak Cumhuriyet ile gelen "yabancı mimar" sorunu olarak adlandırılan ve günümüze dek tartışılan bir kavram gerçeği mevcuttur.

Cumhuriyet ile gelen reformlarda gelişen mimariye yön vermesi düşüncesiyle yabancı mimarların davet edilmesi amacına ulaşmış ve farklı kökenden gelen mimarlar, tasarım konusunda serbest bırakıldıkları için, kendi üsluplarında eserler vermeye başlamıştır. Ancak yeni rejim ideolojisine ters düşen Osmanlı mimari ögelerini taşıyan eserler vermemeleri gerekmekte idi.

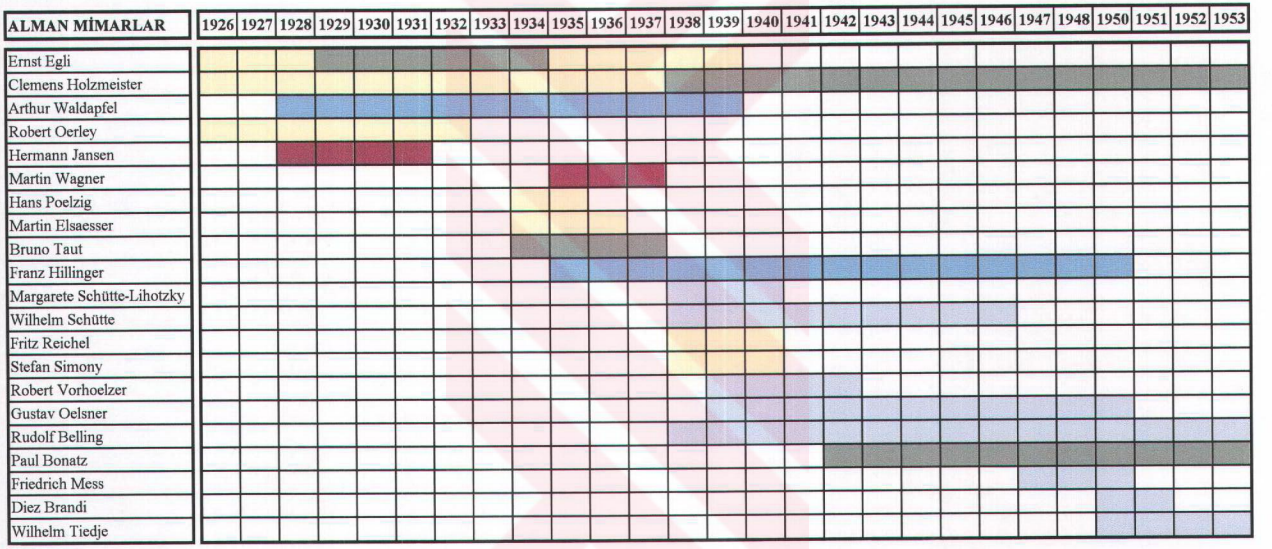
Bu bilinçle çağrılan Alman mimarların, Nasyonel Sosyalist rejiminden kaçıp Türkiye'de uygulama şansı bulabilmeleri her iki taraf içinde olumlu sayılacak bir gelişmedir. Ancak, Cumhuriyet'in kuruluşuyla beraber başlayan yeniden yapılanma faaliyetleri devam ederken Alman mimarların kolaylıkla üstelik kendi mimari görüşlerini yansıttıkları binalar yapmalarına izin verilmesi, yerli mimarlar arasında kişisel tepkilere neden olmuştur.

"Paul Bonatz Almanya'da yapmaya alıştıklarını bizde denemeye kalkışmamalıdır. Sttugart'ta yarattığı mimari hizibi bizde kurmağa tevessül etmemelidir. ...yabancı mimarlardan memleket çok zarar görmüştür. Birçok şehirlerimiz bilhassa Ankara bunu teyit eden misallerle doludur. Cumhuriyet devrinin yetiştirdiği genç Türk mimarlığı, ikinci dünya harbinin sonunda imar hamlesi başlarken, yeniden bir yabancı rekabetiyle karşılaşmayacağını ümit etmekteydi " (Sayar,Z.,1945,s.95). Ankara'da büyük övgü ile karşılanan Sergi evi binasının Bonatz tarafından opera binasına çevrilmesi büyük tepki almış fakat bu değişim kararından vazgeçilmemiştir[31]. Ülkemize gelerek akademide ders veren ve yapı uygulama şansı bulan , Ernst Egli, Paul Bonatz, Bruno Taut, Clemens Holzmeister ve diğer isimler kendi ülke mimarilerinden örnekler vermiş ve çoğunlukla Alman mimarisinin Türkiye'deki yansımaları biçiminde "Neoklasik" tarzda yapıtlar sunmuşlardır. Bunun yanısıra davetli olarak çağrılan ve hükümet binalarının yapımı ile görevlendirilen pek çok yabancı isim , özellikle başkent Ankara'da yapıtlar vermiştir.

---

[30] Detaylı bilgi için bkz. Bölüm 3.1
[31] Sergi Evi için bkz. İlgili yarışma başlığı. Bölüm 3.4

Tablo 4.1 1926-1953 yılları arasında Türkiye'de mimarlık yapan Alman mimarlar

Lejand:

Mimar | Mimar ve Öğretim görevlisi | Öğretim görevlisi | Şehir Plancısı | Proje yürütücülüğü

"Zeki Sayar bir söyleşide, "Arkitekt'i çıkardığımızda memlekette yalnızca 150-160 mimar vardı (A.D,1990, s.36) diyerek , ki 1931 yılından bahsetmektedir. O dönemlerde mimarlık mesleği mimarlar tarafından öğrenilmeye çalışılmaktaydı. Siyasal ve toplumsal yapının mimarinin gelişimi üzerinde fazlasıyla etkili olduğu bu dönemde, nasıl bir temele orturtulacağının bilinemediği türk mimarlığı, batıya açılma eğilimi ile Neo-Osmanlı yenilemesinin savunulduğu iki ayrı görüş arasında kalmıştır.

Şiddetli tepkilerle başlayan modernleşme hareketi ilk yıllarda Devlet eli ile planlanan kamu binalarında yabancı mimarlara yapı yaptırmak suretiyle, gözlenirken, zamanla Türk mimarların konuya katı yaklaşımının azalması ve rasyonel tutumun benimsenmesiyle eleştirilerin şiddeti azalmış ve başlangıçta haksız rekabet olarak adlandırılan yabancı mimar sorununa geliştirici ve aşılması gereken bir olgu olarak yaklaşılmıştır. Zaman içinde yarışmaların artması ile Türk mimarların mimari eylemleri kamçılanmış ve düzenlenen uluslararası yarışmalara katılım artmıştır. Katılmanın ötesinde yabancı eserler arasında yapılan değerlendirmelerde kazanma düşüncesi mimarlarımızın hedefi olmuş ve bu hedef Onları başlangıçta kabullenemedikleri . yarışmalara teşvik etmiş ve kazanma arzusunu artırmıştır.

1937 TBMM yarışması ve 1938 Anıt-Kabir yarışması bu geçiş döneminin atlatılarak yenilikçi ve rasyonel arayışların arttığını gösteren somut belgeleridir. Özellikle Anıtkabir için yapılan jüri çalışması (1942) ve sonuçlarından da görüleceği gibi, Atatürk'ün kurmayı hedeflediği çağdaş Türkiye Cumhuriyet'i mimarlık alanında da geçirdiği sınavı başarıyla vermiş ve modernleşme yolundaki büyük adımlar Atatürk hayatta olmasada atılmıştır.

4.2 1950 – 1980 Dönemi Türkiye Mimarlık Ortamı

1950 ve 1960'lara gelindiğinde, genç Cumhuriyet Türkiyesi, dünyada hızla gelişen Modernleşme eğilimlerine paralel olarak sanayileşme sürecine girmiş, toplumsal, kültürel ve ekonomik alanlarda büyük atılımlar gerçekleşmeye başlamıştır. Batı'da bir yandan bu hızlı değişim ve gelişim yaşanırken, bir yandan da geçmişe ait tarihsel belge niteliği taşıyan eserler korunmaya çalışılmıştır. Modernizmin yoketmeye çalıştığı tarih, postmodernist tutum içinde yeniden korumaya alınmış ve sahiplenilmiştir.

1950 sonrası Türkiye'sinde yeni bir mimari hareketlenmenin başlamasıyla yeni eğilimler belirmiştir. Geçmişle bağlar koparılmış, içe dönüklük yavaş yavaş, yıkılmaya çalışılmış ve Türk mimarlığı kabuğundan sıyrılarak uluslararası bir kimlik arayışına girmiştir. Köklü bir kültürel geçmişi olan Osmanlı topraklarından, geçmişin

izlerini silmek Cumhuriyet devrimleri ile aşılmış ve mimarlıkta yoğun tartışma ve eleştirilerle başlayan arayışlar bu dönemde de devam etmiştir.

Arkitekt dergisinin 1950'li yıllara ait sayılarında Zeki Sayar tarafından kaleme alınan, başyazı bölümlerinde, yabancı mimarların Türkiye'de uygulama yapmalarına dair görüşlere yer verilmiştir. Özellikle devletin önemli birimlerindeki üst düzey kişilerle yakın ilişkileri sayesinde bu imkanı elde etmeleri eleştirilmiştir.[32] Ülke genelinde uygulanacak, Belediye binası, tiyatro, adalet sarayı, meclis binası, sinema, hastane, okul, gibi kamu hizmeti veren binaların, uluslararası yarışmalar aracılığıyla kazanan yabancı mimarlara yaptırılmasına, karşı belirgin bir tavır alınmıştır.

"1950'li yıllar Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığında tam bir dönüm noktası sayılmalıdır. I. Ulusal Mimarlık, İşlevci Rasyonalist Dönem ve II. Ulusal mimarlık dönemi hep kesin çizgilerle belirlenmiştir. Oysa, 1950 sonrasında pek çok anlayış, üslup ve düşünce aynı anda, birarada var olabileceklerdi. Bu bir anlamda mimarlık ortamında da " Milli bir üslubun doğmasını temin için, fikir ve tasavvurların tespit edilmesi lazımdır " denildiği düşünülürse, artık yeni bir mimarlık anlatımının özgürce oluşmasını önemli bir değişim saymak gerekir. 1960'ların Türkiye'sinde düzelmeye başlayan ekonomik hayat, inşaat alanında, yapı malzemesine ve dolayısıyla mimari üsluba yansımıştır. Kamu yapıları çeşitlenmiş ve kentlerde, fabrikaların, özel büro binaları ve konutların tasarlanması ile yeni ve modern bir mimari anlayış gelişmiştir.

1961 Anayasası, refah devletinin Ülke kaynaklarının akılcı kullanımı yoluyla gerçekleştirilmesi için planlı kalkınma ilkesini getirmiş ve Devlet Planlama Teşkilatı'nın bir anayasal kurum olarak kurulmasını sağlamıştı. Bunun sonucu, pek çok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi Türkiye'de de planlı bir karma ekonomi politikası uygulanmaya çalışıldı" (Tekeli, 1988a, s: 15).

Mimarlık ortamı içinde iyi yönde ele alınacak gelişimlerin ilk adımları 1960'lı yıllarda atılmış, ortaklıklar kurularak büyük mimarlık ofisleri açılmıştır. Modern hareket geç de olsa mimarlar tarafından takip edilmekte ancak kabullenmek kolay olmamaktadır. Corbusier'nin rahatlıkla kullandığı brüt beton, mimarlar ve

[32] "Avrupa ve Amerikaya kadar geziye çıkan bayındırlık bakanlığı, Yapı işleri reisinin İtalya'dan ve diğer memleketlerden sırf mevkiine dayanarak mimar getirmek için görüşmeler yaptığını işitiyor ve hayret ediyoruz. Biz yabancı mimarların getirtilmesinden, yabancıya iş verilmesinden çekinmiyor, hatta bu hareketi, bir usul ve bir prensip dahilinde olduğu takdirde tasvip ediyoruz...Yaşadığımız devri, bilimde olduğu gibi sanatta da beynelmilel temasların faydasını tamamen müdrik buluyoruz. Senelerden beri, Avrupadan Birleşik Amerikaya ve İngiltereye göçmen mimarların, bu memleketlerin mimarlık seviyelerinin gelişmesinde oynadıkaları müsbet rolü görüp takdir ediyoruz"(Arkitekt 177-178,1946a)

kullanıcılar tarafından ucuz bir çözüm olarak görülmektedir. Nitekim, Çiniciler'in ODTÜ kampüsünde karşılaştıkları zıt düşüncelerle mücadele etmiş olmaları Brütalizmin anlaşılmasının kolay olmayacağını göstermektedir (Tanyeli,1998). Zamanla bu akım sayılı mimarlar arasında benimsenen ve uygulama alanı bulan bir eğilim olacaktır. Özellikle teknolojik gelişmelere dayalı çözümler sunan modern mimarlık ürünleri gökdelenler ve high-tech yapılar ancak genç kuşak temsilcileri ya da yurtdışında eğitim görmüş cesaretli kişilerce uygulama şansı bulmuştur.

1970 sonrasında gelişmiş batı ülkelerinden başlayan postmodernist eğilim, Türkiye' de de ürün vermeye başlamıştır. Postmodernizm gibi genel bir adın varlığına karşın, genel ve ortak bir Postmodernist tutumun varlığından söz edilemez. Genel olan yalnızca modern akımın tarihten bağımsız ve yalnız güncel koşulları dikkate alan tasarlama yaklaşımına karşıt olma özelliğidir. Dolayısıyla, Postmodernistler doğrudan tarihsel üsluplarını yeniden uygulamaya gitmekten, antropomorfik tasarımlara kadar uzanan geniş bir yelpazede çalışmaktadırlar (Sözen, 1984).

"1970'li yılların ikinci yarısından sonra nesnel koşullarda değişmeler başlamıştır. Kentte yapı sunum biçimleri sermayelerin bir araya getirilerek büyük yapı birimlerinin sunulmasına olanak vermiştir. Toplu Konut sunum biçimleri gelişmiştir. Küçük sanayi siteleri ve organize sanayi bölgelerinin sayıları hızla artmıştır. Toplu işyeri yaptırma kooperatifleri örgütlenmiştir. Yüksek öğretim kuruluşları, sağlık kuruluşları gibi Kamu hizmetlerinin binaları ile özel kesimin büyük kuruluşlarının yönetim merkezleri kampüsler halinde inşa edilmesi eğilimi yükselmiştir. Tüm bu gelişmeler sonucunda, kentlerin tek tek yapılar eklenmesiyle büyüme biçiminden, kente büyük parçalar eklenmesiyle büyüme biçimine geçilmiştir. Hatta gecekondu alanlarının açılması da mafyalaşmış ilişkiler içinde büyük parçalar halinde gerçekleşmeye başlamıştır" (Tekeli, 1998a).

Rant getirebilecek arsaların hızla arazi mafyalarının eline düşmesi, zamanla bu bölgelerde inşa edilen toplu konut uygulamaları ve büyük kentlere göçün artan bir yüzdeyle devamı bu sektörün gelişimini kamçılamış ve mimari eylem ve şehir planları dışında konut ve buralara hizmet veren yapı gruplarının müteahitlerce üretimi başlamış belediyeler de bu olumsuz değişime destek vermiştir. Kent dışı sayılan Kurtköy, Pendik, İkitelli Küçükçekmece potansiyel üretim alanları olarak görülmüş ve bu tarz yaklaşımla araziler parsellenmiştir.

Baskıcı bir eğitimden özgür düşünce ile ifadeye geçişin akademik kurumlarda da gözlenmesi yeni kuşak mimarlarının dünyadaki gelişimlerden haberdar olmalarıyla ivme kazanan mimarlığımız geç de olsa kendine özgü ürünlerini vermeye başlamıştır. Çoğulcu bir yönetimin ve demokratik hayatın yerleşmesi sonucunda

sosyalist düşüncenin yerine kapitalist düşüncenin egemen oluşu ve mimarlıktaki gelişimleri reel ürünler vermeye doğru yöneltmesi bu dönemin olumlu sonuçlarıdır. Bir sanat dalı olup olmadığının hala tartışıldığı mimarlık mesleğinin yıkıcı eleştirilerle yol alamayağı gerçeği bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bu basit mantığa dayalı sonucu kabul edebilenler başdöndürücü hızla ilerleyen teknolojiyi dışlamak yerine kendi lehlerine çevirerek mimarlığa katkıda bulunmuşlardır.

4.3 1980 – 1998 Dönemi Türkiye Mimarlık Ortamı

Türkiye Cumhuriyeti'nde, politik düzen ve siyasal hayatın, uluslararası düzeyde işlerliğinin sağlanmaya çalışıldığı, izlenen dış politik tutumlardan anlaşılmaktadır. Güç politik koşullar atlatılmış, belli periyotlarla geçirilen ihtilal dönemlerinin ardından modern "çağa ayak uydurma" dönemine girilmiştir.

"1980 sonrasının ayrı bir dönem olarak ele alınmasının çok sayıda nedeni vardır. Bunlardan birincisi İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan demografik geçiş ve kentleşme gibi süreçlerin belli bir doygunluk düzeyine ulaşması ; İkincisi, dünyanın yaşadığı büyük bunalım karşısında girdiği yeniden yapılanma sürecinin yönünün artık açıklık kazanmaya başlaması ; Üçüncüsü ise, 1980 yılının, hem 24 Ocak kararları, hem de 12 Eylül müdahalesi dolayısıyla Türkiye'nin yaşamında önemli bir dönüm noktası olmasıdır.

Bu dönemde kapitalin mekansal dağılımını etkileyen en önemli neden ekonomik politikalardaki değişiklik olmuştur. 1980 sonrasında Türkiye'nin üç stratejik tercihi küreselleşen dünyaya eklemlenmek bakımından önem taşımıştır. Türkiye'nin 1980 yılına kadar izlediği iç piyasaya dönük, ithal ikamesiyle kalkınma modelini terk ederek, dışa açık ihracata yönelik bir kalkınma modelini benimsemesi bu stratejik seçmelerden ilkiydi. Bu, Türkiye'nin dünya pazarlarıyla bütünleşmesini artırmasını ve küreselleşme süreci içinde yer almasını gerektiriyordu. Bunu sağlamak için ikinci olarak alt yapı politikalarında telekomünikasyon yatırımlarına öncelik verilmiştir. Türkiye dünyada oluşan "cyberspace" 'in[33] parçası haline gelmeye çalışmıştır. Türkiye'nin haberleşme kapasitesi birden artmış, köyler de dahil tüm yerleşmeler bu sisteme bağlanmıştır. Bu iki stratejik seçme birbirini güçlendirmiş ve olanak lı kılmıştır. Üçüncü stratejik seçme küresel bir ekonominin gerektirdiği yeni kurumları geliştirmek olmuştur. Sermaye piyasalarının, serbest ticaret ve üretim bölgelerinin kurulması, bankacılık yapısında önemli reformların yapılması gibi. Bu değişmeler

[33] Cyberspace : iletişim ağının

sırasında kamu maliyesi açıkları önlenemediği için daha önceki dönemlerde görülmeyen düzeyde yüksek bir enflasyon yaşanmıştır" (Tekeli, 1998a).

"1980 sonrasını, öncesinden ayırt eden asıl önemli özellik, büyük sermaye gruplarının inşaat sektörüne ve gayrimenkule sistematik olarak yatırım yapmaya başlamasıdır. Bu toplumsal hareketliliğin unsurlarından biri olan paranın hareketi açısından önemli bir değişimdir. Bu değişim, sermayenin yeniden yapılanma sürecinin uzantısıdır. 1980 öncesinde ağırlıkla imalat sektörüne kanalize olan orta ve büyük ölçekli sermaye için artık turizm, hizmet, medya, yazılım gibi sektörler de çekici olmaya başlamıştır. Toprağa ve gayrimenkule yapılan yatırımı da bu yeni yatırım kanallarının içine değerlendirmek gerekir. Büyük ölçekli sermaye 80'lere kadar toprağa ve gayrimenkule ağırlıkla sabit sermaye yatırımı olarak kayabiliyordu. 1980' lerden sonra yapılan büyük toprak ve bina yatırımları artık bir başka yatırımın sabit girdisi olarak değil, bizzat kendileri bir girişim ve sermaye birikim aracı olmaya başladılar. Büyük tatil köyleri, uluslararası oteller, alışveriş merkezleri, rekreasyon ve eğlence merkezleri, plazalar gibi bu yeni girişimler de 1980' lerin yeni kamusal mekanları oluyorlardı.

Tükiye'de 1980'lere kadar kamu mekanları, devlet daireleri ve sosyal hizmet birimleri olarak hep kamu girişiminin öncülüğünde yapılmıştı. Bir başka deyişle özel girişim kamu kompleksi üretmemiş, kamu komplekslerini bir yatırım ve para hareketi kaynağı olarak görmemişti. Büyük şirketler dahi, merkezi iş alanı olarak gelişmiş bölgelerde üretilmiş apartmanları ofis olarak kullanıyorlardı. Sadece metropollerde değil, Anadolu'nun birçok orta ölçekli yerleşmesinde de yaygınlaşmaya ve bakkallarla, mağazalarla rekabet etmeye başlayan alışveriş merkezleri de malların hareketinin ve kitlesel tüketimin daha örgütlü yeni bir eğilimi olarak değerlendirilebilir " (Bilgin, 1998).

Uzantısı, geçmişten gelen, çalkantılı siyasi dönemler atlatılmış huzurlu bir ortam kurulmuştur. 1980 ihtilali ile yönetimde yeni bir anlayış hakimdir. Bu etkilerle Türkiye, kabaca 1980'den başlayarak mimarlık bağlamında gerçek bir değişim yaşayacaktır. Üstelik düşünsel açıdan hazırlıklı olduğu bir değişim değildir. Önceki on yıllar hem modernist düşüncenin Türkiye'deki gecikmiş içselleştirilme çabalarıyla geçmiştir, hem de politik pratiğe yönelik ilgi asli mimarlık sorunlarını tartışmayı ikinci plana atmıştır. Gelişmiş ülkelerde modern mimarlık düşüncesi keskin analizlerle hırpalanır ve karşı modernist irdelemeler ortaya konulurken, Türkiye, bunlardan büyük oranda habersiz kalacaktır. Modernist düşünceyi içselleştirmeye çalışanların karşı modernist gelişmeleri gündeme alması beklenemeyeceği için bu doğaldır. 80'lerin ikinci önemli gelişmesi de bununla bir oranda bağlantılıdır;

Mimarlığın siyasal ideolojilerle olan organik bağı 80'lerin oluşturduğu eşikte kopar. Bunun ilk nedeni, belki de önceki yıllarda ortama egemen olan siyasal destabilizasyonun yarattığı, korkunun karşıt yöne gitmeyi kolaylaştırmasıdır. Asıl neden ülkenin modernleşmede yeni bir aşamaya ulaşmış olmasıdır (Tanyeli 1998).

Türk mimarlığında, Cumhuriyet'ten önceden beri varolan yerellik ile uluslararası olma arayışı arasındaki gelgitler farklı dönemlerde, değişen bir yoğunlukla karşımıza çıkmaktadır. 1980 sonrasında ise yeni hükümetin demokratik bir ortam sunması ve liberal ekonomi ile dışa açılma sayesinde uluslararası ilişkiler artırmış, çoksesli ve çoğulcu bir ortam doğmuştur. Böylece mimarlık kendi başlıklarını oluşturmuş ve bu yolda ilerleyenler, eğilimlerine göre eserler vermiştir.

Bu yıllara ilişkin gözlenen çoğulcu mimari şu başlıklarda toplanmıştır.

- Prestij mimarisi
- Resmi mimari
- Dinsel mimari
- Tarihsel mimari
- Yeni kırsal mimari (Kazmaoğlu,1986).

Postmodern tasarım anlayışlarının Türkiye'deki gelişimi ise üç ayrı başlık altında toplanmıştır.

- Tarihsel biçimlere doğrudan yönelme
- Tarihsel yorum denemeleri
- Serbest biçim denemeleri

Diğer bir görüşe göre mimarlık gelişmeleri üç başlıkta ele alınmıştır

- Gelişmiş ülkelerdeki mimari yaklaşımları benimsemek
- Anadolu'daki yerel ve İslami kaynaklara yönelmek
- Mimarlığın evrensel gelişmesiyle ülkemizin özgün koşullarını ele alarak kalıcı değerler üretmeyi amaçlamak (Dostoğlu,1995).

Türkiye'nin siyasi hayatında görülen değişiklikler yeni bir sayfa açmış, liberal ekonomik düzen ve serbest piyasa ile ithalat ve ihracatlarda kayda değer oranda artışlar olmuştur. Ekonomideki bu gelişimden inşaat ve yapı sektörünün yanısıra, moda, kültür ve sanat dünyası gibi alanlar da payını almıştır. Dünyada vizyona giren filmlerin aynı anda gösterime girmesinden, yabancı markaların tanıtımından gururla bahsedilmektedir. İletişim ağları genişlemiş bilgisayar dünyasındaki ilerlemeler

internet aracılığıyla anında Türkiye'ye girmiştir Bilgin'in görüşüne göre[34] genç kuşak bu hızlı gelişimi yapısı gereği çabuk kabul etmiş, onlarla içiçe olan orta ve ileri kuşak, şirket elmanları yada genç aile fertleri aracılığıyla tanımış ve kabullenmiştir. U.Tanyeli bu değişimin büyük merkezlerden küçük merkezlere doğru kanalize oluşunun gelecek açısından ümit verici bir gelişmeyi gösterdiğine değiniyor. "Türkiye'de mimarlığın birkaç büyük merkezle sınırlı olduğu bir dünyadan, yavaş yavaş aslında daha demokratik bir yayılmaya doğru gidişi söz konusu. Çaba merkezden, metropollerden çevreye yansıyor. Bu belki de Türkiye'nin Osmanlı'dan beri temel özelliği olan tek merkezli, başkentten ışıyan kültürel hareketliliğinde geleceğe yönelik bir değişimi haber veriyor" (age.s.63).

Hükümet yapısındaki bu hızlı değişim, piyasayı canlandırmakla kalmıyor, Ülke'nin mimarlık gelişiminin candamarı olan eğitim kurumlarını da etkiliyordu. "Son dönemin hakim söyleminde altı çizilen şeylerden bir tanesi de, popüler kültürle akademi arasında bir şeffaflaşma olduğu yani bir yandan akademisyenler uygulamaya açılırken, uygulamadaki mimarlar da gelişen bilgi akışı içinde kendi düzeyini geliştirdi deniliyor" (A.D.1998,s.53). Bu gelişim yabancı yayınlardan takip edilmekte, değişen mimari akımların, ve söylemlerin temeline inerek çözümlemeye ve benimsemeye yönelik çabalar görülmektedir. Bu çabalar eğitim kurumlarında ciddi araşırmalarla desteklenmiş, yabancı mimarların bireysel çalışmaları izlenmiş, tasarım felsefelerinin çıkış noktaları ve görüşlerine büyük yer verilmiştir. Artık kalıplaşmış türden tanımların dışına çıkılarak mimarinin yeni söylemleri tartışılmaktadır. Mimarlıkta anlam ve söylem üzerine kurgulanan bu çalışmalar genç kuşak tarafından da heyecanla takip edilmektedir.

Evrenselleşme yada küreselleşme ile tariflenen yeni eğilim, tek merkezli olmayıp, dünyaya ait olmuştur. Tarihi referansları bir kenara bırakarak, teknolojik gelişmelerin sunduğu kolaylıkların kullanılmasıyla yapı tasarlama düşüncesi ortak bir dil oluşturmuştur. Zira modern mimarlığın amacı, bütün dünyada uygulanabilecek, her yerde yeniden üretilebilecek, bütün ulusal kültürleri aşan bir 'modern tarz' oluşturmaktı. Modern mimari bu eğilimlerden doğmuş ve haklı olarak uluslararası bir tarz olabilmiştir (Appignanesi,1996).

---

[34] Öğrencilerimiz, bizim kuşağa göre çok daha seri bir biçimde hızlı enformasyon elde edebiliyor.Üstelik bu doğası gereği yeniliklere daha açık olan gençlerlede sınırlı değil. Orta yaş kuşağının, hatta mesleğinin olgunluk kademelerine gelmiş daha ileri yaş kuşağının da eskisine göre etkilenmeye daha açık, daha yatkın olduğunu gözlüyorum. Bu herkesi kuşatan yeni bir eğilim (A.D.,1998, sayı. 100,s.60-66).

Bu dönem gerçekten yeni bir çağ açmış ve gelişmekte olan diğer ülkeler gibi Türkiye çağı yakalama sınavını küreselleşme yada diğer bir deyişle evrenselleşme yarışı içinde vermektedir.

4.3.1 Küreselleşme ve postmodern kent

Mimarlıkta 1960'larda kuramsal temelleri atılan ve 1980'lerde uluslararası bir nitelik kazanan postmodernizm, ekonomi ve politikada ortaya çıkan değişimlerle birlikte büyük bir hızla dünya mimarisindeki yerini almıştır. "Geç kapitalizm olarak adlandırılan" (Harvey,1997,s.80) ve "esnek sermaye birikimine" (age. s.170) dayanan ekonomideki bu yeni anlayışta, "sermaye değer üretme koşulları olarak tüketim ve dolaşım açısından hareket kabiliyetini artırdığı gibi değerin açığa çıkma biçimi olarak meta ve para biçimleri de artan ölçüde esnekleşmiştir" (F.Ercan, s.64). Kriz ve yeniden yapılanma sürecinde dünya kentleri ve uluslararası kentler uluslarüstü bir nitelik kazanan ve önceki dönemlere göre çok kısa bir sürede ve çok daha büyük ölçüde birikimlere sahip olan, yeni şirketlerin ortak özelliği, gerek ürettikleri meta türüne gerekse üretimin gerçekleştiği kent veya ülkeye bağlılıklarının zayıflığıdır. Adına "küreselleşme" denilen bu olgu "meta, para ve imajın mekanlararası hareketliliğinin gerekleri açısından iletişim ve iletişim teknolojilerinin önem kazanmasını getirmiştir" (Ercan, s.65).

Postmodernite öncesi dönemdeki belirli bir alanda uzmanlaşmış, üretiminin niteliğiyle kendini uzun bir sürede kanıtlamış, gerek tüketicisi gerekse çalışanlarıyla sarsılmaz ilişkileri olan, ancak giderek büyümüş, bürokratik örgütlenmesi hantallaşmış üretim biçiminde değişikliklere gitmesi zorlaşmış şirketler yerine küreselleşme döneminde piyasa koşullarına kendini kolayca adapte edebilen örneğin bugün Amerika'da çikolata üretirken bir yıl sonra Singapur'da otomobil lastiği üretimine geçebilen, sermayesinin bir bölümünü üretim dışındaki para piyasalarında değerlendirebilen, tüketicisi ve çalışanlarına karşı zayıf bir sorumluluk duygusu taşıyan şirketler ortaya çıkmıştır. Kısa sürede ve çok az kuruluş sermayesiyle eski dönemin büyük şirketlerinden çok daha fazla kazanç sağlayabilen bu yeni girişim türünün, üretiminin, gerçek bir gereksinimi karşılamaktan çok, yönlendirilmiş yapay bir gereksinim karşılamakta olduğu da söylenebilir.

Bu yapay gereksinim tüketiciye özellikle televizyon ve gazeteler aracılığıyla süratle aktarılmaktadır. Tüketicilere sahip olmaları gereken imaj, çeşitli enformasyon araçlarıyla, empoze edilmekte ve bu imaja sahip olmak için şirketin ürettiği mala sahip olması gerektiği düşüncesi hedef kitle olan tüketiciye yoğun reklam ve sloganlarla aşılanmaktadır. Bu yoğun manipülasyon ortamı sanal bir tüketim dünyası yaratmış ve bu dünyada imaj edinerek prestijli yaşamak egemen hale gelerek toplumu yeniden kimliklendirmiştir. Özellikle genç nüfus üzerinde etkili olan bu yöntem marka giyinmek markalı eşya satın almak saplantısına dek toplum yapısında etkili olmaktadır. Bu satış grafiği, şirketlerin üretim ve tüketim politikalarının hedef kitle üzerinde başarılı olduğunu ve amaçlanan para , meta ve toplum üçlüsünün işlerliğine ulaştığının göstergesidir.

Şekil 4.6 Disneyland'dan görünümler

Küreselleşme dönemi, uluslararası bir nitelik kazanan, şirketleri, mimarlığı ve kentleri yoğun biçimde etkilemiştir (Harvey, age, s.84-119). Üretimlerini sürdürmelerinin imaj yönlendirmesine bağlı olan, söz konusu şirketlerin kendi imajlarının, üründen daha öncelikli bir önem taşıdığı için, modernizmin rasyonel ilkelerine göre üretilmiş yapıtlar onların gereksinimlerine yanıt vermemiştir. Bunun gereği olarak, postmodernizmin anlam iletme potansiyeli güçlendirilmiş, pahalı ve gösterişli olmakta hiç bir sakınca görmeyen aksine olduğundan daha zengin gösteren mimarlık anlayışı şirket imajlarına yansıtılmıştır. Artık dünya ekonomisi genişlemiş

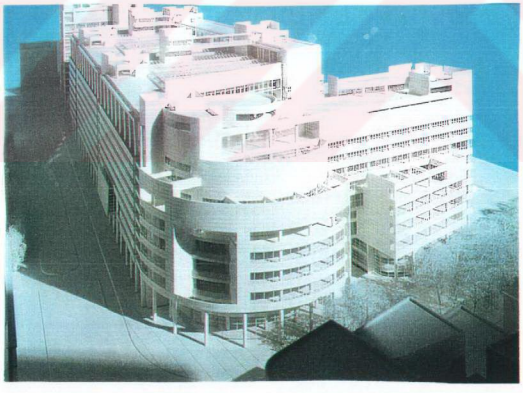
ve bu gelişime ayak uydurmak için büyük adım atmak gerekmektedir. Bu doğrultuda mimarlık anlayışı da değişmiş ve prestijli binalara sahip olmak, gösterişli olmanın en çarpıcı yolu olarak belirlenmiştir.

Küreselleşmenin kentlere etkisi " kolaj kent " denilebilecek bir kent anlayışının ortaya çıkmasıdır (Harvey, age, s.56). Modernitenin işlevini toplum için bütünün konforuna, kısacası rasyonel işleyiş ilkelerine dayanan planlı kent anlayışı yerini, şirket çıkarlarının ön planda tutulduğu, kentlerin değerlerinin içinde prestij yapılarıyla temsil edilen uluslarüstü şirketlerin varlığıyla ölçüldüğü bir yaklaşıma bırakmıştır. Bu dönemde ülkelerden çok belirli kent isimlerinin daha çabuk ünlenmesiyle " dünya kenti " kavramı önem taşımaktadır.

Dünya kenti, dünya çapındaki meta, para ve simgesel biçimler trafiğinin kontrolünün yapıldığı, hiyerarşilerin dağıtıldığı kentlerdir. Bunun yanında bir de, bu trafiğin içinden geçtiği yoğunlaştığı "uluslararasılaşmış kentlerden" sözedilmektedir (Ercan, age, s.67). Bir kentin dünya kenti yada uluslararası kent olarak isimlendirilmeye aday olması kentsel hizmetlerin eşit dağılımı açısından tümel bir gelişmişlik düzeyini gerekmektirmemektedir. Elektronik iletişim sistemlerine ilişkin bir altyapı ve postmodern dönemde önemi daha da artan üst düzeyde gelir durumuna sahip, genç ve atılımcı personelin rekreasyon ve tüketim alışkanlıklarına cevap verebilecek canlı ve seçkin bir kentsel ortamın kurulması yeterli olacaktır (Larson, 1995, s.67-97). Bu açılardan bu tür kentlerde, şirket yapıları dışında, oteller, müzeler, galeriler, alışveriş merkezleri gibi "yupi gettoları" olarak adlandırılabilecek gösterişli ve ayrıcalıklı konut çevreleri de oluşturmak gerekmektedir.

Kolaj kent, imaj sahibi yada imaj edinmek isteyen şirketlerce ünlenmiş mimarlara yaptırılan eserlerin bir araya gelmesiyle edinilmektedir. Kentlerin bu ünlü yapıların biraraya gelişiyle çehresi değişmiş ve kente özgü bir dokusu oluşmuştur. Böylelikle bu tür kentler adeta birer açık sanat müzesine dönüşmüş ve ayrıcalık kazanmıştır. ABD'nın batıda Los Angeles, San Francisco gibi kentlerinde ya da, doğuda Boston, NewYork gibi önemli kentlerinde yeniden prestij kazanmaları amacıyla yarışmalar aracılığıyla bu tür projeler uygulanmış ve halen yeni arayışlarla uygulanmaktadır. Uzak Doğu'nun Singapur, Hongkong gibi kentlerinin yanısıra Avrupa'nın büyük kentlerinden Londra, Paris,Berlin gibi diğer kentlerde 1980'lerden itiberen gözlenen farklı bir yer edinme yarışı görülmektedir.

Batı Berlin'de 1979'da kararlaştırılan 1984'de bitmesi gerekirken önce 1987'ye, ertelenen, kentin iki bölümünün 1991'de birleştirilmesinden sonra tekrar ertelenen ve günümüzde hala sürdürülen Uluslararası Yapı Sergisi, yaygın bir kamusal işlevi ve kentsel dokunun sorunları ön plana almasıyla henüz modern kent anlayışını gözönünde bulunduran, ancak başka hiçbir kentte olmayan sayıda uluslararası çapta ünlenen mimarların yapıtlarının biraraya getirilmesiyle, postmodernizmin, prestijli imzalar toplamından oluşan bir "kolaj kent" yada "müze kent" imgesine uyan bir özellik taşımaktadır. Aldo Rossi'ye yaptırılan San Cataldo mezarlığı,(Mattie, E, 1994) Barselona'da 1980'de başlayıp 1992 olimpiyatlarına dek sürdürülen yapılanma çalışmalarında da çok sayıda uluslararası ünde mimar görev almıştır (Bohigas, 1991). Bu tür örnekler dışında kimi prestijli mimarların yapılarının farklı ülkelerde yer alması da ilginçtir. R.Meier'in Holanda'da yarışma sonucu kazanarak yaptığı Hauge city hall binası, (Şekil 4.7) Michel Graves, Charles Gwatmey'nin İsviçre'deki Zumikon evi (Collins,1993), Peter Eisenman ve diğerleri buna örneklenebilir. F. O. Gehry'nin Paristeki Amerikan kültür merkezi, Bilbao'daki Guggenheim müzesi, Prag'taki Nederlanden binası, kendi deyimiyle "Dancing house" (A.Review, 1997) binası en çapıcı örneklerdendir (Şekil 4.8).

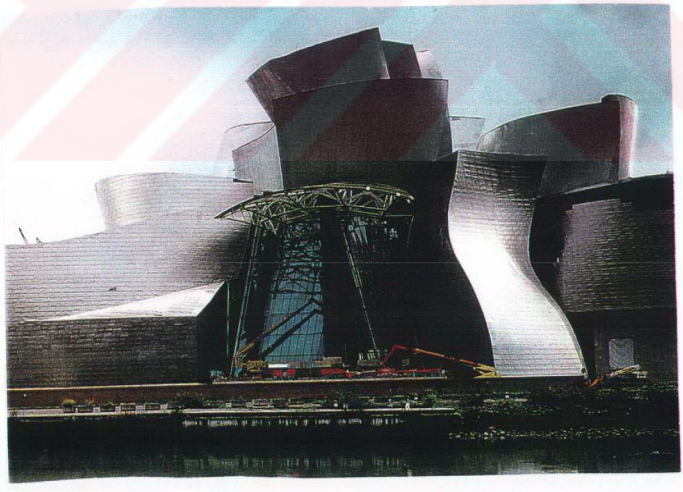
Şekil 4.7 City Hall yarışması birinci ödül, R.Meier

Kendisini Los Angeles gibi çılgın bir kentte yaşayan çılgın bir mimar olarak tanıtan Frank O Gehry mimarlığını şöyle tanımlamaktadır ;

" Benim mimarlığa yaklaşmam farklıdır. Sanatçıların eserlerini araştırıp sanatı bir esin aracı olarak kullanırım. Kendimi kültürün yükünden kurtarmaya çalışır ve eserlerimde yeni yaklaşımlar ararım. Açık biri olmak istiyorum. Kurallar yoktur. Neyin çirkin, neyin güzel olduğunun ayırt edemiyorum" (Weeb, 1990, s:16).

Şekil 4.8 National Nederlanden Binası , Frank O.Gehry, Prag

Şekil 4.9 Bilboa Gugenheim müzesi, F.O.Gehry,

Rem Koolhaas'ın yarışma ile kazandığı yada sipariş üzerine tasarladığı yapıtlarını yer aldığı kentlerin sayısıda oldukça kabarıktır. [35]

4.3.2 Postmodern kent ve yarışmalar

Postmodernizm, doğuşu dolayısıyla modern mimarinin yokoluşu müjdeleniyordu. Minoru Yamasaki'ye ait Pruitt-Igoe'daki konut bloklarının bir kısmının dinamitle yıkılışını tarihleyen 15 Temmuz 1972'yi yeni bir doğum günü olarak açıklanmaktadır. Toplu konut alanı olarak tasarlanan bu bloklarda bir süre sonra suç oranının artışı ve sosyal yapının bozulmsı sonucu, bölgedeki nüfus yoğunluğunu azaltmak amacıyla yıkım gerçekleştiriliyor ve yapıldığı dönem başarıyla bahsedilen bloklar, yeni bir akım ile yerle bir ediliyordu.

Şekil 4.10 Çığlık, Edvard Munch, 1885

Çarpık kentleşme ve toplumsal yaşantıda görülen bozulmaların sorumlusu olarak, modern kentleşme görülmüştür. Fiziksel ve toplumsal çevrede yaşanan kaos bir süre sonra tepkilere yol açmış ve beraberinde postmodernizmi getirmiştir. Tarihin ve

[35] Söz konusu mimarların ülkesi dışında diğer kentlerde pek çok yapıtları bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri, Berlin, Frankfurt, Agadır (Fas), Zeebrugge (Belçika), Paris, Lille (Fransa), Atlanta, Singapur, Yokohama, Fukumoka (Japonya) , İsviçre gibi ülkeleri sayabiliriz.

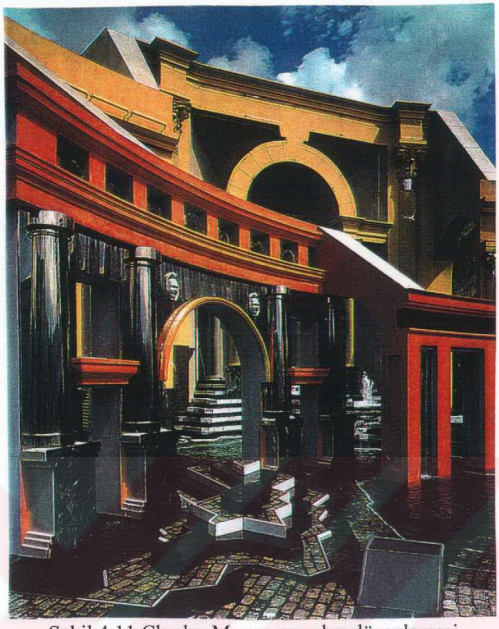
geçmişin izlerini tamamen hiçe sayarak kat kat yükselen bloklarla oluşan modern dünya kendi elleriyle yarattığı bu akımı dinamitleyerek yoketmiştir. Ancak bu modernizmin tamamen yok oluşu anlamına gelmemektedir. Modernizm, yeni modernistler (the new moderns), yada geç modern (late modern) görüş olarak yeni çağda da devam etmektedir.

XX. yy'a girerken insan yaşantısındaki değişim, mekanı oluşturan mimarlık disiplinini de etkilemiştir. Mimarlık, geleneksel yorumun dışında, artık kollektif bir çalışmanın ürünü olmaya başlamıştır. Organik bir bünyeye sahip günümüz mimarlığının eleştirisi de, klasik dayanaklarla yapılamamaktadır. Bu sebepten dolayı, yeni bir dil oluşturma zorunluluğu doğmuştur. Bu dil, bazen eski kelimeleri kullanmakta, bazen de yeni kavramlar geliştirmektedir.

Postmodern görüş kimi çevrelerce benimsenmiş ve büyük destek görmüş, kimi çevrelerce de geçici bir heves olarak nitelendirilmiştir. Sedat H. Eldem "Postmodernizm bir akım değil, geçici bir heves, bir şakadır. Her heves gibi bu da gelip geçecektir. Postmodernistler binaları gereğinden fazla süslüyorlar, adeta maskeliyorlar. Bu ciddi bir akım olarak düşünülmemeli" (Hasol, 1986,s. 33) diyerek görüşlerini bildirmektedir.

1950'lerden 1980'lere gelindiğinde hızla ilerleyen inşaat sektörü, ekonomik gelişmelerle paralel gitmiş ve şirketler serbest ekonomi piyasası ile dünyaya açılmışlardır. Dünya pazarında geniş bir yer edinmeye çalışan şirketler, hızlı büyüme ve tanınmayı aynı anda gerçekleştirerek ekonomi piyasasında büyük karlar edinmeyi hedeflemişlerdir. Gelişen modern dünyada kendilerine özgü yarattıkları imaj ile piyasaya giren şirketler yönetim binalarının görünümünü de bu imajı yansıtacak biçimde inşa ettirmişlerdir.

Hızla artan gökdelen ve işmerkezi inşaatları, şirket yapıları arasında başlayan farklı olma yarışı zamanla bu tür yapılar arasında imge karmaşası yaratmıştır. Bu karmaşa içinde birbirinden farklı üsluplara sahip yapılar yanyana içiçiçe konumlanarak kentin iş merkezi bölgelerini oluşturmuşlardır. Kent bütününde farklı bir yer edinme yarışı modern kentleri, Newyork, Chicago ve benzeri örneklerinde olduğu gibi adeta açık bir müzeye dönüştürmüştür (Şekil 4.12).

Şekil 4.11 Charles Moore, meydan düzenlemesi

Şekil 4.12 Chicago'dan görünüm

Günümüzde Modern mimarlık ürünlerinin hızla yükselerek ortaya çıkışı beraberinde pek çok sorunu getirmektedir. Kentler, özellikle büyük kentler sürekli kendini yenileme ve farklılaşma çabası içindedirler. Kentlerin ve kentlilerin kimlik arayışları yeniden kurma ve yeniden yaratma olgusu bina sahiplerinin üzerinde durduğu en önemli konulardan biri olmaktadır. Özellikle büyük şirketlerin hızla değişen ekonomi dünyasında ayakta kalabilmeleri ve şirketler arasındaki kıyasıya rekabetten galip çıkabilmeleri, devamlı kendilerini yenilemeleriyle sağlanacaktır. Bu gerçeğin farkında olan büyük şirketler kendilerine ekonomik piyasada imajlarını yenileyerek , bir saygınlık edinme yolunu seçmişlerdir.

Bu doğrultuda belirlenen imajı yansıtacak tasarımı seçmek amacıyla mimari yarışmalar, açılmaktadırlar. Dünyada şirket merkezleri dışında, müze, kültür merkezleri, sanat galerileri de bu türden yarışmalar yolu ile edinilmektedir. Kuruluşlar özel (davetli) ya da açık (duyurulu) yarışma türlerinden birini seçerek, projenin gerçek amacına en uygun tasarımı seçerler.

Kurumların yaratmaya çalıştıkları imajı en iyi yansıtan projeyi yarışma yolu ile seçmekteki asıl amaç, mimari söylemin yapıya yükleyeceği anlam yolu ile farklı bir görünüm ve prestij sağlamaktır.

Uluslararası yarışmalar dünyanın neresinde olursa olsun, duyurusu yapıldığı andan itibaren, mimarlığın evrensel boyutta görüşülüp tartışıldığı yeni bir ortam yaratır. Bu nedenle uygulamaya hak kazanan proje kadar, katılan diğer projeler de uluslararası bir düzlemde konuşulup tartışılırlar. Olumlu ya da olumsuz eleştiriler alan projeler, tarihsel işlevini tamamlayarak bir sonraki kuşaklara, yayınlar ve arşivler aracılığıyla aktarılırlar. Mimari akımların gelişimine bir kapı aralayan yarışmalar, farklı görüşlerin oluşmasına uygun bir tartışma ortamı yaratması ile de öğretici bir misyon yüklenir.

Ayrıca, uluslararası bir yarışma sonucu seçilen projelerin uygulanması, özgün nitelikli bir yapıtın yarışmayı açan ülkeye kazandırılması anlamına da gelir. Bu durum kentsel yapı kalitesinin artmasına katkıda bulunarak, mimari çevreye önemli bir kazanç sağlarken, uygulamacı mimarlar arasında da adı konmamış gizli bir yarış başlatır. Diğer bir deyişle, kazanılmış projenin fikir düzleminden uygulamaya geçişi

ile somutlaşan örnek, tasarımcılar arasında motivasyonu artırıcı ve kışkırtıcı bir dürtüye neden olarak, mimari düşüncenin gelişimine ivme kazandırır.

Bu nedenle yerel yönetimler giderek artan bir eğilimle , bu kazançları elde etmek amacıyla bilinçli olarak kentsel düzeyde uluslararası yarışmalar düzenlemektedirler. Bu vesile ile yerli ve yabancı mimarları aynı ortamda rekabete teşvik ederek, ülke mimarlık düzeyinin artmasına katkıda bulunmak istemektedirler. Stirling'in Stutgart müzesinde olduğu gibi prestij kazanan çevre, diğer yapıların da nitelikli tasarlanmasına öncülük etmiş böylelikle yabancı bir mimarın yeni bir ülkede bina uygulaması, yerel mimarlar üzerinde uyarıcı bir etki yaratarak mimarlığı harekete geçirmiştir.

Sonuç olarak günümüzde açılan yarışmaların özellikle çağrılı – davetli düzenlenen yarışmaların bir çoğunun amacının ; mimarlık düzleminde bir imge yaratarak yeni bir saygınlık edinmek, bu yol ile artı kazanç sağlamak olduğu ortaya çıkar.

4.3.3 Küreselleşmeyle gelen prestij mimarisi

Sanayileşmenin ve teknolojinin başdöndürücü bir hızla devam ettiği XXI. yy'ın eşiğinde olduğumuz çağımızda, toplumsal yaşam, kent dokusu ve mimarlık anlayışı, bu çağa ayak uydurmaya çalışmaktadır. Telekominikasyonda sınırlar aşılmış ve kurulan iletişim ağlarıyla dünyanın her yerine anında ulaşmak mümkün olmuştur.

Sanayileşmeyle gelen modern mimarlık ve sonrasında postmodernist akım dünyaya hızla yayılmış ve kendini kabul ettirmiştir. Hızlı üretim ile yüksek bloklar üretilmiş, yeni kent görünümleri kurulmuştur. Kentliler yaşadıkları bölgenin yenilenmesini önceleri yadırgamış sonraları bu hızlı değişimi sessizce kabul etmiştir.

Kentsel mekanın bu hızlı değişimi zamanla hayatı parçalara ayırmış ve kent merkezleri, büyük ve gösterişli yapılarla donatılmıştır. Bankalar şirketler genel merkez binalarını kent dışına taşımış, yüksek gökdelen inşaatlarıyla kendi imajlarını kurgulamıştır.

Türkiye'de ve dünyada artık mimarlık gelişimi para politikasıyla, finansal değişimlerle aynı kefede yer almaktadır. Zengin kaynaklara sahip para ve meta ikilisini elinde tutan yatırımcıların öncülüğünü ettiği modern yapılaşma, yeni yerleşim alanları kurma girişimleri genellikle büyük yatırımcılar tarafından kabul görmüş ve gerçekleştirilmiştir. Sabancı Center, Yapı Kredi Plaza, Garanti Bankası

genel müdürlük binaları gibi prestij binaları bunlara örneklenebilir. Tüm bu etkileşim ve değişimin temelinde globalleşen dünya üzerinde Türkiye'nin de kendi yerini bulma arayışı yatmaktadır.

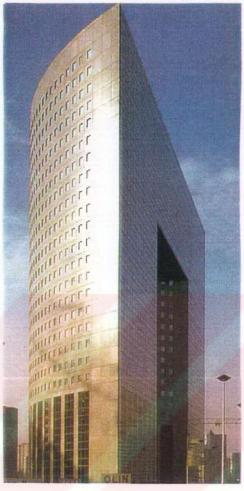
Serbest ekonomi ile dünyaya açılan Türk yatırımcılar yeni pazarlar ararken, şirketler ismini dünyaya duyurmaya başladıktan sonra kendi bünyelerinde de köklü değişimler başlatmıştır. Şirket merkezleri yenilenerek adeta gövde gösterisi ile yükselen bloklarla gücünü tüm dünyaya kanıtlamak arzusundadırlar. Bu hızlı değişimle ülke ekonomisini elinde tutan yatırımcılar, şirket bünyesinde bulunan diğer alt kuruluşlarında yada şubelerinde de yeni değişimlere girmiş mağazalar zincirine her geçen gün bir yenisi eklenmiştir. Marka yarışında dünya piyasalarıyla eşit kalitede mal ürettiğimizi hiddetle yada gururla şekillenen reklam senaryolarından yansıması halk üzerinde etkili olmuş ve tüketimi artırmıştır.

Avrupa ve Amerika'ya karşı yürütülen bu rekabet ortamı mimari de de kendini göstermeli ve ekonomi piyasasında edinilen bu prestij, şirket görünümünde de sağlanmalıydı. Bu düşünce ile tıpkı diğer ülkeler de olduğu gibi mimarlık ithal edilmeye başlanır. Ünlü mimarlarında katılımıyla prestijlenen yarışmalar açılmış ve yeni imaj kurulmaya çalışılmıştır.

"Büyük firmaların, kendi kapitallerini simgelemek ve dolayısıyla, reklamlarını yapmak üzere gökdelenler inşa etmesi, bütün dünyada olduğu gibi İstanbul'da da kendini göstermektedir. Kapital ve bina yoğunluğunun modern merkezde artması, arazi değerlerinin artmasına neden olacak ve şehrin bu bölgede yeniden yapılanmasını teşvik edecektir. İstanbul büyürken tarihi merkezde, çeşitli sınırlayıcılar nedeniyle, işlevsel değişim ve transformasyon meydana gelememiştir. Bu nedenle, yeni ve büyüyen firmalar, tarihi merkezin uzantısının çevre yollarıyla kesiştiği noktada, havalimanı, banliyöler ve sanayi alanlarından kolayca ulaşılabilen modern merkezde yerleşmeyi tercih etmektedir" (Dökmeci,1993,s.44) .

Yabancı mimara tek başına uygulatılan yada kurulan bir konsorsiyumla yürütülen işbirliği sonucu elde edilen bina aracılığıyla dünya üzerinde tanınma şansı artırılmış olacaktır. Yabancı mimarların mimari görüş ve anlayışlarından en yakından yararlanabileceğimiz bu ortaklıklar sonucu yapılan binaların geneline bakacak olursak özünde bir yabancılaşmayı getirmekle beraber modernleşme ve küreselleşme sürecinde gerekli olan bir alış veriştir. Nitekim geçmiş dönemlerde Türkiye'de uygulama yapan yabancı mimarların eserlerinin olumlu- olumsuz eleştirilerinin yapıldığı dönemler az değildir.

Bu tür etkileşimler ve yenileşmeler olacak ise eğer doğru zamanda doğru kişiyle ve doğru yerde yapılmalıdır. Böylece yabancı bir mimarın eseri hem kullanıcı tarafından hem de mimari çevre ve kent dokusu tarafından yabancılaşmadan kabul edilebilsin.

Şekil 4.13 Pasific Tower büro binası

5. YARIŞMALAR VE MİMARLIK ÜZERİNE TARTIŞMALAR

5.1 Yabancı Mimar'ın Mimariye Katkısı

Kanuni 'nin Mikelanj'a çok güzel bir mektubu vardır : Bu mektup ile Kanuni Mikelanj'ı İstanbul' a davet eder. Fakat Mikelanj o sırada İtalya'da Sistine şapelini yapmaktadır ve Kanuni'ye " Büyük bir istek ile İstanbul'a gelirdim, fakat Vatikan'la bir kontratım var. Sistine şapelini en kısa zamanda bitirmeliyim. Bitirir bitirmez gelebilirsem İstanbul'a bir cami yapmak isterim. " diye yazar (Sağıroğlu,1997,s: 47).

Bu mektup Aldo Rossi'nin bir söyleşisinde geçmektedir. Büyük Osmanlı İmparatorluğunun kendine özgü mimarisi dururken İtalya'dan Mikelanj'ı çağırması şaşırtıcı gelebilir. Ancak bu davranış ileri görüşlü bir devlet adamının iyi niyetli girişimidir. Sonuçta Mikelanj gelmemiş ancak yıllar sonra da olsa gelebilen yabancı mimarların çağrılması tepkiyle karşılanmıştır.

Yabancı mimarlara iş verilmesi sürekli gündemde olan bir konu olmuştur. Farklı ülke mimarının tek başına eser vermesi eleştirilmiş ve 1946 yılında Fransa'da uygulanmakta olan modelin yani yabancı mimarın ülke mimarı ile ortak çalışma zorunluluğu önerilmiş ve yayınlarda yer almıştır[36]. Son yıllarda ise sıkça görülen konsorsuyumlar ile proje ortaklıkları geliştirilmekte ve daha o yıllarda önerilen bu model önemli büyük projelerde kullanılmaktadır.

Yarışmaların yabancı mimarlara açık oluşunun şiddetli bir eleştirisi 1944 yılında Abidin Mortaş tarafından şöyle kaleme alınmıştır. "Bütün proje müsabakaları aslında yalnız Türk mimarlar arasında açılmalıdır. Yalnız Türk mimarlarının hakiki varlığı hakkında itimadı henüz tam olmayanlar müsabakalarını milletlerarası yapabilirler...Yakında kendi mimarlarımız, memlekette yalnız kendilerine ait olan mesleki sahalarına salahiyetle sahip olacaklardır" (Mortaş, 1944,s 2).

---

[36] ...Hiç olmazsa, Fransa'da tatbik edilmekte olan usulü, yani yabancının Türk meslekdaşıyla teşriki mesai mecburiyetinin kabul etmemizi isteyeceğiz. Bu sayede Türk miarının, büyük devlet projelerinde, yabancı ile müştereken çalışmak imkanlarını sağlamış olacağız (Sayar,Z.,1946,s201).

Cumhuriyet'in kuruluşunun ardından her alanda olduğu gibi mimaride de yenilik hareketi başlamış ancak "milli bir inkılap mimarisinin halen meydana gelmediğinden" (Sayar.Z, 1938a) yakınılmaktadır.

Şehirlerde yabancı mimar eserlerinin her geçen gün artması sonucu Türk mimarları eser veremez ve kendini yetiştiremez duruma gelmiştir. Her alanda rastlanan ve Osmanlı'da da yaygın olan batı hayranlığı devam etmekte ve devlet teknik bürolarında çok sayıda yabancı mimara iş imkanı tanınmaktadır. O dönemde kısıtlı iş olanakları nedeniyle serbest büro kurmak ve yürütmek oldukça güçtür. Ülke mimarları için serbest mimarlık yapacak iş alanları kısıtlı iken hiç değilse devlet bürolarında yabancı mimara iş imkanı tanınmaması istenmektedir.

"Sirkeci garı , Düyun-u umumiyeyi ve Ziraat Bankasını nasıl benimseyemiyorsak, yenilerini de öyle benimsemeyeceğiz..." bu sözler 1938 yılında yabancı mimarlar tarafından yapılan eserler için söylenmiştir ancak 20.yy Türkiye'si çağın gelişmelerini bu beklenen tahmin gibi karşılamamış aksine teknolojik çağa uyum sağlamış ve gündelik yaşama kolayca adapte etmiştir. Globalleşmeyle gelen hızlı üretim hızlı tüketim bulaşıcı bir hastalık gibi tüm dünyayı sarmış ve Türkiye modern dünyada kendine bu yolla bir yer edinme çabasına çoktan girmiştir. Şehir merkezlerinde yükselen kule binalar, dev alış-veriş merkezleri bunun açık bir göstergesidir.

Osmanlıdan itibaren başlayan ve günümüzde devam eden yabancı mimar hareketine Türkiye mimarlık çevrelerinin bakışı genellikle üç aşama geçirmiştir.

1. Kimi dönemlerde yönetimin desteği ile yada kapital sermaye sahibi kuruluşların yani şirket yönetimlerinin desteği ve daveti ile ülkeye gelen mimarların çalışmaları sessizce gözlenmiştir.

2. Yabancı mimarlar aracılığıyla dünyadaki gelişimlerin yapılarda uygulanmasıyla gözlenen dönem mimarisi ve akımların yansımarı yerel mimarlara çarpıcı gelmiş ve ilgi ile takip edilmiştir. Bu yolla uygulanan mimari eserler artıları ve eksileriyle eleştirilmiş yayınlar aracılığıyla duyrularak anlaşılmaya çalışılmıştır.

3. Tanışma ve öğrenme safhasının ardından geçilen uygulama aşaması sonucunda oluşan, sentez Türk mimari eğilimleriyle oluşan, görüşler doğrultusunda binalar yapılmıştır.

Yabancı mimara iş yaptırma dış ülkelerde de olumlu-olumsuz yönde değerlendirilmektedir. "Dünyaca ünlü Japon mimar Kenzo Tange'nin, Riyad'da yaptığı çarşının, Riyad'ın iklim koşullarına uymadığı için boş kalacağı tehlikesinden

söz ediliyor. Yine Riyad'da yabancıların verdiği akılla, tarihsel şehir dokusunun son kalıntıları da bugünlerde ortadan kaldırılıyor" (Hasol 1991). Bunun yanı sıra Jean Nouvel'in uyguladığı Arap dünyası Enstitüsünde (1984-87) güneş ışığının içeri girişini bir fotograf makinası diyaframı gibi kontrol edebilen cephe tasarımı ile başarılı bir uygulama sunmuştur (Şekil.5. 1).

Şekil 5. 1. Arap Dünyası Enstitüsü, Jean Nouvel 1984-1987

Ömrünün çoğunu mimarlığın felsefesini anlamaya ve kendi felsefesini kurmaya çalışan İtalyan mimar Aldo Rossi, otuz yarışmaya katılmış ve yarışma konusu ne olursa olsun mimari üslubundan ödün vermeden çalışmıştır. 1988 yılında Almanya'da açılan uluslararası Alman tarih müzesi yarışmasında ikiyüzün üzerinde katılımcı arasından birincilik ödülü almıştır. Rossi 1988 yılında aldığı bu ödülün ardından aynı yıl içinde Hollanda, Fransa, Amerika, Japonya, Pensilvanya gibi yurtdışı ülkelerinden gelen teklifler üzerine buralarda binalar uygulamıştır. Rossi yarışmaların uluslararası çapta kazandırdığı ün ile kişisel başarıyı yakalamış saygıdeğer bir mimardır.

Rossi örneğinde olduğu gibi yarışmalarla tanınan ve yarışma mimarı olarak ün yapan isimler, Türkiye'de ve dünyada mimarlık çevrelerinde duyulmakta böylece yeni iş teklifleri alarak mesleki kariyerlerini ilerletebilmektedirler. Katılımcı şayet başarılı oldu ise yarışma için verilen emeğin ve mesainin maddi manevi karşılığını, kazanmış olmanın verdiği onur ile fazlasıyla almaktadır. Alman mimarlarından Von Gerkan da mimarlık yaşamı süresince 300 yarışmaya katılmış ve 105 birincilik ödülü almıştır (Zukowsky,1997).

Şekil 5.2 Metropolitan Hall yarışması, birincilik ödülü, Kenzo Tange

5.2 Uluslararası Yarışmalar ve Yabancı Mimarlar Hakkında Genel Görüşler

"Son zamanlarda mimarlık alemimizi bir kaç yabancı mimarın teşebbüsleri ve projeleri işgal etmektedir. Profesör uzman, müşavir gibi, türlü ünvanlarla tanıtılarak, getirilen bu mimarların yeniden medana çıkışı, mevcut bir hastalığın nüksettiğini göstermektedir.Bir taraftan bir bakanlık yetkililerin fikrini sormadan, Amerikada ün almış bir Fransız mimarına memleketimizin yapı bünyesine ve özelliklerine uymayan, milyonlar değerinde projeler ısmarlıyor ve tatbikata geçiyor.

Yaşadığımız devri, bilimde olduğu gibi sanattada beynelmilel temasların faydasını tamamen müdrik buluyoruz. Senelerden beri, Avrupadan Birleşik Amerika' ya ve İngiltereye göçen mimarların, bu memleketlerin mimarlık seviyelerinin gelişmesinde

oynadıkları müsbet rolü görüp takdir ediyoruz. Fakat ne Birleşik Amerika ne de İngiltere'ye kabul edilen mimarların çalışma ve çalıştırılma şeklinin, hiç bir zaman bizdeki gibi, başı bozuk ve usulsüz olmadığını ancak bu sayede kendilerinden faydalanıldığını da çok iyi biliyoruz" (Sayar, 1946).

"Bugüne kadar Anıt-Kabir, Büyük Millet Meclisi, İnhisarlar vekaleti, İstanbul konservatuarı, Sergi evi, Bankalar, Köy Enstitüleri, Halkevleri ve başkaca resmi ve hususi binaların projeleri müsabaka usulü ile temin edildi.

Bütün proje müsabakaları aslında yalnız Türk mimarları arasında açılmalıdır. Yalnız, Türk mimarının hakiki varlığı hakkında itimadı henüz tam olmıyanlar müsabakalarını milletlerarası yapabilirler. Netice Türk mimarlarının sanat ve bilgi değerini vuzuhla belirtecek mahiyette olacağından, bunda şimdilik mahzur yoktur. Yakında kendi mimarlarımız, memlekette yalnız kendilerine ait olan mesleki sahalarına salahiyetle sahip olacaklardır.

Müsabaka müddetleri mevzuun ehemmiyeti ile mütenasip olmalıdır. Programa birinci ikinci ve üçüncüden başka en az iki mansiyonluk mükafat koymak, müsabakaya fazla proje iştirak ettireceğinden daha iyi netice alınmasını sağlar. Jüri azalarını evvelden ilan etmek, müsabakaya girenlere jürinin salahiyet ve ciddiyeti hakkında bir fikir vermek bakımından faydalıdır. Müsabakayı hazırlayan makam, yaptıracağı binanın kullanış hususiyetlerini ve mahalli şartları evvelden etüd etmiş olmalı ve programda bunları iyi ifade etmelidir: Plan görünüş ve kesimler proje hakkında fikir vermeğe yeter ölçüde istenmeli, proje sahiplerine faydasız külfet yüklenmemelidir" (Arkitekt,1943a).

"Artık kendi mimarlarımız yapamaz kanaatini kafalarımızdan söküp atmalıyız. Kendi elemanlarımızın yapamayacağını zannettiğimiz mimari işlerimizi eski bir itiat olan yabancı mimara vermekte devam etmemeliyiz. Mimarı yetiştirmek ona iş vermekle kabildir. Otoriteler şüphesiz farkında olmayarak Türk mimarlarına iş vermedikleri ve yetiştirmedikleri için ona ve dolayısıyla memleket mimarisine en büyük fenalığı yapıyorlar"(Sayar, 1938b).

1938 yılına ait Arkitekt dergilerinde özellikle sayın Zeki Sayar 'a, ait yazılarda Yabancı mimara verilen değerin gereksizliğinden ve Türk mimarisini gerileteceğinden bahsedilir. "Halen Türk mimarlığı buhran geçirmektedir. Bizde her şeyde olduğu gibi mimarında yabancısına rağbet var. Devlet teknik büroları yabancı mimarla doludur, belediyeler şehir işlerini sipariş için yabancı mimar aramaktadırlar. Bankalarımız, sanayi müesseselerimiz iş tekliflerini yalnız yabancı mimarlara yapıyorlar. Memlekette Türk mimarlarına, serbest çalışmak için henüz saha

açılmamıştır. Proje yaparak, mesleki bilgi ve kabiliyetini kullanarak çalışan ve kazanan Türk mimarı parmakla sayılacak kadar azdır. Yerliye rağbetsizliğin, yabancıya rağbetin saiki her şeyden evvel bir ecnebiperestlikden başka bir şey değildir. Şimdiye kadar denediğimiz ecnebi mimarlar bizi tatmin ettiler mi ? Hayır. Buna rağmen şehirlerimizde, hergün yeni yabancı denemesi eserler ile karşılaşıyoruz.

Diğer taraftan milli bir inkılap mimarisinin meydana gelmediğinden şikayetçiyiz. Şehirlerimiz yabancıların eserleri ile dolarken Türk mimarlarına yetişmek ve inkişaf etmek fırsatını veremezken bunu beklemek beyhudedir...Herhelde mimarimize, Türk karakterini, muhallebi kaşıklarındaki ay yıldız motiflerini taklit ile kale duvarları hacimlerini kopyası ile, betonarme binalara ahşap saçak ve medreselerin tuğla ve taş işçiliklerini tatbik ile yaratmağa yeltenen ecnebi mimarlar verecek değildir. Ecnebi mimarın Türk mimarisi yapıyorum diye tetkik edemeden projesine kondurduğu eski motifli her bina kötü bür denemeden başka bir şey olamıyor ! Şehirlerimizde çoğalan bu binalar bize daima yabancı kalacaktır. Bugün bir Sirkeci garını bir Düyunu Umumiyeyi ve Ziraat Bankasını nasıl benimseyemiyorsak, yenilerini de öyle benimsemiyeceğiz. Şehirlerimizi yabancı mimarların denemelerine bırakmaktan vazgeçelim. Artık kendi sanatkarlarımıza inanıp birazda onları denesek" (Sayar, 1938).

Dönem mimarisi içinde incelediğimizde önemli bir yer tutan Sirkeci Garı için Zeki Sayar hala alışamadık derken aynı bina, içinde bulunduğumuz mimari dönem içinde sonderece önemli bir yer edinmekte. Bu ilginç karşılaştırma farklı iki dönem arasındaki yapısal durum değerlendirmesini gösteren ilginç bir örnektir.

"1927- 1938 arası on yıllık bir dönem içinde Türkiye'ye gelen ana dili Almanca olan mimarlar buradaki uygulamaları ve eğitimci rolleriyle Birinci Ulusal Mimarlık Akımı doğrultusunda uygulama yapan Türk mimarlarını batı'daki gelişmeleri izlemeye yöneltmişlerdir. Ülkelerinde henüz gündemde olan modern mimari akımı ve mimarlıkta sosyal sorunların çözümü gibi konular Türk mimarlık çevresinin de ilgi alanına girmeye başlamıştır" (Nasır , a.g.e , s: 77).

Yabancı mimarlara iş verilmesine ve yabancı uzman hayranlığına karşı çıkış daha 30'lu yılların ortalarında başlamıştı. 40'lara doğru Arkitekt Dergisinde ve diğer yayın organlarında yazıların çoğaldığı ve mimarların örgütlenme çabalarının gelişmesiyle de bağlantılı olarak bir kampanya niteliği kazandığı görüldü. Genellikle yetenekleri yüksek olmayan mimarları örnekleyerek sürdürülen kampanyanın asıl muhattabı, başlangıçta yatırımları denetleyen resmi makamlardır.

5.3 Uluslararası Yarışmaların Mimariye Katkıları

Yarışmalar dönemi ve konusu ve düzenleniş biçimi ne olursa olsun ortak bir paydada buluşmaktadırlar. Mimariyi geliştirici çarpıcı yapı elde etmek. Bu yolla gelişimlerden haberdar olmak ve fikir alışverişinde bulunarak daha geniş kitlelere mimarinin sesini duyurabilmek amaçlanmaktadır. İyi niyetlerle açılan yarışmalar herzaman beklenen sonucu vermeyebilir. Ancak yarışmaların mimari gelişime katkısı yadsınamaz. Yarışmalar aynı zamanda arayışın en özgür biçimde ifade edildiği ortamlar sunmaktadır.

Cumhuriyet öncesi dönemden itibaren düzenlenen yarışmalara bakılacak olursa, yarışma ile Türkiye'ye giren dönem mimarisiyle önce tanışma karşılaşma ve ardından belirgin bir etkileşim süreçleri yaşanmaktadır. Bunun en çarpıcı örneği expresyonist mimari akım öncülerinin katıldığı Türk Alman Dostluk Evi yarışmasıdır. Ancak expresyonist ifade ile buluşma daha ileriye gidememiş ve dönem mimarları ve mimari görüşü ne yazık ki bu akımın etkilerini irdeleyememiştir. Bunun nedeni mimarideki büyük eksiklikten kaynaklanmaktadır. Oysa dünyada pek çok sanat akımı Almanya' ile çıkış yolu bulan ekpresyonist düşünce ile yeni ifadeler bulmaktadır. Kısaca denebilirki; yarışma politik cephedeki amacını başarıyla tamamlamış Almanya ile ikili ilişkilerimizi sağlamlaştırmış ancak mimariye katkı bazındaki amacına ulaşamamıştır.

Uluslararası yarışmaların mimarlara katkısı, farklı ülkelerden meslektaşlarının çalışmalarını görme fırsatı yakalamak ve dönemin mimari felsefesini tanımaya çalışmak açısından yararlı olmaktadır. Ancak ülkeye yarışmalar aracılığıyla giren mimari eğilimlerin yerel mimarlar tarafından nasıl model alınacağı yada karşıt düşünceler geliştirileceği konusu, Türk Alman Dostluk yurdu yarışmasında da görüldüğü üzere kritikleşiyor.

Cumhuriyet ile gelen dönemde düzenlenen yarışmaların ardından batılı örnekler özellikle Almanya modeli uygulanarak tasarlanan yapılar, dönemin mimari izlerinin bir yansıması olarak belirmektedirler. Özellikle Ankara'da Cumhuriyet ve sonrası yapılarında gözlenen bu tutum, Türk mimarlar arasında ciddi bir arayış olduğunu göstermektedir. Bir yandan Alman mimarların etkisinde eser vermeye devam edilmiş diğer yandan, milli mimari üslubumuzun henüz oluşturulamadığına dair kaygılar dile getirilmiştir. Bu ikilem ve kısır döngüyle ilk kez karşılaşılmıyordu. Önceki bölümlerde bahsedildiği üzere Osmanlı batılılaşma döneminde de mimariyi geliştirmek ve yeni öğretiler katmak adına, yabancı mimara yapı yaptırılmıştır.

Geçmiş ile günümüzde düzenlenen yarışmalar koşullar değiştikçe farklılık göstermiş ve yarışmacılardan istenenler zaman içinde farklı düzlemlere taşınmıştır. "Eski yarışma şartnamelerinde *devletin simgelenmesi, sembolize edilmesi istenirdi*. Son on yılda yapılar devleti simgelemekten veya sunmaktan çok, başka şeyleri sunmaya başladılar. Bu ise özel sektör veya sermayenin öne çıkması ve mimari ürünün metalaşmasını doğurdu" (AD.1998). Burada açıkça gözlenen farklar yarışmalar boyutundan Türkiye mimarlık ortamının geçirdiği evreleri yansıtmaktadır. Yarışma koşullarının ve sonuçlarının değişimi ise direkt olarak mimarlığın gelişiminin habercisi olmuştur.

6. SONUÇ

Türkiye'de siyasi hareketlenme ile mimarlık dünyasındaki hareketlenmenin başlangıcı sayılan 1908 yılı ve günümüz arasında yapılan bu uzun yolculukta sadece mimarlıkta değil toplumun pek çok alanında yaşanan bir dizi serüvenle karşılaşılmıştır. Olumlu, olumsuz gelişmelere yol açan bu olaylar toplum yapısında etkili olabildiği gibi mimarlık alanında da etkisini göstermiştir. Bu etkilerin önemli bir bölümünü yarışmalarda görmekteyiz. Mimarlık anlayışlarının gelişimine katkılarının yadsınamayacağı yarışma kavramının ortak bir yönü, her kesimden ve kültürden gelen meslek adamlarını biraraya getirmesi ve öğretici bir tartışma ortamı yaratabilmesidir. Bu kesin yargıya varmamızda etkili olan uluslararası mimarlık yarışmaları, açıldıkları dönemler içinde ayrı ayrı ele alınmış ve ulaşılan ilginç sonuçlar bölümlerde ayrı ayrı sunulmuştur.

Olumlu katkılarının yanısıra, sonuçları aksayan, bir türlü uygulanamayan ya da sansasyonel tartışmalarla noktalanan bazı yarışmaların varlığı, mimari gelişime katkıda bulunan bu kavram üzerine gölge düşürmektedir. Tüm çalışmalar için genellenemeyecek bu olumsuz görüşler, herşeye rağmen yarışma sonrası oluşan tepki ve eleştirilerin sonuçlarında görülmektedir. Yarışmaların daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulması için bu eleştiriler üzerinde düşünülmeli ve yeniden gözden geçirilmelidir.

Yarışma sonuçlarının yeni bir tartışma ortamında konuşulması, mimari düşüncenin gelişimine olanak tanır. Ancak amaçlarına ulaşması ve yarışmalardan sağlıklı sonuçlar alınabilmesi yeni düzenlemelerle olabilir. Seçici kurulun derecelendirmede izlediği tutum ve açıklanacak jüri raporları, gelecek eleştirilere karşı sağlam ve tutarlı kararlar içermelidir. Şartname maddelerinin düzenlenişi, ödül dağılımı ve bedeli üzerinde günün koşullarına uygun değişimler gerekmekte ve yarışmaların standart kurallara göre düzenlenerek değerlendirilmeleri, sonuçlar ardından doğacak spekülasyonların azalmasına yardımcı olacaktır.

Tüm aksaklıklarına ve yönetmelik eksikliklerine rağmen bir yarışmaya katılmış olmak, güncel mimari çizgiyi takip etmek ve yatırımcı çevrelerce tanınmak

açısından, güçlü ve etkili bir yöntemdir. Yarışmaların bu anlamdaki katkılarının yanısıra eğitici yönününün de olduğunu düşünecek olursak daha çok yarışma açmak ve genç yarışmacılar yetiştirmek mimari gelişime yarışmalar boyutundan yararlı olacaktır. Bu sebeple katılımcıları yarışma ortamından uzaklaştırmak yerine katılımı teşvik edici önlemler almak gerekmektedir. Yarışma düzeyinde yer alan katı kuralların esnekleşmesiyle ödül sayısının artırılmasıyla yada sponsor firmaların katkısı ile öğrenciler arasında düzenlenecek yarışmalarla bu teşvikler sağlanarak yetişmekte olan yeni nesil mimarlara bir yol açılabilir.

Bunlara ek olarak yarışmalar katılımcıların kişisel deneyim ve yorumlarını özgürce sunabildikleri projelerle mesleki gelişimlerini canlı tutmalarını sağlayan etkili bir yoldur. Ayrıca yarışmaların ulusal ya da uluslararası platformda düzenlenmeleri, evrensel mimarlık düzeyine erişmek için kişileri araştırmaya yöneltirken mesleki birikimin ve ilerlemenin artışına katkıda bulunan motive edici bir güçtür.

Türkiye'de düzenlenen yarışmalara kazanan ülke dağılımı açısından bakıldığında birincilik ödülünü alan ülke oranında Almanya'nın birinci sırada yer alışı görülmektedir. Sayısal olarak analiz edilen sonuçlar Tablo 2.4'de ayrıntılı biçimde gösterilmiştir. Ankara Sergi binasında olduğu gibi Türkiye ile İtalya'nın, kimi yarışmalarda, eşdeğer seçimlerle iki ülke birincilik ödülünü paylaşmışlardır (bkz: bölüm 3.4). TBMM yarışması sonuçlarında ise ilk etapta üç eşdeğer birincilik verilmiş uygulama projesi olarak tek proje belirlenmiştir.

Katılımcı ülke dağılımı ise Avrupa ve Kuzey Avrupa ülkeleri arasında paylaşılmaktadır. Doğu bloku ülkelerinden katılımın oldukça az rastlanması ise düşündürücüdür. Balkanlardan ise Yugostlavya göze çarpmaktadır. Bunun yanında, Yunanistan ve Bulgaristan'dan katılıma rastlanmamıştır. İtalyan'ların da sık iştirak ettikleri yarışmalarda, Almanya tek başına aldığı ödüller ve Türkiye ile ortak kazandığı derecelerle ilk sırayı almaktadır. Uygulama yönünden de en şanslı ülke mimarları yine Almanlardır. Konu ayrımı gözetmeksizin proje elde etme yöntemi olarak sıkça kullanılması, yarışma düzenine zengin bir altyapı oluşturur. Kent dokusunda nirengi noktalarında yer alan binaların tasarımının, özellikle tanınmış mimarlar arasında davetli düzenlenen yarışmalar yolu ile elde edilişi , kent kurgusunun tesadüfi oluşumuna kendi boyutunda engel olur.

Ayrıca dünyaca tanınmış mimarların eserlerinin buralarda yer alışı bölgeye ve kente ayrıcalık katmakta ve bu bölgeler, mimarlık çevrelerinde sıkça gündeme gelmektedirler. Kentin bu bölgelerinin üstlendiği misyon yaşayan insanlar içinde önemli sayılmaktadır. Nitekim Marshall Bermann "All the solids has melt into the air" adlı kitabında Petersburg'un önemli bulvarlarından biri olan Nevski Bulvarından sıkça bahseder;

Nevski Bulvarı birçok bakımdan ayırtedici ölçüde modern bir ortamdı. Birincisi sokağın düzlüğü ferahlığı, uzunluğu, kaldırımların ve yolların iyi döşenişi hareket halindeki insanlar ve eşyalar için onu ideal bir araç, yeni yeni beliren hızlı ve ağır trafik için mükemmel bir geçit haline getiriyordu....Nevski Bulvarı yeraltı insanının iç yaşamında karmaşık bir rol oynar. Onu yalnızlığından çekip almış, güneşe kalabalığa çıkarmıştır.

...Haussmann bulvarlar üzerinde çalışmaya başladığında kimse neden bu kadar geniş tuttuğunu anlamamıştı; Bulvarların varettiği yeni güç modern trafikti...

Ulusal ya da uluslararası tüm yarışmalarda gerçek amaç, sonuç ne olursa olsun mimarlık çevrelerinde bir etki yaratmak ve o etkiye doğacak tepkinin sonucunda oluşan görüşlerin ortak bir payda da tartışılmasıyla mimari gelişmeleri canlı tutmaktır. Yarışma sonucu uygulanan yada kazanan projeler kendiliğinden içinde bulundukları dönemi yansıtır durumdadırlar. TBMM Binası (1937), Anıtkabir (1942), Sheraton Oteli (1958), gibi yarışma projeleri içinde bulundukları dönemin izlerini taşırken şayet uygulansaydı, Eczacıbaşı iş merkezi (1991) ve diğerleri, modern söylemin bir ifadesi olarak İstanbul'da yer alacaklardı.

Mimarlık tarihimizin sağlıklı bir özeleştirisi, geçmiş ve gelecek mimarlık ortamlarının içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve politik koşullar bağlamında değerlendirilmesiyle sağlanacaktır. Günümüzde özellikle 1980 sonrası Türkiye mimarlığı farklı düzlemlerde sorgulanırken, geçmişin izleri de sorgulanmalı ve bu izler yarattığı tarihsel etkileriyle araştırılmalıdır.

Özetle yarışma projeleri, uygulansın yada uygulanmasın-geçmişi geleceğe anlatan önemli belgeler ve kayıtlar içeren ve mimarlık tarihi gelişimini anlamamıza yardımcı olacak değerli referanslardır.

Tablo.6.1 1916-1998 Yılları arasında Türkiye'de düzenlenen uluslararası mimarlık yarışmalarına ilişkin bilgiler

1916-1998 ARASINDA TÜRKİYE'DE DÜZENLENEN ULUSLARARASI MİMARLIK YARIŞMALARINA İLİŞKİN BİLGİLER

	YARIŞMA ADI	YILI	KAZANAN	ÜLKE	JÜRİ	KATILIM	TÜRÜ	UYGULAMA
1.	Türk-Alman Dostluk Yurdu yarışması	1916	German Bestelmeyer	Almanya	Yarışmacılar	11	Sınırlı	Uygulanmadı
2.	Ankara Kent Planlaması yarışması	1927	Hermann Jansen	Almanya	Ulusal	3	Sınırlı	Uygulandı
3.	Gar Binası Yarışması	1930	-	-	-	-	-	-
4.	Ankara Sergi Evi Binası uluslararası Proje Yarışması	1933	Şevki (Balmumcu)* Paolo Vietti Violi	Türkiye İtalya	Karma	26	Sınırsız	Uygulandı
5.	Gümrük ve İnhisarlar Vekayeti Binası uluslararası proje müsabakası	1934	Sedat Hakı	Türkiye	Ulusal	18	Sınırsız	-
6.	İst.Ünv.Tiyatro ve Konsv.uluslararsı Proje yarışması	1934	Hans Poelzig	Almanya	-	81	Sınırsız	Uygulandı
7.	Uluslararası Mezarlık Proje Yarışması	1935	Prof. Martin Elsasser	Almanya	Ulusal	12	Sınırsız	-
8.	Belediyeler Bankası uluslararası proje yarışması	1935	Seyfi Arıkan	Türkiye	Karma	18	Sınırsız	-
9.	Sümer Bank uluslararası proje Yarışması	1935	Seyfettin Erkan	Türkiye	Ulusal	21	Sınırsız	-
10.	TBMM Binası Proje Yarışması	1937	Clemens Holzmeister	Türkiye	Karma	14	Sınırlı	Uygulandı
11.	İst.Limanı GalataYolcu Salonu Proje müsabakası	1937 1937	Seyfi Arıkan* Prof. Alfred RebiiGorbon	Türkiye Yugostlavya Türkiye	Karma	21	Sınırsız	-
12.	İzmir Hal Santrali Beynelmilel proje müsabakası	1937	Zeki Sayar	Türkiye	-	7	Sınırsız	-
13.	Anıtkabir tasarımı proje yarışması	1942	E.Onat-O.Arda* Johannes Kruger Armıoldo Foschinni	Türkiye Almanya İtalya	Karma	49	Sınırsız	Uygulandı
14.	İzmir şehri imar planı yarışması	1951	Kemal Ahmet Aru	Türkiye	Karma	27	Sınırsız	-
15.	Ankara Kent Planlaması Yarışması	1952	-	-	Karma	11	Sınırlı	-
16.	Taksim Vakıflar Oteli proje yarışması	1958	AHE Mimarlık	Türkiye	Karma	8	Sınırlı	Uygulandı
17	Side ve Çevresi Turistik Düzenleme proje yarışması	1968	EPA Mimarlık Grubu	Türkiye	Karma	171	Sınırsız	Uygulanmadı
18.	Üsküdar Meydan Düzenleme uluslararsı yarışması	1987	M. Doruk Pamir	Türkiye	Ulusal	-	Sınırsız	Uygulama kararı alındı
19	Taksim Meydan Düzenleme uluslararası yarışması	1987	V.Dalokay / H.Dalokay	Türkiye	Ulusal	-	Sınırsız	Uygulanmadı
20.	Şişli Kültür ve Sanat Merkezi	1988	Minoru Yamasaki	ABD	Ulusal	17	Sınırlı	Uygullanmakta
21.	Eczabıbaşı iş merkezi tasarım yarışması	1991	K.Roche/J.Dinkelo	ABD	Ulusal	11	Sınırlı	Uygulanmadı
22.	Gelibolu Yarımadası Barış Parkı uluslararası fikir ve tasarım yarışması	1997	Lasse Brogger A-S Reine	Norveç	Karma	121	Sınırsız	Uygulama kararı alındı

* Birden fazla birincilik verilmiştir.

KAYNAKLAR

A.D, 1998. Son on yılın Türkiye mimarlığına Ankara'dan bakış, Arredamento Dekorasyon **100**, Şubat, 60-66.

Akçal, E., [y.y.y] Side ve çevresi turistik düzenleme projesi

Akcan. E., 1993. Mimarlar Yarışıyor, Mimarlık **251**, 38-41.

Akyol, E., 1998. Stuttgart'ta James Stirling. Yapı **205,** *Aralık, İstanbul*, 97.

Aktüre, T., 1984. Mimari Proje Yarışmaları, Mimarlık **10**, Ekim, 20-21.

Alatan, H., 1998. Gelibolu barış parkı yarışmasının ardından, Mimarlık **283**, 36.

Alman Kültür, 1998. Almanca konuşulan ülkelerden mimarların Türkiye'deki yapıtları, sergi katoloğundan, düzenleyen:*Gothe Institut, Braun.G* Spaett. A. çeviri: Alman Kültür Derneği, İstanbul.

Appignanesi, R., Garratt, C., 1996. Postmodernizm, AD Yayıncılık, İstnabul, s.116.

Arkitekt, 1935a. İstanbul şehir planı, Arkitekt **2**, 61-64.

a.g.e, 1935b. Mezarlık Proje Müsabakası, **11-12**, s: 321

a.g.e, 1935c. İstanbul tiyatro ve konservatuarına ait uluslararası proje müsabakası, Arkitekt **1**, 5. sene, 1-32.

a.g.e, 1937a. İstanbul Galata Limanı yolcu salonu proje müsabakası, Arkitekt **2**, yedinci yıl, 41-56.

a.g.e, 1937b. İstanbul Limanı yolcu salonu proje müsabakası, Arkitekt **3**, yedinci yıl 74-80.

a.g.e, 1938a. İkinci seçilen projenin izah notu, Arkitekt **2**, 44-47.

a.g.e, 1938b. Kamutay müsabakası programı hulasası TBMM Uluslararası yarışması, Arkitekt **4**, 99-103-110.

a.g.e, 1938c. Milli mimari meselesi ve cereyanlar,sekizinci yıl,*İstanbul,* **3,**95.

a.g.e, 1943a. Anıtkabir proje müsabakası, Arkitekt XIII. yıl, **1-2**(145-146),1-21.

a.g.e, 1943b. Anıtkabir müsabakası projeleri,Sedat Hakkı Eldem, Arkitekt XIII. yıl, **3-4**, 59-66.

a.g.e, 1943c. Anıtkabir proje müsabakası, Arkitekt XIII. yıl, **5-6**, 106.

a.g.e, 1946. Arkitekt, s.169-170, s.3.

a.g.e, 1951. Meclis binası hakkında, Arkitekt, **3-4** (233-234-235-236), 149

a.g.e, 1952. Turistik otel, Arkitekt **243-244**, 56-63.

a.g.e, 1952. İzmir şehri imar planı milletlerarası proje müsabakası şartnamesi, Arkitekt **5-6** (249-250-251-252), 144-146.

a.g.e, 1954. Ankara şehri imar planı milletlerarası proje müsabası ilanı, Arkitekt **271-272**.

A.Review, 1997. Dansing House, The Architectural Review, April 1202. s.38-44

Aslanoğlu, İ., 1980. 1923-1936 Eken Cumhuriyet dönemi mimarlığı, *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım işliği Ankara.*

Atay, F. R. , 1950. Anıtkabir inşaatı münasebeti ile,. (16 Ocak 1951 Cumhuriyet gazetesinden naklen, sayfa 3.), Arkitekt **7-10**, 196-197.

Bademli, R., 1998. Gelibolu Barış Parkı projesi uluslararası fikir ve tasarım yarışması ardından, Mimarlık **281-283**, 25-55.

Balamir, A.Erzen.J., 1985. TBMM Halkla ilişkiler kampüsü, Tasarım **57**, 71-74.

Balamir, M., 1998. Gelibolu Barış Parkı Yarışmasının ardından, Mimarlık **283**, 37-40

Balamir,A., 1998. Gelibolu Barış Parkı Yarışmasının ardından jüri üyeleriyle görüşme, Mimarlık **283-283**, 30-34.

Bilgin, İ., 1998. Modernleşmenin ve toplumsal hareketliliğin yörüngesinde Cumhuriyet'in imarı, 75 Yılda değişen kent ve mimarlık, Bilanço 98 yayın dizisi *Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul*, Eylül 1998.

Birkan, G., Kişisel görüşme, 1999.

Bohigas.O., v.d., 1991. Barcelona City and Architecture, 1980-1992, *Rizzoli, Newyork.*

Bonatz, P., Yaşam ve mimarlık üzerine, çeviri : Kazmaoğlu, M., Arredamento Dekorasyon **82**, 86.

agy., 1943. Yeni Alman mimarisi, Arkitekt **3-4**, XIII.yıl, 71-75.

Bozdoğan, S., Kasaba.R. 1998. Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal kimlik, Türk Vakfı Yurt Yayınları

Cezzar, M., 1991. XIX. yy Beyoğlusu, *Ak yayınlar, İstanbul, d.n* 17.

Collins, B.,C.D, 1993. Gwatmey Siegel, 1982-1992, *Newyork,* Rizzoli,

Cumhuriyet Gazetesi, 1951. 16 Ocak , sayfa 3.

Çimen, B., 1993. Mimari proje yarışmaları, Mimarlık **251**, 24-29.

Çinici, B., 1985. TBMM camii, Tasarım **57,** *İstanbul,* 97-101.

Çinici, B., 1997. TBMM yapıları konusunda doğrular, Yapı **183**, Şubat, *İstanbul,* 44-55

Çubuk, M., 1971. Side 1971, Mimarlık **11**, 27-34.

a.g.y. 1998. Kişisel görüşme

a.g.y 1981. Turizm'in Dinlenme-Eğlenme ve boş zamanları Değerlendirme ile Bütünleşmesi, Yeniden Tanım denemesi ve turizm planlamsında sistemli bir yaklaşım, *doktora tezi,* İstanbul, MSÜ mimarlık Fakültesi yayınları, yayın no: 7, 6-7, 220-232.

Dalokay, V., 1987. Taksim alanı Projesi, raporundan bölümler, Arredamento Dekorasyon **24**, 130.

Dostoğlu, S.,1995. Modern Sonrası Mimarlık Arayışları, Mimarlık, sayı **263**, s.46-51.

Dökmeci, V., Akkal, B.L., 1993. Yapı 143, Ekim, İstanbul, s: 43-56.

Ekinci, O., 1998. Koruma kurulu kararından, Mimarlık **282**,.*İstanbul.* 51.

Epa Grubu Yarışma Raporu.,1968. Side uluslararsı turizm planlama yarışması

Epa Grubu., 1969. Side ve çevresi Turistik Düzenleme Projesi Açıklama raporu, *İstanbul.*

Ercan, F., 1996. Kriz ve Yeniden Yapılanma Sürecinde Dünya Kentleri ve Uluslararası Kentler, Toplum ve Bilim **71** , *İstanbul* s.61-96.

Gelibolu, 1998. Gelibolu Yarımadası, Barış Parkı Uluslararası Fikir ve Tasarım Yarışma Duyurusu, 3.

Gelibolu, 1998. Gelibolu Yarımadası, Barış Parkı Uluslararası Fikir ve Tasarım Yarışması, *ODTÜ basımevi, Ankara.*

Göksoy, B., 1998. Gelibolu Barış Parkı Yarışmasının ardından, Mimarlık **283**, 35.

Gürsel, E., 1998. Kişisel görüşme

Güzer, A., 1995. TBMM yarışması üzerine notlar 2, Mimarlık **264**. 30-31.

Harvey, D., 1997. Postmodernliğin Durumu, *Metis Yayınevi, İstanbul.*

Haan, H. & Haagsma, I., 1988. Architects in Competition, Thames and Hudson, Londra.

Hasol, A., 1986. Sedat Hakkı Eldem ile bir söyleşi, Yapı, **69,** s.32-33, İstanbul,

Hasol, D., 1997. Atatük, Bruno Taut ve Emin Onat, Yapı **193,** Aralık, *İstanbul*..

Hasol, D., 1991.Olaylar/Yorumlar, Yapı **118,** Eylül ,*İstanbul,* s.33.

Hızlan, D., 1995. Meclisin mimarisine hariçten dokunuş, Yapı **164**, Temmuz, *İstanbul*, 44

Kazmaoğlu, M., 1996. Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlığı ve Holzmeister, Arredamento Dekorasyon **78**, Ocak, 80-81.

Kazmaoğlu, M.,Tanyeli,U., 1986. 1980'li yılların Türk mimarlık dünyasına bir bakış, Mimarlık, sayı **221,**s.31-48.

Koolhaas, R.,B. M., 1995. S,M,L,XL; *Rotterdam, 010 Publishers.*

Kortan, E., 1997. TBMM yarışmasının düşündürdükleri, Yapı 188, Temmuz, *İstanbul*, 46.

Kortan, E., 1997. TBMM yapıları için düşünceler, Yapı **183**, Şubat, *İstanbul*, 45-47.

Larson, M.,Sarfatti, 1995. Behind the postmodern façade, Berkeley, *University of California Press*, s. 67-97.

Mattie, E., Jong, de C., 1994. Architectural Competitions 1950-Today, *Benedikt Taschen Verlag,GmbH, Hohenzdlernring 53, D-50672 Köln.* Introtaction'dan naklen çeviri: Türkan İrgin Uzun.

M.D, 1991. Taksim alanı düzenlemesi, Mimarlık Dekorasyon **5**, 72-75.

M.D, 1996. Şişli Kültür ve ticaret merkezi, Yapı **81**,Ağustos, *İstanbu*l, 43-52.

Meier, R., 1991. Richard Meier Architect, Dai Nippen Printing, Rizzoli, Japan, 272.

a.g.e, 1991, 97.

Millon, H.A. , 1996. Italian Renaissaince Architecture from Brunellechi to Michelangelo'dan naklen çeviri: Türkan İrgin Uzun, *Thames and Hudson, Londra*, 19-71.

Mimar,1931. Elaziz Belediyesi Sinema Projesi, *birinci sene,*Mimar (Arkitekt) **1**, *İstanbul*.

a.g.e,1934. İstanbul Tiyatro ve Konservatuarına ait proje müsabakası, Mimar (Arkitekt) **1**.

a.g.e, 1934. Gümrükler ve İnhisarlar vekaleti binası proje müsabakası, Mimar (Arkitekt) **7**, 4, sene, 195-202.

a.g.e, 1934. 16 Mart şehitleri abidesi ve konservatuar binası proje müsabakası, Mimar **7**(Arkitekt), 4. sene, 219-221.

Mimarlık, 1998. Gelibolu Barış Parkı Yarışmasının ardından jüri raporu, İstanbul , Türkiye, Mimarlık **283**, 27-29.

a.g.e, 1997. Gelibolu Barış Parkı , Türkiye, Mimarlık **275**, Haziran, 2.

a.g.e, 1998. Üsküdar ve Taksim Meydan Yarışmaları Sonuçlandı, Mimarlık**1** 22-23

Mortaş. A., 1938. Proje müsabakaları, Arkitekt **145**-146, *İstanbul*, 1-2.

a.g.y., 1943. Yeni Alman mimari sergisi, Arkitekt **3-4**, XIII. Yıl, *İstanbul*, 67-70.

Nasır, A., 1997. Ankara'nın imarı ve Almanca konuşulan ülkelerden gelen mimarlar (1927-1938), Arredamento Dekorasyon **94**, 73—77

Onat, E. 1955. Anıtkabir, Arkitekt **280**, 51-61.

Oran, A.S., 1957. Üstat mimar Paul Bonatz, Arkitekt **289**, 76-77

Özaktaş. A., Güner. O, 1969. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Yarışma katoloğu, 7-218.

Özbay, H., 1993. Ankara konser salonu yarışması mimarlık mücadelesi anıtıdır, Mimarlık Dekorasyon **17**, 102-107

Özkan, S. 1975. Türk Alman Dostluk Yurdu Öneri Yarışması 1916, *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi , Ankara, Cilt 1, sayı 2, sonbahar,*177-210.

Özkan, S., 1973. Mimar Vedat Tek,(1873-1942), Mimarlık **11-12**, Kasım Aralık, 48.

Özer, B., 1975. Brunu Taut kişiliği ve boğaziçindeki bir evi üzerine, Yapı **13**, Temmuz-Ağustos

Öymen, E.E., 1992. Prens, Mimarlık ve Kent ya da Paternoster Meydanı, Dekorasyon **32**, *İstanbul,* 110-117.

Pamir, D., 1998. Kişisel görüşme

Pevsner, N., 1977. Avrupa mimarlığı, *Cem yayınevi, İstanbul,* çeviri: Batur, S.

Poelzig, H., 1935. İzahat raporu, İstanbul tiyatro ve konservatuarına ait uluslararası proje müsabakası, Arkitekt **1**, 60.

Reasürans Milli., 1998. Atatürk için Düşünmek, *Milli Reasürans T.A.Ş Basımevi, İstanbul*. 3-20

Rossi, A., 1991. Aldo Rossi Arkitecture 1981-1991 , *Princeton Architectural Press.*

Sağıroğlu, G.,1997. Geçmiş ve geleceğin şiirsel birlikteliği, Tasarım **68**, *İstanbul* , 47.

Sayar, Z., 1937. İzmir Hal Santralı Proje müsabakası , Arkitekt **5-6**, 136-142.

a.g.y., 1938a. Yerli ve Yabancı mimar, Arkitekt **2,** 65.

a.g.y., 1938b. Yabancı mimar problemi, Arkitekt **3,** 89..

a.g.y., 1943a. Anıtkabir münasebeti ile, *İstanbul,* XIII yıl Arkitekt **1-2** (145-146), 1-21.

a.g.y., 1945. Müsabakalar ve Jüriler, *İstanbul,* XV yıl Arkitekt **161**-162, 95-96.

a.g.y., 1946a. Mimarlık Politikamız, *İstanbul,* XVI yıl Arkitekt **169-170**, 3-4.

a.g.y., 1946b. Yabancı mimar problemi, *İstanbul,* XVI yıl Arkitekt **177-178**, 201-202.

a.g.y., 1962. Proje müsabakaları hakkında, *İstanbul,* Arkitekt, cilt:31 **No: 308,** 99-100

a.g.y., 1952. İstanbul Limanı, *İstanbul,* XX.yıl, Arkitekt **141-142**, 3-4.

a.g.y., 1970. Side Turizm Planlaması münasebeti ile, *İstanbul ,38.* yıl Arkitekt **337**, 3-22.

Sey, Y. ,1998. 75 Yılda değişen kent ve mimarlık, Bilanço 98 yayın dizisi *Tarih*

Sözen, M., 1984. Türkiye Mimarlığı, *İş Bankası Yayınları, Birinci basım, İstanbul Vakfı Yayınları, İstanbul*, Eylül 1998.

Speer, A., 1998. Mimarlık ve politika, çeviri: Tekeli, İ , Arredamento Dekorasyon, **7-8,** 100+8, Temmuz – Ağustos , 76-79.

Suda, B.,1996. Bonatz, Holzmeister, Taut ve Egli'nin mimarlık çizgileri, Türk mimarlığı üzerindeki etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Mimarlık, Bina Bilgisi, "Muzaffer Sudalı ile yapılan söyleşiden naklen" İTÜ., Haziran 1998 *İstanbul,*104.

Suher, H., 1996. Bir Otelin Yaşam öyküsü, Yapı **181**, *İstanbul*, 113-119.

Şencan, S., 1990. Meydanlar, Mimarlık Dekorasyon **3**, *İstanbul* , 49.

Tanyeli, U., 1998. Türkiye'de mimari modernleşmenin büyük dönemeci (1900-1930), Arredamento Mimarlık, **100+7**, Ekim, *İstanbul*,

a.g.y., 1998. 1950'lerden bu yana mimari paradigmaların değişimi ve reel mimarlık, 75 yılda değişen kent ve mimarlık, Tarih Vakfı, *İstanbul.* s.241.

Tasarım, 1985. Taksim Meydan Düzenlemesi, Tasarım **57**, *İstanbul* , 89-92.

Tasarım, 1995. Büyük Millet Meclisi Camisi, Tasarım **59,** *İstanbul* , 72-74.

Tekeli, İ., 1998. Atatürk Türkiyesi, Arredamento Mimarlık **100+7**, İstanbul, 60-63.

a.g.y., 1998a. 75 Yılda değişen kent ve mimarlık, Tarih Vakfı Yayınları, *İstanbul*, 1-24.

Thschumi, B., Kentsel mekanın yeni bir örneği, Parc de la villette, Mimarlık Dekorasyon özel sayı **9**, 76.

Turani, A , 1995. Dünya Sanat Tarihi, Remzi Kitapevi, *İstanbul,* s. 672-675.

Tümer, G., 1998a. Büyük binalar, Tasarım **79**, *İstanbul* , 96-100.

a.g.y., 1998b. Atatürk Düşüncesini tasarlamaka bir katkı, Yapı **194**, Ocak , *İstanbul* 30-31.

Türkoğlu, D., 1997. Taksim meydanının şehir silüetindeki önemi, Yapı **188** Temmuz, *Tunç matbaacılık, İstanbul*, 46-47.

Ulus Gazetesi, 1951. 10 Ocak, Değiştirilen Anıtkabir planı, *Ankara, yıl 31,* no:10403, ön sayfa.

Webb, M., 1990. Frank Gehry's Architecture of Improvisation, Dialogue no. 1 s.16.

Yarışma ilanı, 1997. Gelibolu Yarışma Parkı ilanı, *İstanbul,* Mimarlık **275**, 2

Yapı, 1985. Dante meydanı için uluslararası yarışma,Yapı **89**, *Tunç matbaacılık, İstanbul*, 12.

Yapı, 1988. Taksim ve üsküdar meydan yarışmaları sonuçlandı,Yapı **76**, Şubat, *Tunç matbaacılık, İstanbul*, 9.

a.g.e, 1988. Taksim meydanı yarışması,Yapı **78**, Nisan, *Tunç matbaacılık, İstanbul*, 29-39.

a.g.e, 1988a. Şişli Kültür ve Ticaret Merkezi, Yapı **81**,Temmuz, *Tunç matbaacılık, İstanbul*, 201.

a.g.e., 1988b. Üsküdar meydanı yarışması,Yapı **81**, Temmuz, *Tunç matbaacılık, İstanbul*, 40-49

Yapı, 1991. Eczacıbaşının tercihi,Yapı **118** , Eylül, *İstanbul*, 16.

Yapı, 1992. Eczacıbaşı iş merkezini Kevin Roche yapacak, Yapı **125,** Nisan, *İstanbul*, 17.

Yapı, 1993. İstanbul kongre ve kültür merkezinin yapımına başlanıyor, Yapı **141**, Temmuz, *İstanbul*, 13.

Yapı, 1995. TBMM Genel kurulu için yarışma açılacak, Yapı **158**, Temmuz, *İstanbul*, 150.

Yapı, 1997a. TBMM Binası, Yapı **184**, Mart, *İstanbul*, 42.

Yapı, 1997b. Gelibolu Barış Parkı Uluslararası Proje Yarışması, Yapı **187**, Haziran, *İstanbu* 37.

Yerasimos, S., 1975. Az gelişmişlik sürecinde Türkiye, *gözlem yayınevi,cilt 2 İstanbul.*

Zukowsky, John., 1997. The Architecture of Von Gerkan, Marg+Partners, John Zukowsky, Ed., Prestel, Germany.

Taranan Süreli Yayınlar:

Mimar : **1931-1935**

Arkitekt : **1935-1985** (1935'ten sonra Mimar Arkitekt olarak isim değiştirmiş ve yayına devam etmiştir.)

Mimarlık : **1949-1998**

Tasarım : **1990-1998**

Yapı : **1973-1998**

Arredamento Dekorasyon : 1989-1999

Mimarlık Dekorasyon : 1990-1998

ODTÜ Geliştirme Dergisi : 1975-1980 / 1987-1995

EKLER

EK A1 Ankara Sergi Evi Binası uluslararası yarışması şartnamesi (1933)

Ankara'da yapılacak sergi binası için plân müsabakası

Maksatlar:

1 — Sergi binası milli ve beynelmilel yapılacak sergilerde sınai mamulât, zirai mahsulât ve hayvanat ile güzel san'atlar eserlerinin teşhirine ve ayni zamanda kitap, çocuk bakımı, sarı hastalıklarla mücadele gibi içtimai maksatlarla yapılacak sergilere elverişli olacaktır.

2 — Bina beher katı (2,200) iki bin iki yüz metro murabbaı olmak üzere iki ana kattan ve bir de takriben (200) iki yüz metro murabbaılık bir büro katından ibaret olacaktır.

Kat satıhları üzerinde tadilât yapılabilir.

Bunun için:

A. — Binanın alt katı, kısmen depo vazifesini görecek, kısmen de otomobil, ziraat aletleri, büyük makinalar ile hayvanatın teşhirine müsait olacaktır.

B. — Üst katı diğer maktaslara yapılacak sergiler için elverişli en aşağı üç salona tefrik edilmiş olacaktır.

C. — Salonlar biribirlerine yine teşhir maksadile kullanılabilecek koridorlarla heyeti umumiyesi birbirlerine o şekilde bağlanacaktır ki, giriş kapısından içeriye giren her ziyaretçi otomatik bir tarzda sergiinin her tarafını görerek çıkış kapısından çıkmağa mecbur kalsın.

D. — Üst katın üstünde takriben (200) iki yüz metro murabbaı dahilinde bir müdüriyet, bir kitabet, bir daktilo, bir muhasebe, bir içtima odasından, bir tuvaletten mürekkep bir büro dairesi bulunacaktır.

E. — Alt ve üst katlarda sergi idaresine tahsis olunabilecek bir iki oda ve ayrıca alt katta hademeler için ikişer odalık (beşer kişilik) banyo ve tuvaleti havi iki daire bulunacaktır.

F. — Binanın üst katı dört, alt katı üç cepheli olacaktır. Ana cepheler parka bakan kısımla Cumhuriyet caddesine bakan kısım olacaktır. Bu iki cephenin de güzel olması şarttır.

G. — Bina, mail bir satıh üzerinde inşa edileceğinden üst katın ana giriş yeri Cumhuriyet caddesine açılacaktır.

Alt katın methalleri de arka cephede park dahilinden olacaktır.

H. — Bina içinde gazino ve lokanta olmağa elverişli takriben 100 kişilik bir yer bulunacaktır.

İ — Üst kattaki salonlardan biri sinema göstermeğe ve diğeri kapalı spor (güreş, boks ve saire gibi) faaliyete de müsait bulunacaktır.

J — Her katta sıhhî tesisat, fazla miktarda prizli elektrik, su tesisatı ve lokanta kısmında da havagazı tesisatı bulunacaktır.

Şartlar:

A. — Bina modern mimari tarzında olacaktır.

B. — Binanın asli kısımları ve iskeleti betonarme ve araları tuğla olacaktır.

C. — Toprakla temas eden zemin katında Ankara taşı kullanılacaktır.

D. — Yer katının döşemesi en aşağı 10 santim beton üzerine iki kat normal dozaj şap, üst katın ve büro katının döşemeleri mozayık olacaktır.

E. — İç sıvalar mala perdah kireç sıva olacaktır.

F. — Dış sıva, kapı, pencere sövelerile münasip görülen noktaları Ankara taşı (Piyer Artifisiyel) diğer kısımlar (Edelputz) sıva olacaktır.

G. — Kapı ve pencereler demirden olacaktır. Pencereler tek olacaktır.

H. — Bu bina için en çok 225 bin lira sarfedilecektir.

İ. — Binanın 1:100 mikyasında her kata ait plânlarile dört umumi maktaı, dört cephesi, çatı teşkilâtı, esas cephelere nazaran ufak mikyasta menazırı ve temeller inşaatın park dahilindeki zemin seviyesinden iki metro aşağıda betonarme sömel kontinü veya radiye jeneral olduğuna göre ve drenaj tertibatı dahil olmak üzere bina nın keşfi 10 nisan 1933 saat 15 şe kadar Ankara (Milli İktisat ve Tasarruf cemiyeti) merkezine sergi komisyonu riyasetine bir rümuzla gönderilecek ve rümuza ait izahat ve muvazzah adres te kapalı zarf içinde bildirilecektir.

J. — Plânlar mütehassıs bir heyet tarafından tetkik olunacak ve birinci gelene 2000 lira, ikinci gelene 500 lira mükâfat verilecektir.

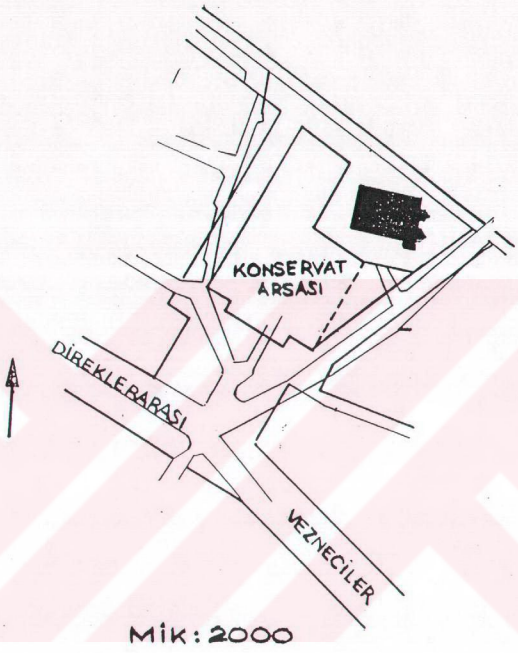
Kabul edilen projenin tafsilâtlı resimleri ve büyük mikyasta plânlarının üç hafta içinde tanzim ve temel ve betonarme hesabatı için ayrıca 2000 lira verilecektir.

Sergi komisyon reisi
Kastamonu meb'usu
Tahsin

Müsabakayı kazanamıyan projelerin rümuz zarfları açılmayıp talep vukuunda bir ay zarfında hâmillerine iade edilecektir.

Fazla malûmat istiyenler Ankarada Milli İktisat ve Tasarruf cemiyetinde sergi komisyonu riyasetine müracaat edebilirler.

EK A2 İstanbul Üniversitesi Tiyatro ve Konservatuarı uluslararası proje yarışması şartnamesi (1934)

16 mart şehitleri âbidesi ve konservatuar binası proje müsabakası

Umumi şerait:

1 — İstanbulda Şehzedebaşında merbut haritada gösterilen saha dahilinde bir konservatuvar tiyatro salonu ile 16 Mart Şehitleri abidesi ve meydanın tanzimi projeleri için İstanbul Belediyesi tarafından bir müsabaka açılmıştır.

2 — Bu müsabakaya bilâ kaydüşart her mimar ve mühendis bir heykeltraş ile birlikte veya münferiden iştirak edebilir.

3 — Müsabaka müddeti 25/11/1934 tarihine kadardır.

4 — Bu müddetin hitamına kadar projeler behemehal İstanbul Belediyesi evrak müdiriyetine teslim tarihi ve tevdi edilen projeye ait parçalarının adedini müş'ir bir makbuz mukabilinde teslim edilmiş bulunacaktır.

5 — İstanbulda bulunmıyan müsabıklar bu müddetin hitamına kadar behemehal eserlerini postaya tevdi etmiş bulunmaları lâzımdır.

Ayni zamanda projelerin kabul edilmesi için postadan alacakları tesellüm makbuzunun tarih ve numarasının tasrihi suretile keyfiyeti iadeli taahhütlü olarak bir mektupla Belediye riyasetiye bildirmek mecburiyetindedirler.

6 — Hakem heyeti müsabaka müddetinin hitamından 10 gün sonra toplanarak azami iki hafta zarfında mesaisini ikmal ve neticeyi gazetelerle resmen ilân edecektir.

7 — Müsabaka müddetinin hitamından sonra gerek postaya ve gerek İstanbul Belediyesine verilen projeler hiç bir suretle müsabakaya dahil olamaz.

8 — Teslim edilen projeler üzerine imza, isim ve adres konulmıyacak, yalnız bir rümuzla proje sa-

hibi kendi eserini imzalıyacaktır; mezkûr rümuzun projeye ait bilûmum parçalar üzerinde aynen bulunması şarttır.

Üzerinde rümuzun bir aynile (isim) kelimesi yazılı olan bir kapalı zarf dahilinde proje sahibinin kendi sarih adresi, isim ve imzasının muhtevi bulunduğu bir tezkere bulunacaktır. Müsabakanın hitamında yalnız müsabakayı kazananların (isim) zarfları açılır. Ve diğerlerininki eserlerile birlikte kapalı olarak jüri kararından sonra bir ay zarfında sahiplerine iade edilecektir; eserlerin iadesini mümkün kılmak için üzerinde rümuzun bir aynile (Aeres) kelimesi ve dahilinde mimarın eserinin iadesini arzu ettiği adres yazılı ikinci bir zarf daha verilmelidir.

9 — Hakem kararları kat'idir.

10 — Hakem heyeti İstanbul Vali ve Belediye reisinin riyasetinde aşağıda yazılı zevattan teşekkül edecektir.

1 — Yüksek Mühendis mektebi muallimi Fikri Bey

2 — Güzel San'atlar Akademisi profesörü Mösyö Egli

3 — Mimarlar birliğinden mimar

4 — Mühendisler birliğinden mühendis

5 — Belediye F. H. müdürü Yusuf Ziya Bey

6 — Belediye F. H. inden inşaat müdürü Ziya Bey

8 — Mimar

9 — Şehir Tiyatrosu rejisörü Ertuğrul Muhsin Bey

10 — Konservatuvar muallimlerinden Cemal Reşit Bey

11 — Konservatuvar müdürü Ziya Bey

12 — Konservatuvar muallimlerinden Hasan Ferit Bey

11 — Hakem heyeti azasından her birinin bir reyi vardır. Projeler tetkik edildikten sonra kazandıkları rey sırasile tasnif edilecektir.

12 — Müsabakalar için üç derece tayin edilmiştir.

	Bina için	Abide için
1 inciye	2,500 Lira	1,000 Lira
2 inciye	1,000 Lira	500 Lira
3 üncüye	750 Lira	200 Lira

Bundan başka üç proje de iki yüz ellişer lira bedelle satın alınacaktır.

14 — Mükâfat kazanan projeler bilâ kaydüşart Belediyenin malı olacaktır. Dilediği gibi tatbik salâhiyeti Belediyeye aittir. Dilerse kat'i proje ve tafsilât resimlerinin tanzimini proje sahibile görüşüp ona ihale edebilir. Fakat bu hususta kat'i surette bağlı değildir.

15 — Mükâfat kazanan projelerin sahipleri mükâfatlarını bir ay zarfında tamamen Belediye veznesinden alacaktır.

16 — Jüri heyeti kararından sonra 15 gün müddetle müsabakaya dahil olan bilûmum projeler bir sergi halinde teşhir edilecektir.

Müsabaka için talep edilen projelerin nevi ve cinsleri

17 — Verilmesi lâzım gelen projeler aşağıdaki evrakla bir maketten ibarettir:

1 — Umumi vaziyet plânı.	1/500
2 — Meydanın tanzimi ve abide plânı.	1/200
3 — Bina ve abidenin etrafile birlikte maket.	1/200
4 — Kat plânları.	1/200
5 — Cepheler.	1/200
6 — Lüzumu kadar miktarda umumi makta.	1/200
7 — Tiyatro salonunun ve sahnesinin mikyasında tulânî ve arzani miktarları.	1/100

8 — Binanın sureti tertibinde neler düşünüldüğü ve tasavvur edilen inşaat tarzı ve muhtelif aksamın ne malzeme ile yapıldığını bilhassa konser salonu akustuği ve ses tecridi sistemini mübeyyin bir rapor.

9 — Hesabı kolayca kontrolu kabil şekilde binanın hacmi; resimlerin orijinalleri mukavva üzerine yapıştırılmış ve düz olarak verilecektir. Bu resimlerden maada hiç bir resim kabul edilmiyecek ve resimler düz çizgiden ibaret olup boya ve saire ile tezyin edilmiş olmıyacaktır.

18 — Abide için şerait:

Abide 16 mart 920 şehit askerlerimizin tezkârı namı için olup şekli ve tarzı artistlerin ilhamına bırakılmıştır.

Meydandaki mevkii tesbit edilecektir. Mimar ve mühendisler bu husus için bir heykeltraşla iştirak edebilir ve müşterek namla proje verebilirler.

İştirak halinde (isim) zarfı içinde mükâfatı almıya kimin salâhiyettar olduğu kanuni şekilde tesbit edilecektir.

Proje tanziminde nazarı dikkate alınacak esaslar

19 — Konservatuvar ve tiyatro salonu bir tek bina kütlesi dahilinde tertip olunacaktır. Bu tertipte şunların nazarı dikkate alınması şarttır.

a — Salon ve Konservatuvar binaları yekdiğerinden tamamen müstakil olarak tertip olunacak ve birine ait olan kısım diğeri tarafından kullanılmıyacaktır.

b — Bu istiklâliyet idare cihetinden olduğu gibi yekdiğerine gürültü ve seslerin geçmesine mâni olacak tecrit tedabirinin yapılması da şarttır.

c — Her iki müesseseye hariçten girip çıkmak mümkün olmalıdır.

d — Konservatuvar ile tiyatro salonunun yekdiğerine iltisakettirecek ara kapıları olacaktır; bu kapılar açılırsa binalar tamamen birleşecek ve kapandığı takdirde birbirinden tamamen tecrit edilmiş olacaktır.

Konser salonu

20 — Tiyatro salonu balkonla beraber 800-900 kişi istiabına göre tanzim olunacaktır. Salonun tertibinde şunlar nazarı dikkate alınacaktır:

a — Salon esasen tiyatro salonu olup opera, operet, komedi oynanmasına ve konser salonu ve

sinema salonu olarak kullanılmasına da elverişli olacaktır; bunun için:

1 — Salon kademeli olmıyacak.

2 — Seksen kişi istiap edecek orkestra mahalli bulunacak.

3 — Salonun eb'at ve teşekkülü akustik kavaidine en mutabık olacak ve sinema salonu şeraitine de uygun olacaktır.

b — Parter meyilli olmakla beraber düz ayak olacaktır;

c — Sahne kısmı ve seyircilere mahsus mahal sokaktan ve Konservatuvardan gelen gürültüden ve seslerden sureti kat'iyede tecrit edilmiş bulunacaktır.

d — Büfe, gardrop, erkek ve kadınlara ayrı ayrı tuvalet mahalleri bulunacağı gibi takriben 150 m². zengin bir (Fumoir) ve zemin katında gişeler ve bir giriş kolu bulunacaktır.

e — Tiyatro salonu Belediye nizamnamesinin mevaddı mahsusasına uygun olacak ve ilâve edilecek makine dairesinin salonla alâkası olmayıp haricce çıkan ayrı bir merdiveni olacaktır.

f — Tiyatro salonu kısmının münasip yerinde müdür için 25 m². muhasip için 15 m² kâtip için 15 m². rejisör için 15 m². hademeler için 3×12 m² odalar yapılmalıdır. (Bütün bu eb'at takribi olarak kaydedilmiştir.)

g — Kütüphane, koleksiyon odaları, büyük kitap ve nota salonu, kütüphane memuru odası, yangın nöbetçisi odası.

21 — Orkestra mahallinden doğrudan doğruya bina dışarısına çıkılabilmelidir. Orkestra mahallinin iki tarafında mevcut olacak mahreçlerden birer büyük odaya geçilmelidir; bu odanın eb'adı takriben 2×40 m². olacaktır ve buradan müzisyenlere ait büfeye ve tuvalet mahallerine gidilebilmelidir. Orkestra mahalli her zaman 80 kişilik muzik heyeti bulunmıyacağından icabında tiyatroya yer terketmek üzere küçülerek tertibatı havi olması şayanı arzudur.

22 — Sahne: Sürme sahne esası üzerine tertip olunacak ve ayni zamanda kolayca konser mahalli haline kalbedilmesi mümkün olacaktır, sahne şu teferruatı ihtiva edecektir.

a — 4 adet 16 m². lik küçük, 6 adet 20 m². lik artist makyaj odaları.

b — Korist giyinme odaları 2 adet 2×25 m². eb'adında salon ve yine 2 tane 2×25 m². eb'adında balet giyinme odası.

c — Hey'eti umumiyeye ait 60 m². fuaye.

d — Kadın ve erkeklere ait (tuvalet) ve duş mahalleri.

e — Sahne müdürüne 15 m²., Elektrikciye 15 m²., muhafazasına ait 25 m². eb'adında oda.

f — Ya Sahnenin altında veya civarında fakat her halde sahneye yakın bir yerde dekor ve sahne malzemesinin muhafazasına mahsus 2×100 m². eb'adında iki büyük depo ve 80 m², eb'adında büyük bir atelye bulunacaktır. Depoların hariçten kapısı olacağı gibi yangına karşı lâzımgelen bil'umum tedabir alınacaktır. Geniş bir gardrop 50 m². eb'adında olacak kadın ve erkeklere mahsus 15 m². eb'adında makyaj memuru odası ve 15 m². bir terzihane.

g — Koro için bir büyük stüdyo 100 m². ve balet stüdyosu için de 80 m². solistler için 3 küçük stüdyo 3×15 m².

h — Sahnenin her tarafında yangın için itfaiye tesisatı olacaktır. Sahnenin hariçten methali bulunmalıdır.

İ — Sahne ve salonun en asri bir şekilde tenvir edilmesi de düşünülecektir.

Konservatuvar

23 — Konservatuvar binasında istenilen aksam şunlardır:

a — Methalde bir kapıcı odası ve meskeni için 70 m². o civarda gardrop için 15 m². büfe 20 m². kadın ve erkek talebe bekleme salonu 2×250 m².

b — Bodrum katında depolarla kalorifer dairesi ve kömürlük ve elektrik santralından maada:

1 — Adet 80 m². eb'adında büyük dans salonu.

1 — Adet 80 m². eb'adında büyük salon.

Diğer katlarda 10 adet 20 m². eb'adında saz odası.

2 — Adet 30 m². eb'adında piyano ders odası.

2 — Adet 40 kişilik ve içinde ufak sahnesi olan oda 2×60 m².

1 — Adet 100 kişilik ve orkestra talim salonu için 100 m². eb'atta bir mahal.

1 — Adet 40 m². ebadında imtihan odası.

2 — Adet 2×40 m². eb'adında 25 kişilik takrir dersanesi.

c — Müdür için 25 m². eb'adında bir oda.
İntizar odası için 15 m². eb'adında bir oda.
Muhasip için 20 m². eb'adında bir oda.
Kâtip için 15 m². eb'adında bir oda.
Kâtip için 15 m². eb'adında bir oda.
Daktilo için 10 m². eb'adında bir oda.
Kütüphane için 150 m². eb'adında bir oda.
Müze için 40 m². eb'adında bir oda.
Alâtı musikiye muhafazası için 25 m². bir oda.
İçtimalar için 40 m². eb'adında bir salon.

d — Her katta kadın ve erkek ayrı tuvalet mahalleri yapılacaktır.

e — Dersane kapılarından ve koridorlar merdivenlerinden kuyruklu piyanoların geçebilmesi hesap edilmelidir.

f — Konservatuvarda da lüzumlu piyeslerin sese karşı tecridi düşünülecektir.

g — Yukarda yazılı bilûmum eb'at takribi olarak konmuştur.

Mühim: Bina mimarisi ve inşa tarzı asri zevk ve fenni şartlara uygun olacağı gibi mahalli karektere aykırı düşmemelidir.

Umumi ve harici manzarasında üslûp itibarile binanın şahsiyeti ve hususiyeti göze çarpacak derecede olmalıdır.

EK A3 Sümerbank uluslararası yarışması, birinci projenin raporu, Seyfettin Erkan (1935)

Birinci. İzah notu. Mimar Seyfettin Erkan

I — Binanın mevkii Sümer Bank tarafından Ankarada Hakimiyeti Milliye meydanına mazır Taş han binası arsası olarak intihap edilmiştir.

Şehircilik noktai nazarından izahat:

Yeni Ankara şehrinin methalini teşkil eden ve Ankara istasyonundan başlıyarak Hakimiyeti Milliye meydanına kadar imtidat eden şimdilik Büyük Millet Meclisi ve Ankara palas gibi iki mühim binanın önünden geçen oldukça geniş bir caddeden ibaret olan bu yol Hakimiyeti Milliye meydanında ufak bir duraklamadan sonra iki istikamette Zafer âbidesini ortalayarak tarihi büyük bir kıymeti olan Ankara kalesine kadar uzanan Anafartalar caddesi teşkil eder.

Şehir methali. Anafartalar. Bankalar. Vekâletler caddesi gibi beş mühim yolun telâkisinden hâsıl olan Hakimiyeti Milliye meydanının gösterişli bir noktasında inşa edilecek olan bina şehrin müstakbel hayatı üzerinde çok mühim bir rol oynaması dolayısile buraya konulacak olan binaya verilecek şekil de çok mühimdir. Bütün bu düşünceler ve binanın ticari bir müessese olması ve şehir ile olan münasebeti gibi mühim sebepler binanın karakterini az çok tayin etmiş ise de bugün için düşünülecek yegâne esas yalnız binanın göreceği hizmete göre binaya karakter vermekle kalmayıp bundan evvel şehircilik esaslarını göz önünde bulundurarak düşünülmüş ve İstasyondan Ankaraya doğru giren şehir methalini teşkil eden caddenin Hakimiyeti Milliye meydanından Anafartalar caddesine geçen kısmı hissedilecek suretle olması için gayet hafif ve tatlı bir münhani olarak çevrilmiş ve bu suretle oradan geçen caddenin de ehemmiyeti hissettirilmiş oluyor. Ve binanın bu dönüşü Milli Zafer âbidemize de kuvvetli bir kavis teşkil etmiş oluyor.

Taksimat:

Bina taksimat itibarile iki kısımdan ibarettir. Birinci kısım Sümer Bank fabrikalarının mallarını tanıtmak üzere düşünülen mağaza kısmı diğeri ise bankaya ait bürolardır. Bu her iki kısım da ticari müessese olmaları hasebile halk ile ve dolayısile siti ile olan münasebetlerinin en güzel bir şekilde olması için binanın umumi methali Anafartalar caddesi üzerinde sitiye yakın bir kısımdan verilmiş ve zemin katı mağazalarla beraber Bankanın Ankara şubesine tahsis edilmiştir. Bundan başka binanın iki girişi daha vardır. Birisi Anafartalar caddesi üzerinde binanın son kısımlarında olup bu giriş sitiye daha yakın olduğu için kasa daireleri girişi buradan verilmiştir. Aynı zamanda yapılan hususi tertibatla memurların dahi buradan girmesine imkân verilmiştir. Diğer giriş bugünkü Vekâletler binalarına giden cadde üzerindedir ve memurların girmesine tahsis edilmiştir. Bu üç giriş sayesinde gayet kolaylıkla binanın servisleri birbirine bağlanmıştır. Bodrum katta kasa daireleri vardır. Zemin kattan hususi bir merdivenle buraya inilir. Herhangi bir tehlikeye karşı bodrum katı için hususi tertibat yapılmıştır. Bu tertibat Veznedar Umumi Müdür ve Umum müdür muavini odalarına merbuttur. Tehlike vukuunda bu tertibata basıldığı zaman bankanın bütün kapıları ayni zamanda kapanmaktadır. Birinci, ikinci ve üçüncü katlar da bürolara tahsis edilmiştir. Hakimiyeti Milliye meydanı ile Anafartalar caddesi üzerine tesadüf eden kısımlara Müdüriyet, İdare meclisi ve içtima salonları gibi mühim odalar konmuş ve arka taraflar servislere tahsis edilmiştir. Dördüncü kat yalnız Vekâletler tarafından gelen kclun üzerinde yapılmış ve ön kısma doğru bir lokanta düşünülmüştür ki bu kısımdan İstasyon ve Çan kayaya kadar olan bütün manzaraya hâkim olan bir teras yapılmıştır.

Bina betonarme iskelet, tuğla dolgu olarak yapılacak ve harici kısımları Ankaranın tabii taşından yapılacak, uzun band olarak modelde de görülen beyaz kısımlar Hacı Bektaş mermer taşından yapılacaktır. Bu suretle bütün bina İnkılâp Ankarasının karakterini taşıyan bir bina olacaktır.

EK A4 Mezarlık proje yarışması şartnamesi (1935)

Ankarada yapılacak yeni mezarlık projesi

Müsabaka şartnamesi

Müsabakaya Türk ve yabancı mimar ve mühendisler girebilirler.

1 — Yapılacak projeler mezarlık talimatnamesine uygun olacak ve arazinin topografik vaziyetine intibakı gözetilecektir.

2 — Mezarlık yerini gösterir 1/1000 mikyaslı plânla mezarlık nizamnamesi Ankara İmar müdürlüğünden bir lira mukabilinde alınabilir. Bu plânın hududunda mesaha miktarı fazla değişmemek üzere değişiklik olabilecektir.

3 — Yapılacak projede idare kısmile bekçilere ait binalar üç tane bekçi evi, ruhani âyinler için lâzımgelen kısımlar müsabaka plânında gösterilecektir.

4 — Ulus büyükleri ve kahramanlarına mahsus anıtların yerleri ve arkitektural süslemelerle hususi aile mezarlık kısımları ayrılacaktır.

5 — Mezar parsellerinin kabil olduğu kadar küçük meydanlar etrafında ve komşu gruplardan alçak ağaç sıralarile ayrılmış olarak yapılması müreccahtır.

6 — Krematoryom mevkii gösterilecek ve Hatip çayı yakınındaki tepelerden birinde su deposu yeri ayrılacak, muvafık yerlerde bir veya daha fazla mimari meydanlar yapılabilecektir.

7 — Ayrıca bir havuz tertibi musabıkların isteğine bırakılmıştır. Münasip yerlerde umumi halâlar yapılacaktır.

8 — Yapılacak projenin 1/1000 mikyasında umumi vaziyet ve park plânile 1/500 mikyasında beş detay plânlarını ihtiva edecektir. Ayrıca umumi giriş kapısı ve etrafının 1/1000 mikyasında plân ve resimleri yapılacaktır. Projenin hava pespektivi yapılacaktır. Müsabaka projelerine rumuz yazılıp isim yazılmayacaktır.

Plânlar Ankara İmar Müdürlüğüne ilân müddetinin bittiği günün saat 17 sine kadar makbuz mukabilinde teslim olunur. Hiç bir suretle posta teehhürleri kabul edilmez. Müsabıklar projelerle birlikte ayrıca balmumu mühürlü bir zarf içinde isim, hüviyet ve adreslerini bildireceklerdir. Bu zarfların dışında yalnız ait olduğu projenin rumuzu yazılı olacak. Mükâfat kazanmayan veya satın alınmayan projelerin zarfları açılmaz.

9 — Jüri heyeti, Dahiliye, Nafıa, Sıhhiye ve Maliye Vekilleri veya bunların tevkil edecekleri kimselerden teşekkül eder.

10 — Müsabakada kazanan birinci ve ikinci proje sahiplerinden birinciye 1200, ikiciyc 900 lira mükâfat verilir. Bunlardan başka beğenilen diğer üç proje de sahiplerinin muvafakatile beheri 300 lira bedelle satın alınır.

İç İşler Bakanlığı müsabaka plânlarından dilediğini tatbikte serbesttir. Müsabakayı kazanmayan projeler teşhirden sonra bir ay zarfında sahipleri diledikleri takdirde geri verilir.

11 — Projeler 8 eylül cumartesi günü saat 17 ye kadar İmar Müdürlüğüne makbuz mukabili teslim olunacak ve on gün sonra müsabaka neticesi bildirilecek ve sekiz günde müsabaka projeleri umuma teşhir edilecektir.

12 — Tatbik edilecek proje sahibi krematoryom hariç olmak üzere tekmil inşaat bahçe, ağaçlanma, çiçeklenme ve meydan ve meydancık plânları ve yol maktaı tulâni ve arzanilerile sair tesisatın ve toprak tesviye işlerinin 1/100, 1/50, 1/10 mikyasında inşaat projeleri ve metajlarını yapacak ve bu projelere göre tahakkuk edecek keşif bedelinden krematoryom hariç olmak üzere % 3 inşaat projesi bedeli ve inşaata nezaret hakkı olarak ta ayrıca % 3 verilecektir.

EK A5 İzmir şehri, imar planı uluslararası proje yarışması programı (1951)

İZMİR ŞEHRİ İMAR PLÂNI

Milletlerarası Proje Müsabakası Proğramı

1 Mayıs 1951 — 1 Aralık 1951

İzmir şehri imar plânı avan projesi müsabakasına iştirak edecek olan uzmanların, projelerini tanzimde aşağıdaki hususları ayrı ayrı gözönünde bulundurmaları rica olunur.

1) İzmir şehri; Anadolu yarımadasının Ege denizi kenarında Ziraat, Ticaret ve Sanayi bakımından en işlek bir limanı ve turistik bakımından en önemli bir mevkii olduğuna göre, kazanması lüzumlu karakter ve hususiyetler gözönünde tutularak plânlanmasına çalışılacaktır.

2) İzmirin 1950 yılında nüfus sayısına göre belediye hudutları dahilinde 230.000 nüfus yaşamaktadır. 50 sene zarfında İzmirin nüfusu bugünkü artış şartlarına göre 400.000 kişiye çıkacağı gözönünde tutularak plânın hudutlanmasına çalışılacaktır.

3) İzmir plânının yayılacağı hudutlar:

İzmir imar plânının işgal edeceği saha şu şekilde hudutlandırılacaktır. (Müsabıklara verilecek 1/5.000 mikyasındaki haritada bu hudut (-.-.-) nokta hatlarla gösterilmiştir. İzmir imar plânının hududu içine girecek saha şu şekilde belirtilmiştir.

Batıda: (İncirâltının batısında bulunan Yenikale mevkiinden, 1894 sayılı sokağı takip ederek (İzmir - Çeşme) yoluna, (bu yolu İzmir cihetine doğru (sağında Ağamemnun ihcaları ve 1888 sokak dahil) takip ederek Üçkuyulara varıncaya kadar (Bu yolun sol tarafı dahil) devam eden kısım. (1833 ve 1831 sokaklar arasındaki Çeşme yolu üzerindeki köprüden sağa ayrılarak Üçkuyular ve civar sırtları dahil olarak Poligon arasında Ermeni ve Arap dereleri, Arap Hasan çeşmesi, Karafatma dağının batı yamacına) kadar Karantina sırtlarının hattıbalâsını takip eder.

Güneyde: Karafatma dağı batı yamacından, Bozyaka ve karabağları içine alarak, Melez çayına ve (bu dereyi takiben Kançeşme mevkiinde Musevi mezarlığı güney köşesinden kireç ocakları ve Zeytinlik, Tepecik güneyinden geçip Halkapınar su deposunun güneyindeki dere içine) kadar.

Doğuda: (Su deposunun doğusunda Çamdibi mevkiine) ve (buradan Kemalpaşa caddesini takip ederek, Kokluca mezarlığı önünde Arap Kuyusu mevkiinden kuzeye doğru ve Mersinli, Bayraklı sahillerinden iki Km.lik bir derinlik bu hudut içinde kalarak Bayraklı doğusuna kadar).

Kuzeyde: (Bayraklı doğusundan Beşiktaş mevkiine), (Tahtacı Deresi ve Değirmen dağının kuzeyinden geçerek Ilıca Deresi ve Çamdağı eteğine kadar) ve (buradan Dallık Dereyi takip ve 1825, 1777 sokaklar hudut içinde kalarak demiryoluna) ve (demiryolunu takip ederek Ahırkuyu deresine ve Ahırkuyu deresini takip ederek denizde nihayet bulan kısımlar imar plânı içinde bir hudut tanzim edilmiştir.

4) İzmir şehri bölgesinin, asıl gelişme sahası olarak Karantina sırtları kabul edilmiştir. Karşıyakada gelişme sahasının hudutları bundan evvelki paragrafta izah edilmiştir.

5) Demiryolu bağlantıları:

a) Alsancak - Kemer - Aydın - Ankara hattı,

b) Basmahane - Karşıyaka - Menemen istikametinde Bandırma - Ankara hattı, İzmirde mevcut ve gelecek için aynen muhafaza edilecek olan demiryolu irtibatlarıdır.

6) Karayolları:

a) İnönü caddesinin devamı olarak Seferihisar Urla - Çeşme - Karaburun istikametine giden ana yol

b) Güney istikametinde Eşrefpaşa caddesinin devamı olarak Kızılçullu, Karabağlar Cumaovası istikametinden Aydın - Denizli şosesi cihetine giden anayol (bu yol Kemer - Kızılçullu yönünden de bir irtibat kazanmaktadır.) Bu yolun Manisa istikametine bağlanmak üzere, şehrin cenubunda Kızılçullu kavşağından başlıyarak Melezderesi sahilini takiben Gaziler caddesine ve oradan Bornova üzerinden Manisaya irtibatlanması, yollar bölge müdürlüğünce etüd edilmiştir. (Bu etüd: 1/5000 lik bir haritada işaretlenmiştir.)

c) Gaziler caddesinin devamı olarak şehirden ayrılan İzmir - Kemalpaşa (Nif) Turgutlu Uşak anayolu.

d) Halkapınardan çıkarak Mersinli - Bornova üzerinden aşağıda (e) fıkrasındaki yola ulaşan (Manisa - Turgutlu ve Akhisara giden ana yol).

e) Alsancaktan Menemen şosesi namile tren hattına paralel olarak Menemen - Akhisar - Balıkesir - Bandırma ve Bursa istikametindeki ana yol, bu yol, Menemenden ayrılarak ayrıca Dikili ve Ayvalık istikametinde uzanır. Yukarıda istikametleri belirtilen yollar plânda ayrı ayrı sarih olarak gösterilecektir.

7) Müsabakaya iştirak edecek olan uzmanlar aşağıdaki İzmir Belediyesinde tek nüsha olarak bulunan şu dökümanlardan faydalanabileceklerdir:

a) Yangın sahasına ait olmak üzere Fransız mütehassısı René Danjs'nin 1925 senesinde hazırlamış olduğu imar plânları,

b) 1948 senesinde Fransız mütehassısı Le Corbu'sier tarafından hazırlanmış olan şematik plân ve raporu.

c) Hava fotoğrafı,

d) İzmir şehir rehberi.

e) Fuardaki belediye müzesinde üzerinde İzmir şehrinin kuruluş safahatını gösteren ve tarihi devirleri ifade eden harita ve fotoğraf sergisi.

8) a) Emtia Limanı olarak Alsancak bölgesi Bayındırlık Bakanlığınca tayin edilmiş bulunmaktadır. Bu liman bölgesinde emtia limanı, antrepolar sanayi mıntakası ve marşandiz garı ve bunların binalarla olan irtibatları gösterilecektir.

b) Yolcu limanı:

Yolcuların şehire giriş ve çıkışlarını temin etmek üzere yolcu gemilerinin mahfuz bir mahalle sığınabilmeleri için mevcut eski liman ve müştemilâtı plânda tertiplenecektir.

9) Şehrin demiryollarının halihazır vaziyeti müsabıklara verilen 1/5000 lik haritalarda gösterilmiştir. Şehrin yolcu garı ile marşandiz garı ve buna ait antrepolar ve bunların liman ve şehir ile olan irtibatları ve münasebetlerinin tayini hususu müsabıklara bırakılmıştır.

10) İzmir şehrinin bugünkü gelişmiş durumuna göre behemahâl gözetilmesine ihtiyaç görülen ve müsabıklar tarafından hazırlanacak tekliflerinde gösterilmesine lüzum görülen hususlar aşağıda belirtilmiştir.

(Bu işaret edilen hususların bir kısmı İzmir belediyesi tarafından teslize edilmek üzere proğrama alınmış bulunmaktadır.

EK A6 Ankara şehri imar planı uluslararası proje müsabakası şartname ilanı (1952)

İLÂN

Ankara Şehri İmar Plânı Milletlerarası Proje Müsabakası

1 — Türkiye Cumhuriyetinin Başkenti ve takriben 340 bin nüfuslu Ankara şehrinin şimdiye kadar tatbikata esas teşkil etmiş olan imar plânının, yeni ve gelecekteki inkişaflar ve ihtiyaçlar ve seyrüsefer bakımından etüd edilerek bunlara cevap verecek şekilde ıslah ve tanzimi işi, 16 Temmuz 1952 gün ve 8159 sayılı Resmî Gazete ile ilân edilmiş bulunan «Mimarlık ve şehircilik müsabakalarına ait yönetmelik» gereğince, İmar Müdürlüğü tarafından Milletlerarası müsabakaya çıkarılmıştır.

2 — Bu müsabakaya şehircilik mevzuariyle meşgul olmuş her Türk ve yabancı yüksek mimar ve yüksek mühendis katılabilir.

3 — Müsabakaya katılacak olanlar ilân tarihinden itibaren ilk üç ay içinde Ankara'ya gelerek en az 15 gün şehri tetkike ve bunu Belediyeden alacakları bir belge ile tevsika mecburdurlar. Müsabıklara şehri tetkik ve ihtiyaçları tesbit için yapacakları gezme sırasında İmar Müdürlüğünce her türlü kolaylık gösterilecektir.

4 — Müsabaka müddeti 10/8/1954 tarihinden başlamak ve 10/3/1955 tarihinde bitmek üzere 7 aydır.

5 — Müsabaka sonunda jüri: Birinci, ikinci, üçüncü projelerle mansiyon alacak beş proje seçecektir. Mükâfatlar sıra ile aşağıda gösterilmiştir.

Birinciye	:	30.000	T. L.
İkinciye	:	24.000	T. L.
Üçüncüye	:	15.000	T. L.
Mansiyon	:	5.000	T. L.
»	:	5.000	T. L.
»	:	5.000	T. L.
»	:	5.000	T. L.
»	:	5.000	T. L.

Bu mükâfatlar, müsabakanın neticelendiği tarihten itibaren en geç bir ay içinde Ankara İmar Müdürlüğü tarafından net olarak ödenir. Derece alan yabancı uzmanların mükâfatları, aynı şartlarla ve bulundukları memleket dövizinden adreslerine gönderilmek suretiyle ödenir.

6 — Müsabaka şartnamesi ve ekleri bir dilekçe ile Ankara'da İmar Müdürlüğünden, İstanbul ve İzmir'de Türk Yüksek Mimarlar Birliğinden 100 lira mukabilinde alınabilir; veya bizzat müracaatla temin olunabilir.

Müsabakaya dış memleketlerden katılacak olanlar şartname ve eklerini Türk Elçiliklerinden 100 lira karşılığında mahallî döviz tutarını ödemek suretiyle alabilirler. Müsabakaya katılanların evrak için vermiş oldukları 100 lira, müsabakanın sona ermesinde İmar Müdürlüğünce kendilerine iade edilir.

Bu müsabakaya ait asil ve yedek jüri üyeleriyle raportörün adları aşağıda gösterilmiştir:

Belediye Reisi	:	Kemal Aygün
Prof. Y. Mimar	:	Sir Patrick Abercrombie
Prof.	:	Gustav Oelsner
Prof. Y. Mimar	:	Luigi Piccinato
İmar Müdürü Y. Mimar	:	Talât Özışık
Prof. Dr. Y. Mühendis	:	Mukbil Gökdoğan
G. S. A. Öğ. Y. Mimar	:	Mehmet Ali Handan
Nafia V. Yük. Fen H. Reisi Y. Mimar	:	Ali Talip Güran
Nafia V. Y. ve İ. İ. Res. Mu. Y. Mimar	:	Orhan Alsaç
İller Bankası Genel Müdür Mu. Y. Mimar	:	Mithat Yenen
Şehircilik uzmanı Y. Mimar	:	Cevat Erbel
Belediye Meclisi Üyesi Y. Mimar	:	Cemil Topçubaşı
Et ve Balık Kurumu Gn. Md. Mu.	:	Refet Artunar
Ankara Mebusu	:	Şeref Kâmil Mengü
Y. Mühendis	:	Hilmi Güreyman
Raportör Mühendis	:	Nazım Kurşunlu

YEDEKLER

Prof. Y. Mimar	:	Paul Bonatz
Nafia V. Şehircilik Fen H. Md. Y. Mühendis	:	Zahit Mutlusoy
Y. Mimar	:	Talât Güreli

EK A7 Şişli Kültür ve Ticaret Merkezi avan projesi seçici kurul raporu (1988)

ŞİŞLİ KÜLTÜR VE TİCARET MERKEZİ
AVAN PROJESİ SEÇİCİ KURUL RAPORU

" Şişli Kültür ve Ticaret Merkezi " adıyla Şişli İETT garajı mahallinde çeşitli ticari hizmetlerin uluslararası düzeyde karşılanması amacıyla projelendirilmesi istenen yapı veya yapılar grubunun katılımcılara dağıtılan şartnameler doğrultusunda değerlendirilmesini yapmak ve öneriler arasından uygulama için elverişli olanı seçmek amaçlanmıştır.

Çağımızın başlarında oluşan organize,konforlu ve çok personeli aynı çatı altında barındıran ticari birimlerin ülkelerin teknolojik ve ekonomik gelişmelerine paralel olarak şehir planlarını etkileyen yeni bir mimari ortam yarattıkları bilinir.Ülkemizde dağınık ve genellikle mevcut yapılanma içinde işlevini sürdüren ticari potansiyelin son yıllarda geleneksel yapısı ötesinde evrensel boyutlarda organize olma eğilimi özellikle büyük şehirlerimizde artmıştır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanlığının maliki bulunduğu arsalarının bu yönde değerlendirmesinin amaçlanması enazından bölgesel kent dokusunda planlı bir yapılanmaya olanak verdiği için olumlu bulunmuştur.Şişli projesi İstanbul'un önemli odaklarından birini kent ölçeğinde fiziki ve ekonomik yönden etkileyecek niteliktedir. Bu kadar önemli bir arsa üzerinde uluslararası düzeyde projelendirme olanaklarının aranması paylaşımcılar adına ayrıca olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Şartnameye göre boyutları,kapasitesi ve işlevsel nitelikleriyle kentin bu bölgesinde şehir merkezinden başlayarak doğuya doğru uzanan ticari amaçlı ve çok katlı yapılanma zincirinin önemli bir halkası durumundadır.Mal sahiplerinin ticari yaklaşımlar yanında anıtsal özellikleri vurgulamaları,bölgesel olarak çevresiyle entegre olabilecek ilkeleri aramaları,paylaşma oranı,aşamalı inşaat programlamasında öncelikler gibi verileri sağlamasını istemeleri tasarımcıların biçimsel etkilenmesine neden olmuştur.

Ayrıca tamamen proje müellifine bırakılan işlevsel programlama olanağı bazı analizlerin ciddi boyutta ele alınmasını zorunlu kılmış,katılanlar önerdikleri çözümleri 1/500 ölçeğinde dahi birtakım temel gerekçelere dayandırmışlardır.

Ancak bu derece önemli bir yapılanmanın genel yaklaşım ve altyapı olanakları açısından sınırlı olduğunu belirtmek gerekir.Bu çapta yoğun yeni bir planlamanın gereği olan servis donatılarının ayrıca çevre planlarıyla kombine olarak değerlendirmesinin ilgili otoritelerce zaman geçirilmeden ele alınması yararlı olacaktır.

Sınırlı ve üst düzeyde seçilmiş bir gruba hazırlatılan öneriler bir yarışma heyacanı içinde yukarda saydığımız etkenlerle ciddi bir araştırma,yoğun ve kapsamlı bir çalışma sonucu meydana getirilmiş projeler olarak özellikle vurgulanmaya değer nitelikte bulunmuştur.

Projelerin elde edilmesi çalışmalarını düzenliyen şirket 20 proje kuruluşuna çağrıda bulunmuş,bu firmalardan 17'si katılmayı kabul etmiş ve sonuçta ilan edilen teslim süresi içerisinde 14 tasarımcıya ait proje ve ekleri seçici kurulumuzun değerlendirmesine sunulmuştur.

2 MAYIS 1988 günü ilk toplantısını şirket merkezinde yapan kurulumuz saptanan şartname koşullarına ve yapılacak değerlendirme çalışmalarına ait görüşlerini bildirmiştir.

12 MAYIS 1988 günü İstanbul Belediye Başkanlığında yeniden toplanarak program,ve çalışmalara ait kararları almışlardır.

Seçici kurulumuzun ilk değerlendirme toplantısı 31 MAYIS 1988 günü Yıldız Üniversitesinde yapılmıştır.Raportörlerin ve kurulun ilk incelemeleriyle gönderilmiş projelerden biri usul yönünden aykırı bulunarak değerlendirmeye alınmaması kararlaştırılmış,diğer 13 tasarımcıya ait projenin tümünün katılma şartlarına uyduğu oybirliğiyle saptanmıştır.

Kurulumuzun şartnameye paralel olarak saptadığı değerlendirme kriterleri aşağıdaki gibidir:

- Yerleşmeye ait değerler.
- Emsal değerlendirilmesi,zeminde yeterli kullanım.
- Simgesel blok için yer seçimi.
- Yeterli alt Yapı (servis) olanağı.
- Modüler birim seçimi.
- Flexibilite.
- Paylaşmanın bloklarda biçimsel etkisi.
- Aşamalı uygulama olanağı.
- Çevre dokuya saygı ve tarihi eserin korunması.
- Komplex içinde yeşil dokunun korunması.
- Bloklarda tabii aydınlatma ve havalandırma.
- Bina fiziğinde iklimlendirme verilerine uyum.
- Aşamalı satış olanağı.

- Bloklarda rasyonel çekirdek yapısı,işletme,uygulama, pazarlama kolaylıkları.

- Teknik özelliklerde (statik,elektrik ve ısıtma-Havalandırma) elverişlilik.

Seçici kurul üyelerinin bu ilkeler doğrultusunda bireysel incelemesi 6 HAZİRAN 1988 gününe kadar devam etmiştir.Bu tarihten başlayarak toplu görüşmeler sürdürülmüştür.

İlk planda tüm projelerin kendine özgü,tutarlı ve uygulamaya dönük farklı yaklaşımları olduğu ve çoğunlukla başarılı yorumlar getirdikleri gözlendiğinden daha ayrıntılı incelenmesi kararlaştırılmıştır.Bu inceleme sonucu özellikle emsal değerlendirilmesi,yeterli altyapı ve servis olanağı,flexibilite ve aşamalı uygulama olanağı sınırlı görülen projeler dışında 1,2,3,4,10,11,16 no`lu projelerin aranan niteliklere paralel olduğu...,

Daha sonraki değerlendirmede 1,2,3,4,10,11 no`lu porjelerin şartname kriterlerine göre daha başarılı çözümler getirdiği...,

Son olarak 3,4,10 no`lu projelerin şartnamede öngörülen koşullar yanında sanatsal yaklaşımlarının da varlığı üzerinde görüş belirtilmiş ve 8.6.1988 günü tekrar toplanmak üzere bireysel incelemenin devamına karar verilmiştir.

8.6.1988 günü seçici kurul üyeleri 4 no`lu projenin uygulama için seçilmesine oybirliğiyle...,

10 no`lu projenin satın alınması için oybirliğiyle..,

3 no`lu projenin satın alınması için oyçokluğuyla karar vermişlerdir.

Katılan proje müelliflerinin değerlendirmedeki proje numaraları ve isim listesi aşağıda belirtilmiştir:

NO 1) VEDAT DALOKAY
HAKAN DALOKAY

NO 2) BİRLEŞMİŞ MİMARLAR

NO 3) NİKKEN SEKKEİ
İBRAHİM YALÇIN

NO 4) MİNORU YAMASAKİ ASSOCIATES

NO 6) BİM MİMARLIK
ALAN C.PARNELL
DR.EZEL KENDİK

NO 8) PROF.NECATİ İNCEOĞLU
MİNE İNCEOĞLU

NO 9) ZEYBEKOĞLU NAYMAN ASSOCIATES INC.

NO 10) PROF.SÜMER GÜREL

NO 11) MELİH BİRSEL
ANDRE GAILLARD

NO 12) SEZAR AYGEN
PLANUNGS GRUPPE

NO 15) (A) SEVİNC HADİ
GUSTAV SCHULZE
ŞEVKİ BİLGİN

NO 15) (A) SEVİNÇ HADİ
GUSTAV SCHULZE
ŞEVKİ BİLGİN

NO 16) PROF.AHMET GÜLGÖNEN

NO 17) PROF.MEHMET DORUK PAMİR

SEÇİCİ KURUL ÜYELERİ

Başkan
B.DALAN

Başkan Yrd.
S.TONER

G.ÖZDEŞ

M.GİRAY

M.YORULMAZ

E.TÜMEN

V.ÖZOĞUZ

DANIŞMAN KURUL ÜYELERİ

A.OĞUZ

M.E.SUNGUR

S.MARTİN

H.O.ÜLBAY

ÖZGEÇMİŞ

21.09.1972 tarihinde İstanbul'da doğan Türkan İrgin Uzun ilk, orta, lise öğrenimini İstanbul'da tamamladıktan sonra 1989 da YTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık bölümünde eğitimine başlamıştır. Bu süre içinde çeşitli mimarlık bürolarında ve benzeri kurumlarda çalışmıştır.

Bunlardan bazıları, 1990 Nejat Yavaşoğulları ofisinde ilk büro çalışması, 1991 Restoratör y.mimar Mehmet Alper bürosunda staj, 1992 Mimarlar Odası, gönüllü Galata grubunda dökümantasyon, arşivleme ve araştırma çalışmaları, 1993 Bodart mimarlık ofisinde (Prof.Dr.Emre Aysu yönetiminde), ilk bilgisayarlı proje çalışmaları 1995 Cengiz Bektaş İşliğinde, mimari çalışmalar ve Orta Anadolu'da İpek Yolu üzerindeki kervansaraylar üzerine araştırmalar, Niğde Ağzıkarahan köyünde rölöve çalışmaları ve araştırmalar, 1996 da Anıt Mimarlık'da rölöve restorasyon çalışmaları, 1997 Ateş Mimarlık Müh. A.Ş. de büro çalışmaları yapmıştır.

Ayrıca 1995 yılında Mimarlar Odasında "Fantazi-Hayalgücü ve Gerçek" başlıklı ekspresyonist tasarım ve kurgular üzerine bir seminer vermiştir.

1995 yılında İTÜ Mimarlık Fak. Mimarlık Tarihi yüksek lisans programına başlayan ve 1999 da tez sunumunu tamamlayan Türkan İrgin Uzun İngilizce bilmekte ve mimarlık çalışmalarını ve araştırmalarını halen İstanbul'da Cenk Demir San.ve Tic. A.Ş. de sürdürmektedir.